Slovenska

slovnica

za srednje šole.

Spisal

J. Šuman,

c. k. profesor na akad. gymn. Dunajskem.

V Celovci.

Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora.

1884.

48935

IN= 3000 2584

Predgovor.

Založništvo Janežičeve slovnice me je povabilo, pripraviti novo izdajo slovenske slovnice za srednje šole. Temu vabilu sem se uklonil tem rajši, ker mi je tako dana priložnost, odtod nekaj koristiti mladini slovenski, učeči se mile materinščine. Spisana je ta slovnica po načelih in bogatih zbirkah Miklošičeve slovanske slovnice. Učiti pa se ima iz nje blizo kakor se uči n. p. iz Curtiusove grške slovnice, ki ima glavne prikazni in pravila naznačena v večem tisku, njim pa so pridjane v opazkah drobnejše tiskanih znanstvene razlage, izjemne in redkejše prikazni, ki se zarad systeme imajo uvrstiti na dotično mesto, učenec pa se jih uči še poznej, ko je popolnoma zmogel glavna pravila. Tako so vravnane blizo vse slovnice, ki imajo služiti v podlago jezikovemu uku srednjih šol skoz vsa leta.* Zato sem pod črto postavil tudi paradigmata stsl., ki se učé navadno še le v naj-

* Primeri instrukcije za poduk na gymnasijih, za latinščino p. 47, za grščino p. 90, edit. Pichler's Witwe & Sohn Wien 1884.

višjem razredu: pod črto stojé ne bodo nikogar motila, imajo pa ob svojem času ravno na tem mestu od jedne strani v pravi svit postaviti razvitek in oglajo sedanjega jezika, od druge pa pospešiti nauk stsl.

Uvrstil sem tudi opazke o naglasu, kolikor sta na svetlo spravila učena gg. Škrabec in Valjavec; presojevalcu teh opazk pa si dovoljujem omeniti, da so Valjavčeve publikacije o naglasu dognale do zdaj substantiv in od glagola le indikativ; kar je tedaj v slovnici sicer opazk, naslanjajo se na slučajne izjave, ki jih je priobčil g. Škrabec na platnicah v „Cvetju z vrtov sv. Frančiška“. Pa tudi tako upam, da bode ta novi oddelek naše slovnice prijazno sprejet, če sem si tudi svest, da se ima tu

---

Tvarino slovnično si mislim na gymnasijih n. p. tako le razdeljeno: I. razred. Analysa prostega stavka, pravilna deklinacija in konjugacija. Nauk slovenske slovnice materinskega jezika naj gre nemški in latinski slovnici naprej, da se nemška in latinska slovnica lahko naslanja nanj. Zato naj bo nauk vseh teh jezikov v rokah jednega istega učitelja (glej instrukcije za nemški jezik 1884, p. 120, ed. Pichler's Witwe & S.). Pri deklinacijah se učenci naj vadijo ne le, da znajo sklanjati in se zavedajo sklonov, ampak tudi, da vedo uvrstiti druge besede, po kateri sklanjatvi katera gre. Naglasa in glasniških pravil se imajo bolj zavedati, nego učiti na pamet. Pri konjugaciji se naj vadijo naj prej spregatve na glagolih I. 1, IV., V. 1 in VI., potem pa kmalu časovanja § 69, da so tako precej zmožni prestaviti nemških in latinskih glagolov v vseh časih. Glavne točke o glagolih dovršnikih in nedovršnikih naj se jim podajo ustno do tolika, kolikor je potrebno v razumenje časovanja (prim. instrukcije k nauku nemškega jezika 1884, p. 123.) Če so učenci spreganja in časovanja na glagolih I. 1, IV., V. 1 in VI. dobro vajeni, časovali bodo z učiteljevo pomočjo več manj vse glagole. Ves ta nauk naj se utrdi s primernimi vajami, kojim lahko podaja gradivo in služi v podlogo šolsko berilo do tolika, kar se slovniške prikazni spoznajo in vadijo; dasi v

popolniti, tam pokrajšati ali celo popraviti, kar je usoda vsakega začetka. S tem pa ni rečeno, naj se naglas uvede tudi v našo pisavo. Pisava je in ostane nepopolna proti govoru. Pa kjer se učijo jezika in govora, ima se pridati tudi pravilo o naglasu, ki ga ima govorjena beseda, posebno tam, kjer je pravilo naglasa dognano in tam, kjer je vsem krajem občno. Nisem pa za prisiljen naglas, zato podajam vzporedna paradigmata: morda nas znanost ali navada spravi kedaj do jednote, sicer je razlika itak le v nekaterih besedah in oblikah.

Če bi se kdo spodtikal na analysi prostega stavka, naj si rači prečitati Kernov spis „Der deutsche Satz“,

---

obče berilo ne sme biti dekla slovnici, ampak ima svojo lastno nalogo: vaditi v govorjeni besedi ter buditi ukus v krasnem govorjenju in pisanju.

II. razred. Analysa sostavija; ponavljanje deklinacij s primernimi opazkami vred, posebno naj se vpleta razlaganje dotičnih glasniških pravil; konjugacija po vrstah in razredih z glasniškimi pravili vred. Učenci se naj vadijo uvrstiti tudi drugih glagolov, da bodo k slednjemu vsakemu glagolu vedeli določiti vrsto in razred; razven berila išči izgledov iz §§ 76—81.

III. razred Skladnja imen in sklonov. V III. razredu se ima začeti posebni del skladnje, naprej gredo posamna besedna plemena razven glagola in čestic; glagol se hrani naj bolje za IV. razred. Potem pridejo skloni na vrsto za se in s predlogi. Slovniški nauk v materinščini pa naj bo tu in na vsaki stopnji živ navod, ki napotuje od prikaznij učencu znanih posneti in zbrati veljavno pravilo, ki je lastno jeziku in ki je spravlja slovnica do zavesti. Učenčeva skrb ima biti potem, da takih pravil ne samo v spominu drži, ampak jih tudi zna dokazati na primernih izgledih.

IV. razred. Skladnja glagolova in glagolovih oblik. Da se skladnja glagolova popolnoma razume, je treba vzeti naj prej iz III. dela tvoritev

Berlin 1883 (primeri tudi opazko v instrukcijah k nauku nemškega jezika na gymnazijih, p. 120, 1884, ed. Pichler's W. & S.). Komur bi bila ta slovnica premalo vzporedna z drugimi slovnicami srednjih šol, ta naj pomisli, da je večina vse tvarine vravnana, kakor je vravnana n. p. grška ali latinska slovnica. Kar pa ostane, je posebnost našega jezika in ima pravico do lastnih potij; zlasti za skladnjo nam n. p. nemške slovnice ne morejo biti v izgled iz raznih vzrokov ne, ki jih tukaj ne morem navesti; v oblištvu pa hodi naš glagol svojo pot, prim. Org.-Entw. 1849, p. 147.

Kar se tiče terminologije, sem ostal, kolikor mogoče, na stališču Janežičeve slovnice, ker vem, da je konser-

---

glagolskih debel; ta nauk pa se da tudi tako prirediti, da se pri razpravi trpeža glagolskega djanja po vrstah § 174 i. d. vzporedno dodaja dotično gradivo iz III. dela, ki je tudi razpravljano po vrstah, §§ 76—81. Vsakako pa ima učenec znati, kaj je korenski, kaj izimenski, kaj izglagolski glagol, predno more soditi o dovršnosti in nedovršnosti, če se ta opira na izvod glagolov.

V V. in VI. razredu, kjer ostane za slovnico malo časa, ima se vendar tudi slovniški nauk utrditi in razširiti. To se zgodi s primernim ponavljanjem po sorodnih skupinah; naj se ponavlja, recimo, nauk o rodilniku tako, da se razvije ob jednem pregled in skupnost posameznih rodilnikov; gradivo je podano v dotičnih uvodih; tako na dalje o dajalniku itd. Primerno se da po ponovljenih sklonih uvrstiti nauk o prislovih, ki so zvečine utrjene oblike raznih sklonov, nadalje nauk o predlogu. Na jednak način se lahko ponavljajo tudi drugi deli slovnice, n. p. o osebnih končnicah, o osnovnem samoglasniku oziroma slogu, o priponkah nedoločnikovega debla, o glasniških pravilih. Zraven tega se širi nauk o imenskem slovotvorju od slučaja do slučaja, od točke do točke, bolj praktično, tako da se na posameznih besedah, ki v to vabijo ob čitanju — od časa do časa v ta namen obrnenem —, izlušči priponka in koren ali deblo;

vatisem na to stran potreben in koristen, dasi nisem tega mnenja, da ima vsak izraz za vse čase okamneti in ostati nepremenljiv, če morda logiki ali oliki ne zadostuje; saj je jezik živ in gibčen izraz živega naroda. Domačo terminologijo pa sem pridržal, ker se mi zdi za materinščino bolj živa in zato bolj sposobna vzbujati in držati pojme, kakor latinska, ki je sicer v oklepih pridjana.

Glede pisave sem se držal zvečine Miklošič-Janežičevih pravil in sedaj merodajne večine pisateljev; sicer razlika ni velika proti pravopisom drugih jezikov; dotični razlogi so na svojih mestih.

Tako tedaj račite sprejeti, častiti tovarši, tudi to slovnico blagovoljno. Vem, da ni bez hib, zato tudi pri-

---

učenci zasledujejo potem pod vodstvom učiteljevim ono priponko na drugih jim znanih in po njih izbranih besedah; kjer je možno, naj se ločijo skrbno prvotne in drugotne tvoritve, določi naj se dotični *e* (*ě ę*), *i* (*y*), *o* (*ǫ*), pomlajeni *a* (ali izvirni) v korenih in priponkah, navajajo se naj pristojna glasniška pravila. Kar je tak praktično dognano, naj se utrdi z dotičnim § v slovnici; od časa do časa se ponavljajo one s prostim razvitjem dognane partije. Proti koncu VI. razreda bodo se celo naj težejše partije (§ 83) dale pregledno razpravljati.

V VII. razredu se doda nauk o aoristu in imperfektu, kar je i tak potrebno za vajo v hrvatskem jeziku tam kjer se je ta nauk v navadi, sicer pa naj bi berila dodala primernega gradiva (glej Organ. Entw. 1849, pag. 151).

V VIII. razredu bodo potem učenci za stsl. popolnoma godni, oblištvo in glasništvo jih ne bode dolgo mudilo in po prvih dveh, treh tednih pojdejo in medias res — k čitanju onega našega jezika, ki sta ga govorila in pisala sv. Ciril in Metod in se je razlegal od sorodne Morave do Soluna ter si na jeziku očakov povzdignejo okus in pravilnost slovenske besede. Med čitanjem se utrdi in popolni slovniški nauk.

čakujem od Vas prijaznih opomb znanstvenih in praktičnih, vse bodo hvaležno sprejete. Vsaj imamo vsi jedno voljo, povzdignoti jezik v učencu na vzvišenost jezikove popolnosti in lepote in v ta namen si pokrajšati ter ogladiti v slovnici pot, da bode po učeni mladini jezik naš, kakor je bil nekdaj „najrazširjenejši in prvi vrstnik latinskemu in grškemu jeziku“, i dandanes v časti in poštenju, samosvesten vrstnik olikanim drugim jezikom.

Na Dunaju septembra meseca 1884.

Pisatelj.

Slovnica ima štiri dele: **glasništvo** (Lautlehre), **pregibovanje** (Flexionslehre), **slovotvorje** (Wortbildung), **skladnjo** (Syntax).

I.

Glasništvo.

§ 1. Glasništvo uči jezikove glasnike in postave, po katerih se glasniki med seboj vjemajo ali ogibljejo.

Slovenski jezik ima sledeče glasnike, ki se pišejo v latinici s sledečimi pismenkami, njim odgovarjajo podstavljene cirilske pismenke:

a	(à)	b	c	č	d	e	(ě	ę	è)	f	g
ѧ	ѫ	ь	ѣ	ц	ч	д	є	ѣ	ѧ	ѫ	ь	ф	г

h	i	(y)	j	k	l	m	n	o	(ǫ)	p	r
х	и	ꙑ	й	і	к	л	м	н	о	ѫ	п	р

s	š	(št)	t	u	v	z	ž
с	ш	щ	т	оу	в	з	ж

Glasniki so samoglasniki (vokali) in soglasniki (konsonanti).

A. Samoglasniki.

§ 2. Samoglasniki so: *a*, *o*, *e*, *i*, *u*.

a ima trojno veljavo, *a* je

a) izviren: *dati*, *dar*, *pasti*;

b) pomlajeni ъ (jerù ali jer), in sicer

α) ъ = pokrajšani *u*: *usahnoti* : *suh*,

β) ъ = pokrajšani *o*: *vtaknoti* : *tok* Futteral;

c) pomlajeni ь (jerǐ ali jerek), in sicer

α) ь = pokrajšani *i*: *ščap* : *ščipati*,

β) ь = pokrajšani *e*, ta se krepi v *o*: *pošast* iz *po-šьst* (kar hodi) : *hod*.

o ima dvojno vêljavo, *o* je

a) prost: *bog, voda;*

b) nosen, *ǫ* = *on* pred soglasniki in ob koncu: *rǫka*, hrv. *ruka*.

e je peteren,

a) prost (jest): *velim, žena;*

b) nosen, *ę* = *en* pred soglasniki in ob koncu: *pri-pę-ti* iz *pri-pьn-ti, pri-pn-em;*

c) visok *ě* (jat) = *ie* ali *ei: lěp, běl, cvět* (hrv. *cvijet*);

d) pomlajen ъ, in sicer

α) ъ = pokrajšani *u: bъdêti* : *buditi,*

β) ъ = pokrajšani *o*: *vъteknoti* : *tok* Futteral;

e) pomlajeni ь, in sicer

α) ь = pokrajšani *i: češčen* : *čest, čast* : *čit-ati,*

β) ь = pokrajšani *e*, ta se krepi v *o: zvěnêti* : *zvon.*

i je *a*) mehek (iže), ta se krepi v *ě* in *oj: videti* : *věda, liti* : *lěvati, loj;*

b) trd (jerý), ta se krepi v *u* in *ov*: *bik* (= *byk*) : *bučati, kij* (= *kyj*) : *kujem, kovam.*

§ 3. Samoglasniki se delijo

1. po sposobnosti pred seboj stoječe goltnikě omehčati:

a) v trde (goltne): izvirni *a, o, u*, trdi *i* (= *y*), ъ (= pomlajeni trdi *a, e*); pred temi se goltniki ne spremenjajo;

b) v mehke: *e, ě, ę, i*, ь (= pomlajeni mehki *a, e*); pred temi se goltniki spremenjajo v nebnike ali sičnike, n. pr. *otrok, otroci, otroče; rečete, recite, rekó;*

2. po plemenu v tri vrste: *a*-, *i*-, *u*-vrsta;

3. po svoji moči v stopnje, in sicer:

Stopnja	*a*-vrsta	*i*-vrsta	*u*-vrsta
3.	*a* : *ā*		*av, va*
2.	*o* : *ā* (*ǫ* : *ǭ*) ъ : *y*	*oj* : *ē*	*ov, u*
1.	*e* : *ě* (*ę* : *ę̄*) ь : *ě, i*	ь : *i*	ъ : *y*

Op. 1. Dvopičje znači tu razmero med izvirnim in podaljšanim samoglasnikom.

Op. 2. Na mesto stsl. ъ, ь sta stopila v vseh vrstah dandanes pomlajeni *a* ali *e*, *a* posebno na zahodu slovenskega jezikokroga, *e* na vzhodu; v nekaterih besedah in oblikah sta se ъ in ь celo zgubila, pri stopnjevanju pa se prikaže zopet primerni samoglasnik na njunem mestu.

Premembe na samoglasnikih.

§ 4. 1. Stopnjevanje. Stopnjevanje se kaže v slovotvorju in sicer

v *a*-vrsti, stopnja *e o a*: *nes-em, nos-im, pri-naš-am,*
ę ǫ : *vęž-em, vǫž-e,*
ъ *o* : *vtaknoti* (*vteknoti*), *tък-, tok* Futteral,
ь *o* : *po-šast, na-šestje, šьd-* iz **hьd-, hod;*

v *i*-vrsti, stopnja ь, *ě*: *svanoti, svenoti* iz *svьt-noti, svět,*
i, é ali *oj*: *vid-eti, věd-a; li-ti, loj;*

v *u*-vrsti, stopnja ъ, *u*: *dahnem, dehnem, dъh-, duh,*
y, u ali *ov, av*: *kij* (= *kyj*), *kujem, kovam, podkavam; kis* (= *kys*), *kvas.*

Op. Na stopnjevanju samoglasnikov se udeležujeta tudi soglasnika *r, l* v teh le oblikah:

1. v *a*-vrsti, *a*) skupek *tert, telt,* t. j. *er* pred soglasnikom razven *j* ni navaden, ampak daja
a) *trt, tolt*: *mrtev, volk,*
β) *trět, tlět*: *mrěti, vlěči;*
b) skupek *tort* ni navaden, ampak daja
a) *trt*: *grlo, golt,*
β) *trat*: *po-trata* prim. *toriti, klati* prim. *koljem;*
2. v *i*-vrsti: *razkrižje* prim. *križ*, tedaj *r* = *rь;*
3. v *u*-vrsti: *krh-noti* prim. *kruh*, tedaj *r* = *rъ.*

§ 5. 2. Podaljšatev. Podaljšatev se vrši pri tvoritvi opetovalnih glagolov;

v *a*-vrsti se podaljšuje *a* v *ā*: *padem, pādam,*
o v *ā*: *bodem, zbadam,*
ъ v *i* (= *y*): *dotaknem* (*doteknem*), *dotikam* (= *dotykam*),
e v *ě*: *pletem, plětam,*
i: *derem, odiram,*
ь v *ě*: *objamem, objěmam,*
i: *obimljem;*

v *i*-vrsti, ь v *i*: *svanem* (*svenem*) iz *svьt-nem*, *svitam*;
v *u*-vrsti, ъ v *i* (= *y*): *dahnem* (*dehnem*), *diham* (= *dyham*).

Op. *ę*, *ǫ*, *ě* so v obče že dolgi samoglasniki in zato ostajajo tudi na glagolih opetovalnikih: *sę́žem*, *segam*; *poročím*, *poročam*; *běžím*, *běgam*. Tako ostane tudi sredkorenski *ol* in *r*: *pogoltnem*, *pogoltam*; *mrknem*, *mrkam*. Glagol *zovem* ima v opetovalniku *zivam* (= *zyvam*), ker je koren *zu-*, tedaj stoji *zov-* m. *zzv-*.

§ 6. 3. Mehčanje. *a*) Prosti *o* se mehča v prosti *e* po nebnikih in po sičniku *c*, n. pr. v II. sklanjatvi *selo*, *polje*, *srce*; *selom* : *poljem*; *rabov* : *bojev*; v nedoločniku *ova* : *eva*: *kmetovati*, a *bojevati*.

Op. 1. Nosni *ǫ* ostaja, n. pr. *mojo dušo* (= *mojǫ dušǫ*).

Op. 2. Oblike *srcom*, *bičovje*, *hudičov* so potvorice, posnete po trdih deblih.

b) Visoki *ě* se mehča po nebnikih v *i*; jedninski mestnik I. in II. sklanjatve se končuje na trdih deblih v stsl. na *ě*, na mehkih v *i*, n. pr. *ženě*, *duši*; *rabě*, *moži*; dandanes se rabi sploh *i*, *ě* se brani le v benetskem narečju in v posamnih besedah in tu v pisavi *ej*, n. pr. *posebej* prim. *po sebi* (stsl. *po sebě*), *gospej* zraven *gospě* (*gospé*), *vselej* iz *v selě*, *obtorej* iz *ob tej orě*, *vunej* stsl. *vně*, *jutrej* zraven *jutri*.

Op. 1. Včasih stoji po nebnikih *a*, kjer je po trdih soglasnikih *ě*, tako ima n. pr. nedoločnik III. vrste po trdih deblih *-ěti*: *živěti*, *gorěti*, po nebnikih pa *-ati*: *klečati*, *bežati*; prim. *doléncc* in *poljanec*, *prižigati* in *prišagati*.[1]

---

[1] Stsl. primeri komparative *dobrějši* in *krępčajši* ter velevnike v vrsti I. 7. in V. 2. n. pr. *bijate* zraven *biite*, *nakažate* zraven *pokažite*. Po tej postavi so nsl. oblike *vršéti*, *pršéti*, *glušéti* m. *-ati* potvorice po sliki *živéti*; nadalje *preživáti* m. *preživati*, *objémati* m. *objimati*, *začénjati* m. *začinjati*, *začinati*, *ožémati* m. *ožimati* potvorice po sliki *oplétati*, t. j. *oplętati*; tako so tudi oblike: *krajčh*, *očéh* i. e. potvorice po *tatéh*, t. j. *tatčh*. *Jém*, *jésti* se glasi v stsl. *jamь*, *jasti*, prim. *jasli* iz *jad-tli*, *jém* stoji zato m. *ěm*, *ésti*, prim. *medved* iz *medu-ěd*, *j* pa je pridjan ob onem času, ko je omenjena postava mehčanja uže nehala.

§ 6. *c*) V stsl. stoji nadalje po trdih soglasnikih *y*, po mehkih v istem slučaju *α*) *ę*, *β*) *i*, n. pr. *α*) *ženy*, *dušę*, nsl. sploh *ę*: *žene*, *duše*; *raby*, *možę*, nsl. *rabe*, *može*; vendar izjemno tudi nsl. *izpod roki* (t. j. *roky*) *prodati*, *v ogledi* (t. j. *oględy*) *iti*; *grędy*, *grędostь* : nsl. *grede*, *gredoč*; *β*) stsl. orodn. množ. *grady*, *moži*, nsl. *gradi*, *moži*; stsl. *dobryj*, *vrostij*, nsl. *dobri*, *vroči* itd.

Op. 2. Dandanes stoji često *i* mesto *ě* tudi po trdih soglasnikih, n. pr. v mestniku *ženi* (stsl. *ženě*), v velevniku *recite* (stsl. *recěte* iz **rek-ěte*). Če pravimo: *dvě ženi*, imamo v prvi jednosložni besedi *ě* ohranjen, v drugi pa nadomeščen z *i*. Tako je priljubljen *i* tudi na opetovalnikih iz *ěr, ěl*, n. pr. *terem* : *tiram* iz in m. *těram, měram* ogr. in *umiram, po-steljem* : *postiljam*. Tako smo se navadili tudi oblik *nisem, nisi, ni* in *nimam, nimaš* mesto zgodovinskih *něsem, něsi, ně, němam*.

Op. 3. Na zahodu se v nekaterih slučajih mehča tudi *a* v *e*, n. pr. *peljem*, na vzhodu *peljam*, jednako *sejem* : *sejam, sijem* : *sijam, dajem* : *dajam, ostajem* : *ostajam, preganjejo* : *preganjajo; golobinjek* : *golobinjak*.

Op. 4. Če se govori: *igrej* m. *igraj, dihlej* m. *dihlaj* je *a* naslednjemu nebniku pripodobljen; tako tudi *o*, če se govori *pejd'* m. *pojd', pojdi* iz (**po-idi*).

O zevu.

§ 7. Pravilno stoji na jednem mestu le jeden samoglasnik. Pride li po katerem koli poti k njemu še drug samoglasnik, postane zev (hiatus), ki se ima odstraniti.

Op. Sred besede se dotičeta samoglasnika le v nekaterih sestavljenih in tujih besedah, n. pr. *mnogoučen* iz *mnogo učen, priobčiti* iz *pri občiti, Galilee, Alfeov*.

Zev se odstranjuje:

a) *i* in *u* se utrjujeta v sorodna soglasnika, *i* v *j*, *u* v *v*, n. pr. *za-idem* : *zajdem; po-idem* : *pojdem; medu-ěd* : *medved*.

Op. Dvoglasa se ogiblje slovenščina, zato: *Pavel* : Paul, *Lovrenc* : Laurenz, *lavdika* : alauda, *kreda* : Kreide.

b) Med samoglasnika se vriva soglasnik in sicer:

1. sapnik *j*, primeri *dijak* : διάκονος, *Marija* : Maria; tako *da-j-ati* : *da-ati*, opetovalnik k glagolu *da-ti*;

2. sapnik *v*, n. pr. *pre-v-or* Brachacker : *pre-orati, da-v-ati* : *da-ti, dela-v-ec*;

3. nosnik *n*; ta je izviren pri nekaterih predlogih, in sicer

a) pri predlogu *s*[1], zato n. pr. *iti* : *sn-iti; jesti* m. *ěsti* : *sn-ěsti; jęti, jam-em* iz *ęti* : *sn-ęti, snam-em*, opetovalnik *po-sněmam*;

---

d) V stsl. stoji po trdih soglasnikih ъ, po mehkih ь, n. pr. *rabъ* rod. *raba, možь*, rod. *moža*.

[1] izvirna oblika *san*, iz koje se je razvila oblika *sъn* in *sǫ*, iz zadnje *sъ* in naš *sè, s, z, ž*.

β) pri predlogu *v*[1], zato *iti : vn-iti; jęti, jam-em* iz *ęti : vn-ęti, vnam-em*, opetovalnik *vněm-am; on-uča* zraven *vn-uča* iz *von-uča* (t. j. *von-u-tja* : **vn-u-ti* = *ob-u-ti*).

c) Jednaka samoglasnika se krčita, n. pr. *pridem* iz *pri-idem, prěmljem* iz *prě-ěmljem* mesto in zraven *prejimljem, primem* iz *pri-imem* mesto *pri-jьmem, pri-jęti*.

Op. Tudi v začetku besede se rad pridaja soglasnik. 1. sapnik *j: jablan : ablan;* 2. sapnik *v: vǫz-ati, vǫz-el : ǫzel, vǫže : ǫže; voger : ǫger* : Ungar; tako tudi *vun, vuni* iz *un, uni* = stsl. *vrnz, vrnę*, prim. *zunaj* = iz *vrna;* 3. nosnik *n: noter* : stsl. *ǫtrz, njuhati : ǫhati, nědra : jadro; njega, njemu : jega, jemu; le nun : le un;* 4. izjemno *g: gǫž, gǫžvica : ǫž, vǫže, vęzati, gosenica* zraven *vosenica, ǫsenica* : stsl. *ǫsz*, nsl. *vǫs kosmatinja*.

O krčenju.

§ 8. Večkrat se pa sapni soglasnik *j* med dvema samoglasnikoma izpusti, samoglasnika se pojednačita, če sta bila različna in se skrčita, n. pr.:

aje : aa : ā, dělam iz *dela-jem, znām* iz *znajem : znati : znajǫ.*

ěje : ěě : ě (*: i*), *želějem, želěm, želim.*

eje v *ě, něsem* iz *ne jesem* (*: nisem*, § 6, *b*, op. 2).

oja : aa : ā, gospoja : gospā, stojati : stāti, bojati : bati se, pojas : pās.

oję : ę, gospoję : gospę.

Op. 1. Tako so skrčene tudi oblike *dobrega*, hrv. *dobroga*, stsl. *dobra-jego, dobraago* in *dobrago*.

Op. 2. Oblika *nečem* je postala iz *ne* (*h*)*čem, nočem* iz *n'*(*h*)*očem; někdo, někaj* iz *ne vě kdo, kaj; grem* iz *gred*(*e*)*m, bom* iz *bod*(*e*)*m, gospon* iz *gospod*(*i*)*n*.

O izpadu samoglasnikov.

§ 9. Samoglasnik *u* se včasih utrdi v *v* in potem izpade, n. pr. *uprašati : vprašati : prašati; ubog : vbožen : boren; uže : vže* (*vre*) *: že; i* in *e* se uslabi v ь in izpade, n. pr. *bitje* iz stsl. *bitьje* in *bitije, začneš : za-čьneši*[2]; celo *ě* izpade, če je naglas prenesen, n. pr. *děti, dějati : djati, zlo : zělo*.

---

[1] izvirna oblika *van*, iz njevzn in *vǫ*, iz zadnje *vz* in naš *vè, v, u*.

[2] Stsl. ъ in ь ob koncu v nsl. odpadata, stsl. *synz : sin, možь : mož*.

O vrinku samoglasnikov.

§ 10. Vrinen je samoglasnik v končnem slogu, n. pr. *rekel* iz stsl. *reklъ*, *dober* iz stsl. *dobrъ*, *osem* : *osmь*, *oger* : *ogrь*; pišemo pa tudi *ogersk*[1], *ogerska*.

O dolžini samoglasnikov in slogov.

§ 11. Samoglasniki so dolgi ali kratki in po njih tudi slogi, če imajo dolg ali kratek samoglasnik. Kratek samoglasnik izgovarjaje hitimo od samoglasnika dalje naprej k izgovoru sledečega soglasnika, na dolgem samoglasniku pa postajamo blizo še jenkrat toliko časa.

Le naglašeni samoglasniki so dolgi, zgubijo li naglas, postanejo kratki, n. pr. *svȇt*, *svẽtá*.

Op. 1. Tudi slogotvorni *r* je lahko kratek in dolg: *dȓvar* : *drv*.

Op. 2. Tako imenovane stavne dolžine (Positionslänge) menda slovenski jezik nima.

O naglasu.

§ 12. Naglašajo se dolgi slogi in kratki, oziroma v slogih dolgi in kratki samoglasniki, n. pr. *grȃd*, *vesȅl*, *brȁt*.

Naglas na dolgih slogih je potisnen (gestossen) ˆ ali potegnen (geschliffen) ´. Če si namreč delimo dolg samoglasnik v dve polovici (*a* = *aa*), povdarja naglas ali prvo polovico naglašenega samoglasnika ali drugo polovico; oni naglas je potisnen, zadnji pa potegnen. Potisneni naglas tedaj močno in visoko začne, potem pa popušča, potegneni pa začne rahlo a potem povzdiga glasovo moč in višočino proti drugi polovici naglašenega samoglasnika, prim. *lȃs* (= *láas*) das Haar, a *lás* (= *laás*) der Haare, *dúša* (= *duúša*), *dúš* (= *dúuš*).

---

[1] Čehi in Hrvati pišejo *ogrsk*, stsl. *ogrьskъ*, *ogrьska*.

§ 12. Valjavec v „Radu jugosl. akad. 1878—1883“ rabi v razpravah nazvanih „prinos k naglasu (novo)slovenskega jezika“ po sliki hrv.-srbskega jezika sledeče naglasnike:

a) ˆ za potisneni naglas na dolgih slogih: *bûnka*, *ponûda*, *vodô aquam*;

b) ´ za potegneni naglas na dolgih slogih: *kljúka*, *maróga*, *z vodó*;

c) ˆ za potisneni naglas na dolgem *o* in *e*, kedar zvonita kot *o͡a* in *e͡a*: *z rôko*, *z žêno*;

§ 13. Kratki naglašeni slogi so se ohranili na zahodu le v jednosložnih besedah s kratkim samoglasnikom in isto tako na zadnjem slogu večsložnih besed; na nezadnjih slogih je postal izvirno kratek samoglasnik posled naglasa zvečine dolg; vendar tako, da je ostalo izvirni kračini nekaj sledu, ostal je namreč sled izvirni kračini na prostih samoglasnikih *e* in *o*, ki se izgovarjata široko (odprto), blizo kot *ea* in *oa*, če je imel izvirno kratki samoglasnik potegnen naglas, nasproti pa ozko (zaprto) blizo kot *ie* in *uo*, če je imel potisnen naglas, n. pr. *žẽna* = *žeana* izvirno *žẽna*, a *cesta* = *ciesta* izvirno *cẽsta*; tako *kòza* = *koaza* izvirno *kŏza*, a *kóža* = *kuoža* izvirno *kŏža*. Le v vzhodni slovenščini naglašajo se tudi nezadnji kratki slogi; pa tudi tu se pomika posled naglasa kračina in postaja dolžina. Naglas na kratkih zadnjih slogih in na kratkih jednosložnih besedah je sploh potisnen: *brât*, *nesî* (*brât*, *nesì*).

§ 14. Naglas daja v govoru slogom iste besede jednoto, jednosložnim besedam pa samostojnost. Naglas stoji na zadnjem, predzadnjem, na tretjezadnjem slogu in še dalje naprej proti začetku, posebno v sklanjatvi, kedar obstoji na istem slogu: *bogatin*, *dolína*, *mávrica*, *mlẽkarica*, *mlẽkaricami*.

Naglas pa se tudi premika v sklanjatvi in spregatvi, n. pr. *vòda*, *vodẽ*; *kŏst*, *kostî*; *bèrem*, *berèmo* (*bèremo*), *berọ́*.

Op. 1. Razven naglasa ima gorenjščina še priglas, t. j. zraven naglasa potegneno naglašenih slogov dodaja še gorenjščina na sledečem slogu nov naglas imenovan priglas, n. pr. *žẽna* (tako govore Notranjci, Goričani, štirski in hrvatski Slovenci), Gorenjci pa *žẽnà*, *gláva* : *glávà*, *bùtara* : *bútàra*, *dẽtelja* : *dẽtẽlja*, *dẽlavnik* : *dẽlávnik*; orodnik pa le *z žẽno*, *z bùtaro*. Pri pesnikih se zanemarja včasih naglas in velja samo priglas.

---

d) ` za potegneni naglas na dolgem *o* in *e*, kedar zvonita kot *oa* in *ea*: *vòda*, *strahòta*, *žẽna* (v hrv.-srb. jeziku znači ` potegneni naglas na kratkih slogih);

e) '' za potisneni naglas na kratkih slogih (jednosložnih besed in na zadnjem kratkem slogu večsložnih besed): *brât*, *nesî*, *stezá*, *sljȃ*.

Na paradigmatih hočemo rabiti naglaske posnete po Valjavčevih razpravah; sicer pa nam znači obojno dolžino znamenje ´, kračino (na zadnjih slogih in na jednosložnih besedah) `, dolgi *o* in *e* z barvo *oa*, *ea* pa ^. Razven tega nam rabi ` tudi v zaznambo polglasnika, n. pr. *zvènẽti*, *sè* = *zvenẽti*, *sə*. Zadnji naglaski so dozdaj naj bolj navadni, če hočemo kaj naglašati, kajti v obče ne pišemo naglaskov.

Op. 2. Sestavljene besede, kakor *vinógrad*, imajo jeden naglas, sklopljene pa dva, n. pr. *Nóvo-mésto*, prim. *Novomeščan* (sestava); *âmpâk, mêndâ*.

§ 15. Predlogi, zaimena, nekatere čestice (particulae) in pomožni glagol oklepajo se zastran naglasa bližnje besede in so spreda stoje predslonice (proclíticae), zadi svoje besede stoje pa naslonice (encliticae).

Navadne predslonice so vsi predlogi, tudi tisti, ki so prvotno samostalniki, kakor *mesto, konec, kraj* itd. Ti dobivajo naglas le takrat, kedar jih hočemo pred drugimi besedami v stavku posebno povdarjati. Ravno tako so predslonice mnogi vezniki, ako nimajo posebnega stavkovega naglasa: *in, pa, ali, da, tudi* itd.

Naslonice so: *a*) krajše oblike osebnih in povratnega zaimena, n. pr. *pleti mi, mozi ti bog; b*) pomožni glagol, zato: *prišel sem*, a ne: *sem prišel*. Toda vprašalno: *si prišel?* odgovor: *sèm, sèm; c*) v sklopku tudi druge besede: *dânsi* iz *dan si, záto* (*za to*), *bôdikaj* itd.

B. Soglasniki.

§ 16. Soglasniki se delijo po tem le načrtu:

k	*g*	*h*		
č	*ž*	*š*		*j*
c	*z*	*s*		
t	*d*			
p	*b*	*v*	*m*	
r	*l*		*n*	

Po govorilih, ki med izgovorom posebno sodelujejo, so namreč:

goltniki: *k, g, h*,
nebniki: *č, ž, š, j*; *č, ž, š* za se so šumniki,
sični zobniki ali sičniki: *c, z, s*,
zobniki: *t, d*,
ustniki: *p, b, c, (m)*,
jezičniki: *r, l, (n)*,
nosniki: *m, n*.

Op. 1. Po vplivu, ki ga ima nebnik *j* na vse ostale soglasnike, vrstijo se soglasniki tako le:

goltniki: *k, g, h,*
šumniki: *č, ž, š* (umehčani goltniki šumne stopnje),
sičniki: *c, z, s* (umehčani goltniki sične stopnje),
zobnika: *t, d,*
ustniki: *p, b, v, m,*
jezičniki: *r, l, n.*

Op. 2. Po trpežu glasa se imenujejo soglasniki *a*) hipni: *k, g, t, d, p, b, c, č,*
b) trpežni: *h*[1], *v, n, m, r, l, z, s, ž, š, j.*

Op. 3. Po zvočnosti pa so *a*) nemi: *k, t, p, h, s, c, š, č,*
b) zveneči: *g, d, b, v, n, m, r, l*[2], *z, ž, j.*

Op. 4. Po sapni moči so sapniki: *h, v, j,*
sičniki: *s, c, z,*
šumniki: *š, č, ž.*

Premembe na soglasnikih.

§ 17. Nekateri soglasniki se med seboj neposredno ne družijo, ampak godijo se med njimi nekatere premembe; te premembe so: jotovanje, mehčanje, pri- in razlikovanje, odpad in vrinek. Ob istem skupku je lahko več prememb združenih.

1. Jotovanje.

§ 18. Jotovanje imenujemo vse one premembe, ki jih povzroča nebnik *j* v zvezi s samoglasnikom, t. j. predjotovan samoglasnik ali recimo skupek *ja*. Te premembe so jednake na goltnikih in sičnikih, jednake zopet na ustnikih, jednake na jezičnikih.

a) Goltniki se pretapljajo s skupkom *ja* v nebnike,
kja daja *ča*: *skak-ati, skač-ete* iz *skak-jete*; *moča* iz *mok-ja*: *mok-ro*; *buk*: *bučati* iz *buk-jati*;
gja „ *ža*: *lag-ati, laž-ete* iz *lag-jete*, *tęža* iz *tęg-ja*: *tęg-ati, tęgnoti*;

[1] Stsl. *h* odgovarja nemškemu *ch* t. j. *kh*, tako se še govori tudi dandanes v sredini slovenskega jezikokroga, na vzhodu in skrajnem zahodu pa je postal danes le močni sapnik, nemški *h*, n. pr. *haben*.

[2] Trdi (debeli) *l* = poljski *ł* govorimo na Štirskem kot srednji *l*, n. pr. v besedah *del, kozel, polnočnica, lani*; na Rezjanskem in v Zagorju pa tudi *bil, pil, spal* itd., sicer se izgovarja ob koncu kot *w* ali *u, o*.

hja daja *ša: dihati* (*dyh-ati*), *diš-ete* iz *dyh-jete*, *duša* iz *duh-ja* : *duh*;

skja „ *šča*[1]: *isk-ati*, *iščete* iz *isk-jete*.

b) Sičniki s skupkom *ja* združeni postajajo nebniki,

cja daja *ča: klic-ati*, *kliče-te* iz *klic-jete*;

zja „ *ža: liz-ati*, *liž-ete* iz *liz-jete*, *maža* : *mazati*;

sja „ *ša: pis-ati*, *piš-ete* iz *pis-jete*, *noša* : *nositi*.

c) Zobnika se topita s skupkom *ja* in sicer:

tja daja *ča*[2]: *hot-éti*, *hoč-ete* iz *hot-jete*.

Op. V nekaterih krajih daja v nekaterih besedah skupek *tja* izjemno (*kja*, *kha*) *ka*, n. pr. *pluka* = *pluča* iz **plutja*, *keden* = *tjeden*, *ke* = *tje*; tako redno v briž. sp. *hoku* = *hočU* (*hočem*), *vsemogoki* = *vsemogoči*; v besedi *štric* (zraven *štrit*) je *tj* vtopljen le v sično stopnjo.

dja daja *ja*[3]: *rod-iti*, *rojen* iz *rod-jen* iz *rod-i-en*;

stja „ *šča*[4]: *pust-iti*, *pušč-en* iz *pust-jen* iz *pusti-en*.

d) Ustnikom pred skupkom *ja* se vriva *l*, tedaj:

pja daja *plja: top-iti*, *top-ljen* iz *top-jen* iz *topi-en*;

bja „ *blja: ljub-iti*, *ljubljen* iz *ljub-jen* iz *ljubi-en*;

vja „ *vlja: lov-iti*, *lovljen* iz *lov-jen* iz *lovi-en*;

mja „ *mlja: sprem-iti*, *spremljati* iz *sprem-jati*.

e) Jezičniki se mehčajo pred skupkom *ja* in sicer je *j* pri jezičniku *r* dandanes razločen, pri *l* in *n* pa vtopljen v mehki *l* in mehki *n*[5], n. pr. *pomir-iti* : *pomirjen* iz *pomiri-en*, *vol-iti* : *volj-en* iz *voli-en*, *napoln-iti* : *napolnj-en* iz *napolni-en*.

Op. V oblikah: *pitje*, *listje*, *mladje*, *grmovje*, *spanje* i. e. stoji *je* mesto *ije*, zato se opušča jotovanje.

2. Mehčanje.

§ 19. 1. Mehčanje goltnikov. Pred mehkimi samoglasniki, t. j. pred prostim *e*, pred nosnim *ę*, pred mehkim *i* in pred *ь* se

[1] iz *š-ča* iz *s-ča*, *s* se prilikuje naslednjemu nebniku in postane nebnik, t. j. *šč*, kar se v stsl. in hrv. olehča v *št*: *ištete*.

[2] iz *tša*, v stsl. s premenjenim redom *šta*: *hoštete*, hrv. *ć*: *hoćete*.

[3] iz *dža*, hrv. *đa*, v stsl. s premenjenim redom *žda*: *roždenz* iz *rod-jenz* iz *rod-i-enz*, nsl. *rojen*

[4] stsl. *šta*, hrv. *šta* m. *šća*: *puštati*, nsl. *puščati* : *pustiti*.

[5] Stsl. je imela tudi mehki *r* in je mehkoto značila deloma s pripisanim *j*, deloma s črtico *ŕ*, *ĺ*, *ń*.

goltniki mehčajo ali topijo v šumno stopnjo, pred *ě* ali pa pred takim *i*, ki je postal iz *ě*, v sično stopnjo.

Goltniki se mehčajo *a*) v šumno stopnjo, in sicer:

α) pred prostim *e*: *rečete* : *rekǫ*; *vržete* : *vrgǫ*; *pšete* : *phati* iz *pьhati*;

β) pred nosnim *ę*: *otročę, otročęta* : *otrok*; *družę, družęta* : *drug*; *siromašę* : **siromah*;

γ) pred mehkim *i* v slovotvorju: *oč-it* : *ok-o*, *blaž-iti* : *blag*, *suš-iti* : *suh*;

δ) pred ь v slovotvorju: *svědočanstvo* iz stsl. *svědočьstvo* : *svědok*; *tęž-ek*, *tężka* iz **tęg-ьk* : *tęg-noti*; *strašen*, *strašna* iz **strah-ьn* : *strah*.

Goltniki se mehčajo *b*) v sično stopnjo, in sicer:

α) pred *ě*: *cěsar* : *Caesar*, Kaiser; jednako *cěl*, *zělo*, *ločěn* : *lǫk*; hrv. sl. *obličěte*, naš *oblecite*; rezjansk mestnik *potoce*, sicer *potoci* : *potok*; na *velicěm* : *velik*;

β) pred *i*, ki je postal iz *ě*: velevn. *recite* : stsl. in hrv. sl. *recěte*; mestnik *potoci* : stsl. in rezjansk *potocě*; množ. imenovalnik *otroci* : *otrok*, *ubozi* : *ubog*, *Vlasi* : *Vlah*.

Op. Zadnje mehčanje v sično stopnjo se pa v sklanjatvi tudi opušča, goltnik se drži v vseh sklonih: *Vlahi*, *ubogi*, *pri ubogem*, *na velikem*.

2. Mehčanje sičnikov. Izmed sičnikov se mehčajo pred mehkimi samoglasniki *c* in mlajši *z*, n. pr. *mesec* : *meseče* (hrv. zvalnik), *devica* : *devič-ij*, *mrzli-ca* : *mrzlič-en*, *knez* : *knež-ij*, *rogoz* : *rogož-ina*.

Op. 1. Starejši *z* ostaja, zato: *obraz-iti*, *laz-iti*, *gaz-iti*, *voz-iti*; toda: *obražen* iz *obraz-jen* po § 18, *b*.

Op. 2. Prilogi *godčev* : *godec*, *hlapčev* : *hlapec* i. e. imajo drugotno mehčatev; kajti *e* je umehčan iz posestne priponke *ov* zarad prednjega c in poznej še je umehčan c v č; primeri množ. rodiln. *godcev*, *hlapcev*.

3. Zobniki se pred mehkimi samoglasniki ne mehčajo.

Op. Izjemno je umehčan t^1 v nekaterih besedah: *mačica* zraven *matica*, *koščica* : *kost*; drugi razlagajo *koščica* iz *kostk(a)-ica*.

---

[1] Tako tudi *hči* (*šči*) : stsl. *dъšti* in *ništče*, *nihče* iz **ništе* iz **ništo* (*nikdo*), *nihčer* iz *ni kzto že*, primeri *godčev* iz *godcov* in *něšto* : *ěkdo*, *ognjišče* : *ognišće* : stsl., čes. *ognište* : pol. *ognisko*.

3. Razlikovanje.

§ 20. 1. *kt* in *gt* se razlikujeta v *č*[1], t. j. *tš*, in sicer v nedoločniku, namenilniku in slovotvorju v neposredni dotiki, n. pr. *reči* iz *rek-ti*, *strêči* iz *strêg-ti*; *strêč* iz *strêg-tz*; *moč* iz *mog-tь*.

Op. 1. Izjemno imamo *c* v besedi *nocoj*, *nicoj* ali *nicor* : *noč*, na Rezjanskem *snuka* : *snoči*.

Op. 2. V posredni ali izvirno posredni dotiki daja *kt* skupek *ht*, t. j. hipni goltnik postane trpežen: *laket* iz *lahet*, *lahta*, *mehek*, *mehkega* : stsl. *mękzkz*, *h komu* iz *kz komu*; tako tudi *lahek*, *lehek* iz *lьgzkz*.

Op. 3. *Kdo* (*kedo*) stoji mesto *kzto*, govori se tudi *gdo* in *što*.

2. *tt* in *dt* se razlikuje v *st*[2], n. pr. *plesti* iz *plet-ti*, *presti* iz *prẹd-ti*, *vẽste* iz *vẽd-te*, *last* iz (*v*)*lad-tь*, prim. *vladati*; *čisło* iz *čit-tlo* : **čistlo* : *čisło*, *jasli* iz *jad-tli*, *preslica* iz *prẹd-tlica*, *črẽslo*, Gerberlohe : *črt-*.

Op. Primeri še *detešce* iz in zraven *detetce*, *goščovski* iz in zraven *godčevski*.

3. Med razlikovanje štejemo tudi spremembo sapnika *v* v samoglasnik *u*, n. pr. *uvod* iz *vzvod*; primeri *temuč* iz *tem več*, *bruno* iz *brvno*; *užgati* iz *vzžgati*.

4. Tudi nebnika se razlikujeta: *vekši* iz **večši*, *vikši* iz **višši*; *hči* iz in zraven *šči*, *nihče* iz in zraven *nišče*, *hčipek* iz in zraven *ščipek*.

4. Prilikovanje.

§ 21. 1. *nb*, *np* postane *mb*, *mp*, t. j. pred ustnikom se premenja zobni nosnik v ustnega, n. pr. *hran-iti* : *hram-ba*, *hin-iti* : *himba*, *hlimba*, *premen-iti* : *premem-ba*; *ampak* : *a na opak*.

2. *nd* postane *nd*, *mk* pa *nk*, t. j. pred zobnikom in goltnikom se spremenja ustni nosnik v zobnega, n. pr. *vendar* in *vender* iz *vẽm da že*; *zamek-noti* (*za-mьk-nọti*) : *zank-a*, *zanjka* zraven *zamka*.

Op. *mn* : *ml*, n. pr. *somn-ẽti*, *sumniti* : *sumljiv*, *gumno* in *gumlja*.

---

[1] Stsl. ima *št* iz *čt* oziroma *žt*, *čt* se je olehčal v *št* iz *tšt*, *žt* priličil v *št*: *rešiti*, *strẽšti*, *strẽštz*, *mošti*; hrv. ima *ć*, čes. *c*, kar svedoči, da je bila pri pretvoritvi merodajna priponka *t*, prim. *mošti* : *Mach-t*, *nošti*, *noč* : *Nacht*.

[2] ali je hipnik postal trpežnik in se primerno olehčal in priličil ali je *s* vrinen in je pred njim izpal prvi zobnik.

3. *s* in *z* se prilikujeta poslednjemu soglasniku in sicer postaneta *a*) pred (omehčanim) *lj* in *nj* šumnika, n. pr. *čes-ati* : *češljati*, *pos-lati* : *pošljem*, *brus-iti* : *bruš-nja*, *trẹs-em* : *treš-ljika*; *griz-em* : *grìž-ljaj*, *voz-im* : *vož-nja*; tako tudi *ž*[1] *njim* iz *s njim* in *čež nj* iz *čez nj*;

b) pred zvenečimi soglasniki postane *s* zveneč, t. j. *z*, pred nemimi pa *z* nem, t. j. *s*[2], n. pr. *mes-o* : *mez-dra*, *zdrav* iz *szdrav*; *maz-ati* : *mas-t*, *mas-lo* iz **maz-tlo*; primeri predlog *s*[1] iz *sъ*: *z menoj* : *s teboj*, tako tudi pred samoglasniki *z*: *z očetom*.

Op. Vendar pišemo *iz*, *bez*, *raz*, *vz*, *črez* v isti obliki pred zvenečimi in nemimi soglasniki, n. pr. *izpustim*, *razpustim*; tako se nahaja tudi n. pr. *griz-ti*[3] po obliki *griz-em* zraven *gristi*.

4. *žьst* se prilikuje in olajšuje v *št*, n. pr. *moštvo* iz *možьstvo*, *društvo* iz *družьstvo*;

čьst se prilikuje in olajšuje v *št*, n. pr. *vraštvo* iz *vračьstvo*; *čt* iz *čet* ali *čьt* v *št*, n. pr. *štirje* iz *četyrije*, *šteti* iz *čьtěti*;

čьsk daja *čk* ali navadno *šk*, n. pr. *grčki*[4] iz *grčьskyj* ali navadno *grški*, *človeški*;

žьsk pa *žk* ali *šk*, n. pr. *tržki* iz *tržьski*, *možki*[4] ali *moški*; tako tudi *težka* po obliki *težek*, zraven *teška*.

5. Izpad.

§ 22. 1. *t* in *d* izpadata pred *n*, prim. *krẹt-ati* : *krenọti*, *vrt-ěti* : *vrnọti*; *vęd-* schwinden : *vęnọti*, *srěd-* : *srẽnja*, *gospon* iz *gospodin*.

Op. Izjemno pa tudi ostaja: *popadnọti*, *pogoltnọti*, *vedno* zraven *veno*.

2. *p* in *b* izpadata pred *n*, n. pr. *kap-ati* : *kanọti*, *top-iti* : *utonọti*, *trep-ati* : *trenọti*, *krepene roke* starre Hände : *okrenọti* erstarren zraven *okrepnọti*, *okrepniti*;

ogreb-ati : *ogrenọti*, *gzb-* : *ganọti*, *genọti* : *gìb-ati* iz *gyb-ati*.

---

[1] Čehi in Hrvati pišejo le *s*: *s njim*, *s onim* itd.

[2] Besede *svẽt* : *zvon*, *srebro* : *zrel*, *smola* : *zmija*, *slama* : *zlato*, *snaga* : *znati*, *sila* : *zima* i. e. kažejo, da so nekdaj trpeli zveneči soglasniki in samoglasniki pred seboj *s* ali *z*, kakor je zahteval koren besedin; tako tudi starejše sestave, n. pr. *svitek*, *slog*.

[3] Tako tudi Čehi in Hrvati

[4] Tako pišejo tudi Hrvati.

Op. *Počenoti* zraven *počepnoti, odščenoti* zraven *oščepnoti;* toda le *osepnice, prilipnoti* : *prilepiti;* tako tudi *drobna* : *droben.*

3. *v* rad izpada po *b*, n. pr. *obésiti* : *věsiti, obleči* : *vlěči; obečati, obětati* : *věčati* stsl. *věštati reden*, kor. *vět-; obrnoti* : *vrnoti, obrt, obrten; obod* : iz *ob-vod; obarek* Absud : *variti;* pa tudi sicer: *storiti* iz *sztvoriti.*

Op. Tudi v začetku odpada *v*, n. pr. *ladati* m. *vladati, last, zlasti; lat* Rispe iz *vlat; las* iz *vlas; Lah* iz *Vlah; torek* iz *vtorek; zdignoti* iz *vzdignoti.*

4. V skupku *skn, zgn* izpada *k, g: potisk-ati* : *potisnoti, brlizg-ati* : *brliznoti;*

v skupku *zdn* izpada *d: praznik* iz *prazdnik, pozen, pozna, pozno* iz *pozdьnъ; bezen, brezen* : *bez, brez dna.*

5. Skupek *tl, dl* daja na vzhodu često *l*, kakor v stsl., na zahodu se drži zobnik: *plel, plela* iz *pletl; bol, bola* iz *bodl, bodla*, toda obče *bodljaj; moliti*, na zahodu *modliti;* tako *krilo* : *kridlo* itd.; obče pa: *metla, sedlo, medlo, medla* : *medel* itd.

6. Skupek *svr* se olehčuje v *sr: srab* iz *svrab, sraka* iz *svraka, srp* in *srěp* iz *scrp* in *svrěp.*

7. Mesto *črě* se govori na severozahodu *čě: čreda* : *čeda, črez* : *čes, črevo* : *čevo;* jednako tudi *žrebe* : *žebe, žrebelj* : *žebelj.*

8. Po *r* ob koncu odpada *j*, ker ž njim ni stopljen, prikaže pa se v sklanjatvi: *cesar, cesarja, denar, denarja.*

6. Vrinek.

§ 23. 1. Med *pt* in *bt* se vriva *s* v nedoločniku in namenilniku: *tepsti* iz *tep-ti, tepst, zębsti* iz *zęb-ti*[1].

Op. V začetku stoji: *ptič* (iz *pъtič*) zraven *tič* (in *vtič*); tako tudi sicer, n. pr. *drobtina, teptan.*

2. Med *nr* se vriva *d*, redko: *po-nor* Versinken (z. B. eines Flusses) : *pondrěti;*

med *sr* se vriva *t*, med *zr* pa *d*, tudi redko: *pester* bunt iz *pьs-rъ* : *pis-an*, jednako *postrv* Forelle; *sršen* zraven *stršen*, jednako *sršati* (*sršiti se, nasršeni lasi*) : *strah; — nozdrvi* (stsl. *nozdri*) Nüstern, tudi *nozdra* : *nos; nazdrt* zurück : *na vzъ rit; zdrel* zraven navadnega *zrel;*

[1] V stsl. zobnik izpada.

med *sl* se vrine včasih *k*: *slez* in *sklez*, *slezena* in *sklezena*, *solza* t. j. **slza* in *skloza* (*sklojza*), *slizek* in *sklizek*;
redko med *sr*: *srbot* in *skrobot* zraven *srebot* in *srabot*.

3. Ob koncu se pristavi često *j*, n. pr. *zjutraj* : *zjutra*, *kedaj*, *kdaj* : *kdla*; *posebej* : *po sebé*, *torej* : *tože*; jednako tudi sred besede, n. pr. *gojzd* : *gozd*.

7. Posamezne premembe.

§ 24. 1. Starejši *s* prehaja včasih v mlajši *h*, n. pr. *česati* : *čehati*, *slap* : *hlap*, *pri na-s* : *pri tě-h*.

2. *ž* prehaja v *r* v nekaterih besedah med samoglasniki: *morem* iz *možem*, koren *mog-*; *-r* iz *že* : *vre* hrv. in ribn. iz in zraven še navadnega *uže* = *že*, *kdo-r* iz *kto že*, *kar* iz *ka-že*, *kje-r* zraven *kder* iz *kde-že*[1], *vendar* iz *věm da že*, *potler* : *po tole že*, *sicer* : *sice že*, *najmre* : *na ime že*, *blagor* : *blago že*, *ar* hrv. weil : *ježe* itd.; *ubožec* : *uborec*; — (*j* : *r*) *nicor* zraven *nicoj* : *nocoj*; *narveči* zraven *največi*.

3. *zd* se menja s skupkom *zg*: *pobrazdati* beschmutzen : *brozgati* in *brozdati*, *drozg* in *drozd*.

4. Mesto *tl* se čuje v narečju *kl*: *klačiti* m. *tlačiti*, *kolčem* m. *tolčem*, *pokle* m. *potle*.

5. V nekaterih besedah so soglasniki prestavljeni: *čebela* iz *bučela*, *žlica* iz *lьžica*, *žmati žmeriti* iz *mьžati*, *gomila* iz *mogila*, *somenj* iz stsl. *sъnemъ*, na vzhodu *senjem*.

6. Soglasnik ob koncu besede v stsl. odpada, če ga ne drži samoglasnik ali vsaj polglasnik ъ ali ь; tako se razlagajo tudi nsl. imenovalniki in debla: *tělo* iz **tělos*, slabejše deblo *teles-*; *telę* d. *telęt-*; *imę*, d. *imen-*; *mati* iz *matěr-*, slabejše deblo *mater-*.

---

[1] Oblika *kje* oziroma *kjer* utegnola se je razviti tako le: *kde* : *kde* (*gde*) + *j* : *kdej* : *kej* (štirski), *kej* : *ki*, n. pr. *něki* irgendwo, irgendwie, etwa, *nikir* nirgends (štirski tudi *nigdi*), *kej* + *r* : **kejr* : *kjer* : *kje*.

II.

Pregibovanje.

Pregibovanje obsega A. sklanjatev imen in zaimen, B. spregatev glagolov.

A. Sklanjatev (deklinacija).

Sklanjatev je imenska (nominal), zaimenska (pronominal) in sestavljena (zusammengesetzt).

I. Imenska sklanjatev.

§ 25. Po sklanjatvi razločujemo I. ženska imena na *a* v imenovalniku, n. pr. *žena, riba;* II. možka in srednja imena, ki imajo v rodilniku *a*, n. pr. *mož moža, grad grada, selo sela;* III. imena, ki imajo v rodilniku *i*, n. pr. *nit niti;* IV. imena, ki imajo v rodilniku *u*, n. pr. *sin sinu;* V. imena, ki pridobivajo v rodilniku soglasnik, n. pr. *ime imena.*

V sklanjatvi imamo te le sklone: 1. imenovalnik (nominativ), 2. rodilnik (genetiv), 3. dajalnik (dativ), 4. tožilnik (akkusativ), 5. mestnik (lokal), 6. orodnik (instrumental), 7. deloma še zvalnik (vokativ); zvalnik je različen od imenovalnika le pri nekaterih možkih samostalnikih II. sklanjatve in deloma po naglasu.

Nadalje imamo v slovenščini trojno število: jednino (singular), dvojino (dual), množino (plural).

I. sklanjatev (*a*-debla).

§ 26.

	Jednina	dvojina	množina
im.	ríba	ríbi	ríbe
zval.	riba	ríbi	ríbe
rodil.	ríbe	rîb (iz množ.)	rîb
dajal.	ríbi	ríbama	ríbam
tožil.	ríbo	ríbi	ríbe
mest.	ríbi	ríbah (iz množ.)	ríbah
orod.	ríbo	ríbama	ríbami

Opazke. 1. V jedninskem orodniku se govori na vzhodu tudi *ríboj* (iz *ribó*), na Ogrskem tudi *ríbov* in *ríbom*; zadnja oblika je pri Hrvatih navadna; primeri slično obliko ogr. sl. in hrv. besed iz *i*-jevske sklanjatve: *kostjom kostjum*.

2. V dvojinskem imen. in tož. je stsl. *ě* ohranjen, če je naglašen: *vodě, dve ženě, ročě, sestrě, dvě gubě, dvě gibě*; jednako tudi v jedninskem mestniku: *vodě, gorě, sněhě, zimě, době*.

3. Samostalniki, ki v jedninskem rodilniku končnico naglašajo, lahko nalik srbskemu jeziku množinski rodilnik tvorijo na *á: solzá, gorá, glavá, žeļjá, kosá, nogá, petá, strehá*; mestnik pa na *éh* (iz *ěh*): *vodéh, goréh*.

4. *Gospá* iz *gospoja* iz **gospod-ja* ima v rodilniku *gospé* in *gospoje*, v daj. *gospé* (*gospéj* gl. § 6, *b*), na hrv. *góspi*, mestn. *gospé*, orodn. *gospó*, dvojina imen. tožilnik *gospé*, daj. orod. *gospéma*; množ. imen. *gospé*, rod. *gospá*, daj. *gospém*, mestn. *gospéh*, orod. *gospéma*, zraven: *gospáma, gospám, gospámi, gospáh*.

5. *Beséda* (*besẽda*) ima v množinskem rodilniku *besẽd* in *besedíj* (*besedí*); pri Trubarju tudi *vodi, prošnji, službi*; na Benečanskem *kosi*,

---

Stsl. sklanja: i. *ryba*, z. (le na samost.) *rybo*, r. *ryby*, d. *rybě*, t. *rybǫ*, m. *rybě*, o. *rybǫ*;
dvoj.: i. z. t. *rybě*, r. m. *rybu*, d. o. *rybama*;
množ.: i. z. t. *ryby*, r. *rybъ*, d. *rybamъ*, m. *rybahъ*, o. *rybami*.

Goltn. debla mehčajo pred *č* goltnike, tedaj n. pr. *roka*, jedn. d. m. *ročě*, jednako dvoj. i. z. t.

Mehka debla imajo mesto *y* povsodi *ę*, mesto *ě* pa *i*, v jed. z. mesto *o* na samost. *e*: i. *duša*, z. *duše*, r. *dušę*, d. *duši* itd.; ta mehka debla so slika nsl. sklanjatvi za vsa debla.

ovcí, vodí, suzí zraven *solz;* na hrv. *dekli, divojki* zraven *divojak, peldi, igli* : *devet igli.*

6. Redek je množinski imenovalnik in tožilnik na *i* iz *y: roki, solzi* Vraz, *roti* brž. spom., *nogi* (*zdigniti se na nogi*) pri belih Kranjcih; pri belih Kranjcih se nahaja tudi jedninski rodilnik na *i* iz *y: izpod roki prodati, moje sestri sin, krmi imam dosti, izmlatil je pol kopi pšenice, pršel* (*prišel*) *je iz gori, vodi mi se neče piti.*

7. Med dvema soglasnikoma ob koncu se v množinskem rodilniku vstavlja blagoglasni *e: igla, bradlja, kvoklja, zemlja, grablje, kaplja, ikra, igra, iskra, bedra, vitra, sestra, črešnja, dvojka, kavka, gruška, klětka, služba, sodba, statve: igel, bradelj* itd.; *gostnja* stoji mesto *gostinja*, tedaj *gostinj.*

Soglasniki *sk st rj lj* ostanejo nerazločeni: *vojsk, gospodsk, glist;* jednako *klešč;* vendar *goska* : *gosek, trska* in *tréska* : *trsek, tréšek* in *trsák;* v nekaterih krajih se govori tudi *ovác,* pa tudi *ovcá, ovéc* in *óvec.*

O naglasu.

§ 27. Ženski samostalniki I. sklanjatve imajo v imenovalniku:

1. naglas ^ na predzadnjem slogu ali dalje proti začetku. Ta naglas ostaja sploh na svojem samoglasniku, n. pr. *zôra, zôre, zôri, zôrami; mâvrica, mâvricami.* Primeri: *pâra, prâska, spâka, sprâva, vâba, vrâpa; vîka, ûjma* (*ujma*), *izgûba, zamûda; opêka, zalêga; nadlôga, pokôra; ê: obléka, potrêba; ǫ: pomôta, posôda* Gefäss, *pôsoda* Leihe; *pretrge, zadrga, okôva, otâva; mlékarica, šólnikovica* itd.

2. naglas ´ na predzadnjem slogu ali dalje proti začetku. Naglas ostaja na svojem samoglasniku, samo v zvalnikih, v jedn. orod. in množ. rod. menja se ´ na ^, glej gori paradigma *ríba;* tako tudi *déklica, déklice, z déklico, mnogo déklic* itd. Po predlogih čuje se tudi v tož. ^: *čez zímo, za brádo* : *bráda.*

Primeri: *hvála, sápa, tráta; bíba, címa; y: lísa, míza; grúda, kljúka, púra; béba, képa; ê: crêda, léska, réka; ǫ: grêda, jêza, rêga; črka, gŕba, prga; tráva, sláva; dolína, máčeha, krtica, bábica, ílovica, sójenica* itd.

Naglas ´ na zadnjem slogu ima le *gospá,* ki je kratica iz *gospoja.*

3. naglas ` na predzadnjem slogu na širokem *o* in *e.* Ta je prenesen iz zadnjega sloga, zato ali na svojem samoglasniku ostaja ali skače. Skače pa redno le na dvosložnicah; na večsložnicah ostaja naglas na svojem samoglasniku, menja se le ` na ^ v jedn. orod., v množ. rod. in v zvalnikih, kar se godi tudi na dvosložnicah, če naglas ostaja. Primeri:

	Jednina	množina	dvojina
im.	vòda, vodà	vôde, vodé, vodě	vòdi
zval.	vôda, vodà	vôde, vodé	vôdi
rod.	vôde, vodé, vodě	vôd, vód, vodá	
daj.	vôdi, (vodi)	vòdam, vodâm, vodãm	vòdama, vodâma
tož.	vôdo, vodô, vodò	vòde, vodé, vodě	[(vodamà)
mest.	vôdi, (vodi)	vòdah, vodâh, vodéh	
orod.	vôdo, vodó (vodô)	vòdami, vodâmi (vodami)	

Jednako a bez skake: *lepòta, lepòte, z lepôto* itd. V tož. se pretvori za predlogom često ` na ´, samogl. postane zaprt (ozek): *na vôdo, na vôjsko, v gôre : gòra;* tako se tudi v množ. rod. menja ` na ´, kedar se med končna soglasnika vrine samoglasnik: *séster : sèstra, óvec : òvca.*

Prim. *bólha, gòra, kòpa, kòsa, kòza, nòga, òča, pròšnja; o: ròka, sòdba, tòzba; mèja, zèmlja, deželà, žêna; lepòta, svetlòba* itd.

Redko skače naglas na besedah, ki imajo ^ ali ´ ali na večsložnih s `, vendar nahajamo tudi *bárka* : tož. *barkô, brázda* : množ. tož. *brzdé, gláva* : tož. *glavô, deželà* : rod. *deželé*, orod. *deželó*. Te oblike so izredne zraven navadnih.

4. naglas ˝ na jednosložnicah, kojih je malo, na Gorenjskem tudi na nekaterih dvo- in večsložnicah; n. pr. *sljȃ*, rod. *sljȇ* in *sljē*, daj. mest. *sljı̑*, tož. *sljô* in *sljo*, orod. *sljô* in *sljó*; množ. im. zval. tož. *sljȇ* in *sljē*, rod. *sljá*, daj. *sljam* in *sljȃm*, mest. *sljȃh*, orod. *sljȃmi*; dvoj. im. tož. *sljı̑*, daj. orod. *sljȃma*. — Tako tudi dvo- in večsložne, n. pr. *stezȃ*, rod. *stezȇ* in *stezē*, orod. množ. *stezamı̑* in navadno *stezámi*; primeri še: *deskȃ, družbȃ, gubȃ, iglȃ, meglȃ, senjȃ, tmȃ, vrstȃ*; *mamikȃ, mamikȇ* in *mamikē*, v zvalnikih je naglas na večsložnicah tudi na začetnem slogu: *mámika* in *mamikȃ*.

II. sklanjatev (*o*-debla).

§ 28.

à) Možki samostalniki.

	Jednina trda,	mehka debla	dvojina		množina	
im.	grȃd,	mȇč, mȏž	grȃda,	mȇča	grȃdi,	mȇči
rod.	grȃda,	mȇča	grȃdov,	mȇčev (iz množ.)	grȃdov,	mȇčev
daj.	grȃdu,	mȇču	grȃdoma,	mȇčema	grȃdom,	mȇčem
tož.	grȃd,	mȇč, mȏža	grȃda,	mȇča	grȃde,	mȇče
mest.	grȃdu,	mȇču	grȃdih,	mȇčih (iz množ.)	grȃdih,	mȇčih
orod.	grȃdom,	mȇčem	grȃdoma,	mȇčema	grȃdi,	mȇči

b) Srednji samostalniki.

	Jednina trda,	mehka debla	dvojina		množina	
im.	sèlo,	pôlje (poljé)	sèli,	pôlji	sêla,	pôlja (polja)
rod.	sèla,	pôlja (polja)	sêl,	pôlj (iz množ.)	sêl,	pôlj
daj.	sèlu,	pôlju	sèloma,	pôljema	sêlom,	pôljem
tož.	sèlo,	pôlje (poljé)	sèli,	pôlji	sêla,	pôlja (polja)
mest.	sèlu,	pôlju	sêlih,	pôljih (iz množ.)	sêlih,	pôljih
orod.	sèlom,	pôljem	sèloma,	pôljema	sêli,	pôlji

Opazke. 1. Jedninski tožilnik možkih imen živočih stvarij je jednak rodilniku: *moža, ptiča.*

Stari tožilnik je ostal v izrazih: *za mož dati, v zamož dati.* Tudi imena neživočih stvarij dobivajo za tožilnik rodilnikovo obliko, če se ž njimi zaznamujo živoče stvari: *vidiš štora;* tudi srednji samostalniki: *bo prinesel za peseta kruha kos.*

2. Ostanki zvalnika so: *Kriste, Adame, Krištofe, poglavare, sine, brate, bože, človeče, gospodine,* hrv. *gospone* v narodnih pesnih; *rabe* briž. spom.; *oče* je brž ko ne zvalnik iz *otec,* stsl. *otьcь,* zval. stsl. *otьče;* tako so postale tudi oblike *Tone, Jože* itd.

3. Jedninski mestnik možki in srednji se končuje tudi na *i,* ki je postal iz *ě*; *ě* se še nahaja v starejših spomenikih in v benetskem govoru: *světě* briž. spom.; *po svojim duome je zdihavu,* t. j. *po svojem domě je zdihaval* ben.; jednako *pri potocě, na prazě, na trebušě; po svetě,*

Stsl. sklanja *a*) možke samostalnike: i. *gradъ,* z. *grade,* r. *grada,* d. *gradu,* t. *gradъ,* m. *gradě,* o. *gradomъ;*

dvoj. i. z. t. *grada,* r. m. *gradu,* d. o. *gradoma;*

množ. i. z. *gradi,* r. *gradъ,* d. *gradomъ,* t. *grady,* m. *graděhъ,* o. *grady.*

Goltn. debla mehčajo pred *ě* goltnike: *vlъkъ* (*volk*), m. *vlcě, vlcěhъ,* tako tudi pred *i* (iz *ě*) v mn. i. *vlci.*

Mehka debla imajo ь m. ъ: *mьčь* (*meč*); *i* m. *ě*: m. *mьči, mьčihъ; e* m. *o*: *mьčemь, mьčema, mьčemъ*; v jed. z. pa *u* m. *e*: mьču; *ę* m. *y* v mn. t.: *mьčę,* v mn. o. pa *i* m. *y*: *mьči.* Po sliki mehkih debel ima nsl. jedn. mestn. na *i*: *meči, gradi,* toda rajši nalik hrv. jeziku daj.: *meču, gradu*; tož. množ. se glasi v nsl. na mehkih in trdih deblih: na *e* iz *ę*: *meče, grade,* redki so ostanki na *i* iz *y* na trdih deblih *gradî, darî, listî, zlatî, mostî, svatî, v ógledi iti.*

b) Srednji samostalniki se sklanjajo, kakor možki, le i. z. t. so različni: v jedn. *o* ali na mehkih deblih *e*, v dvoj. *ě* ali na mehkih deblih *i* kakor v I. sklanjatvi, v množ. *a.*

pri dělě, *na tnalě* ben.; *lakomstvě*, *blazě*: *blago* briž. spom.; Trubar, Dalm., Schönleben so pisali tudi *ej*: *zlatej*, tudi po nebnikih: *morjej*.

4. Dvojinski rodilnik in mestnik sta nadomestovana z množinskim: *imetek mojih dveh bratov*, *pri mojih dveh bratih*. Dvojina je deloma v navadi pri starejših pisateljih: *v tiju dveju listu* Trub.; *od dveju sinu* zraven *od dveju dolžnikov*; *od obeh kraju*; *meč od obeju platu oster*. Hrvatski Slovenci so dvojino skoro celo zgubili, govorijo: *dva sini*, *dragi dva*; jednako beli Kranjci.

5. *a)* Imenovalnikov samoglasnik *e* (iz ь ali ъ) pred končnim soglasnikom izpada, ako naraščа beseda: *orel orla* (stsl. *orьlъ*), *oven ovna ovnu*, *kupec*, *osel*, *nohet*, *senjem* in *semenj*, *jarem*; v jednosložnih besedah samoglasnik ostaja: *mah* (stsl. *mьhъ*), *meč* (stsl. *mьčь*), jednako *lan len*, *lev*: rodilnik *maha*, *meča*, *lanu lena*, *leva*, toda *pes psa* (stsl. *pьsъ pьsa*), *sel* in *posel*, *sla* in *posla*. *San* (stsl. *sъnъ*) ima rod. *sna*, mest. *sni*, množ. *saněh* Trub. Marsikateri *e* se drži zarad blagoglasja: *mrtvec*, *mrtveca*, *jazbec*, *jazbeca*.

b) Jednako izpada tudi, če beseda naraščа, oni *e*, ki je vrinen zarad blagoglasja: *oder odra* (stsl. *odrъ*), *ogenj ognja*, *ogelj oglja*, *ogel ogla*, *veter*, *kozel*, *koper*, *kosem*, *pekel*, *mogel mogla moglo*, *rekel rekla reklo*, *vîher vîhra* zraven *vihár vihárja*.

c) Izjemno izpada oni e, ki odgovarja stsl. *e*, *ę*, *ě*: *kamen kamna* zraven *kamena* (stsl. *kamene*, rod.), *prijatelj prijatelja* in *prijatlja*; *zaběl záběla in zabla*; *zajęc zajca*; *měsęc měsca* zraven *měsęca*.

6. V množinskem rodilniku srednjih samostalnikov se *e* vriva nalik ženskim I. sklanjatve, kjer se ob koncu dotikata dva soglasnika: *deblo*, *duplo*, *sedlo*, *teslo*, *rebro*, *okno*, *gumno*, *platno*, *pismo*, *cesarstvo*, *jajce*; rodilnik: *debel*, *dupel* itd. Toda *ust*: *usta*, *toporišč*: *toporišče*, kajti *št*, *šč* in *sk* (*mb*, *nk*, *zd*) so združljivi; prim. § 26, 7. Samostalniki na *je* (iz *ije*, § 18, e, op.) pa imajo *ij*: *bitje*, *bitij*.

7. Stari množinski rodilnik možkih samostalnikov bez *ov* se je v nekaterih besedah ohranil: *otrok*, *voz*, *vol*, *dan*, *zǫb*, *konj*, *las*, *lonec*, *mǫž*, *pas* Hunde, *čebar*: *sto čebar*, *piščanc* zraven *piščancev*, *greh* in *grehov*, *pěnez* des Geldes, *pěnezov* der Pfennige, *koliko krat* in *kratov*. Množinski rodilniki: *lasij* (*lasi*), *možij* (*mǫži*), *zobij* (*zǫbi*) so tvorjeni po III. sklanjatvi.

8. Jedninski rodilnik na *ú* je izvirno pripadal *u*-deblom, toda razširil se je črez ono mejo: *olú*, *valu*, *volu*, *vratu*, *daru*, *dolgu*, *glasu*, *godu*, *gostu*, *gradu*, *zidu*, *zobu*, *klasu*, *kvasu*, *kosu* Stückes,

lanu, lazu, listu Trub., *medu, miru, mostu, měhu, potu* Weges, *potu* Schweisses, *prahu, sledu, smradu, stanu, strahu, tatu, spolu* Geschlechtes, *tiru, sadu, traku*; tudi dvosložna beseda *nohet* ima rodilnik *nohtú*.

9. Samostalniki, ki v jedninskem rodilniku končnico *a* naglašajo ali *u* dobivajo, imajo lahko v dvojinskem dajalniku in orodniku ter v množinskem dajalniku in mestniku *ĕma, ĕm, ĕh*: *tatĕma, tatĕm, tatĕh*; *pséma, psém, psĕh*; *plotĕh*; *voglĕh*. Isti samostalniki tvorijo lahko množinski orodnik s končnico *mí*: *tatmí*; tudi srednji *ustmi* zraven *usti* (*usty*). Te oblike izvirajo iz naglasa in so novejše; jednako se sklanja tudi *tlo*, ki se rabi le v množini: *tlá, tál, tlóm* in *tlém, tlémi, tlĕh*.

10. Redko se nahajajo množinski tožilniki trdih možkih samostalnikov na *y* nalik stsl.: *gradi* t. j. *grady* Trub., *dari* v Stapletonovi prestavi 1620, *listi* lex., *masti* ben.; *dari, listi, vlati* ogr., *ógledi, v ógledi iti* na vzhodu; *zlati, mosti, svati Vraz*; v briž. spomenikih je še *i*, t. j. *y* češče od *ę*, ki je dandanes občen, v stsl. pa le po mehkih soglasnikih.

11. Samostalniki na *an* (stsl. *aninъ*) še imajo tu in tam v množinskem imenovalniku *e* mesto *i*: *dobrušane, vodičane* Kopitar slovn., *kristjane* Preš., *babilonjane, rimljane*; zraven pa tudi *je* iz *i*-jevske sklanjatve: *kristjanje, lakničanje, ločanje*; končnica *je* je tudi sicer v navadi mesto *i*: *očetje, bratje, gostje, kmetje, profetje, svatje, soldatje, tatje, fantje, farje, ajdje, gospodje, sosedje, judje, kopunje, sršenje, golobje, zobje, črvje, škofje, lasje, možje*; jednako *volcje* : *volk*; pri ogrskih Slovencih tudi *narodje, bogatinje, poganje, talijanje, židovje* : *žídov, angelje, apoštolje, neprijatelje, roditelje, zídarje, pastirje, vitezje, klobučarje komarje*; tudi *bratovje, popevje* Priester, *popovje* Knospen. Končnica *in* ostane v nsl. izjemno tudi v množini: *turčine, turčini, poganini*.

12. Krajna imena na *ane* se tako le sklanjajo: im. *Goričane*, rod. *Goričan*, daj. *Goričanom* in *Goričam*, tož. *Goričane* in *Goriče*, mest. *Goričah*, orodn. *Goričami*; jednako n. pr. *Svečane, grem v Svečane* ali *Sveče*; *iz Svečan*; *k Svečanom* ali *k Svečam*; *v Svečah*; *s Svečami*; prim. *v Drevljah, Glinjah, Gradčah* : nemški *Dreulach, Gleinach, Gratschach* in imenovalnike *Drevljane, Glinjane, Gradčane*.

13. Mehčanje goltnikov pred *i* oziroma *ě* se rado opušča, prim. § 19, 1, op., posebno pri goltniku *h* in *g*, pa tudi pri *k*: *otroci, pri otrocih* in *otroki, pri otrokih*; *rogih, rozich*, t. j. *rozĕh* ben.; *Vlahi* in *Vlasi*. Glede mehčanja samoglasnikov je *z* dandanes

bez vpliva, po *c* pa se omehčuje navadno *o* v *e* jednako, kakor po *š, č, ž* in *j*: *knez knezov, vrabec vrabcev, delavcev, znancev, slepcema* zraven *slepcoma*.

Kakor *cesar cesarja, denar denarja*, kjer je v imenovalniku *j* odpal in v rodilniku pravilno pristopil, gl. § 18, *e*, tvorijo svoje sklone tudi nekateri v stsl. trdi samostalniki, n. pr. *vihar viharja* stsl. *vihrъ vihra, komar komarja* stsl. *komarъ* in *komarь*; *sever* ima le *severa, severu*.

Pri samostalnikih na *elj*, ki so večidelj tujčini, se vriva *n*: *apostelj apostelja, brencelj brenceljna, durgelj, žalbelj, kavelj, kapelj, kembelj, krancelj, krempelj, meželj, nagelj, porungelj, pramelj, rabelj, tempelj, škratelj, fuželj*. Nasproti pak *žebelj žebelja, kašelj kašelja*, nadalje jednako *krhelj, parkelj, progelj, recelj, rogelj, smrkelj, čavelj, črevelj, šapelj*. Izjemno se piše tudi *templa* Trub. *Evangeli, zlodi, Juri* stoje v imenovalniku mesto *evangelij, zlodej, Jurij*.

14. Po izgledu *grad* oziroma *mož* se sklanjajo tudi *a*) navadno možki samostalniki na *a*: *vojvoda, starešina*, kakor če bi bila osnova **vojvod*.

Hranijo pa tudi *a*-jevsko sklanjatev, tako posebno izvirno hrvatska beseda *sluga*, jednako *poglavica*; tudi *òča* se sklanja marsikje kot *riba*: rod. *očȇ*, daj. *òči* in *òču*, tož. *očȏ* in *očȇ*, mest. *òči*, orod. *ôčo* in ogr. *ôčom*; množ. imen. *očȏvi*, tož. *očȇve*, rod. *očév*, daj. *očȇvom*, orod. *očȇvmi* ogr.; pri Habdeliču še je oblika *otec, otac*; dandanes navadna oblika pa je *òče, očéta* itd. Kakor *oče očeta* tvorijo radi svoje sklone možki samostalniki na *a, e, u* in *ko*: *Matija Matijata, Jože Jožeta, Noe Noeta* in *Noema, Jehu Jehuta* in *Jehua, Marko Markota* in *Marka*.

b) Oni možki samostalniki, ki izhajajo v stsl. na ъ in se v stsl. sklanjajo po *i*-jevski sklanjatvi: *golob goloba*, stsl. *golǫbь* rod. *golǫbi, črv, gost, zet, laket lakta* in ženski *lakti, nohet, pečat, pot, tat, tast, gospod, medved*; ostanke *i*-jevske sklanjatve glej pod *i*-jevsko sklanjatvijo.

c) Možki samostalniki soglasniške sklanjatve na *en*: *kamen* rod. *kamena* in *kamna* (stsl. *kamy* in *kamenь* rod. *kamene*); jednako *koren, kremen, plamen, remen, jelen, prsten* in *prstan*.

15. *Stariši* po nemškem Eltern, *mlajši* in *duhoven* (na vzhodu *duhovnik*) so izvirno prilogi, a sklanjajo se dandanes navadno samostalniško: *starišev* in *stariših, mlajšev* in *mlajših, duhovna*; *možki* in *ženska* so prilogi; *blagor* je iz *blago že*; *zlega* je prilog iz *zlo*; *mal* iz nemškega se ne sklanja: *do sega mal, od seh mal, po seh mal, po teh mal*; toda *k malu*.

16. *Kamen, pọt, kọt* so v množini tudi srednjega spola. Beseda *sto* se dandanes navadno ne sklanja, na Koroškem se še čuje *pet set, šest set*, na hrv. *dve stě* : stsl. *dvě sztě*. *Jezero* iz magy. *jezer* se deloma sklanja, deloma ne: *štiri jezer, štirim jezer* Trub.: *dve jezero, pet jezero* ogr.: pa tudi *dve jezeri, z deset jezermi* štirsk.

O naglasu.

I. Možki samostalniki.

§ 29. Možki samostalniki imajo v imenovalniku:

1. naglas ^, ki stoji *a*) na dvo- in večsložnicah na zadnjem, predzadnjem slogu ali na poslednjih še dalje proti začetku in ostaja na svojem samoglasniku, n. pr. *prečẹp prečẹpa* itd., *hlȃpec hlȃpca hlȃpcema* itd.; primeri *mlȃtec, mẹsec, nohẹt, zȏpernik, dolȋnar, konjedẹrec* itd.;

b) na jednosložnicah; tu more ^ *α*) ostati, če značijo kaj živega, nadalje če imajo samoglasnik *u* in navadno na tujkah, n. pr. *sȋn sȋna, tȃst tȃsta, brȗs brȗsa*. Na ostalih pa se v jedn. daj. in mest. po predlogu menja ^ na ', na širokem *o* na `; ta menjava se godi naj bolj na samoglasniku *ẹ*, redkeje na *a*, n. pr. *brẹg brẹga na brégu, glȃs glȃsa na glásu*, pa tudi *po glȃsu*. Prim. *na bégu, v cvẹtu, na lẹdu, v lẹsu, po slẹdu, na zidu, na gnòji, po gòdu*. *β*) Navadno pa se ^ na jednosložnicah premestuje na nekatere končnice in to A. kot ^ 1. na končnico *u* (izvirno IV. sklanj.) v jedn. rod.: *sinȗ, medȗ*; redkeje na *a: sinȃ, medȃ*; 2. na *jẹ* (iz *ije*, izvirno III. sklanj. — *? íje*) v množ. im.: *možjẹ*; 3. v jedn. orod. (redko): *lesȏm*; 4. v množ. tož. na *ȋ* in *ê: sinȋ, darȋ, sinẽ, darẽ*; 5. v dvoj. im. zval. tož. na *a: dva možȃ*; B. kot ': 1. v množ. rod. izvirnih, kratkih oblik: *mȃž, vlȃs, zȏb*; tako tudi na obliko *ij* (iz III. sklanj.): *ljudȋj* (*ljudí*); 2. na končnice *ém, ẹh, mí, éma: možém, možẹh, možmi, možéma*; C. kot `` na Gorenjskem v jedn. daj. in mest. po predlogu: *pri slapù*; D. na končnico *ȏv* (*év, ȏvi êvi*), ta pripada izvirno *u*-deblom, kajti *u* se podaljšuje v *ov* pred samoglasniki, vriva se pa tudi v jednosložna *o*-debla, redko v večsložna in ima za se v množ. rod. naglas ', v predzadnjem slogu pa ^, redko je bez naglasa: *darȏv, darȏvi, zvonȏvi, sinȏvom, medvedȏv, oroslánov*. Primeri:

Jednina:

im. zv. tož. slȃp,
rod. slȃpa, slapȃ, slapù; slapȏva,
daj. mest. slȃpu, k slápu, k slapu; slapȏvi (ogr. možẽvi),
orod. slȃpom, slapȏm; slapȏvom.

Množina:

im. zv. slȃpi, slapjẽ, slapȋ; slapȏvi, ogr. slȃpove in slapȏvje,
rod. slȃpov (slapú, slapíj); slapóv,
daj. slȃpom, slapém, slapóm; slapȏvom,

tož. slâpe, slapè, slapî; slapôve,
mest. slàpih, slapéh; slapôvih,
orod. slàpi, slapmí; slapôvi.

Dvojina:

im. zv. tož. slâpa, slapá, slapú; slapôva,
daj. orod. slàpoma, slapéma; slapôvoma.

Primeri še: *glad, glas, grad, kvas, lan, mrak, prah, rast, sad, sat, smrad, sram, stan, strah, tast, tat, val, vlas, vran, vrat; list, zid; ě: cvet, kreg, les, meh, sled, smeh, žleb; e: med; ę: red; dom, god, gost, ol, plot, pot, rod; ǫ: drog, jok, kos, krog, rob* Saum, *smod; srd, trst.*

2. naglas ´. Naglas ostane *a*) na svojem samoglasniku v vseh sklonih, samo ´ se menja na ˆ v zvalnikih in v množ. mest. in orod.; tako na jednosložnicah, na večsložnicah in pri večini dvosložnic, n. pr. *hlév, hléva, pri hlevih, s hlevi; gospodár, gospodárja, oj gospodárji; požrẽšnik, požrẽšnika, pri požrẽšnikih; trávnik, na trávnikih*; redko ta naglas skače na končnico: *mír miru*. ` na širokem *o* in *e* menja se jednako na ˆ v zvalnikih in v množ. mest. in orod.: *òsel òsla pri ôslih, tèpec tèpca s tépci*. Primeri: *gáj, hrást, kralj, hrib, íl, stríc* iz *stryjьc, tŕn; prestol, rázlog, oderúh, bahač, koláček, vihár, svetník, grẽšnik* itd.

b) na nekaterih dvosložnicah skače naglas ´ proti koncu a tudi tu se na zvalnikih ter v množ. mest. in orod. menja na ˆ, n. pr. *trébuh trebúha, na trebúhih s trebúhi*; tako tudi *kòžuh kožúha s kožúhi, pòtok potóka pri potókih, òreh oréha z orẽhi*. Tudi v jedn. mest. se govori ˆ zraven ´: *bížič, o božíču, pri poródu* in *porodu*, redko *pri porôdu*. Primeri še: *sósed soséda* na vzhodu *sóseda*, jednako *národ, záhod, zárod*; pa obče *cèsar cesárja, človek, jẽlen, jẽzik, pòkoj, pòrok, prè-* ali *pròrok, pròstor*.

3. naglas ˋ, in sicer *a*) na jednosložnicah, n. pr. *brât, klîn, kûp*; v rastočih sklonih se menja ˋ na ´, a v jedn. mest. in zval. ter v množ. zval. mest. in orod. na ˆ, tako tudi v jedn. daj. po predlogu: *brât, bráta, brátu, pri brátih, z brati, pri brátu, k bratu*; na samoglasniku *ě* stoji v jedn. mest. tudi ´ *na hlébu* (in *hlẽbu*). Pri besedah s slogotvornim *r* more ˋ skakati tudi na končnice: *krst, krstá*, kot ´ *krstóv, krstmí*. Prosti *o e* postane v predzadnjem slogu navadno širok: *dvŏr dvòra, čẽp čẽpa*; ` se menja na ˆ redkeje na ˆ v množ. zval., mest., orod., tako tudi često v jed. mest. in daj. po predlogu: *na dvôrih*, prim. gori parad. *mẽč*. Tudi pri teh more naglas skakati na končnice: *dvorôv, dvorôm, dvorẽh*. Primeri: *bât, drâv, krât, jûg, lûk, îm* in *ím, bôb, bôj, bôk, brôj, gôzd, loj, rôb, slôg, snôp, zbôr, dlẽsk, kmẽt* (*ę*), *lẽv, sẽp, vrẽ*.

Stoji li ˋ na polglasniku, ki v rastoči besedi izpade, ostaja lahko ˋ v vseh sklonih, ali se take besede ravnajo v dvoj. in množ. po jednosložnicah z naglasom ´: *pẽs psà psú psôm* in *psom*, množ. *psí, psî* in *psôvi*, rod. *psôv* in *psóv*, daj. *psôm, psém* in *psôvom*; jednako *kes, sẽl, sẽn, sẽv*.

b) na večsložnicah, n. pr. *stebȓ* (zraven *stéber*), *četrtȅk* (zraven *četŕtek*); tu *a*) ˝ ostaja na zadnjem slogu, če ima im. pregibni *e*: *stebrȁ*, *četrtkȁ*; le v zvalnikih more preskočiti naglas tudi na predzadnji slog kot ˆ: *stȋber*, *četŕtek*; *β*) ostane li končni samoglasnik, menja se ˝ na njem na ´ (oziroma na ˋ) ter se v ostalih sklonih ravna naglas po pravilih naglasa ´, le v jedn. zval. more preskočiti tudi na predzadnji slog: *kozlȉč*, *kozlíča*, *pri kozlíčih*; *otrȏk* (zraven *òtrok*), *otrôka*, zval. *ôtrok*. Primeri še: *blagoslȏv*, *drvotȏn*, *grohȏt*, *izpȉs*, *kupȅc* zraven *kúpec*, *nagȉb*, *obȅt*, *obój* Beschlag, *oklȏp* in *òklop*, *otȅp*, *pogrȅb*, *poklȉc*, *skržȃt*, *šepȅt*, *zaprtȅk* zraven *zapŕtek*.

II. Srednji samostalniki.

§ 30. Srednji samostalniki imajo v imenovalniku:

1. naglas ˆ in sicer *a*) na večsložnicah na predzadnjem slogu ali še dalje proti začetku ali na dvosložnicah na predzadnjem slogu. Ta ˆ ostaja na svojem samoglasniku v vseh sklonih: *telêsce*, *telêsca* itd., *prôsíšče*, *prosíšča* itd., *drúštvo*, *društva* itd. Prim.: *brȓstje*, *brînje*, *smrȅčje*, *domoljubje*, *obȓčje*, *bȓčevje*, *vȓbovje*, *odpuščȃnje*, *povzdigovȃnje*, *pokápanje*, *brvno*, *posêstvo*, *človečȃnstvo*;

b) v nekaterih dvosložnicah na zadnjem slogu in ostaja tu v jedn. tož. zval. rod. ter v množ. im. in tož., v ostalih sklonih pa skače na predzadnji slog, stoji pa lahko tudi v vseh sklonih na predzadnjem slogu, posebno po predlogih, glej parad. *polje* (*pôlje*). Primeri: *blágo*, *mêso*, *morje*, *nebo*, *srebro*, *testo*, *zlato*. *Vroso*, *senó* ima v izredni množini izredni naglas: *letos so lepa prósa*, *sẽna*. Jednosložnica je beseda *sto*, ki se dandanes navadno ne sklanja (nekdaj *dve stȇ*, *četirí stȃ*).

2. naglas ´ (ˋ na širokem *o* in *e*) na predzadnjem slogu ali dalje proti začetku. Ta naglas ostaja na svojem samoglasniku v jednini in dvojini, v zvalnikih in v celi množini, razven dajalnika na večsložnicah, pa se menja ´ na ˆ oziroma ˋ na ˜, n. pr. *léto lẽta* itd., množ. *lẽta*, *lẽt*, *lẽtom* itd., prim. parad. *sèlo*; večsložne: *písemce*, *písemca* itd., množ. *písemca*, *písemc*, daj. pa *písemcem*; *držálo*, množ. *držála*, daj. *držálom*. Primeri še: *gnézdo*, *ólje*, *óže*, *drẽvje*, *tr̃nje*, *plẽče*, *bítje*, *pẽtje*, *prânje*, *dihanje*, *preklinanje*, *jútro*, *máslo*, *trúplo*, *števílo*, *sèdlo*, *zŕno*, *pšẽno*, *mésto*, *žíto*, *gnojíšče*, *grábljišče*, *pósteljišče*, *kolésce*, *želézo*. Tudi v množ. pa drže ´: *vráta*, *vrát* itd., *bléka*, *čréva*, *čúda*, *kóla*, *nédra*, *ústa*; samo v im. in tož. *přsa*, *jétra*; *plúča* ima samo v rod. *pluč*. Tako se govori tudi ´ mesto ˆ: *rébra réber*, *séla sél*, *stégna stégen*, *ókna óken* : *òkno*.

3. naglas ˝ na zadnjem slogu; tako sploh jednosložnica *dnȏ dnȃ* itd., v množ. *tlȃ* (§ 28, 9), potem dvo- in večsložnice. Na večsložnicah ostaja ˝ sploh na zadnjem slogu, le dvoj. daj. in orod. ima tudi *ôma* (*ẽma*) zraven *oma*: *stebelcȇ*, *stebelcȃ* itd., množ. *stebelcȃ*, *stebelcȇ* itd., dvoj. *stebelcȇ*, *stebelcemȃ* in *stebelcêma*. Dvosložnice pa drže ˝ na zadnjem slogu v celi jednini ter v množ. daj. in mest., v ostalih sklonih pa do-

bivajo ˆ na korenskem slogu, dvoj. in množ. im. ima tudi ˝ na zadnjem slogu; svoj naglas imajo izredne končnice *ẽh, ẽm, ẽmi, ẽma*; končnice po I. sklanjatvi pa *ãmi, ãm, ãma, ãh*, n. pr. *stȓblõ stȓblã* itd., množ. im. *stãbla* (*stêbla*) in *stȓblã*, rod. *stãbel* (*stêbel*) in *stȓbẽl*, daj. *stȓblõm* (*stȓblẽm, stȓblãm*), mest. *stȓblih* (*stȓblẽh, stȓblãh*), orod. *stȓbli* (*stȓblẽmi, stȓblãmi*), dvoj. *stãbli* (*stêbli*) in *stȓblî*, *stãbloma* (*stêbloma, stȓbléma, stȓblãma*).

Primeri še: *gumnõ, ljudstvo, suknõ, rojstvõ, klasjẽ, razprtjẽ, godovnõ, borovjẽ, kocenjẽ, orožjẽ, steblovjẽ*. Vse take besede pa lahko imajo naglas tudi na nezadnjem slogu: *rójstvo, borôvje* (*bórovje*).

III. sklanjatev (*i*-debla).

§ 31.

	Jednina a) ženski; z naglas. stalnim, pregibnim		dvojina		množina b) možki samostalniki		
im.	nît	kôst	nîti	kostî	nîti	kostî	ljudjé
rod.	nîti	kostî	nîtij	kostíj (iz množ.)	nîtij	kostíj	ljudíj
daj.	nîti	kòsti	nît(i)ma	kostéma	nîtim	kostém	ljudém
tož.	nît	kôst	nîti	kostî	nîti	kostî	ljudî
mest.	nîti	kòsti	nîtih	kostéh (iz množ.)	nîtih	kostéh	ljudéh
orod.	nîtjo	kostjó	nît(i)ma	kostéma	nîtmi	kostmí	ljudmí

Op. 1. Možki samostalniki, ki so se sklanjali v stsl. po *i*-jevski sklanjatvi, so se v občе v nsl. sprevrgli v II. sklanjatev in gredo po izgledu *grad*. Ostanki *i*-jevske sklanjatve možkih samostalnikov so zvečine le v množini; v jednini imamo še od besede *pọt* orodnik: *med pótem, gre svojim pótem, tem istim pótem, ravnim pótem sem šel*; v brіž. spom. se bere v jedninskem mestniku *ogni*, in v rod., tož., daj. in zval. *gospodi*. Kakor izgled *ljudje* se sklanja še beseda *gostije* po *i*-jevski sklanjatvi v celi množini: tož. *gosti* : *na gosti pozvati*, rod. *gostij* (*gosti*) itd.; pri Trub. se bere tudi *gospodi, pečati* kot množinski tožilnik in kot jedn. rod. daj : *od gospodi in bogu, naredite pot gospodi*; jednako *plati* : *na dva plati, poti, lahti*; dandanes je *laket* v jednini možkega, v dvojini in množini na zahodu ženskega, na vzhodu možkega spola: *dve lehti, tri*

Stsl. ima v III. skl. tudi v jednini možkih samostalnikov, n. pr. mož. *pọtь*, žen. *kostь*: i. t. *pọtь, kostь*, z. *pọti, kosti*, r. *pọti, kosti*, d. *pọti, kosti*, m. *pọti, kosti*, o. *pọtьmь, kostijọ*;

dvoj. i. z. t. *pọti, kosti*, r. m. *pọtiju, kostiju*, d. o. *pọtьma, kostьma*;

množ. i. z. *pọtije, kosti*, r. *pọtij, kostij*, d. *pọtьmъ, kostьmъ*, t. *pọti, kosti*, m. *pọtьhъ, kostьhъ*, o. *pọtьmi, kostьmi*.

lehti, na vzhodu: *dva lakta, trije lakti*, pa tudi *pet laktij* zraven *pet laht*. Kakor je beseda *laket* v množini vsled *i*-jevske sklanjatve sprejela ženski spol, jednako tudi *zver* in to tudi v jednini; iz istega vzroka je *pęt* v množini možkega in ženskega in morda zarad te menjave in nesigurnosti tudi srednjega spola; tudi *gosti* je v pomenu Malzeit ženskega spola: *gosti so minole, opet so bile gosti*.

2. Po izgledu *ljudje* pa se lahko sklanjajo dandanes oni možki samostalniki, ki v jedninskem rodilniku dobivajo naglašen *á* ali *ú*, in sicer v sklonih na *ém, éma, éh, mi*, v imenovalniku na *jé* in v rodilniku na *íj*, prim. *tat, tatú, tatém, tatéma, tatéh, tatmi, tatjé, možíj*, glej § 28, 7, 9, 11.

3. Imenovalnik množinski na *je* dobivajo navadno samostalniki, ki se na *b, d, t, f* in *an* končujejo, glej § 28, 11.

4. Besedi *trije, štirje* ali *četirje* se sklanjata, razven zaimenskega rodilnika, po *i*-jevski sklanjatvi: imen. možki *trije, štirje*, tož. *tri, štiri*, rod. *treh, štirih*, daj. *trem, štirim*, orod. *tremi, štirimi*, mest. *treh, štirih*; mesto *treh* se bere pri Trub. tudi *trijeh*; im. in tož. ženskega in srednjega spola se glasi: *tri, štiri*.

5. Oni ženski samostalniki, ki v rodilniku jedninskem končnico naglašajo, dobivajo mesto končnic *íma, ím, íh* končnice *éma, ém, éh*: *kostéma, kostém, kostéh*.

6. Množinski rodilnik se končuje na *íj*, ki je v nsl. često skrčen v *i*: *dveri, zapovedi, misli*; na zahodu *i* marsikdaj odpade: *dver, zapoved* Trub., *misel* Preš.

7. Števniki *pet, šest, sedem, osem, devet, deset* so jednino zgubili razven imenovalnika in tožilnika; v množini se sklanjajo razven zaimenskega rodilnika po izgledu *nit* ali *kost*: imen. tož. *pet*, rod. *pétih, petéh*, daj. *pétim, petém*, orod. *pétimi, petémi*, mest. *pétih, petéh*. V obliki *dvajseti* (Trub.) iz *dva deseti* se je ohranil dvojinski, v obliki *trideseti, štirideseti* (Trub.) množinski imenovalnik — tožilnik; v oblikah *petdeset, šestdeset* itd. je *deset* stsl. rodilnik množinski *desętъ*. Stsl. oblike *jedinomu na desęte, dvěma na desęte, sedmijǫ na desęte* itd. se v nsl. nadomestujo tako, da se sklanja sestavljena beseda: *jednajstim, dvanajstim, sedemnajstim*; jednako stsl. *dvěma desętьma, tremъ desętьmъ* itd. v nsl.: *dvajsetim, tridesetim*; jednako se sklanja sestavljena beseda *dosti* iz stsl. *do syti: z dostimi besedami, v dostih mestih*.

8. V končnem slogu vrineni ali nenaglašeni *e* tudi tu izpada v onih slučajih, kakor pri II. sklanjatvi: *misel misli, basen basni, kopél kopéli* in *kopli*, prim. § 28, 5.

O naglasu.

§ 32. Samostalniki III. sklanjatve imajo v imenovalniku:

1. naglas ˆ, in sicer večsložnice na zadnjem ali nezadnjem slogu in ta naglas držijo sploh na svojem samoglasniku, n. pr. *živàl živáli* itd., *zapôved zapôvedi*, *zôprnost zôprnosti*, *zvîšenost zvîšenosti* itd. Jednosložnice pa naglašajo po parad. *kôst*; jed. rod., množ. im. in tož. ima na končnici ˆ, jed. orod. ter dvoj. in množ. rod., daj. mest. in orod. ´; jed. daj. in mest. ima na korenskem samoglasniku ´ ali na širokem *o* in *e* ˋ; če pa je v korenu slogotvorni *r* ali *e* + *ĕ*, ima jed. daj. in mest. naglas na končnici kot ˋˋ, včasih tudi tako, če *a*, posebno na Kranjskem: *vȓv*, *vrvî*, *vrvi*. Na vzhodu imajo te besede naglas v jednini navadno na začetnem slogu razven orod., v množ. ostaja v rod. na začetnem slogu, v ostalih sklonih pa stoji, kakor v kranjščini, n. pr. *rȅč*, *rȅči*, *rečjó*, množ. *rečî*, *rȅčij*, *rečém* itd.

Primeri: *cêv*, *čâst*, *gôs*, *jȅd*, *klȅt*, *klôp*, *lâst*, *lâz*, *lôv*, *mâst*, *môč*, *pȅč*, *plâst*, *pŕst*, *skŕb*, *slâst*, *sôl*, *strân*, *stŕd*, *stvâr*, *vâs*, *vêst*, *zvêr*; *gnjilâd*, *suhlâd*, *ostrv*, *govȅd*, *učenôst*.

2. naglas ´ na zadnjem slogu na jednosložnicah, na zadnjem ali nezadnjem na večsložnicah; naglas ostaja na svojem samoglasniku, samo menja se ´ na ˆ v jed. orod. in zval. ter v celi množini razven im. in tož., n. pr. *lúč*, *lúči*, *z lûčjo*, množ. *lúči*, *lûčij*, *lûčim* itd., *deklíč*, *deklíči*, *z deklîčjo*; *nevárnost*, *nevárnosti*, *z nevârnostjo*. Tako tudi ˋ na širokem *o* in *e*: *hudòbnost*, *hudòbnosti*, *s hudôbnostjo*.

3. naglas ˋˋ na zadnjem slogu na jednosložnicah, glej parad. *nit*; naglas ostaja na svojem samoglasniku, samo menja se ˋˋ na ˆ. Primeri še: *dlân*, *kâd*, *mîš* in *míš*, *smŕt*. V gorenjščini stoji ˋˋ tudi na zadnjem slogu večsložnic ter ostaja na zadnjem slogu: *stebȅl*, *stebli*, *steblîmi*.

IV. sklanjatev (*u*-debla).

§ 33.

	Jednina	dvojina	množina
im.	sîn	sinî, sinû (sinôva)	sinôvi, sinôve
rod.	sînu	sinú	sînov, sinóv
daj.	sinôvi	(sînoma)	(sînom, sinóm)
tož.	sinû	sinî, sinû (sinôva)	sinî (sîne, sinôve)
mest.	sinôvi		(sînih)
orod.	(sînom, sinôm)	(sînoma)	sinmí (sinôvi)

Stsl. sklanja: i. *synъ*, z. *synu*, r. *synu*, d. *synovi*, t. *synъ*, m. *synu*, o. *synъmь*;

dvoj. i. z. t. *syny*, r. m. *synu*, d. o. *synъma*;

množ. i. z. *synove*, r. *synovъ*, d. *synъmъ*, t. *syny*, m. *synъhъ*, o. *synъmi*.

Op. 1. Skloni v oklepih so posneti po II. sklanjatvi, tudi ostali skloni se lahko stvorijo in se tvarjajo po II. sklanjatvi.

2. Kakor izgled kaže, so le nekateri skloni *u*-jevsko sklanjatev ohranili, drugi skloni so se sprevrgli v II. sklanjatev. Star je jedninski rodilnik, primeri Dalm. gen. 24 *iz mojga domu*, tako na vzhodu *grem od dómü*; ta je prenesen tudi v II. sklanjatev; dvojinski imenovalnik *sini* imata Trubar in Dalmatin; Trubar ima tudi *sinu* za dvojinski imenovalnik; množinski tožilnik *sini* t. j. *syny* se nahaja pri Stapl. in pri ogr. Slovencih; imenovalnik množinski na *ove* se bere *ukove, valove, duhove, zidove, měhove, stanove, tresove* Trub., *tresove, valove, vetrove* Stapl., *vetrove, godove* Krelj, *glasove, repove, rogove, vrhove* zraven *bratovje, dolovje, sinovje, štirovje* Scorpionen, *vetrovje* ogr., v briž. spom. *sinove*; v briž. spom. se nahaja tudi jed. zvalnik: *sinu*.

3. Slog *ov*, po nebnikih *ev*, ki nadomestuje *u* pred samoglasniškimi končnicami, nahaja se v stsl. zvečine le v jedninskem dajalniku in v množinskem imenovalniku; toda v nsl. se nahaja tudi v drugih sklonih jednosložnih, redko dvosložnih besed: jedn. rod. *sinova, zvonova, glasova*; dvoj. imen., *sinova, bogova*; množ. imen. *vetrovi, dolovi, zlodjevi, sinkovi, labudovi*; dajalnik jedninski: *tatovu* mesto *tatovi* ni opravičen; *pes* ima v daj. jed. na vzhodu *psovi*, na zahodu tudi *psu*; *dom* ima v daj. jed. *domov* iz *domovi*, iz *domov* se je po izgovoru razvila tudi oblika *domu*.

4. Izmed ženskih samostalnikov spadajo sem samostalniki na *ev*, n. pr. *cerkev*. Izvirna končnica v imenovalniku je bila *ŋ*, ki še jo ima beseda *kri* (iz *krŋ*) v im. in tož. zraven *krv*. V ostalih sklonih je prešel izvirni *y* pred sklonskim samoglasnikom v sorodni *v* in po njih tudi v imenovalnik. Te besede se sklanjajo na dalje v jednini deloma po III.: orod. *krv(i)jo, cerkvijo*, rod. *krvi*, deloma po V. sklanjatvi: rod. *cerkve* (benetski *karve* = *krvi*); daj. mest. *krvi, cerkvi*; v dvojini in množini pa po I.: *cerkvi, cerkvama*; *cerkve, cerkev, cerkvam, cerkvah, cerkvami*; tako zadnjič tudi postranski jedn. im. *cerkva*.

Kakor *cĕrkev* se sklanjajo: *bukev* (rod. tudi *bukvi*, im. množ. *bukvi*, t. j. *i*-jevska sklanjatev pri Trub.), *brĕskev, retkev*, in samostalniki na *tev: obutev, britev, ženitev, žętev, klętev, ločitev* (*ločitvi* rod. jedn. Trub.), *molitev, plětev*.

Prim. stsl. i. z. *crŭky* (IV.), r. *crŭkve*, d. *crŭkvi*, t. *crŭkvĭ*, m. *crŭkvě* (V.), o. *crŭkvijǫ* (III.);

dvoj. i. z. t. *crŭkvi*, r. m. *crŭkviju* (III.), d. o. *crŭkvama* (I.);

množ. i. z. t. *crŭkve*, r. *crŭkvъ*, d. *crŭkvamъ*, m. *crŭkvahъ*, o. *crŭkvami* (I.);

jedninski im. pa ima uže stsl. tudi: *britva, ženitva, žętva* itd.

V. sklanjatev (soglasniška debla).

1. Debla na *n*.

a) Možki samostalniki.

§ 34. Možki samostalniki končujoči se na deblo *n*, ki gredo v stsl. po izgledu *kamy kamene*, so se v nsl. sprevrgli v II. sklanjatev in gredo po izgledu *grad*. Jedini samostalnik *dan* (*den*) sklanja se še dandanes po soglasniški sklanjatvi (*a*), ima pa zraven že tudi *o*-jevsko sklanjatev (*b*), deloma tudi z vrinenim slogom *ev*, *ov* tako le:

	Jednina	
	a)	*b*)
im.	dân (dèn)	
rod.	dnè	dnêva
daj.	(dini, brìž. sp.)	dnêvi, dnêvu
tož.	dân (dèn)	
mest.	dnè	dnêvi, dnêvu
orod.	dnêm	dnêvom, dnôm (ogr.)

	dvojina		množina	
	a)	*b*)	*a*)	*b*)
im.	dnî	dnêva, dnôva		dnêvi, dnôvi
rod.	dnîj	dnév, dnêvov (iz množ.)	dân, dnîj	dnév, dnêvov
daj.	dnéma	dnêvoma	dnêm	dnêvom, dnôvom
tož.	dnî	dnêva, dnôva	dnî	dnêve, dnôve
mest.	dnéh	dnêvih (iz množ.)	dnéh	dnêvih
orod.	dnéma	dnêvoma	dnêmi	dnêvi, dnôvi

Primeri: *kak po noči, tak po dne*; *po dne je tekel*; množinski tožil. in rod. *dni dnij* je po *i*-jevski sklanjatvi stvorjen; v oblikah *dneh*, *dnemi*, *dnema* je brž ko ne prosti *e*, gotovo v jedninskem mestniku in orodniku.

Stsl. sklanja: i. *дьнь*, z. *дьни*, r. *дьне*, d. *дьни*, t. *дьне*, m. *дьне*, o. *дьньмь*;

dvoj. i. z. t. *дьни*, r. m. *дьнiju*, d. o. *дьньма*;

množ. i. z. *дьне*, r. *дьнъ*, d. *дьньмъ*, t. *дьне*, m. *дьньхъ*, o. *дьны*. Jednako se sklanja *kamy*, *kamene*, *plamy*, *ję̀čьmy* zraven *ję̀čьmenь* itd.

b) Srednji samostalniki.

	Jednina	dvojina	množina
im. tož.	imȇ (îme, ĭme)	iméni	imêna
rod.	iména	imén (iz množ.)	imèn
daj.	iménu	iménoma	imênom
mest.	iménu	imênih (iz množ.)	imênih
orod.	imênom	iménoma	iméni

Pregled kaže, da se je ta soglasniška sklanjatev razven jedninskega in dvojinskega imenovalnika in tožilnika sprevrgla celo v II. sklanjatev; pa tudi dvojinski imenovalnik in tožilnik imata le zgodovinski pomen, kajti slučajno je tudi po II. sklanjatvi končnica dvojinskega imenovalnika oziroma tožilnika v nsl. na *i* (iz stsl. *ě*); isto velja o množinskem imenovalniku in tožilniku; jedn. daj. in mest. končujeta se tudi na *i*: *imeni*.

Kakor *imȇ imêna* se sklanja *ráme rámena*, *séme*, *sléme*, *téme*, *tráme*, *víme*, *brème breména*, *plême*, *vrême*.

Op. Besede s priponko *en* imajo v im. 1. naglas ^ na priponkinem samoglasniku *e*; tako jedini samostalnik *imȇ*, tu ga drži v vseh sklonih, glej parad.; 2. naglas ´ na korenskem slogu; menjajo pa ´ na ^ v zvalnikih in v celi množini, n. pr. *séme*, *sémena*, množ. *sêmena*, *sêmen* itd.; redko in to v množ. nahaja se ˆ tudi na priponkini končnici *e*: *z ramêni*, *od vseh semȇn*; 3. naglas ` na korenskem slogu; ` skače na priponkin *e* kot ´ v jedn. in dvoj. (dvoj. rod. in mest. = množ.), kot ^ v množini; dvoj. in jedn. zval. imata ^, n. pr. *brème*, *breména*, *breménu*, *breménoma*, množ. *brêmena*, *brêmen* itd.; zval. jed. *brême*, dvoj. *brêmeni*; redko ostaja naglas tudi na korenskem slogu: *brémena* (množ.). Beseda *vreme* se glasi na vzhodu *vréme*, na zahodu *vrême*.

Stsl. sklanja *imę*, *slovo*, *telę*, rod. *imen-e*, *sloves-e*, *telęt-e* tako le:

i. z. t. *imę*, r. *imen-e*, d. *imen-i*, m. *imen-e*(*i*), o. *imen-ьmь*;

dvoj. i. z. t. *imen-i*, r. m. *imen-u*, d. o. *imen-ьma*;

množ. i. z. t. *imen-a*, r. *imen-ъ*, d. *imen-ьmъ*, m. *imen-ьchъ*, o. *imen-y*.

Po stsl. sklanji razjasnuje se nsl. jedn. daj., pa tudi mest. na *i*: *imeni*, *slovesi*, *teleti*.

2. Debla na *s*.

	Jednina	dvojina	množina
im. tož.	slovô	slovési	slovésa
rod.	slovésa	slovés (iz množ.)	slovés
daj.	slovésu	slovésoma	slovésom
mest.	slovésu	slovésih (iz množ.)	slovésih
orod.	slovésom	slovésoma	slovési

Op. Dvoj. in množ. zvaln. ima ^ : *slovêsi, slovêsa.*

Razmera proti II. sklanjatvi in stsl. je ista kakor pri izgledu *ime*. Po izgledu *slovô slovésa* se sklanjajo *uhô ušésa, kolô, nebô;* nadalje s stalnim naglasom ´: *drevô, drevêsa, drevêsu* itd., *okô, očêsa, perô, tělô, čudô, črěvô.*

Oko ima v množini *očêsa, očês* itd., zraven pa tudi im. tož. *očí*, t. j. dvojina je prenesena v množino in se sklanja tako dalje: rod. *očíj*, daj. *očém*, mest. *očéh*, orod. *očmí;* sklanja se tedaj v množini kot ženski samostalnik III. sklanjatve; po izviru je oblika *očí* dvojina, stsl.: *oči, očiju, očima;* pri Trubarju in na Hrvatskem še je: *pred našima očima*, jednako v briž. spom.; za dvojino se rabi dandanes tudi neorganična oblika: *očesa, očesov:* prim. *kar obetate očesa, od dveh očesov* Preš. mesto *oči, *očiju, očima* ali *očesi, očes: dvě očesi* (Stapleton). Oblike *uši* iz *uho*, ki bi odgovarjala obliki *oči*, v nsl. nimamo; krive so oblike *ušeta, ušete, ušetih* mesto *ušesa, ušesih.*

Na Koroškem se govori tudi *jigo, jižesa priprava za vpreganje volov; oje, oja* na vzhodu, sicer *ojesa;* na zahodu je tudi navadna beseda *ule ulesa* Geschwür; pri Trub. se bere jenkrat *poljesa* die Felder; v briž. spom. še se nahaja rod. na *e: nebese, telese.*

3. Debla na *t*.

	Jednina	dvojina	množina
im. tož.	tèle	telèti	telèta
rod.	teléta	telèt (iz množ.)	telèt
daj.	telétu	telètoma	telètom
mest.	telétu	telètih (iz množ.)	telètih
orod.	telétom	telètoma	telèti

Razmera k II. sklanjatvi je ista kakor gori. Po izgledu *telę telęta* se sklanjajo *deklę, dětę, junčę, kozlę, pišče, prasę, ščenję* itd.; mesto *žrebęta* se govori v množini tu pa tam rajši *žrebci*, mesto *piščęta piščenci, piščanci*; jednako *praseta prasci, teleta telci, ščenjeta ščenci*; mesto množine za *dete* je v navadi pomanjšalno zborno ime ženskega spola *děca* iz *dětьca*, rod. *dece*, daj. *deci* itd.; oblike *deca dec decam* so krive, jednako kriv je rodilnik *teletov* mesto *telet*.

Op. Besede s priponko *ęt* imajo v im. 1. naglas ˆ na predzadnjem slogu ali dalje proti začetku; ˆ ostaja sploh na svojem samoglasniku, n. pr. *odȏjče, odȏjčeta* itd. Primeri: *dvȏjče, kopȗnče, kûmče, prâmče, rêvče, sirôče, trôjče, zâjče*; 2. naglas ´ na predzadnjem slogu ali dalje proti začetku; naglas ostaja na samoglasniku, menja pa se ´ na ˆ v jedn. zvalniku in v celi dvoj. in množ., n. pr. *družínče, družínčeta* itd., množ. *družínčeta, družínčet* itd., *dróbničе, dróbničeta*, množ. *dróbničeta* itd.; *déte* ima rod. *déteta* in *detéta*, v množ. *otròci, otrók*. Primeri: *brávče, golóbče* in *golȏbče* (: *golȏbec*), *jeléнče, komárče, slávče, človéče, družínče, jágnje, kljúse, kúre, vnúče*. 3. naglas ` na širokem *e* in *o*, n. pr. im. tož. *tèle*; naglas skače na priponkin *e* in sicer kot ´ v jednini, kot ˆ v dvojini in množini (jedn. zvalnik ima ´), glej parad. Prim. *kònjče*. 4. naglas ˝ na zadnjem slogu; naglas ostaja na samoglasniku, ˝ se menja na ´ v jednini, na ˆ v dvojini in množini: *deklȇ, dekléta* itd., množ. *dekléta deklét* itd. Primeri še: *fantȇ, golobȇ, junčȇ, kozlȇ, kraviščȇ, oslȇ, otročе, piščȇ, prasȇ, ščenȇ, volčȇ, žrebȇ* in *žrebȇ*.

4. Debla na *r*.

	Jednina	dvojina	množina
im.	máti	máteri	mátere
rod.	mátere	máter (iz množ.)	máter
daj.	máteri	máterama	máteram
tož.	máter	máteri	mátere
mest.	máteri	máterah (iz množ.)	máterah
orod.	máterjǫ	máterama	máterami

Stsl. sklanja *mati* iz *matěr-*, uslabljeno deblo *mater-*, tako le:
i. z. *mati*, r. *matere*, d. *materi*, t. *matere*, m. *materi*, o. *materijǫ*;
dvoj. i. z. t. *materi*, r. m. *materu*, d. o. *materъma*;
množ. i. z. t. *matere*, r. *materъ*, d. *materъmъ*, m. *materъhъ*, o. *materъmi*.

Kakor izgled kaže, so debla na *r* soglasniško sklanjatev blizo celo ohranila, le končnice *ama, am, ami, ah* so po I. sklanjatvi posnete, kar se je tim lažej zgodilo, odkar se je v I. sklanjatvi *y* nadomestil z glasnikom *ę*, ter se *ę* od prostega *e* premalo ločil.

Jedninski tožilnik se glasi tudi *mátere*. Kakor *mati* se sklanja tudi *hči*, samo da dobiva deloma tudi končnice III. sklanjatve: im. *hči* in *hčér*, rod. *hčére* in *hčéri*, daj. *hčéri*, tož. *hčér* in hrv. *kćer*, mest. *hčéri*, orod. *hčérjo* in *hčérjó*; množ. im. *hčére, hčéri, hčeri*, rod. *hčér, hčérij, hčerá*, tož. *hčére, hčéri*, mest. *hčérah, hčeréh, hčerih*, orod. *hčérmi* in *hčérami*; prim. tudi *vseh materí(j) običaj* Krelj; hrv. orod. *materjum*, t. j. *materjom* (: *kostjom*).

II. Zaimenska sklanjatev.

§ 35. Zaimenska sklanjatev obsega A. bezspolna osebna zaimena I. *jaz*, II. *ti* in III. povratno zaime *se*; ta zaimena imajo blizo iste končnice, katere imajo imena; B. spadajo k zaimenski sklanjatvi spolna zaimena *ta ta to, on ona ono, kdo, moj* itd.; ta zaimena imajo deloma nove končnice, ter činijo tako zaimensko sklanjatev v ožjem smislu.

A. sklanjatev osebnih zaimen in povratnega zaimena.

	Jednina			množina	
im.	I. jaz	II. ti	III. —	I. mi	II. vi
rod.	mene	tebe	sebe	nas	vas
daj.	meni, mi	tebi, ti	sebi, si	nam	vam
tož.	me, mene	te, tebe	se, sebe	nas	vas
mest.	meni	tebi	sebi	nas	vas
orod.	menoj	teboj	seboj	nami	vami

dvojina I. im. midva, rod. tož. mest. naju, daj. orod. nama
II. „ vidva „ vaju „ vama.

Stsl.	I. i.	*azъ*, r.	*mene*, d.	*mьně*, t.	*mę*, m.	*mьně*, o.	*mьnojǫ*
	II.	*ty*	*tebe*	*tebě*	*tę*	*tobě*	*tobojǫ*
	III.	—	*sebe*	*sebě*	*sę*	*sobě*	*sobojǫ*
dvoj.	I.	*vě*	*naju*	*nama*	*na*	*naju*	*nama*
	II.	*va*	*vaju*	*vama*	*va*	*vaju*	*vama*
množ.	I.	*my*	*nasъ*	*namъ*	*ny*	*nasъ*	*nami*
	II.	*vy*	*vasъ*	*vamъ*	*vy*	*vasъ*	*vami*.

1. Mesto *jaz* se govori tudi *ja, jez* in *jest;* rod. *mene* ima podaljšano deblo *men-*; ostali skloni so stvorjeni kakor po I. sklanjatvi. Jednaka razmera je pri zaimenih *ti* in *se*, samo za podaljšano obliko se ima podstaviti deblo *teb-* in *seb-*.

2. Naslonjene (enklitične) oblike v jedninskem dajalniku so: *mi, ti, si* mesto *meni, tebi, sebi;* nasproti pa se v tožilniku naglašene oblike nadomestujo z rodilniškimi *mene, tebe, sebe* mesto *me, te, se;* jedninski orodnik se glasi tudi: *máno, tábo, sábo;* k obliki *menój, tebój, sebój* in *ménoj, tóboj, sobój* prim. *riboj*.

3. Dvojinske in množinske oblike osebnih zaimen gredo na korene *ma-, va-, na-;* v rodil. in mest. oblikah *na-s, va-s* odgovarja končnica *s* končnici *h* ostalih sklanjatev, n. pr. *pri na-s* : *pri tě-h riba-h*.

4. Dvojinski imenovalnik in tožilnik sta se zgubila in se nadomestujeta, za imenovalnik služi množina v zvezi z besedo *dva: mi-dva* (tudi *miva* in *mija*), *vidva* (tudi *viva* in *vija*); za tožilnik služi rodilnik: *naju vaju* (tudi *naji vaji* in *naj vaj*).

5. Mesto *mi vi* govori se za ženski spol mestoma *me ve: sme poštene me Kranjice* Preš., *hudobe turške ve grde* nar. p.; zato tudi v dvojini *medve vedve;* na vzhodu in v vseh slov. jezikih govori se le *mi vi: dojile bote sinke vi;* mesto *midva vidva* govori se tudi *mi vi: mi sva tukaj* Trub.

B. Spolna zaimena.

§ 36. Ta zaimena imajo deloma posebne sklonske končnice, te so:

a) za jedninski rodilnik možkega in srednjega spola je končnica *ga* (stsl. *ga* in *go*): *ko-ga, vse-ga;* posamna končnica je *-sa*, stsl. *-so*, v rod. *če-sa*, stsl. *čь-so;*

b) jedninski dajalnik možkega in srednjega spola ima končnico *mu*, primeri *ko-mu, te-mu;*

c) jedninski mestnik možkega in srednjega spola ima končnico *m*, primeri *ko-m, te-m;*

d) množinski rodilnik ima končnico *h*, prim. *te-h* (stsl. *tě-hъ*).

Zaime *ta* in *jega* (rod.)

	Jednina		dvojina	množina
	trda,	mehka debla		
mož. im.	ta	(i), on	ta (ja), ona	ti (i), oni
rod.	(toga in) tega	jega	tĕju njiju	tĕh jih
daj.	(tomu in) temu	jemu	tĕma jima	tĕm jim
tož.	ta	i (nj)	ta (ja)	te je
mest.	(tom in) tem	njem	tĕju njiju	tĕh njih
orod.	tĕm (in tim)	njim	tĕma njima	tĕmi njimi

	Jednina trda,	mehka debla	dvojina		množina	
srednji im. tož.	to	je	tě	ji	ta	ja
	ostali skloni = možki.					
žen. im.	ta	(ja)	tě	(ji)	tę	(jȩ)
rod.	tę	jȩ	těju	njiju	těh	jih
daj.	(toj in) tej	jej	těma	njima	těm	jim
tož.	tǫ	jǫ	tě	ji	tę	jȩ
mest.	(toj in) tej	njej	těju	njiju	těh	njih
orod.	tǫ	njǫ	těma	njima	těmi	njimi

I. **Opazke** k trdim deblom. 1. Izvirne oblike *toga, tomu, tom* (v jedninskem rod., daj. in mest. možkega in srednjega spola), nadalje *toj* (v jedninskem daj. in mest. ženskega spola) so navadne le na vzhodu; v pisavi navadne oblike *tega, temu, tem, tej* (ali *ti*) so po mehkih deblih posnete; Trub. še ima *potem toga, (= potem); po tom* (confes. general.).

2. Možki imenovalnik jedninski *ta* se glasi na vzhodu *te* po onem pravilu, da stsl. *ъ = e*, zato *tečas* : *tačas*; oblika *ti*, kot možki jedninski imenovalnik za se, se nikjer ne nahaja, pač pa v sestavi *toti*, ki se sklanja po sestavljeni sklanjatvi (zato orodnik *totim*); jednako *tisti taisti* (orodnik *tistim taistim*), pri Trub. še nesestavljeno: *tega istega, tém istim, v tiju istiju* v pomenu der nämliche, pri Habdeliču *on tisti* = današnji *isti*.

3. Kazalni pomen se okrepi, če se na *ta* pritekne ali pristavi besedica *le* (iz *gledaj, glej, lej*) : *ta-le* ali *ta le, le-ta; pri teh-le, pri tém-le* itd.

Po izgledu *ta, ta, to* (v dandanešnji pisavi) gredo besede:

1. nedoločni števnik *ves, vsa, vse* jeder, alles.

2. *on, ona, ono*, ki ima v imen. pomen zaimena 3. osebe er, sie, es mesto izgubljenega zaimena *i, ja, je*; v ostalih sklonih

---

Prim. stsl. i. t. mož. *tъ, i*, sred. *to, je*, r. *togo, jego*, d. *tomu, jemu*, m. *tomь, jemь*, o. *těmь, imь*;

dvoj. i. t. mož. *ta, ja*, sred. *tě, i*, r. m. *toju, eju*, d. o. *těma, ima*;

množ. i. mož. *ti, i*, sred. i. in t. *ta, ja*, r. *těhъ, ihъ*, d. *těmъ, imъ*, t. mož. *ty, jȩ*, m. *těhъ, ihъ*, o. *těmi, imi*.

Žen. i. *ta, ja*, r. *toję, jeję*, d. *toj, jej*, t. *tǫ, jǫ*, m. *toj, jej*, o. *tojǫ, jejǫ*;

dvoj. i. t. *tě, i*, r. m. *toju, eju*, d. o. *těma, ima*;

množ. i. t. *ty, jȩ*, r. *těhъ, ihъ*, d. *těmъ, imъ*, m. *těhъ, ihъ*, o. *těmi, imi*.

pomeni kazalno zaime jenèr, in z naglasom *oní*, *onéga* nedoločno zaime, ter se sklanja po sestavljeni sklanjatvi; za *onadva* se rabi tudi *onédva* in *ojčdva*, *onéja* štirsko, *onédva* in *onéva* ogr.

3. Za stsl. kazalno zaime *sь*, *si*, *se* dieser, diese, dieses, ki je spadalo k mehkim deblom, nahajajo se v nsl. te le oblike: jedn. rod. možki *sega: do sega malu, sega svéta;* ženski *se: do se dobe, od se dobe;* jedn. orodn. srednji: *sem* v izrazu *semuč* (: stsl. *těmь vęšte*); jedn. mestn. možki *sem* (*sim*): *na sem svetu, po sem životu;* ženski: *se, si:* (stsl. *sej*): *pó-si dobi, ó-si dobi* beli Kranjci, *o se dobi, se noči* Kukuljevič, iz česar *snoči;* množ. rod. in mestn. *séh* (*sih*) (stsl. *sihъ*): *do séh mal, do séh dob.*

4. prašalno zaime *kdo* (stsl. *kъto*, t. j. **kъ + to*); jedino to zaime hrani povsodi samoglasnik trdih debel in se sklanja tako le: im. *kdo* (*gdo, što*), rod. *koga*, daj. *komu*, tož. *koga*, mest. *kom*, orod. *kom* (in *kim* : stsl. *kyimь*). V rod. se rabi tudi oblika *čiga*: *čiga sin si? čiga je on sin?* Mestnikova oblika *kom* se je uvedla tudi v orodnik.[1] Kakor prašalno zaime *kdo*, sklanja se na dalje:

a) ozirno zaime *kdor* (iz *kъto-že*), rod. tož. *kogar, čigar;* daj. *komur;* mest. *komur;* orod. *komur* (in *kimur* iz *kim-že, kim-re*);

b) nedoločno zaime *nikdor* (stsl. *nikъtože*), mesto *nikdor* se govori tudi *nihče, nišče, nihčer; nikogar, nikomur* itd.;

c) nedoločno zaime *někdo* in *marsikdo, malokdo* itd.; mesto *někdo* se govori tudi *nékto* in *néšto.*

5. dvojinska številnika *dva, oba; dvé, obé;* rod. *dvéju, obéju* Trub. (stsl. *dvéju* mesto *dvoju*); iz zadnje oblike na Štirskem *dvu, obu* zraven *dvuh obuh* in *dvéh obéh* po množinski obliki; daj. *dvéma obéma;* mest. *dvéh obéh;* v skupku *obadva, obédvé* sklanja se navadno le druga beseda: *obadvéma*, pa tudi *obéma dvéma.*

---

6. V stsl. gredo po izgledu *tъ, ta, to* na dalje še: *ovъ* dieser, *inъ* ein anderer, *samъ* selbst, *sikъ, takъ* solcher, *kakъ* wie beschaffen (prašalno), *jak* (ozirno), *vьsakъ, jedinъ*, nsl. *jeden* pred samostalniki *en* (*jen*); deloma tudi *kolikъ, tolikъ, mnogъ* dandanes gredo po sestavljeni sklanjatvi.

[1] Zaimenska oblika orodnikova je v stsl. *cěmь*, oblika *kyimь* je sestavljena; *čiga* stsl. *čijego* je rodiln. iz *čij čija čije; čij* pa je izvodna oblika iz **kъ* s priponko *ij*, prim. *otročij* : *otrokъ.*

§ 37. II. **Opazke** k mehkim deblom. 1. Mehka debla imajo nasproti trdim deblom *e*, kjer imajo trda izvirno *o*, in *i*, kjer imajo trda debla *ě*.

2. Mesto imenovalnika od debla **jь* se rabi dandanes imenovalnik od debla *on, ona, ono*[1].

3. Jedninski tožilnik možkega spola *i* se nahaja le po predlogih: *van-j* (§ 7), *na-nj, čez-nj* in *čežnj* zraven *va-njga, za-njga*, iz *v njega, za njega*; tožilnik srednjega spola *je* se nahaja pri pisateljih 16. stoletja in dandanes pri ogrskih Slovencih in v Gorici; množinski tožilnik *ję* nahaja se pri Trubarju in dandanes na vzhodu in jugu, sicer ga nadomestuje rodilnik: *videli smo je, videli smo jih*; toda po predlogih sploh: *van-je, za-nje*; dvojinski tožilnik ženskega spola na vzhodu *njedvi* odgovarja stsl. obliki *jȩ dvě*.

4. V jedninskem rodilniku ženskega spola se rabi na dolenjskem oblika *njeje* : stsl. *jeję*; dvojinski rodilnik je pri Trubarju *njiju*, pri Preširnu *niju* mesto *njiju* iz stsl. *jeju*; jedninska oblika *nja* mesto *njega* je skrčena vsled tega, ker se *g* na Koroškem slabo izgovarja.

5. V ženskem jedninskem dajalniku in mestniku se govori mesto *jej, njej* tudi *ji nji* in *joj njoj*.

6. Oblike *njega, njemu* itd. stoje kakor v stsl. po predlogih in razven tega v nsl., če ima zaime naglas; naslonjene oblike (encliticae) so mesto *njega ga*, mesto *njemu mu*, t. j. gole sklonske končnice: *videli smo ga, dali smo mu*, primeri *njemu smo dali, njega smo videli*.

Po izgledu *jega* gre:

1. srednje prašalno zaime (*kaj?*) v odvisnih sklonih: *kaj* se sklanja tako le[2]: im. tož. *kaj*, rod. *česa*, daj. *čemu*, mest. *čem*, orod. *čim?* O rod. končnici glej § 36, *a*).

Kakor prašalno zaime, sklanja se nadalje:

a) srednje ozirno zaime *kar* iz *ka-že*; če se na prašalno zaime pritakne *že* oziroma dandanes *r*, je zaime ozirno in se skla-

---

[1] Le *njidva, njiva* ogr. ima v obliki *nji* : stsl. *i* (beri *ji*) še stari množinski imenovalnik možkega spola; govori se tudi *jedva*, morda mesto in iz *jędvě*, odsod *jedvin, jedvina* : *jedvina mati* dieser beiden Mutter; pa tudi *onědva*, žen. *onědvě* in *onědvi*, zraven *oněja onjědva*, žen. *onjědvi*.

[2] Prim. stsl. i. t. *čьto* iz *čь-to*, r. *čьso* in *čьsogo* (*česo, česogo*), d. *čьmu* in *čьsomu* (*čemu, česomu*), m. *čemь*, *čьsomь* in *česomь*, o. *čimь*. Oblika *kaj* iz *ka* + *j* je postala iz sestavljene oblike *kaja*, kakor *ki kim* iz stsl. *kyj kyimь*; oblika *ka, kaj* je vlezla mesto stsl. *čьto*, rus. *čto*, srb. hrv. bolg. *što*; da je stsl. oblika *čьto* nekdaj pri nas tudi živela, je verjetno iz besede *nič* in še bolj iz *ništer ništar*, ki gredo na podstavno **čь* oziroma *što*, in iz odvisnih sklonov; *ka* pa je menda izvirna množina srednjega spola nalik srb. *šta* (: *što*) in hrv. *ča* (: *čo*).

nja: im. tož. *kar*, rod. *česar*, daj. *čemur*, mest. *čemur*, orod. *komur* (in *čimur* mesto *čimьr*); v orodniku in mestniku je *u* pred *r* iz dajalnika posnet.

b) beseda *nič* iz *ni* + *čь*[1]; rod. *ničesar*, daj. *ničemur* itd.

2. posestna zaimena: *moj*, *tvoj*, *svoj*, *naš*, *vaš*, nadalje prašalno in ozirno zaime *čij* in *koj*, n. pr.:

	Jednina	dvojina	množina
možki spol			
im.	moj	moja	moji
rod.	mojega	(mojih, iz množ.)	mojih
daj.	mojemu	mojima	mojim
tož.	moj	moja	moje
mest.	mojem	(mojih, iz množ.)	mojih
orod.	mojim	mojima	mojimi
srednji spol			
im. tož.	moje	moji	moja
ženski spol			
im.	moja	moji	moje
rod.	moje	(mojih, iz množ.)	mojih
daj.	mojej (i)	mojima	mojim
tož.	mojo	moji	moje
mest.	mojej (i)	(mojih, iz množ.)	mojih
orod.	mojo	mojima	mojimi

Zraven neskrčenih oblik se nahajajo tudi skrčene v briž. spom.: *me*, *mega*, *memu*, *mo*, *tva*, *tvo*, mesto *moje*, *mojega*, *mojemu*, *mojo*, *tvoja*, *tvojo*; jednako pri hrvatskih Slovencih *ma* zraven *moja*, *mu* zraven *moju*, *moj* zraven *mojoj*, toda *svomu* (ne *svemu*) zraven *svojemu* nadalje *komu* zraven *kojemu*, *ko* zraven *koje*, toda *kem* iz *kojim*; primeri Rezjanski *miha* iz *mojega*.

[1] Zraven *nič* se pri starejših pisateljih nahaja *ništer* : stsl. *ničьtože*, pri hrv. Slovencih *ništar*, prim. str. 40, op. 2 pod črto.

III. Sestavljena sklanjatev.

§ 38. Slovenski jezik nima člena spolnika, kakor nemški, a razvil si je dvojno obliko na prilogu: *dober* in *dobri* (stsl. *dobryj*); prva pomeni ein guter, druga der gute; prva, nedoločna oblika *dober* (stsl. *dobrъ*) odgovarja imenski sklanjatvi; druga, določna oblika *dobri* (stsl. *dobryj* ali *dobrъi*) je sestavljena, t. j. na imenovalnik *dober* je nastopilo zaime **jь* kakor spolnik; v stsl. se sklanjata obe besedi prilog in zaime **jь*, sestava se daja zasledovati v vseh sklonih.

Imajo zato prilogi imensko sklanjatev za se, in zraven imenske sklanjatve še sestavljeno: v nsl. je sestavljena sklanjatev skoro celo prevladala, od imenske je ostal le možki imen. in tož. jedninski, od drugih sklonov imamo pa samo ostanke, n. pr. *iz nova* primeri *novega, iz prva* : *prvega, iz lepa* : *lepega, do sita* : *sitega; do dobra, do mala, do čista; k ljubu* ali *kljubu*, prim. *k ljubemu.*

	Jednina	dvojina	množina
možki spol			
im.	dobri	dobra	dobri
rod.	dobrega	dobrih (iz množ.)	dobrih
daj.	dobremu	dobrima	dobrim
tož.	dobri	dobra	dobre
mest.	dobrem	dobrih (iz množ.)	dobrih
orod.	dobrim	dobrima	dobrimi
srednji spol			
im. tož.	dobro	dobri	dobra
ostali skloni = možki.			
ženski spol			
im.	dobra	dobri	dobre
rod.	dobre	(= možki in srednji)	(= možki in srednji)
daj.	dobri	„	„
tož.	dobro	dobri	dobre
mest.	dobri	(= možki in srednji)	(= možki in srednji)
orod.	dobro	„	„

Opazke. 1. Trda in mehka debla so dandanes jednaka, le v hrv. in ogr. slovenščini različna: *dobroga* a *vrućega*. Izvirno stoji *i* trdih debel mesto *y* v jedn. imen. tož. možkega spola in v orodn. možkega in srednjega spola; jednako v množ. rod., daj., orod. in mestniku vseh spolov; isto tako v dvoj. daj. in orod. (oziroma tudi v rod. in mest.); tedaj *dobry, dobrym, dobryh, dobryma, dobrymi*; tako je tudi jed. im. *ki* iz *kyj*, in orod. *kim*[1] iz *kym*. Mehki *i* je v množ. im. možkega, in v dvoj. im. žen. in srednjega spola, in v jed. daj. in mest. žen. spola; mehka debla imajo na vseh imenovanih mestih izvirno mehki *i*.

2. Odvisni skloni ženskega spola v množini in dvojini so jednaki možkim in srednjim; na omenjenih sklonih in v jed. orod. možkega in srednjega spola je nastopil zaimenski dotični sklon na nespremenjeno nesklanjano deblo: *dobrъ* + *imь*, + *ima*, + *imi*, + *ih*, + *imъ* = stsl. *dobrъ-imь* ali *dobry-imь* (ker se *ъ* okrepča v *y*), nsl. *dobrym, dobrim* itd.

Prim. stsl. trda debla (*dobrъ*) in mehka (*vrǫšть, vrǫč*, hrv. *vruć*):

mož.	i. t.	r.	d.	m.	o.
	dobrъ-j	*dobra-jego*	*dobru-jemu*	*dobrě-jemь*	*dobrъ-imь*
	dobryj	*dobra-ago*	*dobru-umu*	*dobrě-čmь*	*dobry-imь*
		dobrago	*dobrumu*	*dobrěmь*	*dobrymь*
	hrv.	*dobroga*	*dobromu*	*dobrom*	
	vrǫšть-j	*vrǫšta-jego*		*vrǫšti-jemь*	
	vrǫštij	*vrǫšta-ago*		*vrǫštiimь*	
		vrǫštago		*vrǫštimь*	*vrǫštimь*
	hrv.	*vrućega*	*vrućemu*	*vrućem*	*vrućim*

sred. *dobro-je, vrǫšte-je.*

dvoj. mož. i. t. *dobra-ja*, r. m. *dobru-ju*, d. o. *dobrъ-ima*
dobry-ima
dobryma
vrǫštima

sred. *dobrěj* „ „
žen. *dobrěj* „ „
vrǫštii.

množ.	mož. i.	r.	d.	t.	m.	o.
	dobrii	*dobrъ-ihъ*	*dobrъ-imъ*	*dobry-jǫ*	*dobrъ-ihъ*	*dobrъ-imi*
		dobry-ihъ	*dobry-imъ*	*vrǫšče-jǫ*	*dobry-ihъ*	*dobry-imi*
		dobryhъ	*dobrymъ*		*dobryhъ*	*dobrymi*
		vrǫšть-ihъ				
		vrǫšti-ihъ				
		vrǫštihъ	*vrǫštimъ*		*vrǫštihъ*	*vrǫštimi*
	sred. *dobra-ja*	„	„	„	„	„
	žen. *dobry-jǫ*					

[1] iz stsl. *kъ-imь kyimь kymь*; v ostalih sklonih je deblo *ko-*: *kojega* itd.

3. Oblike *dobrega, dobremu, dobrem* v mož in sred. jed. rod., daj. in mest. so skrčene iz *dobro* + *jega*, + *jemu*, + *jem*; primeri *mega, memu* v briž. spom. = *mojega, mojemu*.

4. Za krčitev jedninskih ženskih oblik imamo primerov v besedi *gospa* iz *gospoja*, **gospodja* = *dobra* iz *dobroja*, tož. *gospo* iz *gospojo* = *dobro* iz *dobrojo*, rod. *gospe* iz *gospoje* = *dobrę-je* stsl. *dobry-je* mesto *dobry-jeje*, daj. in mest. *gospě* in *gospi* iz *gospoji* : *dobri* iz *dobrě* : *dobrěě* : *dobrě-jej*[1], orod. *gospo* iz *gospojǫ* = *dobro* iz *dobrǫ-jejo*; primeri na dalje v briž. spom. *tva* : *tvoja, mo* : *mojo, bati se* zraven *bojati se*.

5. Množinski imenovalnik možkega spola *dobri* je skrčen iz *dobrii*: jed. sred. im. *dobro* pa je postal po vplivu srednjih samostalnikov, na Koroškem se še govori *to dobre* iz *dobroje*; po mehkih soglasnikih stoji *e* na mestu *o*: *tuje, srednje, rdeče*.

6. Po goltnikih je omehčanje goltnika opravičeno le v množ. imenovalniku možkega, v jedninskem mestniku možkega in srednjega, v jed. daj. in mestniku ženskega in v dvoj. imenovalniku ženskega in srednjega spola: *velici, velicem, velici* (*velicej*), *velici*; *druzi, druzem, druzi* (*druzej*), *druzi*; toda postava mehčanja se je deloma zgubila in govori se na vzhodu v imenovanih sklonih: *veliki velikem, drugi drugem*; deloma pa se je razprostrl omehčani soglasnik, kajti na zahodu se govori tudi v rodilniku itd.: *velicega, druzega, velicemu, druzemu* itd., pa le: *slovenskega, krepkega* itd.; *e* (iz *ě*) je postal iz skrčitve in goltnik se je ohranil tudi po krčitvi.[2]

7. Množinski imenovalnik srednjega spola se med ljudstvom često govori na *e*: *ozke vrata*, t. j. v ženski obliki; toda v briž. spom. in pri pisateljih 16. stoletja je pisan na *a* in se govori tako se danes pri ogrskih in hrvatskih Slovencih.

8. Kedar se na samostalniku jedn. tož. nadomestuje z rodilnikom, stoji tudi prilog v rodilniku: *lepega konja*, toda *lepi hrast*.

9. Dvojinski imenovalnik ženskega spola se končuje na *i*, če zadnji slog nima naglasa: *dvě krivi priči* Trub.; *dvě vbogi priprosti ženi* Krelj; *črni kiti dvě*; tako tudi povedno v izvirni nesestavljeni obliki: *onjědvi sta dorasli zraven bele cerkvice, tam pa sta se ošepili, no rasli v sveto nebo* n. ps.; manj pravilen in menda po množinski obliki je *e*: *dvě sami zvezdi ste zmotile, dvě sami zapeljale mi zvezdi umno glavo*; *dve sestri vidile so* Preš.

---

[1] prim. *žel-i-š* : *žel-ě-je-ši*; hrv. oblika *dobroj* je postala po sliki zaimenske sklanjatve *toj*.

[2] Primeri *roke* iz *roky* in češki: *velikého velikému* in množinski imenovalnik možki: *velici, mnozi, uhersci* zraven *uherští*, deloma tudi *velicem, velicej* v jedninskem mestniku možkega in ženskega spola.

Pri ogrskih Slovencih je v navadi dvojinski imenovalnik na *va* iz *dva* za možki, na *vi* iz *dvě* za ženski in srednji spol: *drugiva, etakšiva, mojiva, stoječiva, šteriva* : stsl. *kterii, oněva, oniva* zraven *onědva, njidva*; *tivi: tě dvě.*

10. Primerniki se sklanjajo na vzhodu kakor navadni prilogi: *lěpši mož, lěpša ženska, lěpše dětę, lěpša hrasta* itd.; toda na zahodu se glasi primernikov imenovalnik vseh števil in spolov in vsa jednina ženskega spola na *i: lěpši ženska, lěpši dětę, lěpši hrasta, lěpši gorice, lěpši vrata, lepši ženske.*

11. Beseda *rad* ima le imenovalnike vseh spolov in števil; nekateri prilogi se celo ne sklanjajo: *všeč* erwünscht (iz *voščeč* wünschend), *sovraž, pěš, rěs*, primeri: *vsi drugi svatje so mi všeč*; *vojvodi, kateri so nam sovraž*; *ste prišli peš*; *to ni rěs.* Jednako *prhpogača* : *prhka pogača*; *žal besede v ustih ni* Preš.; *žale misli v srcu ni.* Jednako tudi tujke iz nemškega: *žleht, nidig, falš* : *zavoljo njegovega žleht veljanja*; *zmisli, da je nezvesto oko nidig*; *ja se dolžen dam falš priseganjem.* Če se taki prilogi hočejo sklanjati, dobijo domačo končnico: *falšen, glihen.* K prislovni obliki *popolnoma* je pri ogr. Slovencih v navadi prilog *popolu, popolna, popolno*, oblika **popolnom, a, o* je kriva.

O stopnjevanju prilogov.

§ 39. Prilogi se tudi stopnujejo. Lastnost, ki jo znači prilog sam na sebi, zaznamuje prva stopnja (nasebnik, positiv); lastnost pa se lahko zaznamuje v veči meri ali v drugi stopnji, ki se imenuje primernik (komparativ), in v naj veči (zlo veliki) meri ali v tretji stopnji, ki se imenuje presežnik (superlativ), n. pr. *moder, modrejši, naj modrejši.*

Presežnik je zaznamovan s čestico (partikulo) *naj* in s primernikom.

Primernik pa se tvori: I. s priponko *ji* (*ja, je*) [deloma v obliki *jji* (iz *jьji, a, e*)] ali s priponko *jši* (*a, e*, iz *jьši*), ki se stavita na prvotno deblo prilogovo; predhodni soglasniki razven *r* se jotujejo (§ 18); srednjega spola oblika, zvečine krajša, je tudi prislov, n. pr. *drag* : *drag-jьji* = *dražji*, prislov *drag-je* = *draže*; *bliz(o)* : *bližji*, prisl. *bliže*; *bol-* (*dober*) : *bolji, boljši*; *često* : *češče*; *glad-ek* : *glaji, glajši*; *gor-*(*ek? brhek*) : *gorji, gorši* m. *gorjši* stattlicher; *grd* : *grji, grši* m. *grjši*; *dal-ek* : *dalji, daljši*; *krat-ek* : *kračji*, prisl. *krače, krajši* (: *?krad-ek*, prim. *brid-ek* in *brit-ek*); *lah-ek* iz *lag-ek* (§ 20, op. 2) : *lažji ložji, lagleji laglje* je neorganična tvoritev; *man-* (*mal, majhen*) : *manji, manjši*; *mękh-ek* iz *męk-ek* (§ 20, op. 2) : *męčji*; *mlad*:

mlaji, mlajši; niz-ek : nižji; oz-ek : ožji, prv(i) : prvlji, prvlje, prlje; prěd : prěje; rad : raji, rajši; ręd-ek : ręji, rečji iz *redčij; slad-ek : slaji, slajši; šir-ok : širji, širši* m. *širjši; tęž-ek : tęžji; ten-ek : tanji, tanjši; trd : trji, trši* m. *trjši; vęt- (velik) : vęči, vęčji, vekši* iz *vęčьši* (§ 20, op. 4); *vis-ok : viši, višji, vikši* (§ 20, op. 4), pa tudi *visočji : visok.*

Podstavna oblika primernikovi priponki je: I. *jas* + *ja*, II. *ě-jas* + *ja*, v slov.: I. *jьs* + *jь*, II. *ě-jьs* + *jь*, deloma I. *je(s)* II. *ě-je(s)* in I. *jь(s)* II. *ě-jь(s)*, prim.

II. mož. *dobrěj* iz *drbr-ě-jь(s)*, žen. *dobrějši* iz *dobr-ě-jьs* + *ji* sr. *dobrě-je(s)*
I. *mьnjij* (po II. m. *mьn-j*) *mьn-jši* *mьn-je.*

Kako je nastala v nsl. oblika *ji* zraven *jši* (iz *jьši*), *ěji* zraven *ějši*, je videti iz stsl. sklanjatve, prim.

		mož.	žen.	sred.
I. nedoločni	im.	mьnjij	mьnjši	mьnje
	tož.	mьnjьⱥ	mьnjьǫ	mьnje
	rod.	mьnjьa	mьnjьę	mьnjьa itd.
določni	im.	mьnjii	mьnjьija	mьnjeje
				mьnjьeje
	tož.	mьnjьij	mьnjьǫjǫ	mьnjьeje
	rod.	mьnjьajego	mьnjьejǫ	mьnjьajego itd.

		mož.	žen.	sred.
II. nedoločni	im.	dobrěj	dobrějši	dobrěje
	tož.	dobrějⱥ	dobrějǫ	dobrěje
	rod.	dobrěja	dobrěję	dobrěja itd.
določni	im.	dobrěi	dobrějšija	dobrějeje
		dobrějšij		
	tož.	dobrějšij	dobrějǫjǫ	dobrějeje
	rod.	dobrějajego	dobrějejǫ	dobrějajego itd.

t. j. nedoločni imen. jedn. mož. in srednji, nadalje srednji tož., deloma tudi določni imen. mož. in srednji postali so iz primernikove priponke bez končnega *s* (§ 24, 6; primeri tudi deležnik *hvalivz*, žen. *hvalivzši* iz *hvalivzs, hvalivzs-ji*); tem okrnenim sklonom odgovarja nsl. priponka *ji*, ki pa je ob jednem prešla v celo deklinacijo: I. *manji, manjega, bolji, boljega*, II. *starěji, starějega*; zraven pa je v nsl. polna priponka *jši* (iz *jьši*) stopila tudi v imen. mož. in sred. in v celo deklinacijo: I. *manjši, manjša, manjše, manjšega*, II. *starějši* itd.

Oblike *bližiši, ožiši, kračiši* utegnejo imeti dvojno priponko *ji* in *ši*; tako so postale menda tudi oblike *bližji, kračji, ožji, večji* iz podvojene priponke *jь-ji*; ь po *j* se zgubi celo že v stsl.

Oblike srednjega spola kot prislovi rabljene zgubivajo često končni *e* : *bolje* : *bolj*, *brže* : *brž*, *pače* Habd. : *pač*, *veče* Trub. : *več*, *više* : *viš*, *dalje* : *delj* (glej § 6, op. 4), *dlje*, *manje* : *manj*. Tudi oblike *ožiši*, *a*, *e*, *nižiši*, *kračiši*, *težiši*, *ležiši* : *lahek* itd. se čujejo.

II. s priponko *č-ji* ali *č-jьši*; t. j. prilogovo, tukaj polno deblo se podaljšuje na *č* in potem še le nastopi priponka (I.) *ji* ali *jьši*, n. pr. *bister* m. *bistr* : *bistr-č-ji*, *bistrějši*, *močen* : *močněji*, *močnějši*, *prost* : *prostěji*, *prostějši*; *gladek* : *gladkějši* (v stsl. *gladčaj*, *gladčajši*, *gladčaje*). Takih tvoritev je največ. Če naglas ne pada na *ě*, slabi se *ěji* v *iji*, *ějsi* v *iši*, in lahko včasih tudi *i* izpade, n. pr. *potrében* : *potrébniji*, *potrébniši*; *pravičen* : *pravíčniji*, *pravíčniši*; *slab* : *slabši*, *slabji*[1]; *mil* : *milji*, *milši*; prim. *starejši*, *stariši*, *starši*.

B. Spregatev (konjugacija).

Dvojno deblo, vrste in razredi.

§ 40. 1. Nepregibni del na glagolu je deblo; pregibni del na glagolu pa so končnice.

2. Deblo je dvojno, sedanjikovo in nedoločnikovo: oblike *ber-eš*, *ber-imo*, *ber-oč* itd. gredo na sedanjikovo deblo *ber-*; oblike: *bra-ti*, *bra-l*, *bra-vši*, *bra-n* itd. gredo pa na nedoločnikovo deblo *bra-*. Ne podaljšano, prvotno deblo je koren, n. pr. *br* : *ber* : *bor-t* - *bra-t*.

3. Po značaju nedoločnikovega debla imamo šest glagolskih vrst: I. korenska vrsta; tu se pritika nedoločnikova končnica neposredno na koren: *nes-ti*; II. nedoločnikovo deblo se končuje na priponko *nǫ* (*ni*): *mig-nǫ-ti*; III. nedoločnikovo deblo se končuje na priponko *ě*: *živ-ě-ti*; IV. nedoločnikovo deblo se končuje na *i*: *hrali-ti*; V. nedoločnikovo deblo se končuje na *a*: *dela-ti*; VI. nedoločnikovo deblo se končuje na *ova*: *kupova-ti*.

4. Glagoli omenjenih šest vrst dobivajo v sedanjiku pred končnicami v podaljšek debla priponko *e* ali *o*, po samoglasnikih (in pri nekaterih glagolih V. vrste tudi po soglasnikih) pa priponko *je* oziroma *jo*: *nes-e-š*, *nes-ǫ* iz *nes-o-nt*; *pi-je-š*, *pi-jǫ*; *kupu-je-š*, *kupu-jǫ*; *umě-je-š*, *umě-jǫ*.

Op. 1. Ta priponka se imenuje osnovni samoglasnik (thematischer Vocal) oziroma osnovni slog, in deblo z osnovnim samoglasnikom ali slogom vred je osnova (Thema), n. pr. *nese-* : *nese-m*, *orje-* : *orje-š*.

[1] da je slabji izvirna tvoritev, vrinol bi se *l* po § 18, d.

Op. 2. Nekateri glagoli tvorijo sedanjikove oblike iz korena bez osnovnega samoglasnika: *vẽm* in *věd-m*; ti glagoli so proti ostalim tvoritvam nepravilni.

5. Po značaju sedanjikovega debla se III. in V. vrsta delita v razrede: III. vrsta ima dva razreda; v razredu 1. III. vrste *ě-je* ostaja ali se krči v *ě*: *umě-je-š* ali *uměš*; v razredu 2. III. vrste se krči *ě-je* v *i*: stsl. *želě-je-ši* nsl. *želiš*. V. vrsta ima štiri razrede; v razredu 1. V. vrste se krči *a-je* v *a*: stsl. *dela-je-ši* nsl. *delaš*; v razredu 2. V. vrste je na mestu nedoločnikove priponke *a* sedanjikova priponka oziroma osnovni slog *je*: *or-je-š*, primeri *or-a-ti*; v razredu 3. V. vrste so taki korenski glagoli, ki imajo nedoločnikovo deblo na *a*, sedanjikovo deblo oziroma koren se končuje na soglasnik: *ber-e-š bra-ti*, *žen-e-š gna-ti*; v razredu 4. V. vrste so korenski glagoli, kojih koren se končuje na samoglasnik, v nedoločniku dobivajo *a* v podaljšek: *sě-je-š sě-j-a-ti*, primeri glagole I. vrste *pi-je-š*, *pi-ti*.

Op. 1. Iz sedanjikovega debla se tvorijo: 1. sedanjik, 2. velevnik, 3. (nedovršilnik imperfectum), 4. deležnik sedanjikov tvorni, 5. (deležnik sedanjikov trpni).

Op. 2. Iz nedoločnikovega debla se tvorijo: 1. nedoločnik, 2. namenilnik, 3. deležnik tvorno-pretekli I., 4. deležnik tvorno-pretekli II., 5. deležnik trpno-pretekli, 6. (dovršilnik aorist).

I. Tvoritev glagolskih oblik v obče.

a) Iz sedanjikovega debla.

1. Sedanjik; osebne končnice.

§ 41. *a*) Le v nekaterih glagolih se devajo osebne končnice neposredno na koren, n. pr. stsl. *jes-mь*, koren *es-*, nsl. *jesem* in *sem* iz **smь*.

Končnice (polne) se kažejo na pomožnem glagolu:

	Jednina		dvojina		množina	
	stsl.:	nsl.:	stsl.:	nsl.:	stsl.:	nsl.:
Oseba 1.	jes-mь	sem	jes-vě	s-va	jes-mъ	s-mo
2.	jesi iz *jes-si	si	jes-ta	s-ta	jes-te	s-te
3.	jes-tь	jes-t, je	jes-ta	s-ta	s-ątъ	s-o.

Po izgledu *sem* se spregajo: *vȅm* koren *věd-*, *dam* koren *dad-*, *jȅm* koren *jěd-*, glej § 66.

b) Večina glagolov pa tvori sedanjik iz podaljšanega korena oziroma debla; osebne končnice se stavijo namreč na osnovni samoglasnik ali osnovni slog (§ 40, 4), prim.:

	Jednina		dvojina		množina	
	stsl.:	nsl.:	stsl.:	nsl.:	stsl.:	nsl.:
1.	bero iz berō-m	bere-m	bere-vě	bere-va	bere-mъ	bere-mo
2.	bere-ši	bere-š	bere-ta	bere-ta	bere-te	bere-te
3.	bere-tъ	bere	bere-te	bere-ta	berǫtъ iz bero-ntъ	berǫ

1. oseba. Končnica 1. jedn. osebe je v nsl. *m*, (= stsl. *mъ*), tedaj polna in potvorjena po pomožnem glagolu *sem*, v stsl. *ǫ* iz *ō-m* pa topa t. j. bez končnega samoglasnika; redko in le pri glagolih bez osnovnega samoglasnika in pri nekaterih glagolih V. 1. je tudi v stsl. polna, n. pr. *jes-mь* (*sem*), *imamь* zraven *ima-jǫ*; končnica *mь si* je v rodu z zaimenom 1. osebe *me, mi*.

2. oseba. Končnica druge jedninske osebe *si* je postala iz zaimena 2. osebe *ti*; v obliki *si* je ta končnica ohranjena v pomožnem glagolu *si* in *jěsi*, stsl. *jesi* iz **jes-si*, sicer se je spreobrnol *s* v *h*, ki se je pred *i* omehčal v *š*; v nsl. *i* odpada.

3. oseba. Končnica tretje jedninske osebe je v stsl. *tъ*, iz zaimenskega korena *ta*, *tъ* v nsl. odpada, zato stsl. *bere-tъ* nsl. *bere*; ohranjena je ta končnica v pomožnem glagolu *jest* in *jeste*, kakor se na vzhodu govori, če se kaj potrdi, stsl. *jestъ* iz *jes-tъ*.

Dvojina, 1. oseba. Končnica *vě*, stsl. *vě*, služi dandanes le za ženski spol, za možki spol je uvedena vsled razlikovanja končnica *va*; na vzhodu je vzeta neorganična *ma* iz množine; končnica *vě* je v stsl. za se dvojinski imenovalnik na zaimenu 1. osebe, glej § 35.

2. in 3. oseba. V drugi in tretji dvojinski osebi se je razvila iz končnice *ta* v nsl. za ženski spol mestoma posebna oblika *tě*, nenaglašena *ti* : *stě, gresti* : *zraven tečeti dve primorski deklici, in rožce trgati, in jih v morje mečeti, ribčem nagajati, jim ribe zganjati*, nar. p.; v 16. stoletju je služila končnica *ta* tudi ženskemu spolu, kakor še danes na Gorenjskem in na vzhodu: *dvě bodeta mlele* ogr.; *obědve imata prav* Skal.

Množina, 1. oseba. Končnica prve množinske osebe je *mo*, stsl. *mъ*, *-mo* iz podstavne oblike *ma-s* pomeni „*jaz* (in) *ti*“; iz tega pomena se je razvil pomen take množine, v kateri sodeluje 1. oseba.

2. oseba. Končnica druge množinske osebe je *te* : dvoj. *ta*.

3. oseba. Podstavna oblika tretje množinske osebe je po soglasnikih *ontъ*, po samoglasnikih *ntъ* n. p. stsl. *s-ątъ* iz *s-ontъ*, stsl. *berǫtz* iz *bero-ntz* nsl. *berǫ*; v končnici *ntъ* je *n* znak večine, *tъ* = jedn. *tъ*.

V nsl. imamo dvojno obliko, jedna odgovarja stsl. in je krajša, druga podaljšana je postala vsled poravnanja oblik (Lautausgleichung); *rečem* n. p. ima *rečeš, reče, rečeva, rečeta, rečemo, rečete, rekǫ*, nalik stsl. *rekǫtz*; v poravnanje oblik pa se je razvila novejša oblika *rečejo*, tako je namreč osnova v vseh osebah jednaka postala in končnica *jo* iz *jǫ* se občuti, kakor v glagolu *delajo*, kot znak tretje množinske osebe; primeri:

I.	V. 2—4.	II.	III. 1.	III. 2.	IV.	V. 1.	VI.
neso	berǫ	zdignǫ	štejǫ	trpę	hvalę		kupujǫ
nesejo	berejo	zdignejo	štejejo	trpijo	hvalijo	delajo	kupujejo

Starejše oblike se berejo pri Trubarju in Krelju: *pletǫ, rastǫ, bodǫ* werden, *gredǫ; nesǫ, tresǫ, grizǫ; vlekǫ, rekǫ, tekǫ; mogǫ* : *možem* : *morem; vzamǫ, primǫ, verjamǫ, začnǫ; umerjǫ, odprǫ; bijǫ, pijǫ, pojǫ*; II. *pobegnǫ, obrnǫ, poginǫ*; III. 1. *umějǫ*; III. 2. *bežę, sedę, trpę*; IV. *dobę, govorę, častę, mislę, pravę, prosę, služę, hvalę*; V. 2. *kažǫ, kličǫ, pišǫ, jemljǫ*; V. 3. *berǫ, žgǫ*; V. 4. *dějǫ, sějǫ*; VI. *verujǫ, gospodujǫ, darujǫ, izkušujǫ, pridigujǫ, psujǫ, svetujǫ, prešestujǫ* itd.; jednako pri ogrskih in hrvatskih Slovencih, pri belih Kranjcih so krajše oblike redke. V obče so dandanes daljše oblike navadniše, v III. 2. in IV. so posebno kratke oblike pri onih glagolih v navadi, kateri *im* naglašajo, zato *trpę, častę* : *trpím, častím*, pa *vídijo, prósijo* : *vídim, prósim*, na Benet. tudi *nóse* zraven *nósijo*.

Govori se le: *gredo, jedo*, a *pridejo*; zraven *bodǫ* se čujo tudi *bojo*; odsod tudi v jednini *bo*, primeri nar. pesen: *tičice pojǫ, rožice cvetǫ, mojga veselja nazaj več ne bǫ*. Med *d* in *t* osebne končnice izpada često osnovni *e*: *boste* iz *bodete* stsl. *bodete, grẹste* iz *grędete* stsl. *grędete*, jednako *grẹsta, bosta*. V drugih glagolih je *s* neorganično vrinen: *razveseliste, želiste, spoznaste, imaste, mudiste* itd. Kastelec, *dějste* Trubar, *znaste, smeste* Krelj; *znaste* podstavlja obliko *znadem*, ki jo imajo Srbi; Haložani govorijo: *pletedo, hvalido, dělado, kupujedo*.

2. Velevnik.

§ 42. Velevnik se tvori iz sedanjikove osnove.[1] Na sedanjikovo osnovo se deva notranja priponka *i* in na njo osebne končnice v topih oblikah. Osnovni samoglasnik je *o*, po nastopu samoglasnika *i* daja *o* + *i ě*, ki se v stsl. ob koncu in v nsl. sploh slabi v *i*, zato **reko-i-mz* : stsl. *recěmz* : nsl. *recimo*.

[1] Po izviru odgovarja velevnik optativu grškemu in konjunktivu latinske I. ter futurnemu indikativu III. in IV. konjugacije.

Glede tvoritve primeri:

	Jednina		dvojina		množina	
	stsl.	nsl.	stsl.	nsl.	stsl.	nsl.
1. oseba	—	—	berě-vě	beri-va, ě	berě-mъ	beri-mo
2. „	beri iz *berě(s)	beri	berě-ta	beri-ta	berě-te	beri-te
3. „	beri iz *berě(t)	beri	berě-ta	beri-ta	—	—

Velevniki onih glagolov, ki imajo pred osnovnim samoglasnikom *j*, so svoje oblike skrčili: *bijmo* iz **bijimo*, primeri stsl. bijamъ zraven mlajše oblike *biimъ* iz **biěmъ*; jednako tedaj *sějmo* iz **sějimo*, *štějmo* in **štějimo*, *kupujmo* iz **kupujimo*; tako menda tudi *dělajmo* iz **dělajimo*, *hvalimo* iz **hvalijimo*, primeri znanilnik *hvalimo* menda iz **hvalijemo*. Stsl. *ě* se je deloma ohranil pri hrv. Slov.: *recémo*, *recéte*.

3. Nedovršilnik (imperfekt).

§ 43. Nedovršilnik je posnet po aoristu. Nedovršilnik je dandanes v obče zgubljen. Da pa moremo ostanke presoditi, imamo si celega pred oči postaviti. Nedovršilnik stsl. je postal iz sedanjikove osnove, koji se

---

§ 42. Pri glagolih bez osnovnega samoglasnika se deva velevnikov znak neposredno na koren, znak sam pa je v izvirni obliki *ja*, v stsl. skrčen v jednini v *jь*, v dvojini in množini v *i*, primeri *dad-;*

	Jednina		dvojina		množina	
	stsl.	nsl.	stsl.	nsl.	stsl.	nsl.
1. oseba	—	—	dad-i-vě	dajva	dad-i-mъ	dajmo
2. „	*dad-jь: daždь	daj	dad-i-ta	dajta	dad-i-te	dajte
3. „	*dad-jь: daždь	daj	dad-i-ta	dajta	—	—

Kakor *dam* se sprega v velevniku tudi *jěm* in *pověm*, prosti *věm* pa dobiva v velevniku osnovni samoglasnik, zato *vedi*, *vedite*, itd. Na dalje je po obliki stsl. *daždь* tvorjen dandanešnji velevnik *viš* stsl. *viždь*, (na Notranjskem se čuje *viž*, *vižte*) ter *hoč:* stsl. *hoštь*; *hoč* iz **hot-jь* pa še ima posebno starino, ker ima pomen indikativa oziroma starega optativa: *hoč li vin'* Krelj; *ako hoć naučiti* wenn du lehren willst hrv. starine; *hoči de gremo, nu te iste un zberemo?* willst dass .. Stpl.; jednako: *neć viditi* wirst nicht sehen; *dać* iz *da'ć* = *hoć*, *nić* iz *ni'ć;* tudi Gundulić ima *hoć*. Jednako se rabi *možь: eliko možь, vьzmi i moli za me* nimm soviel du kannst und bete für mich, morda v briž. spom.: *tožde mozimъ sztvoriti, ježe oni sztvorišę*, t. j. *isto bi mogli mi storiti, kar so oni storili.*

je pripel pomožni glagol *jesmь* v obliki **-jehz*. Pripetje se je različno izvršilo, razločujemo tri načine pripetja, ki pomenijo tri dobe nedovršilnikove tvoritve:

a) osnovni *e* + *je* iz **jehz* = *ě*, t. j. končni *e* sedanjikove osnove in začetni *je* pomožnega glagola se stopita v *ě*, n. p. *rastěhz* iz *raste-* + *jehz*; kakor *rastěhz* iz *raste-*, postane *dělaahz* iz *děla-*, oziroma *dělaje-*: **děla-ěhz*, **dělajahz-*, *dělaahz*;

b) po obliki *dělaahz*, *uměahz* in jednakih je postala tudi oblika *rastěahz*, podaljšana iz *rastěhz*;

c) pri vrsti III. 2, V. 2. 3 in VI. so nedovršilniki tvorjeni tudi iz nedoločnikove osnove, n. p. *viděahz*, *hotěahz*; te tvoritve so po vunanji analogiji po izgledu *uměahz* in jednakih glagolov.

Spregatev ima to posebnost, da se med časovni znak *h* in med osebne končnice vriva vezni samoglasnik; primeri (stsl. nedovršilnik):

	Jednina	dvojina	množina
1.	děla-ahъ iz *děla-ěh-ŏ-m (§ 24, 6)	děla-ahově	děla-ahomъ
2.	děla-aše iz *děla-ěhes „	děla-ašeta	děla-ašete
3.	děla-aše iz *děla-ěhet „	děla-ašete	děla-ahǫ iz aho-nt

Mesto *běaše* v 2. in 3. jedninski osebi se nahaja tudi *bě*, in mesto *běahǫ* v 3. množinski osebi tudi *běšę*, redko mesto *imeaše imea*; v teh oblikah je menda vezni samoglasnik odpal.

V nsl. je nedovršilnik malokaj ohranjen: *bě obséden* war besessen Skalar 1643, Krelj; *stojahu* mesto *stojahǫ* Krelj; *běše včinil, běhu, odavahu, kupuvahu, mérkahu* evan.-tern.; *běše prěšel, vidjaše, govorjaše, iděše, pozdravljaše, nosaše* stsl. *nošaše* evang.-zagreb.; *bě, běše, němaše, činjaše, oblěvaše*; *běhmo* m. *běhomz, běhu Habd.*; *běše ti dojti, běše platiti* govorijo hrvatski Slovenci. V briž. spom. je nedovršilnik, kakor sicer v stsl.: *uvedehu*: stsl. *vzveděchǫ, tepehu*: stsl. *tepěchǫ*; *natrověchǫ, pečahǫ, obujahǫ* itd.

4. Deležnik sedanjikov tvorni.

§ 44. Pri tvoritvi sedanjikovega tvornega deležnika se priklepa na sedanjikovo osnovo priponka *-nt*; osnovni samoglasnik je *o*: **gredo-nt*; v slov. je zgoda pristopila še jedna priponka *jь*, prim. § 39, stsl. oblika **grędo-nt-jь* se glasi po glasniških pravilih nsl. *grędǫč* oziroma *grędǫć*, stsl. *grędǫštь*; oblika bez zadnje priponke *-jь* se glasi v stsl. *grędy in grędę*, v nsl. le *grędę*, kakor stsl. *děję*, t. j. krajše oblike se glase v stsl. na *y* ali *ę*, po nebnikih le na *ę*; v daljših oblikah ostaja *ę* le v vrsti III. 2. in IV. kakor v nsl., zato *gorę, goręč* iz **gori-nt-jь*, *hvalę, hvalęč* iz **hvali-nt-jь*, sicer imajo deležniki v stsl. in nsl. v daljših oblikah *ǫ*: *piję, pijǫč*, stsl. *pijǫštь, děję, děǫč*, stsl. *děǫštь*, itd.

V nsl. so nekateri glagoli I. vrste le v sedanjikovem deležniku ohranjeni: *živoč, štuči*, t. j. *štoč* stsl. *čьtǫštь* lesend. Nekateri deležniki so nalik 3. množinski osebi tvorjeni iz podaljšane oblike: *plevejoč, pišejoč, videjoč*; nepravilen je *bodeč* iz *bodem bosti*, rabi se kot prilog, jednako *dereč* : *dereča reka, žgeč* zraven *žgoč*. *Padejoč* in jednaki iz dovršnih glagolov so proti duhu jezikovemu; vendar se obče govori *pojdoč*, morda po analogiji deležnika *gredoč, rekoč* morda po analogiji *govoreč*, pri ogr. Slovencih *pohitoč*, pri Haložanih *idoma*, po analogiji prislova *hipoma*. Kakor *klečę, molčę, stoję, razmišljajǫ, skrivajǫ*, tvorijo se tudi prislovne oblike *jokajǫ, lizajǫ* V. 2. in *kupovajǫ* VI.

Prislovne oblike *gredę* (stsl. *grędy*[1]) *gredoč* (stsl. *gredǫšte*) so pri hrvatskih Slovencih podaljšane v *ečki* iz *ečьsky* (nedol. množ. orod., prim. *slověnьsky govoriti*), n. p. *ležečki, mučečki, sedečki, stoječki*, pri belih Kranjcih: *klečečki;* primeri: *na spečkem govori*; *na držečkem, brez držečka, držečkega nese kobel vodi*; *na gredočkem spi*.

5. Deležnik sedanjikov trpni.

§ 45. Ta deležnik se tvori v stsl. s priponko *mъ*, ki se priklepa sedanjikovi osnovi, osnovni samoglasnik je *o* in se po glasniku *j* omehča: *pleto-mъ, bije-mъ, delaje-mъ, uměje-mъ, hvali-mъ, věd-o-mъ* itd.; v nsl. so morda ostanki tega deležnika v besedah: *ženi-m, pobrati-m, posestri-ma, ljubi-m-ec*; sicer se je v nsl. ta deležnik zgubil.

b) Tvoritev glagolskih oblik iz nedoločnikovega debla.

§ 46. Iz nedoločnikovega debla se tvorijo: 1. nedoločnik, priponka mu je *ti: nes-ti, pi-ti, plesti* iz *plet-ti* itd.;

2. namenilnik, priponka mu je *t* iz *tъ* : stsl. *pi-tъ*, nsl. *pi-t*, stsl. *sodi-tъ*, nsl. *sodi-t* itd.;

3. deležnik tvorno-pretekli I. Priponka mu je po soglasnikih v stsl. *ъs*, po samoglasnikih *vъs*; podaljšuje pa se, kakor priponka tvornega sedanjikovega deležnika, s priponko *jь*, prim. § 39; n. p. (stsl.) mož. *pletъ* iz **plet-ъs*, žen. *pletъši* iz *plet-ъs-jь*, sr. *pletъ*, (stsl.) *vidě-vъ*, žen. *vidě-vъši*.

Glagoli vrste IV. imajo dvojno obliko: *hvali-vъ, hvali-vъši* in *hval ь, hval ьši*; v zadnjem slučaju se debelski končni *i* spremenja v *j*, po katerem se *ъ* omehčuje v *ь*, **hvali-ъs* : **hvalj-ъs* : **hvalj-ьs* in po § 26, 6 *hvaljь* oziroma *hval ь, hval ьši*. V stsl. so oblike na *še* jednakega pomena, kakor pri tvornem sedanjikovem deležniku oblike na *šte*, t. j. imajo pri-

[1] Oblike *vědi, vidi* v nekaterih izrazih primerjajo nekateri stsl. deležnikovi obliki *vědy, vidy*, n. p. *hodil sem sam ne vedi kod*; toda primerjaj stavke: *bežati moraš 'oti ali ne 'oti* laufen musst du, du magst es wollen oder nicht; v zadnjem stavku je *'oti* t. j. *hoti* velevnik.

slovni pomen; tem oblikam na *še* odgovarjajo nsl. oblike na *ši*: *skrivši mi pravi*; primeri *ležečki* iz *ležečky*. Na *še* pomni obliko *rekše* t. j. *kakor sem rekel* ali *pravilno rečeno*. Dandanešnji pisatelji rabijo po sledu staroslovenščine krajše oblike prislovno, oziroma kot povedni pristavek (praedicative Apposition), daljšim pa poravnavajo oblike na *ši*, *ša*, *še*; med narodom se ta deležnik pozgublja. Čuje se *oprimši*, *omedlevši*, *rekši*, *skrivši* zraven *skricav* heimlich, *oziravši se*, *pozabivši*, *pozabljivši* je kriva tvoritev po vplivu priloga *pozabljiv*. Bere se I. *padši* Krelj, *opadši* evang.-zagreb., *došedši*, *prišedši*, *sešedši* evang.-tern. in zagreb., *rekši*, *zlekši*: stsl. *izvlěkšše*, *pretekši*, *odvrgši* evang.-zagreb., *umrši* Metelko, *vzamši* Krelj; stsl. *vzьm-šše*, *vzemši* evang.-tern. in zagreb., *vzevši* ogr.: stsl. *vzę-vše*; po zadnji obliki tudi *prijęvši* ogr. in *počę-vši* evang.-zagreb., *odprčvši* evang. zagreb., primeri stsl. *prostrъ-vъ*, *otrъvъši* in ogr. *strvši*; II. *podigši*, *poklekši*, *zniknuvši* evang. zagreb.; III. *omedlěvši*, *hotěvši* evang. zagreb.; IV. *zdramši* nar. p., pričakuje se *zdramljši*: **vъzdramьši*. Ta deležnik se stvarja vsled pomena svojega le od dovršnih glagolov.

4. Deležnik tvorno-pretekli II. Priponka mu je stsl. *lъ*, nsl. *l*: *bi-l*, stsl. *nes-lъ*, nsl. *nes-el*, *nes-la* itd.

5. Deležnik trpno-pretekli. Priponka mu je stsl. *nъ* ali *tъ*, nsl. *n* ali *t*; pred priponko *nъ* je vezni samoglasnik: stsl. *plet-e-nъ*, nsl. *plet-e-n*, **hvali-e-nъ*: stsl. *hvaljenъ*, nsl. *hvaljen*; stsl. *bi-tъ*, nsl. *bi-t* itd.

6. Dovršilnik (aorist). Tudi dovršilnik spada med one oblike, ki so se v nsl. zgubile, ali le v ostankih ohranile. Da se ti ostanki morejo presoditi, hočemo si stsl. tvoritev pred oči postaviti. Dovršilnik (aorist) je v stsl. dvoj: A. prosti ali krepki dovršilnik (einfacher oder starker Aorist), B. sestavljeni ali slabi dovršilnik (zusammengesetzter oder schwacher Aorist).

A. Prosti dovršilnik.

§ 47.

	Jednina	dvojina	množina
	stsl.	stsl.	stsl.
1. oseba	nesъ iz *nesŏ-m (§ 24, 6)	neso-vě	neso-mъ
2. „	nese iz *nese-s „	nese-ta	nese-te
3. „	nese iz *nese-t „	nese-te	neso iz *neso-nt

Kakor izgled kaže, se prosti dovršilnik v slovenščini od sedanjika razločuje le tako, da ima zadnji polne, dovršilnik pa tope osebne končnice ter v prvih osebah in v 3. množ. osebi močnejši osnovni samoglasnik; že v stsl. je dovršilnik tvorjen le od onih glagolov I. vrste, ki se končujo na soglasnik in od glagolov II., če imajo soglasnik pred vrstno priponko *nǫ* n. pr. *dvigъ* od *dvig-nǫ-ti*.

V nsl. je iz tega dovršilnika posnet menda pomen preteklosti, ki ga imajo dovršni glagoli v sedanjikovi obliki zraven svojih drugih pomenov; v briž. spom. se se bere: *po tomь na narodъ člověčьskyj strasti i pečali poidǫ.*

B. Sestavljeni dovršilnik.

§ 48. Časovni znak sestavljenemu dovršilniku je I. priponka *s*, II. v mlajši obliki priponka *h*; *s* in *h* sta posneta iz pomožnega glagola *je-s-mь*. Priponka *s* se stavi le na soglasniška debla in to neposredno t. j. bez veznega samoglasnika; priponka *h* pa na samo- in soglasniška debla in to: 1. neposredno, t. j. bez veznega samoglasnika, 2. posredno, t. j. z veznim samoglasnikom; osebne končnice so tope in so pripete *a*) deloma neposredno, *b*) deloma z veznim samoglasnikom, primeri dovršilnike na glagolu *reči*, deblo *rek* (zarad pregleda pridajamo tudi prosti dovršilnik):

Dovršilnik (aorist stsl.)

A. prosti	B. sestavljeni			
	I. s priponko *s*	II. s priponko *h*		
		1. neposredno	2. posredno	
rekъ	rěsъ iz rek-sŏm	*b*	rěhъ iz *rek-hŏm	*b*	rekohъ iz rek-o-h-ŏ-m	
reče	— (§ 24, 6)		— (§ 24, 6)		(reče (§ 24, 6)	
reče	—		—		reče)	
rekově	rěsove	*b*	rěhově	*b*	rekohově	*b*
rečeta	rěsta	*a*	rěsta	*a*	rekosta	*a*
rečete	rěste	*a*	rěste	*a*	rekoste	*a*
rekomъ	rěsomъ	*b*	rěhomъ	*b*	rekohomъ[1]	*b*
rečete	rěste	*a*	rěste	*a*	rekoste	*a*
rekǫ	rěsę iz *rek-sent		rěsę iz *rek-hent		rekosę iz *rekoh-ent	

V nsl. imamo izmed oblik pod B. I. menda besedico *rẽs* (*rẽsen, rẽsnica*) v pomenu wahr iz izvirnega pomena *rekel sem*, primeri *rekše*; v stsl. so tvoritve na *sъ* v navadi od korenskih glagolov, ki se končujo na soglasnike, predhodni soglasniki *d t, z s, k g, b p* odpadajo, korenski samoglasnik *e* pa se zato podaljšuje v *ě*; nosnika *m, n* se s predhodnim samoglasnikom družita v nosni *ę*, n. p. *vě-sъ* : *ved-*, *něsъ* : *nes-*, *pę-sъ* : *pьn-*.

Tvoritve II. na *hъ* so v stsl. navadne pri deblih, ki se končujo na samoglasnike: *dě̌la-hъ*, *bra-hъ*, *pi-hъ*, pa tudi *pę-hъ* : *pę-ti pьn-ǫ*, *mrъ-hъ* : *mrěti* zraven *mrě-hъ* in od korenov *jěd-*, *nes-*, *rek-*, *věd-*; *pę-hъ* ima v 2. in 3. osebi zraven *pę* tudi *pętъ*, *by-hъ* zraven *by* tudi *bystъ*; od zadnjega dovršilnika je nsl. *bi* t. j *by*, ki služi v tvoritev pogojnika, toda

[1] nsl. in srb. *rekosmo*.

oblika je utrjena in služi za vse osebe jednako: *bi delal, bi delali* itd.; mesto *bi* je v nekaterih krajih v navadi tudi: *běsem, běsi, bě, běsva, běsta, běsmo, běste, běso,* in sicer ne samo v tvoritev pogojnika, nego tudi v tvoritev predpreteklega časa; beseda *běsem* je sestavljena iz *bi* (= *by*) in *jesmь, bi jesi* itd. Iz korena *by* ima stsl. panonskega okraja zraven *byhъ* še starejsi aorist *bimъ* ali *bimь bi bi*, množ. *bimъ biste bišę* in *bą*; prim. istrsko: *ja bin rada; dok bin živa bila.*

V nsl. se v ternavskem evangelju bero sledeči dovršilniki oblike II. 1.: *navrnu se*: stsl. *navrьnǫ sę, genu se*: *gьnǫ sę, začu, rodi, odpréšę se*; *pomorišę* evang.-zagreb.; *pokazah, namazah, izpeljah, poznamenuvah; doide, izně* t. j. *iznesel je, počę, začę, priję, vzę, zaklę, začu*; *vucrknu, prigriznu, zmeknu, strgnu, obrnu, sta, posta, obdrža*; *prekrši, spuli, pokaza, skaza, poveda, pozva, zazva*; *dobismo*: stsl. *dobyhomъ*, jednako *dobavismo, pogubismo, viděhmo*; *začęšę, pomréšę, odpréšę, postašę, zarazišę, hasnišę* Habdelić; v briž. spomenikih je dovršilnik v navadni rabi: *približašę, dělašę, pride* t. j. *prišel si, vъzljubišę, sъtvori, sъtvorišę, vъznenaviděšę*; *byhъ, by* v zvezi z deležnikom trpno-preteklim. V obliki II. 2. beremo *pojdosta* evang. tern.; *dojdošę, donesoše* evang. Zagreb.

II. Spregatev po glagolskih vrstah.

A. Z osnovnim samoglasnikom oziroma slogom.

I. vrsta (korenska vrsta).

§ 49. Nedoločnikovo deblo je ob jednem koren, nedoločnikova končnica se pritika neposredno na koren. Po korenskem končnem glasu je ta vrsta razredjena v sedem razredov, ki se imenujo po dotičnem končaju:

1. *d, t*, razred zobniški; 2. *s, z*, sičniški; 3. *b, p, v*, ustniški; 4. *g, k, h*, goltniški; 5. *m, n*, nosniški; 6. *r, l*, jezičniški; 7. *i, y, u, ě, a*, samoglasniški razred.

1. Zobniški razred.

§ 50. Primer: koren *plet-*, *a*) sedanjikovo deblo *plet-*, *b*) nedoločnikovo deblo *plet-*.

a) iz sedanjikovega debla imamo:

	1. Sedanjik		2. velevnik	
jedn.	1. plèt-e-m	pádem	—	
	2. plèt-e-š	pádeš	plèt-i (pleti, pleti mi)	pádi
	3. plèt-e	páde	plèt-i (pleti)	pádi

dvoj.	1. plet-è-va, plèteva	pádeva	plet-î-va, plètiva	pádiva
	2. plet-è-ta, plèteta	pádeta	plet-î-ta, plètita	pádita
	3. plet-è-ta, plèteta	pádeta	plet-î-ta, plètita	pádita
množ.	1. plet-è-mo, plètemo,	pádemo	plet-î-mo, plètimo,	pádimo
	2. plet-è-ta, plètete	pádete	plet-î-te, plètite	pádite
	3. plet-ǫ́, pletèjo	pádejo	plet-î-te, plètite	pádite
	plètejo	padó (pádo)		

3. deležnik sedanjikov tvorni: *plet-ę́. plet-ǫ́č.*

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *plès-ti* iz **plet-ti*, glej § 20, 2.; 2. namenilnik *plès-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *s-plet-ši;* 4. deležnik tvorno-pretekli II. *plet-e-l* in *plel;* 5. deležnik trpno-pretekli *plet-e-n.*

Na zahodu se *t d* pred *l* ohranjuje, v 16. stoletju so pisali oboje *pletel* in *plel, cvel, kral, pal* in *padel, jêdel*; *šed-* ima povsodi le *šel, prišel, našel,* krivo *najdel išel,* primeri *prišedši* in samostalnike *našest, obnašest, našestek* Auffindung, *prišestje* Ankunft.

Glagol *i-ti* ima v sedanjiku koren *i-* podaljšan s pristavljenim *d*, (ki je v zvezi s korenom *dě-* glagola *děti*), in se glasi *idem ideš ide* itd., *idi, idóč, pojdoč.* Mesto *rastem, rasteš* itd. se govori često *rasem raseš* itd. po obliki *rasel rasla* iz *rastel rastla*; jednako je postal iz deležnika *srěl srěla* sedanjik *srějem* zraven *srěčam* V. 1. iz korena *rět-*[1]. Od korena *čьt-* imamo v tej vrsti le deležnike *čtoč štoč* in *pošten* iz *po-čьt-e-nъ*; ostale oblike nadomestuje podaljšani glagol III. 1. *štějem, štěti.*

Opazka o naglasu. 1. Po izgledu *plètem* se naglašajo glagoli, ki imajo v korenu prosti široki *e* ali *o*, prim. *brèdem, gnjètem, mètem, bòdem* itd.; jednako tudi v vrsti I. 2, 3, 4, 6 in V. 3. Pred naslonicami menja se v jedn. velevniku ˋˋ na ˆ : *pleti* : *pleti mi.* Na Gorenjskem se govori tudi *plетêm*, na vzhodu *plêtem plêtemo, plêto* in *pletô*, na ogr. *pletêm pletemo, pletô.* 2. Glagoli, ki imajo v korenskem slogu *a, i, u, ě, ę, ol, o* imajo in držijo naglas ´ prim. *pádem*; gorenjščina ima tudi tu *padêm.* 3. ˆ ima tu glagol *sêdem* (*sędem*), nedol. *sésti* (*sěsti*), velevn. *sédi, sédiva* itd.; jednako I 2. *lêzem* (*lězem*) in I. 4. *lêžem* (*ležem, lěči*).

Stsl. *a*) 1. *plet-ǫ, eši, etъ, evě, eta, ete, emъ, ete, ǫtъ,*
2. *i, i, čvě, čta, čta, čmъ, čte, čte;*
3. *plet-y(ę), ǫštъ*; 4. (del. sed. trp.) *plet-omъ*; 5. (imperf.) *plet-ěahъ, ěaše* itd. § 43;

b) 1. *plesti*, 2. *plestъ*, 3. *sъ-plet-ъ*, 4. *ple-lъ*, 5. *plet-e-nъ*; aor. B. II. 2. *plet-ohъ, e* itd. § 48.

[1] stsl. *sъ-rěsti* I. 1, *sъ-rę̀stǫ* V. 2.

2. sičniški razred.

§ 51. Primer: koren *nes-*, *a*) sedanjikovo deblo *nes-*, *b*) nedoločnikovo deblo *nes-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. nès-e-m	—
	2. nès-e-š	nès-i (nesî)
	3. nès-e	nès-i (nesî)
dvoj.	1. nes-è-va, nèseva	nes-î-va, nèsiva
	2. nes-è-ta, nèseta	nes-î-ta, nèsita
	3. nes-è-ta, nèseta	nes-î-ta, nèsita
množ.	1. nes-è-mo, nèsemo	nes-î-mo, nèsimo
	2. nes-è-te, nèsete	nes-î-te, nèsite
	3. nes-ǫ́, nesèjo, nèsejo	nes-î-te, nèsite

3. deležnik sedanjikov tvorni: *nes-ǫ́*, *nes-ǫ́č*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *nès-ti*; 2. namenilnik *nès-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *pri-nes-ši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *nes-e-l* iz stsl. *nes-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *nes-e-n*.

Molzem ima v nedoločniku *molzti* oziroma *molsti* in *mlẽsti*. Mesto *nesen* se govori tudi, toda krivo, *nešen*, jednako *spašen*, *odrašen* in *odraščen*; pravilno je *spasen*, *odrasten*.

3. ustniški razred.

§ 52. Primer: koren *greb-*, *a*) sedanjikovo deblo *greb-*, *b*) nedoločnikovo deblo *greb-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. grèb-e-m	—
	2. grèb-e-š	grèb-i (grebî)
	3. grèb-e	grèb-i (grebi)
dvoj.	1. greb-è-va, grèbeva	greb-î-va, grèbiva
	2. greb-è-ta, grèbeta	greb-î-ta, grèbita
	3. greb-è-ta, grèbeta	greb-î-ta, grèbita
množ.	1. greb-è-mo, grèbemo	greb-î-mo, grèbimo
	2. greb-è-te, grèbete	greb-î-te, grèbite
	3. greb-ǫ́, grebèjo, grèbejo	greb-î-te, grèbite

Stsl. nedol. *gre-ti*, namenilni. *gre-tъ* (iz *gre(b)-ti*, *gre(b)-tъ*).

3. deležnik sedanjikov tvorni: *greb-ę́, greb-ǫ́č.*

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *grȅb-s-ti*; 2. namenilnik *grȅb-s-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *o-greb-ši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *greb-e-l* iz stsl. *greb-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *greb-e-n.*

V nedoločniku je med *b* in *t* vrinen *s*, glej § 23. 1.; glagol *plěti* je postal iz **plěvti*, primeri *plěvem* zraven *plějem* iz *plě-ti*; jednako *žiti* iz **živti*, primeri *živoč*; tudi *ši-ti* je postal iz **šiv-ti*, sedaj le *ši-jem*, toda V. I. *šivam*; *spem, speš, pospem, naspem*, (v stsl. koren *sъp-*) ima v nedoločniku *su-ti, po-su-ti, na-su-ti.*

4. goltniški razred.

§ 53. Primer: koren *pek-*, *a*) sedanjikovo deblo *pek-*, *b*) nedoločnikovo deblo *pek-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. pȅč-e-m	—
	2. pȅč-e-š	pèc-i (pecî)
	3. pȅč-e	pèc-i (peci)
dvoj.	1. peč-ȅ-va, pȅčeva	pec-î-va, pèciva
	2. peč-ȅ-ta, pȅčeta	pec-î-ta, pècita
	3. peč-ȅ-ta, pȅčeta	pec-î-ta, pècita
množ.	1. peč-ȅ-mo, pȅčemo	pec-î-mo, pècimo
	2. peč-ȅ-te, pȅčete	pec-î-te, pècite
	3. pek-ǫ́, pečȅjo, pȅčejo	pec-î-te, pècite

3. deležnik sedanjikov tvorni: *pek-ǫ́č.*

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *pȅči*; 2. namenilnik *pȅč*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *o-pek-ši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *pek-e-l* iz stsl. *pek-lъ*; 5. deležnik trpno-pretekli *peč-e-n.*

Pred glasnikom *e* se premenja goltnik v nebnik glej § 19, 1, *a*, *α*, pred *č*, oziroma v nsl. pred *i* v sičnik, glej § 19, 1, *b*, *β*: *pečem, peci*; goltnik in *t* daja *č* (*tj* na skrajnem zahodu *č*); *pečti* in *pečt* so potvorice; v velevniku se čuje tudi *peči* mesto *peci*; *mog-* ima v sedanjiku *mórem* iz in zraven *možem*, prim. § 24, 2; *vrьg-* ima v nedoločniku *vrči* in *vrěči*, *tolk-* *tolči* in *tlěči.*

Stsl. *a*) 1. *pek-ǫ, peč-eši* itd. 2. *peci, pec-ěvě* itd.; imperf. *pečaahъ* itd. § 43.

b) 1. *pešti*; aor. A. *pekъ, peče* itd. § 47. B. II. 2. *pekohъ* itd. § 48.

5. nosniški razred.

§ 54. Primer: koren *pьn-* (iz *pen-*), *a*) sedanjikovo deblo *pn-* oziroma *pьn-*, gl. § 3, op. 2, *b*) nedoločnikovo deblo *pę-* oziroma *pьn-*, gl. § 2, *c*, *b*).

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. pn-ě-m (prí-pnem)	—
	2. pn-ě-š	pn-î, pnî si
	3. pn-ě	pn-î
dvoj.	1. pn-è-va	pn-î-va
	2. pn-è-ta	pn-î-ta
	3. pn-è-ta	pn-î-ta
množ.	1. pn-è-mo	pn-î-mo
	2. pn-è-te	pn-î-te
	3. pn-ǫ́, pnèjo	pn-î-te

3. deležnik sedanjikov tvorni: *pn-ǫč.*

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *pę-ti* iz **pьn-ti*; 2. namenilnik *pę-t*; 3. deležnik tvorno-protekli I. *raz-pen-ši* gl. § 46, 3; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *pę-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *pę-t*.

Koren *žьn-* omehčuje *n* : *žnjem* in *žanjem ženjem žeti*; *manem menem* nedoločnik *meti* iz *men-ti*; nedoločniki *menoti* ogr., *odpneti* in *žnjeti* so neorganični in krivi; jednako *pričme* mesto *prične*, *razpe* mesto *razpne*, *poprieš* mesto *poprimeš*. Koren *im-* se glasi v sedanjiku *a*) *imem* : *obimem*, *poimem* Trubar; *b*) *jmem* : *zajmem*; *c*) *mem*, *ьmem* : *izmem* Dalm., *otmem*; *vnamem* (§ 7, *b*, 3, *β*), *vnameš* itd.; *d*) *jamem* : *jamem*, *jameš* itd. *verjamem*, t. j. *věro jamem* (stsl. *věrǫ imǫ*); *vérjem* spada k nedoločniku *věrovati*, stoji zato mesto *verujem*, k nedoločniku *verjeti* spada *verjamem*. Mesto *kolnem* se nahaja tudi *klejem* potvorica iz *klęti*, mesto *najet* tudi *najmen* hrv., tako tudi *ožmen* mesto *ožet* in *kolnenje* mesto *kletje*, toda pravilno *prě-klę-n* zraven navadnega *prě-kle-t*.

6. jezičniški razred.

§ 55. Primer: koren *mer-*, *a*) sedanjikovo deblo *mer-* in *mr-* iz *mьr-*, glej § 4, op., *b*) nedoločnikovo deblo *mrě-* in *mrz-*, nsl. *mr-*, glej § 4, op.

Stsl. *a*) 1. *pьn-ǫ* itd.; imperf. *pьn-ěahъ* § 43.

b) 1. *pęti*; aor. B. I. *pę-sъ* § 48, B. II. 1. *pę-hъ* (*pę-tъ*, *pę-tъ* zraven *pę*) *pę-hově*, *pę-sta* itd. § 48.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velavnik.
jedn.	1. mr-ȅ-m	—
	2. mr-ȅ-š	mr-ȋ
	3. mr-ȅ	mr-ȋ
dvoj.	1. mr-ȅ-va	mr-ȋ-va
	2. mr-ȅ-ta	mr-ȋ-ta
	3. mr-ȅ-ta	mr-ȋ-ta
množ.	1. mr-ȅ-mo	mr-ȋ-mo
	2. mr-ȅ-te	mr-ȋ-te
	3. mr-ǫ́, mrȅjo	mr-ȋ-te

3. deležnik sedanjikov tvorni: *mr-ǫ́č*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *mrȇti* (*mrȇti* iz **mer-ti*); 2. namenilnik *mrȇ-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *u-mr-ši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *mr-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *tr-e-n*, *po-tr-t*.

Glasnika *l* in *r* se krepita v nedoločniku in namenilniku v *lȇ* in *rȇ* prim. § 4, op.: *mlȇti*, *mrȇti*; pa tudi *trti* se čuje in piše evang. Zagreb.; *ml-* hrani *ȇ* tudi v tvorno-preteklem deležniku II. in v trpno-preteklem deležniku: *mlȇl*, *mlȇn*; *ml-* ima v sedanjiku *meljem*, *mr-* *mrem* in *mèrjem* *mrjȇm*, *tr-* *tárem* in *tèrem*. Trpno-pretekli deležnik je na *t* in *u*: *mlȇt*, *vrt*, *cvrt* itd., *mlȇn*, *zatren*, *stren*, *cvren* itd.; tako tudi glagolniki: *drtje*, *žrtje* Trubar; *mlenje* zraven *mletje* beli Kranjci. Na vzhodu se čuje besedica *pre* v pomenu es verlautet: *on je pre prišel*; ta besedica je kratica iz *pravi pravijo* (primeri češki *prý*, *prej* itd., hrv. *di* iz *dim*, *diš*, *di*, = *dijem*, *dȇjem*).

7. samoglasniški razred.

§ 56. Primer: koren *bi-*, *a*) sedanjikovo deblo *bi-*, *b*) nedoločnikovo deblo *bi-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. bȋ-je-m	—
	2. bȋ-je-š	bí-j, bȋj me
	3. bȋ-je	bí-j

Stsl. *a*) 1. *bi-jǫ* itd. 2. *bi-j*, *bi-javě* in *biivě* § 6 b; 3. *bi-jǫ*, *ošть*; 4. *bi-jemъ*; 5. *bi-jaahъ*.

b) aor. B. II. 1. *bi-hъ*, *bi*, *bi*, *bihově*, *bi-sta*, *bi-ste*, *bi-homъ*, *bi-ste*, *bi-šę*.

dvoj.	1. bî-je-va	bî-j-va
	2. bî-je-ta	bî-j-ta
	3. bî-je-ta	bî-j-ta
množ.	1. bî-je-mo	bî-j-mo
	2. bî-je-te	bî-j-te
	3. bî-jo, bijó, bîjejo	bî-j-te

3. deležnik sedanjikov tvorni: *bi-jé bi-jóč.*

a) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *bí-ti*; 2. namenilnik *bî-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *u-bi-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *bi-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *bi-t* in *bi-j-e-n.*

V zadnjem deležniku je *j* vrinek (§ 7, b), prim.: *obuven* zraven *obut*, *děven* zraven *dět.*

Koreni *rju-*, *slu-*, *plu-* premenjajo v sedanjiku *u* v *ov* : *rjovem*, (odsod po III. 2. *rjovč-ti*); *slove* Krelj zraven *sluje*; *plovuči kamen* t. j. *plovoči kamen* Bimsstein.

Zna-, *smě-*, *spě* imajo v sedanjiku skrčene oblike *znam* iz **znajem*, (kakor *dělam* iz **dělajem* pod V. I., primeri stsl. *znajǫ* : *dělajǫ*), *směm* zraven *smějem* in *spěm.*

Dě- ima sedanjik *děnem* (vrsta II.) v pomenu werde legen, in *dějem* (Bohorič, Trubar) ali *děm* (Krelj) v pomenu mache, sage; *zdi se mi* je krčitev iz *vzděje.*

Da- tvori nedoločnikove oblike, sedanjik je iz *dad-*, pa tudi *da-te da-jo.*

Sta- ima sedanjik iz vrste II. *sta-n-e-m* itd., čuje se tudi *stanoti stanol.*

Pě- ima v sedanjiku *pòjem*, redko po nedoločniku *pějem*, primeri *poja* = *pesen* § 4 (*oj* pred samoglasniki = *ě* pred soglasniki).

Deležnik trpno-pretekli ima *a*) priponko *t*: *bit*, *brit*, *posut*, *razodet* itd., *b*) priponko *n*: *neobriven* ungeschoren, *razodiven* abgedeckt, *pokriven* gedeckt, *vmiven* gewaschen, *štiven* gezählt, *obuven*, *děven*, *ušiven*, *skriven*, *umiven*: *bijen*, *povijen*; bez veznega samoglasnika: *znan* kakor *znam*; glagolnik *rjovenje*; zraven *pèt spèt* in *pětje* se bere tudi *spojen* nar. p.

Iz nedoločnikovega debla *by-* glagola *byti* imamo oblike *biti bivši bil* in dovršilnikov ostanek *bi*, ki se rabi pri pogojniku.[1]

---

[1] V briž. spom. še živi pomen dovršilnika: *by uvygnan*, *je bil izgnan*, *bih crisken* t. j. *byхъ krьstenъ*, *bil sem krščen*; *bim* služi v pogojnik: *bim stvoril* t. j. *jaz bi storil*, *bim stojal*; še Krelj ima *bih* pri pogojniku, primeri § 48. Nedovršilnikovih oblik imamo v briž spom.: *bě žiti*, *běše*; hrv. *bě*, *běše*, *běsta*, *běhmo*, *běhu* in *běho*, primeri § 43; *běsem*, *běši* itd. še v Zilski dolini dandanes živi.

II. vrsta (*nǫ-* ali *ni*-vrsta).

§ 57. Primer: *dig-nǫ-ti*, *a*) sedanjikovo deblo *dign-*, *b*) nedoločnikovo deblo *dignǫ-* (*digni-*).

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. dîgn-e-m	—
	2. dîgn-e-š	dígn-i (digni)
	3. dîgn-e	dígn-i (digni)
dvoj.	1. dîgn-e-va	dígn-i-va (dignîva itd.)
	2. dîgn-e-ta	dígn-i-ta
	3. dîgn-e-ta	dígn-i-ta
množ.	1. dîgn-e-mo	dígn-i-mo
	2. dîgn-e-te	dígn-i-te
	3. (dîgn-ǫ) dîgnejo, dignó	dígn-i-te

3. deležnik sedanjikov tvorni: *gin-ǫ́č*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *dígnǫti*; 2. namenilnik (*dignǫ-t*); 3. deležnik tvorno-pretekli I. *dignǫ-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *dignǫ-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *dign-e-n* iz *dign[ǫ]-e-n*.

Na vzhodu se je *ǫ* obdržal, tudi pri hrvatskih Slovencih ni redek: *razgrnoti*, *zginoti*, *struhnoti* itd.; na zahodu je navaden mesto *ǫ* neorganično oslabljen glasnik *i*, redkeje glasnik *u*: *digniti*, *minuti*.

Deležnik tvorno-pretekli II. zgubi tudi svoj *no*; *ogrdel* : *ogrdnoti*, *uschel* Trubar: *vschnoti*, *pobegel*, *zastigel* : *pobegnoti*, *zastignoti* Habd., *omrzel* Gutsm. : *omrznoti*, *vchel* : *vchnuti* mesto *venuti* (stsl. *vęnǫti*); *pobegla*, *vgrezla* sank ein, *pokel* : *obruč je pokel*, *znikla* prip.; tudi nedoločnik se bere po I. vrsti *pobeči*; jednako del. tvorno-pret. I. *podigši*, *poklekši* evang. Zagreb.

Stsl. *a*) 1. *dvig-nǫ*, *neši* itd; 2. *dvig-ni*, *ně-vě* itd.; 3. *dvig-ny nǫštь*; 4. *dvig-nomъ*; 5. *dvig-nětaky*, *nětaše* itd.

b) 1. *dvig-nǫ-ti*; 3. *dvig-nǫvъ* in *dvig-ъ*; 5. *dvig-novenъ* in *dviženъ*;

aor. A. *dvig-ъ*, *dviže*, *dviže*, *dvig-ově*, *dvižeta*, *dviž-ete*, *dvig-omъ*, *dviž-ete*, *dvig-ǫ*;

aor. B. II. 1. *dvig-nǫ-hъ*, *dvig-nǫ*, *nǫ*, *nǫ-hově*, *nǫ-sta*, *nǫ-ste*, *nǫ-homъ*, *nǫ-ste*, *nǫ-šę*;

aor. B. II. 2. *dvig-o-hъ*, (*dviže*, *dviže*), *dvig-ohově* itd. § 48.

Deležnik trpno-pretekli ima po vplivu nedoločnikove oblike na *niti* tudi omehčan *n*: *nadahnjen, vukradnjen, pognjen* Habd., *crknjen, preleknjen* gekrümmt beli Kranjci; *zaklenjen, preobrnjen* Stapl., *vzdignjen*; vendar *trenutje oka* Krelj zraven *trnjenje* Trubar.

III. vrsta (*ě*-vrsta).

1. razred, *ě* ostaja v sedanjikovem deblu.

§ 58. Primer: *štěti* iz **čьt-ě-ti*, koren *čьt-*, *a*) sedanjikovo deblo *ště-*, *b*) nedoločnikovo deblo *ště-*.

a) iz sedanjikovega debla:

		1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1.	ště-je-m	—
	2.	ště-je-š	ště-j, štěj si
	3.	ště-je	ště-j
dvoj.	1.	ště-je-va	ště-j-va
	2.	ště-je-ta	ště-j-ta
	3.	ště-je-ta	ště-j-ta
množ.	1.	ště-je-mo	ště-j-mo
	2.	ště-je-te	ště-j-te
	3.	ště-jo, štějǫ, štějejo	ště-j-te

3. deležnik sedanjikov tvorni: *štejǫč*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *štěti*; 2. namenilnik *ště-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *na-ště-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *ště-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *ště-t*.

Trpno-pretekli deležnik se bere pri Trubarju tudi *štěven* iz *ště-v-e-n*, *v* služi tu v odstranjenje zeva; *štějem* se krči na vzhodu v *štěm štěš* itd.; jednako *uměm* iz *umějem*. Trubar še ima *umeje umej*, pa tudi *umě*. Stsl. *želějǫ* se glasi ob gornji Soči *želějem*, jednako *letějem, slabějem, bogatějem* itd., med hrv. Slovenci *želěm želěš* itd., indi *želim*. *Imeti* ima v sedanjiku po V. 1. *imam, imaš* itd., *imajo*, v velevniku *iměj*, v deležniku tvorno-preteklem II. *imě-l*, (na hrv. tudi *imal* : *imati*). Iz stsl. prislova *trěbě* (tudi pri Habd. *trebe je*) imajo ogrski Slovenci glagolske oblike *trběti, trběło*.

Stsl. *a*) 1. *čьtě-jǫ, ješi* itd., 2. *čьtě-j, čьtě-j-vě* itd., 3. *čьtě-jǫ, jǫšte*, 4. *čьtě-jemъ*, 5. *čьtě-ašę, aše* itd.

b) aor. B. II. 1. *čьtě-chъ, čьtě, čьtě, čьtě-chově, čьtě-sta* itd. § 48.

2. razred, sedanjikovo deblo dobiva *i*.

§ 59. Primer: *gorěti*, *a*) sedanjikovo deblo *gori-*, *b*) nedoločnikovo deblo *gorě-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. gorí-m	—
	2. gorí-š	gòri (gori)
	3. gorí	gòri (gori)
dvoj.	1. gorí-va	gorî-va, gòriva
	2. gorí-ta	gorî-ta, gòrita
	3. gorí-ta	gorî-ta, gòrita
množ.	1. gorí-mo	gorî-mo, gòrimo
	2. gorí-te	gorî-te, gòrite
	3. gorę, gorijo	gorî-te, gòrite

3. deležnik sedanjikov tvorni: *gorę́č*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *goré-ti*, *(gorě-ti)*; 2. namenilnik *(gorě-t)*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *po-gore-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *gore-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *po-gore-n*.

Gledim zraven *gledam* ima v nedoločniku *gledati*; *hotěti* ima sedanjik po V. 2. *hóčem* iz **hotjem* in *hčem* (stsl. *hošto*), v 3. množinski osebi pa *hoté* Trubar zraven *hóčejo*, velevnik *hóti* Preš.; v sestavi z nikalnico zgubi naglas in postane naslonica: *nèčem* (*néču*), *nèčeš*, *nèče*, *nèčemo*, *nèčete*, *nèčejo* in *nèčedo*, ali pa *nóčem* iz *nje-hjočem*, *nóčeš* itd.

V nekaterih besedah tvorjenih iz deležnika trpno-preteklega je *lj* neorganično vrinen: *trpljenje*, *življenje* zraven *živènje*: *živě-ti*, *trpènje*: *trpěti*; primeri *grmènje*, *kipènje*, *sopènje*, *srbènje*, *šumènje*, tedaj tudi *poželènje* mesto *poželjenje*.

V vrsto III. 2. spadajo po sedanjiku tudi *spim*, *zdi se*, *gledim* zraven *gledam*, *smejim se* zraven *smějem se* (stsl. *smějo směješi* V. 2.), nedoločniki so *spati* V., *zděti* (stsl. *sъděti* I. ali *sъdějati* V.), *gledati* V., *smejati* V. ali III.

Po nebnikih stoji v nedoločnikovem deblu *a* mesto *ě*: *držáti*, *kričati* itd., *stojati* se krči v *státi*, sedanjik *stojim*, v briž. spom. *stojal*, sedaj *stal*.

Stsl. *a*) 1. *gorj-ǫ*, *gori-ši*, *trъplję* § 18 *d*, *trъpi-ši*), 2. *gori*, *-ivě*, 3. *gorę*, *gorętъ*, 4. *gori-mъ*, 5. *gorě-ahъ*, *-aše* itd. (iz nedol. debla).

b) aor. B. II. 1. *gorě-hъ*, *gorě*, *gorě*, *gorě-hově*, *gorě-sta* itd.

Vidim, viděti ima pri hrvatskih Slovencih velevnik *vidj, vidjte* t. j. *viž* iz *vidž* (stsl. *viždь, vidite*, glej § 42). Deležnik *vidjen* Habd. je iz *viděti*, pravilno *viděn*.

Deležnik *kipuči: vu kipučem mleku* prip. je po vrsti I potvorjen.

Iměti III. se glasi v sedanjiku *imam* V. 1., (tudi v stsl. *imamь* zraven *imějǫ*), velevnik *iměj; věděti: vẽm* § 66, 1.

IV. vrsta (*i*-vrsta).

§ 60. Primer: *mísliti*, *a*) sedanjikovo deblo *misli-*, *b*) nedoločnikovo deblo *misli-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.		2. velevnik.	
jedn.	1. mîsli-m	učím		—
	2. mîsli-š	učíš	mísli	uči, úči
	3. mîsli	uči	mísli	uči, úči
dvoj.	1. mîsli-va	učíva	mísli-va	učîva (účiva)
	2. mîsli-ta	učíta	mísli-ta	učîta (účita)
	3. mîsli-ta	učíta	mísli-ta	učîta (účita)
množ.	1. mîsli-mo	učímo	mísli-mo	učîmo (účimo)
	2. mîsli-te	učíte	mísli-te	učîte, (účite)
	3. mislé	učé	mísli-te	učîte (účite)
	mîslijo	učíjo		

3. deležnik sedanjikov tvorni: *mislé, misléč*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *misli-ti*; 2. namenilnik *misli-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *pre-misli-v, pre-misli-vši, po-hvali-v, po-hvali-vši* in *pohvalj, pohvaljši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *misli-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *mišljen*.

Končaj 3. množinske osebe na *ę* je dandanes le pri onih glagolih v navadi, kateri *i* naglašajo, ostali imajo *ijo*: *hvalijo*.

V deležniku trpno-preteklem, kjer se dotika *je* iz *ie* s predhodnim debelskim soglasnikom, vršijo se vse one soglasniške spremembe, ki so v § 18 naznačene: 1) *n, l* se mehčata, po *r* nastopuje *j* iz *i*: *bĕljen, branjen, udarjen* iz **bĕli-en, *brani-en, *udari-en*; primeri *stvoren* zraven *stvorjen* Habd.; *j* po *r* odpade, če stoji pred njim soglasnik: *ohrabren, odobren*; 2) *t, d* se premenjata v *č* (mestoma *c*) in *j*: nasičen

---

Stsl. *a*) 1. *myšlj-ǫ, mysli-ši* (*kupljǫ* § 18, *d*, *kupi-ši*), 2. *mysli, -ivě*, 3. *myslę, myslęšь*, 4. *mysli-mъ*, 5. *myšlj-aahъ, -aaše* itd.

b) 3. *pri-myšlь* in *-myslivъ, -myslivъšь*; aor. B. II. 1. *mysli-hъ, mysli, mysli-hově, mysli-sta* itd.

iz **nasiti-en*, *kračen* iz **krati-en*, jednako *zmočen*, *vkročen*, *tračen* verwüstet: *stračena njiva*, *sprijen* iz **spridi-en*, *réjen* geordnet iz *redi-en* in *rejen* genährt iz **redi-en*, *zaplojen* iz **zaplodi-en*, *vojen* iz **vodi-en*, *glajen* iz *gladi-en*; vendar tudi *gaten*, *ukroten*, *časten* zraven *češčen* iz **česti-en* glagola *čestiti častiti*; čuje se tudi *stratjen*, *čutjen*, *spridjen*, *zagozdjen* in *zagvožen*; ogrski Slovenci pišejo *j* zraven *dj*: *zablodjen*, *sodjen*; v hrvatskem se bere *hičen* iz *hyti-en* geworfen, *zvračen*; *rodjen*, *zasadjen*, *osudjen* Habd.; *zabrčven* iz *zabrtviti* pri belih Kranjcih; 3) po *p*, *b*, *v*, *m* se vriva *l*: *kropljen* iz **kropi-en*, **kropj-en*, jednako *vabljen*, *lovljen*, *krmljen*; 4) *z* in *s* prehajata v *ž*, *š*: *vožen*, *věšen* iz **vozi-en*, **vozj-en*, *vožen*, **věsi-en*, **věsjen*, *věšen*.

Opazka o naglasu. Glagoli, ki naglašajo v nedoločniku vrstni samoglasnik, gredo po izgledu *učím učíti*. Ti naglašajo v velevniku vrstni samoglasnik, lahko pa tudi korenskega, če je izvirno dolg in to posebno v jednini, izjemno tudi v dvojini in množini po sledu jednine.

V. vrsta (*a*-vrsta).

1. razred, priponka *a* ostaja tudi v sedanjikovem deblu.

§ 61. Primer: *dělati*, *a*) sedanjikovo deblo *děla-*, *b*) nedoločnikovo deblo *děla-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.		2. velevnik.	
jedn.	1. déla-m	igrám	—	
	2. déla-š	igráš	déla-j	igráj, igrâj mi
	3. déla	igrá	déla-j	igrâj
dvoj.	1. déla-va	igráva	déla-j-va	igrájva
	2. déla-ta	igráta	déla-j-ta	igrájta
	3. déla-ta	igráta	déla-j-ta	igrájta
množ.	1. déla-mo	igrámo	déla-j-mo	igrájmo
	2. déla-te	igráte	déla-j-te	igrájte
	3. déla-jǫ	igrájo	déla-j-te	igrájte

3. deležnik sedanjikov tvorni: *delâje*, *delajóč*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *děla-ti*; 2. namenilnik *děla-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *pri-dela-v*, *pri-dela-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *dela-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *dela-n*.

Stsl. *a*) 1. *děla-jǫ*, *ješi* itd., 2. *děla-j*, *jvě* itd., 3. *děla-jǫ*, *-jǫšti*, 4. *děla-jemъ*, 5. *děla-ahъ*;

b) aor. B. II. 1. *děla-hъ*, *děla*, *děla*, *děla-hově*, *děla-sta* itd.

Opazka o naglasu. Izglagolski glagoli na *-ávam, -évam* imajo in držijo tu naglas stalno na svojem samoglasniku: *okopávam, omedlévam*, prim. *okopávati, okopávaj, okopávajte*; toda *pihâj, pihâjva* zraven *pihajva*: nedol. *pihati*, izvirno *piháti*, prim. vrsto IV.

2. razred. Na mestu nedoločnikove priponke *a* je v sedanjikovem deblu priponka (osnovni slog) *je*.

§ 62. Primer: *oráti*, *a*) sedanjikovo deblo *or-*, osnova *or-je* (prim. *kaz-*, *kaže* iz *kaz-je*), *b*) nedoločnikovo deblo *or-a-* (*kaz-a-*).

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.		2. velevnik.	
jedn.	1. òr-je-m	kážem	—	
	2. òr-je-š	kážeš	òr-ji (orjì)	káži
	3. òr-je	káže	òr-ji (orjì)	káži
dvoj.	1. òr-je-va, orjèva	káżeva	or-jî-va, òrjiva	káživa
	2. òr-je-ta, orjèta	kážeta	or-jî-ta, òrjita	kážita
	3. òr-je-ta, orjèta	kážeta	or-jî-ta, òrjita	kážita
množ.	1. òr-je-mo, orjèmo	kážemo	or-jî-mo, òrjimo	kážimo
	2. òr-je-te, orjète	kážete	or-jî-te, òrjite	kážite
	3. or-jǫ́, òrjejo, orjèjo	kážejo	or-jî-te, òrjite	kážite

3. deležnik sedanjikov tvorni: *orjé*, *orjǫ́č* ali *orája*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *orá-ti*; 2. namenilnik *orâ-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *raz-ora-v*, *raz-ora-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *ora-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *ora-n*.

Pri tvoritvi sedanjikove osnove se godijo iste prikazni, kakor v IV. vrsti pri tvoritvi trpno-preteklega deležnika; vsled osnovnega sloga *je* se namreč debelska soglasnika *r l* mehčata, *t d* se menita v *č j*, po *p, b, v, m* se vriva *l*, goltniki in sičniki pa se spremenjajo v nebnike: *ora-ti, or-je-m; metati mečem* iz **met-je-m, gloda-ti glojem* iz **glod-je-m; kopa-ti kopljem* iz **kop-je-m, gibati gibljem* iz **gib-je-m; mika-ti mičem* iz **mik-je-m, laga-ti lažem* iz **lag-je-m, diha-ti dišem* iz **dihje-m*; *klicati kličem* iz **klic-je-m, veza-ti vežem* iz **vez-je-m, brisa-ti brišem* iz **bris-je-m*.

Mnogi glagoli se spregajo po 1. in 2. razredu: *sipati, tipati, ščipati*; *gibati, zobati, zibati*; *dremati*; v sedanjiku: *sipam* in *sipljem*,

---

Stsl. *a*) 1. *or-jǫ, ješi* (*kličǫ, kličeši, kapljǫ, kaplješi* § 18), 2. *orji, orjavě* in *orjivě* (§ 6 *b*, op. 1, 1). 3. *orję orjošta*, 4. *orjemz*, 5. *orjaahz*.
b) aor. B. II. 1. *ora-hz, ora, ora, ora-hově, ora-sta* itd.

tipam in *tipljem*; jednako *beketati, blesketati, gogotati: beketam* in *bekečem, blesketam* in *bleskečem*; tudi *peljati peljam* in *peljem*; na vzhodu se čuje tudi: *davljem, vlěvljem, umivljem, popěvljem, šivljem* mesto in zraven *davam, vlěvam, umivam, popěvam, šivam.*

Glagoli *klati, plati* imajo v sedanjiku *koljem, poljem; stlati steljem*; primeri iz 3. razreda *zvati zovem, brati berem.*

Opazka o naglasu. Izglagolski glagoli imajo tu na korenskem samoglasniku naglas ^, če je imel podstavni glagol *o* e ali polglasnik ъ: *polâžem: položîm, natâčem: natóčim, ogrêbljem: ogrèbem, ukrêpljem: ukrénoti (krĕp-), okrêčem: okrènoti (krĕt-), potêpljem se: tèpem, ogîbljem (y): gánem (gъb-), osîpljem, pomîčem zamîčem (y): méknem (mъk-)*; pa tudi glagoli *brîšem, kâpljem, klîčem, mâžem, pâšem (pripâše svitlo sablico), rêžem.*

3. razred.

§ 63. Sem spadajo korenski glagoli, kojih koren se končuje na soglasnik; v nedoločniku nastopi *a* z večine kot stopnjevalni okrepek (§ 4. op. 1, b, *β*); v sedanjiku stoji samoglasnik na 1. stopnji (§ 3), polu ali oslabljen; primer: koren *br-* (iz *bьr-*), a) sedanjikovo deblo *ber-*, *b*) nedoločnikovo deblo *bra-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. bèr-e-m	—
	2. bèr-e-š	bèr-i (beri)
	3. bèr-e	bèr-i (beri)
dvoj.	1. ber-è-va, bèreva	ber-î-va, bèriva
	2. ber-è-ta, bèreta	ber-î-ta, bèrita
	3. ber-è-ta, bèreta	ber-î-ta, bèrita
množ.	1. ber-è-mo, bèremo	ber-î-mo, bèrimo
	2. ber-è-te, bèrete,	ber-î-te, bèrite
	3. ber-ǫ́, berèjo, bèrejo	ber-î-te, bèrite

3. deležnik sedanjikov tvorni: *berę́, berǫ́č.*

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *brá-ti*; 2. namenilnik *brá-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *z-bra-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *bra-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *bra-n.*

Stsl. *a*) 1. *ber-ǫ, -eši*, 2. *ber-i* (in *bьr-i*), *-ěvě*, 3. *ber-y, -ǫšть*, 4. *ber-omъ*, 5. *ber-ěahъ.*

b) aor. B. II. 1. *bra-hъ, bra, bra, bra-hově, bra-sta* itd.

Brati, prati, gnati imajo v sedanjiku *berem, perem, ženem*, na Notranjskem *renem*, primeri *morem* iz *možem*; *zvati zovem*; *žgati žgem* (stsl. *žьgǫ, žьžeši*), *tkati tečém* (*tьčém, tčem, hčem* in *hkém*), 3. mn. *tkó*, zraven pa tudi *tkem* in po V. 1. *tkam* (stsl. *tъkǫ, tъčeši*), *phati pšem*.

4. razred.

§ 64. Sem spadajo korenski glagoli, kojih koren se končuje na samoglasnik, v nedoločniku je *a* oziroma *ja* podaljšek, v sedanjiku je osnovni slog *je*; primer: koren *sě-*, *a*) sedanjikovo deblo *sě-*, oziroma osnova *sě-je-*, *b*) nedoločnikovo deblo *seja-* iz *sě-j-a-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. sě-je-m	—
	2. sě-je-š	sě-j (sěj si)
	3. sě-je	sě-j
dvoj.	1. sě-je-va	sě-j-va
	2. sě-je-ta	sě-j-ta
	3. sě-je-ta	sě-j-ta
množ.	1. sě-je-mo	sě-j-mo
	2. sě-je-te	sě-j-te
	3. (sě-jǫ) sějejo, sejó	sě-j-te

3. deležnik sedanjikov tvorni: *se-jé, se-jóč*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *sẽja-ti*; 2. namenilnik *sẽja-t*; 3. deležnik tvorno-pretekli I. *po-seja-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *seja-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *seja-n*.

Zraven *bljuvati, djati* iz *dějati, lějati* in *lijati, rvati, snovati, suvati, trovati* imamo tudi oblike po vrsti I. *bljuti, děti, liti, ruti, snuti, suti* in *truti*; oblike *bljuvati* in *bljuti, djati* in *děti* itd. v sedanjiku nimajo razločka, ampak obojim oblikam odgovarja *bljujem, dějem* itd. Mesto *smějem směješ* (stsl. *smějǫ směješi*,) čuje se tudi po V. 1. *smějam smějaš* in po III. 2. *smějim, smějiš*. Zraven *sijem, sějem, bljujem, kljujem, pljujem, sujem* se čujejo tudi oblike po V. 1. *sijam, sějam, bljuvam, kljuvam, pljuvam, suvam*, primeri *kmetujem* in *kmetuvam*.

Stsl. *a*) 1. *sě-jǫ, -ješi*, 2. *sěj, sě-j-vě*, 3. *sě-je, -ǫšte*, 4. *sě-jemъ*, 5. *sě-jaahъ*;

b) aor. B. II. 1. *sěja-hъ, sěja, sěja, sěja-hově, sěja-sta* itd.

VI. vrsta (*ova*-vrsta).

§ 65. Primer: *kupovati*, *a*) sedanjikovo deblo *kupu-*, *b*) nedoločnikovo deblo *kupov-a-*.

a) iz sedanjikovega debla:

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. kupû-je-m	—
	2. kupû-je-š	kupú-j (kupûj mi)
	3. kupû-je	kupú-j
dvoj.	1. kupû-je-va	kupû-j-va
	2. kupû-je-ta	kupû-j-ta
	3. kupû-je-ta	kupû-j-ta
množ.	1. kupû-je-mo	kupû-j-mo
	2. kupû-je-te	kupû-j-te
	3. kupû-jǫ, kupûjejo	kupû-j-te

3. deležnik sedanjikov tvorni: *kupu-jȩ*, *kupu-jǫ̑č*.

b) iz nedoločnikovega debla: 1. nedoločnik *kupová-ti*; 2. namenilnik *kupova-t*; 3. deležnik tvorno-preteki I. *na-kupova-vši*; 4. deležnik tvorno-pretekli II. *kupova-l*; 5. deležnik trpno-pretekli *kupova-n*.

Zraven *vérujem* se čuje *véruvam*, *verovam*; *vári se*, *várite se* je na mestu *váruj se*, *várujte se*, nedol. *várovati*.

B. Spregatev bez osnovnega samoglasnika oziroma sloga v sedanjiku (nepravilna spregatev).

§ 66.

1. *vẽdẽti*, koren *vẽd-*.

	1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1. vé-m in vẽm iz vẽd-mь (stsl. vẽmь)	—
	2. vé-š in veš (stsl. vẽ-si)	véd-i (stsl. vẽždь): po-vej (povẽj mi)
	3. vé- in ve (stsl. vẽstъ)	védi (stsl. vẽždь)

Stsl. *a*) 1. *kupu-jǫ*, *ješi*, 2. *kupu-j*, *kupu-jvẽ*, 3. *kupu-jȩ jǫ̑štь*, 4. *kupu-jemъ*, 5. *kupu-jaahъ*.

b) aor. B. II. 1. *kupova-hъ*, *kupova*, *kupova*, *kupova-hově*, *kupova-sta* itd.

dvoj.	1. vé-va	véd-i-va (stsl. věd-i-vě)
	2. vés-ta	véd-i-ta
	3. vés-ta	véd-i-ta
množ.	1. vé-mo (vemȏ)	véd-i-mo (povẹ́jmo)
	2. vés-te (vest^{e})	véd-i-te
	3. véd-ọ, vedọ́ (stsl. věd-ętъ)	véd-i-te

Mesto *vẹ́dọ* se govori tudi *vejo*, mesto *vẹ́sta vẹ́ste* tudi *věta věte*; stsl. obliki *věždь* odgovarja *-vej* v besedi *povej* zraven *povẹ́di*, v dvojini in množini navadno *vejta vejte*, kakor *dajta dajte* in *jejta jejte*; hrvatski Slovenci govorijo *povẹč povẹ́čte* : stsl. *povẹ́ždь* a *povẹ́dite*; sedanjikov deležnik se glasi *vẹ́dẹ, vẹ́dọč* (stsl. *vẹ́dy vẹ́dọštь*); oblike iz nedoločnikovega debla gredo po vrsti III.

2. *dati*, sedanjikovo deblo *dad-*.

		1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1.	dá-m (stsl. da-mь)	—
	2.	dá-š (stsl. da-si)	dȃ-j (stsl. daždь), dȃj mi
	3.	dá (stsl. das-tъ)	dȃ-j
dvoj.	1.	dá-va	dȃ-j-va (stsl. dad-i-vě) itd.
	2.	dás-ta	dȃ-j-ta
	3.	dás-ta	dȃ-j-ta
množ.	1.	dá-mo	dȃ-j-mo
	2.	dás-te	dȃ-j-te
	3.	dad-ẹ́ (stsl. dad-ętъ)	dȃ-j-te

Mesto *dadẹ* se govori tudi *dadọ́* in *dájo*, mesto *dasta daste* tudi *data date*; na zahodu odgovarja *dej* stsl. *daždь*, *daj* pa = *da-j* od *dajati*. Oblike od nedoločnikovega debla *da-* gredo po I. 7.

3. *jẹ́sti*, koren *(j)ěd-*.

		1. sedanjik.	2. velevnik.
jedn.	1.	jé-m (stsl. ja-mь)	—
	2.	jé-š (stsl. ja-si)	jẹ̑j (stsl. jaždь), najẹ̑j se
	3.	jé (stsl. jas-tъ)	jẹ̑j
dvoj.	1.	jé-va (stsl. ja-vě)	jẹ̑j-va (stsl. jad-i-vě) itd.
	2.	jés-ta (stsl. jas-ta)	jẹ̑j-ta
	3.	jés-ta	jẹ̑j-ta
množ.	1.	jé-mo (jemȏ)	jẹ̑j-mo
	2.	jés-te (jestẹ̑)	jẹ̑j-te
	3.	jé-do, jedé, jedọ́ (stsl. jad-ętъ)	jẹ̑j-te

Deležnik sedanjikov *jedé jedóč*; ostale oblike pripadajoče nedoločnikovemu deblu gredo po I. 1., tedaj *jésti*, *jȅst* (stsl. *jas-ts*), *na-jed-ši se*, *jedel* in *jel*, *jeden*.

Nahaja se tudi mesto *jȅste jedete*, mesto *jȅdǫ jejo* mesto *jej* pri hrv. Slovencih *jédj*.

4. koren *jes-* glagola *sem biti* (*byti*).

jednina	dvojina	množina
1. s-ȇ-m (stsl. jes-mь)	s-vȁ (stsl. jes-vě)	s-mȏ
2. sȉ (stsl. je-si)	s-tȁ	s-tȇ
3. jes-t, jȅ (stsl. jes-tъ)	s-tȁ	s-ǫ̑

Mesto *sem* imajo briž. spom. *jesem*, pozneje so pisali *sem sam*, *sim* in celo *sum* Krelj, t. j. *szm*; zraven *si* se nahaja *jesi* Habd.; od *jest* odpada *st*, zato je zraven *jest* briž. spom., *jeste* Trubar; 3. množinska oseba se glasi v briž. spom. *sunt*, stsl. *sǫtъ*, ogr. *jesǫ* in *so*, hrv. *jesu* in *su*; *nȅsem*, *nȅsi*, *nȅ*, t. j. *něsem*, *něsi*, *ně* iz *ne-jesem*, *ne-jesi*, *ne-je* itd. se dandanes neorganično mehča v *nísem*, *nísi*, *ní* itd.; ostale oblike so od korena *by-* po I. 7. in *bǫd-* po I. 1.

5. *grę̑dem*

ima polne oblike po I. 1.; bolj navadne pa so oblike bez osnovnega samoglasnika: jedn. 1. *grém* (*grȇm*) iz *grę̑d-m*, 2. *grȅš*, 3. *gré*; dvoj. 1. *gréva*, 2. in 3. *grésta* (*gresta*); množ. 1. *grémo* (*gremȍ*), 2. *gréste* (*grestě*), 3. *gredó*, *grédo*, *gréjo*; delež. sed. *gredé gredóč*; ostale oblike so tvorjene od glagola *idem*.

6. *bǫ̑dem*

ima polne oblike po I. 1.: *bȏdem bȏdeš* itd.; velevn. *bȍdi* (*bodi*), *bodȋmo* ali *bȍdimo* itd.; bolj navadne pa so v sedanjiku oblike: *bȏm* iz *bǫ̑dm*, *bȏš*, *bȏ*, dvoj. *bȏva*, *bȏsta*, množ. *bȏmo*, *bȏste*, *bȏdo*; čuje se tudi *bȏta*, *bȏte*, *bȏjo*, kakor da bi bilo deblo *bo-*; v govoru se rabijo tudi same končnice: *vi te nosili*.

III. Opisane glagolske oblike.

a) Tvorni položaj.

1. Pretekli čas.

§ 67. Pretekli čas ima tvorno-pretekli deležnik II. in pomožni glagol *sem*: 1. *prišel sem*, *prišla sem*, 2. *prišel si*, *prišla si* itd.

2. Predpretekli čas.

Predpretekli čas ima tvorno-pretekli deležnik II. in pomožni glagol v preteklem času: *kadar je vina bilo zmanjkalo* Stapl.; *bil sem prišel; dodelal sem bil.*

Op. Mesto pomožnega glagola v preteklem času nahaja se tudi stari nedovršilnik *běh* § 43 ali v obliki *běsem* iz *bysem* § 48 n. p. *sem bila stara sedem lět, běste me djali v klošter lep* nar. p., prim. stsl. *běste dějali.*

3. Prihodnji čas.

Prihodnji čas se znači

a) s sedanjikom dovršnih glagolov; ta način je posebno živ ostal pri glagolih gibanja, če so sestavljeni s predponko *po: poběžim, povlěčem, podirjam, poženem, pojdem, polězem, poletim, ponesem, popeljem, potečem,* tako tudi *porečem* in *bodem* werde sein: *poletim na široko polje, tam se nazobam* Vraz.

Op. Da ne znači vsak dovršni glagol v sedanjiku prihodnosti, ima se pripisati nemškemu vplivu. Krelj še ima: *ti porodiš* wirst gebären; Trubar: *kako jest to spoznam* werde erkennen; *sveti duh pride* (wird kommen) *v te, ino ta moč tebe obsenči* wird umschatten; pri ogrskih Slovencih je ta nemški vpliv naj manj poznati, Kuzmič ima: *žena tvoja porodi sina tebi,* Trubar pa: *tvoja žena bode tebi rodila eniga sinú;* Kuzmič: *vnoge (mnoge) obrne k bogi,* Trubar pa: *bode preobrnil k bogu;* Kuzmič: *poprîješ* (mesto *poprimeš*) *i porodiš sina,* Trubar pa: *boš počela ino boš rodila eniga sinú;* evang. Zagreb.: *ja doidem i zvračim njega.*

b) se znači prihodnji čas z nedoločnikom v zvezi *a*) z glagolom *imam* in *β*) z glagolom *hočem:*

a) *na njih sadu jih imate spoznati* werdet erkennen; *njega ime ti imaš imenovati Joannes* wirst nennen Trubar; *oni te imajo na rokah nositi* Krelj; *moj kelih vi imate rěs piti* Dalm., a Krelj: *moj pehar resnično boste pili.*

β) *jest hočo priti ino njega ozdraviti* werde kommen und gesund machen Trubar; *tako če zdrav biti moj hlapčič* wird gesund sein Krelj; *ar (ker) vsakomu, ki ima, hoče se dati i obilen bude; a onemu, ki něma, i kaj se vidi iměti, hoče se vzeti od njega* evang. Zagreb.

c) navadno pa se dandanes znači prihodnji čas s tvorno-preteklim deležnikom II. in glagolom *bodem*: *bom dělal.*

Op. Glagol *imam* v zvezi z nedoločnikom ima dandanes pomen, da je potrebno.

4. Predprihodnji čas.

Predprihodnji čas je zložen iz deležnika tvorno-preteklega II. glagolov dovršnikov in pomožnega glagola *bodem* : *dodelal bodem*; toda često ima ta oblika tudi pomen proste prihodnosti.

5. Pogojnik.

Pogojnik se zaznamuje za sedanji čas z deležnikom tvorno-preteklim II. glagola nedovršnika v zvezi s čestico *bi* : *bi dělal*; za pretekli čas pa z deležnikom glagola dovršnika: *dodelal bi*; *bil bi delal* je nedovršena preteklost, *bil bi dodelal* pa (dovršena) predpreteklost.

b) Trpni položaj.

§ 68. Trpni položaj se tvori na dva načina:

a) na tvorni položaj se dodaja povratno zaime *sę* : *hvalim se*, *hvališ se*, *hvali se*; *hvalil se sem*, *hvalila se sem*; *bil sem se pohvalil*; *bom se hvalil*; *hvalil bi se*, *bil bi se hvalil*; tako v vseh časih, številih in osebah.

b) se tvori trpni položaj tako, da se trpno-preteklemu deležniku dodaja pomožni glagol *sem* v primernih časih in oblikah: *smo hvaljeni*, *bili smo hvaljeni*, *bili smo pohvaljeni*, *hvaljen bodi*, *bili bi pohvaljeni* itd.

Pregled časovanja.

§ 69. **A. Tvorni položaj** (genus activum).

a) kazalni način (m. indicativus)	*b*) pogojni način (condicionalis)
I. sedanji čas (tempus praesens)	
hvalim ich lobe	*hvalil bi* ich möchte loben
II. nedovršno pretekli čas (imperfectum)	
hvalil sem ich lobte	*hvalil bi bil* ich würde loben
III. prihodnji čas (futurum)	
hvalil bom ich werde loben	
(*pohvalim*)	
IV. pretekli čas (aorist in perfectum)	
pohvalil sem ich lobte, habe gelobt	*pohvalil bi* ich möchte gelobt haben
V. predpretekli čas (plusquamperfectum)	
pohvalil sem bil ich hatte gelobt	*pohvalil bi bil* ich hätte gelobt
VI. predprihodnji čas (futurum exactum)	
pohvalil bom ich werde gelobt haben	
(*ko pohvalim*)	

B. srednji položaj (medium)

je = tvorni + povratno zaime *si* ali *se*, n. p. *umivam se*, *prinesi si*.

C. trpni položaj (passivum)

a) je = srednji položaj (s povratnim zaimenom *se*), n. p. *malopridneži se ne hvalijo* die Bösen werden nicht gelobt,

b) trpni deležnik s pomožnim glagolom, in sicer:

I. sedanji čas (praesens)

hvaljen sem ich werde gelobt | *hvaljen bi bil* ich möchte gel. w. ich würde gelobt

II. nedovršno pretekli čas (imperfectum)

hvaljen sem bil ich wurde gelobt

III. prihodnji čas (futurum)

hvaljen bom ich werde gelobt werden

IV. pretekli čas (perfectum logicum)

pohvaljen sem ich bin gelobt worden | *pohvaljen bi bil* ich möchte ich würde gelobt worden sein

V. predpretekli (plusquamperfectum) in dovršno pretekli čas (aorist)

pohvaljen sem bil ich war gelobt worden, ich wurde gelobt

VI. predprihodnji čas (futurum exactum)

pohvaljen bom werde gelobt worden sein.

III.

Slovotvorje.

§ 70. Besede (slovesa) so postale iz korenov in debel. Deblo (Stamm) je koren ali s kako priponko (Suffix) podaljšan koren.

Vse besede in besedne končnice in priponke so nastale iz pomenskih ali glagolskih in iz zaimenskih korenov.

Zaimenski koreni.

§ 71. Poglavitni zaimenski koreni so:

1. *a* v besedah: *a* aber; *a-li* oder; *a-ko* wenn.

2. *vъ* (v slabi) ali *va* (v krepki obliki): *e-vo*; *vě*, *va*, *vi* (*vy*); *dela-va*, *-vě*.

3. *e* izvirno isti koren ko *a* (§ 3, 3): *e-vo* sieh; *e-si* hieher ogr.; *e-te* sieh, neulich ogr.; *e-ti* hier, *do eti mao* (*mal*); *od e-tec* von hier ogr.; *e-tak* so ogr.; *e-takši* so beschaffen ogr.

4. *in* : *in-ači*, *in-di*, *in-am*, *in-da*, *in-ačišen*, *ino-rodec* itd.

5. *jь* oziroma *ja* : *je-ga*, *je-mu*, *na-n-j*; *im* (orod.) weil : *kak si proso čuval, im je još više pojedene*, *kak predi*; *ar* stsl. *ježe* weil.

6. *kъ* oziroma *ka* in *čь* iz **ki* : *a*) *ka-j*, *koga*; *ko-ji*; *kdo*, stsl. *kъ-to*; *ně-kdo*; *ka-m*; *kde kje* itd.; *ni-č*, *če-sa*, *če-mu* itd.

b) *tu-kaj*, *tojdi-ka*, *andi-ka*, *lani-ka*, *povsodi-k*, *bliže-k*, *više-k*; *zdaj-ci*, *tadaj-ci*.

c) *ko-lik*; *ka-vrna*; *Ka-niža*, *Ka-lobije*; *ga-vran* in *ka-vran*; *ko-redica* Grasschwaden rez.; *šo-piriti se* iz *če-piriti*.

7. *nъ* oziroma *na* : *a*) *ne*, *ni*; *na* nimm, *na-ta*, *na-te*; *ne-go*; *na-m*, *na-s*.

b) *i-no*; *a-no* : *ano so vmrli* längst.

8. *ov* : *ov, a, o*; *ov-ači*; *u-běžati* (*au-fugere*).

9. *on* : *on, a, o*; *oni, a, o*, na zahodu *uni, a, o* jener; s tem korenom si je v rodu menda predlog *v-ǫ, v-ъ, v* (in). *v* je izvirno sapni priglas.

10. *sam* : *jaz sam, na samem, samica, sam samcat*, iz tega korena izvira menda predlog *sǫ, sъ, s* (mit).

11. *svъ* oziroma *sva* : *svoj, sebe, sebi, se* iz *sve*; *da si*; *da si ravno*; *kakor si bodi*.

12. *sь* oziroma **si* : *do se-ga malu*; *na sim svetu*; *od se dobe*; *o se dobi*; *po seh mal*; *samuč* (*sim več*); *od sore* (*se ore*); *izda* bis jetzt; *vezda* jetzt iz *ve-sь-da*; *leto-s, dane-s, si-noči*.

13. *tъ* oziroma *ta, a*) : *ta, ta, to*; *tu, tu-kaj*; *s-to-prv, sto-prav*; *stoper*; *ta-k*; *ta-ky* gleich; *te, te-re, te-r*, stsl. **teže*; *ta-m*; *tje, ti-jam*; *tu-di*.

b) *to-ti, to-ta, to-to* rod. *to-tega* na vzhodu mesto *ta le* na zahodu; *kaj-ti*; *kot* za *ko-ti*; *kak-ti*; *nu-ti* = *glej*; *ni-ti*; *an-ti, on-ti, on-ti pa*; *baš-ti* (pr. stsl. *bъšь*).

14. *go, že* : *ne-go*; *te-re* § 24, 2; *kdo-r*; *ka-r*; *dokle-r*; *potle-r*; *kada-r*; *kǫde-r*; *kamo-r*; *dare* iz *gda-re, kada-re*; *venda-r* iz *vẽm da že*; *blago-r*.

15. *i* : *teda-j*; *potle-j*; *tako-j*; *zda-j*; *onda-j*; *onuda-j*; *ka-j*; *kda-j*; *nekda-j*. Ravno tako *včera-j, izuna-j, vekoma-j, zgora-j, zdola-j, zdavna-j, skupa-j*.

16. *mъ* oziroma *ma* : *a*) *tija-m, ka-m, ta-m-kaj, se-m*; *mene, mi*; *hvali-m, hvali-mo*; *dokle-m*; *bar-ma*; *končí-ma* prim. rez. *si junak, ma (pa) hudak*.

b) *ma-cesen, ma-klen, ma-tprika* za *ma-dobrika, ma-jelovec, ma-dravec*.

Opazka. 1. *Le* je kratica iz *glej* : *un le otrok*; *li* je iz *ljubo*: *je-li, a-li*; *ist, istov, ta-isti* iz korena *jes-* v glagolu *jesmь, sem*.

2. Zaimenski značaj ima *pa* (poznej *po*) in *pas-* v sestavah : *paberk* stsl. *pa-birъkъ, pa-roj, paz-duha, paz-dirje*.

Glagolski ali pomenski koreni.

§ 72. Glagolski ali pomenski koreni so jednosložni; končujo se I. na samoglasnike ali na slogotvorni *r, l*, in sicer: 1. *a* (*sta-* : *sta-ti*), 2. *i* (*vi-* : *vi-ti*), 3. *u* (*ču-* : *ču-ti*), 4. *l* (*ml-* : *mlẽ-ti*), 5. *r* (*pr-* : *za-pr-ti*), 6. *ě* (*dě-* : *dě-ti*), 7. *y* (*my-* : *my-ti*); II. na soglasnike, v

deblu je samoglasnik in sicer: 8. *a* (*vlad-* : *vlad-ati*), 9. *i* (*vid-* : *vid-ěti*), 10. *u* (*puh-* : *puh-el*, 11. *e* (*nes-* : *nes-ti*), 12. *o* (*kop-* : *kop-ati*), 13. ъ (*brьd-* : *brьd-ěti*), 14. ь (*žьn-* : *žan-jem*), 15. *l* (*vlьk-* : *volk*), 16. *r* (*mrьk-* : *mrk-noti*), 17. *ě* (*běg-* : *běg-noti*), 18. *y* (*kyp-* : *kyp-eti*), 19. *ę* (*vęz-* : *vęz-ati*), 20. *ǫ* (*stǫp-* : *stǫp-iti*). Koren stoji v naj krajši obliki v onih besedah, ki imajo v korenskem slogu slogotvorni *r* ali *l* in poluglasnike ъ ali ь (pomlajeni *a* ali *e*); v naj krepkejši obliki pa v onih, ki imajo naj krepkejše samoglasnike; bližja sorodnost besed z istimi ali postavno premenjenimi samoglasniki in soglasniki naslanja se na sorodnost samoglasnikov § 2—10 in soglasnikov § 17—24.

Končnice.

§ 73. Končnice so postale iz zaimenskih, pa tudi iz glagolskih korenov. Razločujemo končnice pri sklanjatvi in spregatvi (sklonske, osebne končnice) in priponke (Suffixe); zadnje podaljšujejo koren v deblo. Na koren se stavi ali jedna priponka ali več, p. *per-ǫt*, *per-ǫt-n-ica*. More pa jedna in ista priponka biti prva (prvotna) ali druga oziroma neprva (drugotna), n. p. *ica* v besedi *žanjica* je prvotna, v besedi *perǫtnica* pa je *ica* drugotna priponka, ker je zadnja beseda izvedena iz besede *peroten*, ki je sama že prilog iz samostalnika *perǫt*.

Tvoritev imen in glagolov.

§ 74. Na glagolu so deležniki imenske tvoritve in so postali iz korena ali iz glagolskega debla s pomočjo primernih priponk; blizo jednako postajajo vsa imena, samostalniki in prilogi; nedoločnik je dajalnik ali mestnik pojemskega samostalnika po III. sklanjatvi; namenilnik je samostalnik tožilnik po IV. sklanjatvi.

Na določnem glagolu, t. j. v znanilniku in v velevniku so oblike tudi sestavljene, kakor samostalniki in deležniki. Razlika med imeni in glagoli obstaja v pregibu. Imena se pregibljejo po (številu in) sklonu ter značijo njihove končnice razmero proti drugim besedam, glagoli pa se pregibljejo po (številu in) osebah ter kažejo njihove končnice razmero med 1., 2. in 3. osebo (in število njihovo). Ta glagolska

premenjava je vzrok, da sta v glagolu pomen korena in pomen osebne končnice, ki sta med seboj spojena, ostala oba živa in se med seboj drug na drugega nanašata. Z drugimi besedami glagol v znanilnem in velevnem načinu je stavek (Satz) in ima v osebni končnici osebek (Subjekt) in v korenu povedek (Praedikat) t. j. oba poglavna člena stavkova.

Imamo po tem takem iz korenov in iz glagolskih debel dvoje besednih razpolov razvitih, namreč glagole in imena: imena so samostalniki, prilogi in števniki in iz njih so se razvili novi glagoli (izimenski), drugotna imena, v utrjenih oblikah tudi čestice (particulae: prislovi, vezniki, predlogi). Zato se deli vse slovotvorje iz pomenskih korenov v dva razdela, A. v tvoritev glagolov in B. v tvoritev imen.

A. Tvoritev glagolov, oziroma glagolskih debel.

§ 75. Mnogo glagolov ima dvoje debel, tako da se nekatere oblike stvarjajo iz jednega, druge zopet iz drugega debla, in to tako prvotni korenski glagoli kakor drugotni izimenski in izglagolski glagoli; jedno deblo je nedoločnikovo, ker se iz njega stvarja med drugimi oblikami tudi nedoločnik, drugo deblo pa je sedanjikovo, ker se iz njega stvarja med drugim tudi sedanjikov znanilnik in velevnik, n. pr. *bra-ti*, *ber-em*; *bra-* je nedoločnikovo, *ber-* pa sedanjikovo deblo, *br-* iz *bьr-* je koren, t. j. (najkrajša) oblika, iz katere se jasnijo vse druge oblike iste in sorodnih besed.

I. vrsta.

Nedoločnikova debla bez priponke.

§ 76. Sem spadajo le korenski glagoli, deblo je večinoma koren sam; nedoločnikova končnica se pritika neposredno na koren, n. pr. *nes-ti*.

Sedanjikov znanilnik ima koren podaljšan z osnovnim samoglasnikom ali slogom, t. j. s priponko *e* ali (v krepki obliki) *o*, *je* ali *jo*: *nes-e-š*, . . *nesǫ* iz *nes-o-nt-ь*, *pi-je*, *pi-jǫ* iz *pi-jo-nt-ь*. Ta *e* ali *je* oziroma *o* ali *jo* ima tu jednak pomen, kakor pri srednjih samostalnikih *o* ali *je*, pri ženskih *a* ali *ja*, pri možkih stsl. *ъ* ali *jь* (*sel-o*, *pol-je*, *rob-ъ*, *-a*). Na osnovni samoglasnik se pritikajo osebne končnice.

Sem spadajo ti le koreni:

1. *gnet-* drücken, *met-* werfen, fegen, *mẹt-* rühren (die Butter), *pad-* fallen, *plet-* flechten, *rast-* wachsen, *rět-* begegnen : *srěl* = *srečal* stsl. *sъ-rěsti* (*rẹ̀stọ*), *cvьt-* blühen, *blẹd-* phantasieren, *bod-* stechen, *bred-* waten, *ved-* führen, *grẹd-* gehen, *gọd-* geigen, musicieren, *krad-* stehlen, *prẹd-* spinnen, (*sẹdem*) *sěd-* sich setzen, *sъd-* gehen : *šel*, *jěd-* essen.

2. *gryz-* beissen, *lěz-* schleichen, *mlъz-* melken, ziehen (*izmolzti se*), *nes-* tragen, *pas-* weiden, *trẹs-* schütteln.

3. *hrop-* keuchen, *klep-* schliessen, *sop-* heftig atmen, *sъp-* schütten : *spem* nedol. *su-ti* iz **sъp-ti* (prim. lat. *dis-supare*), *tep-* peitschen, schlagen, *črъp-* schöpfen, schlürfen, *greb-* graben, *dlъb-* aushöhlen, *zẹb-* : *zebe me* friere, *skub-* rupfen, *živ-* leben : *živoč*, *plěv-* jäten, *šьv-* nähen je sprevržen v *ši*.

4. *běg-* fliehen : *běči* ev. Zagr., *dig-* heben : *dići* ev. Zagr., *vlъk-vlěk-* ziehen, *pek-* backen, *rek-* sagen, *tek-* laufen, fliessen, *tlъk-tolk-* stossen, *vrъg-* werfen, *leg-* sedanjik *lẹg-* legen, v Zilski dolini *ulenžem* brüte aus, *mog-* können sedanjik *morem* iz *možem*, *preg-* spannen, *sěk-* hauen, hacken, *strig-* das Haar scheren, *strъg-* *strẹ̀g-* bedienen, auflauern izvirno : sorgen, *seg-* reichen, *pьh-* stampfen : *pьšenъ*, *a*, *o* v besedi *pšeno* in *pšenica*.

5. *žьm-* pressen, *jьm-* nehmen, *žьn-* schneiden, ernten, *klьn-koln-* fluchen, *mьn-* zerreiben, *pьn-* spannen, *tьn-* schneiden, hauen.

6. *ml-* malen, *vr-* drehen, schliessen, quellen, sieden, *žr-* verschlucken, *dr-* schinden, *tr-* brechen, wischen, dringen, *mr-* sterben, *pr-* stützen, auf und zumachen, in Streit gerathen (*podpreti*, *od-*, *zapreti*, *spreti se*), *zr-* sehen, *cvr-* prasseln.

7. *zna-* kennen, *da-* geben, *sta-* treten (sedanjik po II.); *i-* gehen, *bi-* schlagen, *bri-* den Bart scheren, *vi-* (um)winden, *vьpi-* schreien, *gni-* faulen, *kli-* keimen, *li-* giessen, *ri-* drängen, dringen, *či-* ruhen; *u-* (*ob-u-* *iz-u-*) anziehen, ausziehen, *blju-* speien, *du-* wehen (*iz zemlje duje čad*), *hru-* rauschen, tönen, *ku-* schmieden, *plu-* schiffen, fliessen (*preplul bo vodo*, *podpluta kri*), *rju-* *ru-* brüllen, *slu-* berühmt sein, *snu-* das Gewebe aufziehen, *su-* werfen, stossen (*sunoti suvati* : *kam si ga sũla*), *tru-* vergiften; *by-* sein, *dy-* riechen, *kry-* decken, *my-* waschen, *ry-* wühlen; *grě-* wärmen, *dě-* legen, thun, *pě-* singen (sed. *pojem*), *sъmě-* wagen, *vě-* wehen, *zrě-* reifen.

II. vrsta.

Nedoločnikova debla s priponko *nǫ*, (*nĭ*) (*nǫ-* ali *ni*-debla.)

§ 77. Priponka *nǫ* ima pomen dovršnosti prim. *migati* in *mignoti*, in trpnosti prim. *vęzati* in *vęznǫti*; izimenski glagoli na *nǫ* so sploh trpni: *usahnoti* iz *suh*. Priponko *nǫ* prijemajo *a)* koreni, *b)* glagolska, *c)* imenska debla:

a) *bĕg* : *pobĕgnǫ-*, na zahodni strani *pobegni-* entfliehen; *brsk* : *brsnǫ-* wegschnellen; *crknǫ-* krepieren; *čep-* : *počenǫ-* niederhocken; *odčesnǫ-* wegreissen; *počinǫ-* ruhen; *dręgnǫ-* stossen; *drgnǫ-* würgen; *drznǫ-* *se* wagen; *druzg* : *zdruznǫ-* zerdrücken; *dvignǫ-* heben; *ugasnǫ-* verlöschen; *glb* : *zagolbnǫ-* stecken bleiben; *glt* : *pogoltnǫ-* verschlucken; *greb* : *ogrenǫ-* abschaufeln; *grt* : *pogrnǫ-* *(mizo)* decken prim. srb. *razgrtati*; *gŭb* : *genǫ-* bewegen, *nagnǫ-* neigen, *ognǫ-* *se* meiden; *gŭb* : *gynǫ-* schwinden morda iz **pogybĕti pogybati* : *poggnoti*, *gynoti*; *gręz* : *pogręznǫ-* *(se)* einsinken; *jęk* : *odjęknǫ-* widerhallen; *kap* : *kanǫ-* trŏpfeln; *klep* : *vklenǫ-* schliessen; *kobnǫ-* einstürzen : *dan če na nje kobniti*; *kljunǫ-* picken : (*kljukati* klopfen); *krhnǫ-* schlagen, verletzen; *kręt* : *krenǫ-* drehen, richten; *lęk* : *leknǫ-* erschreckt werden; *prilipnǫ-* *se* passen; *lъsk* : *lesnǫ-* erglänzen; *lъz-* : *obolznǫ-* ablecken; *mahnǫ-* hauen; *mъknǫ-* bewegen; *mъg* : *megnǫ-* *magnǫ-* winken, primeri *mignǫ-* iz *migati*; *mlk* : *umolknǫ-* verstummen, *zamolknǫ-* : *seme zamolkne*, *človek zamolkne*; *mъn* : *pomenem* *se* erwäge; *planǫ-* aufspringen; *pĥnǫ-* stechen, stossen; *pljunǫ-* spucken; *plz* : *opolznǫ-* fallen; *poknǫ-* bersten, knallen; *prask* : *prasnǫ-* kratzen; *rinǫ-* drängen; *ręgnǫ-* sich spalten; *segnǫ-* reichen; *sęk* : *usęknǫ-* sich schnäuzen; *sunǫ-* werfen : *presunoti* *se*; *šinǫ-* : *kri mu je šinila v glavo*, *iskra šine*, *prešine me strah*; *štъp* : *vščenǫ-* kneipen; *tęgnǫ-* dehnen; *tъsk* : *stisnǫ-* drücken; *top* : *tonǫ-* ertrinken; *trep* : *trenǫ-* blinzeln; *vęd* : *venǫ-* welken; *tzk* : *vteknǫ-* einstecken; *vez* : *poveznǫ-* stulpen; *vi* : *zvinǫ-* verrenken; *vihnǫ-* aufbiegen; *vrt* : *vrnǫ-* wenden; *zinǫ-* den Mund aufmachen. Na vzhodu tudi *padnǫ-* fallen, *kradnǫ-* stehlen nedol. *krasti*. V sedanjiku tudi *sta-ne-m*.

b) *kotura-* V. : *pokoturnǫ-* wälzen; *kyma-* : *kymnǫ-* nicken; *rita-* : *ritnǫ-*; *zěha-* : *zěhnǫ-* gähnen; *brljuzga-* : *brljuznǫ-* ohrfeigen; *skomuknǫ-* sich mucksen; *pyha-* : *pyhnǫ-* blasen.

c) *para* : *parnǫ-* verrecken; *usahnǫ-* vertrocken; *otrpnǫ-* erstarren; *ovolgnǫ-* feucht werden, prim. *volhek* stsl. *vlъg-ъkъ* in *vlaga*; *omladnǫ-* jung werden; *oslabnǫ-* schwach werden; *osladnǫ-* süss werden; *oslastnǫ-*; *oslěpnǫ-* blind werden; *potihnǫ-* ruhig werden; *ožolgnǫ-* bitter werden : *oreh ožolgne*; *ogornǫ-* verderben, prav za prav warm werden : *moka ogorne*; *odlęk-noti* : *odleknolo mu je malo* es ist ihm leichter geworden.

III. vrsta.

Nedoločnikova debla s priponko *ě* (*ě*-debla).

§ 78. Priponka *ě* se stavi *a*) na korene, *b*) na glagolska, *c*) na imenska debla. Ta priponka čini v slučaju *a*) večidel zasebne glagole (neutra), ki pomenijo nekako stanje (Zustand): *bъděti*. Tem glagolom odgovarjajo često glagoli IV. vrste, ki imajo pomen tvornega djanja, p. *bъděti* : *buditi*, *živěti* : *živiti*; zadnjim glagolom nasproti so prvi trpnega pomena. Od druge strani jim odgovarjajo glagoli, ki imajo pomen dovršnosti, p. *běžati* : *poběgnǫti*, *klečati* : *poklęknǫti*, *iměti* : *jęti*. Izimenska debla bez predponke pomenijo postajati ono, kar ime kaže: *bogatěti bogat postajati*. Kar se tiče značaja te priponke, je na izkorenskih glagolih podaljšek na korenu, primeri *cvesti* vrsta I. in *cvet-ě-ti* III., *živo̍ti* I. in *živě̍ti* III. Goltniki se spremenjajo pred *ě* ali menda bolje rečeno pred izvirnim *ja* v šumnike : *kričati* koren *krik*; nsl. glagoli *vrščti*, *pršči*, *gluščti* so tedaj novejše tvoritve.

Sedanjikova priponka *je* oziroma *jo* odgovarja samostalniški priponki *ja* : *sta-ja ště-je-m* stsl. *čьte-jǫ*. Pri drugem razredu je opomniti, da odgovarja stsl. *želěješi* nsl. *želiš*, *bogatěješi bogatiš*; oblike so skrajšane jednako kakor v primerniku *stariši starějši* iz **starěješi [starě-jas-ja]*, t. j. iz *ěje*, *ěč*, *i*. Večina glagolov, ki so se spregali v stsl. še po 1. razredu, gredo v nsl. po 2. razredu; morda se je jednako pretvarjanje godilo uže v stsl.

a) *běža-* fliehen, *blešča-* glänzen, *boja-* : *ba-* *se* sich fürchten, *bolě-* schmerzen, *brenča-* summen, *donč-* tönen, *drča-* laufen, *drža-* halten, *dyša-* duften, *globě-* einsinken, *golča-* sprechen, *hytě-*

eilen, *jęča-* ächzen, *kleča-* knien, *kriča-* schreien, *kypě-* in die Höhe gehen, *letě-* fliegen, *leža-* liegen, *lešča- se* glänzen, *molča-* schweigen, *molě-* emporragen, *mrzě-* zuwider sein, *mьža-* die Augen schliessen, *mьně-, po-* meinen, *reža-* klaffen, *se* lachen prim. *zijati* v pomenu *kričati*, *sedě-* sitzen, *skrbě-* sorgen, *slyša-* hören, *smrdě-* stinken, *srbě-* jucken, *stoja-* : *sta-* stehen, *šumě-* rauschen, *tlě-* glimmen, *trpě-* leiden, *velě-* heissen, *viděsehen*, *vědě-* wissen, *visě-* hangen. Nekateri glagoli I. prestopijo tudi v to vrsto v jednakem pomenu: *rju-* : *rjově-* brüllen, *sop-* : *sopě-* keuchen, *čьt-* : *čtě-* in *ště-* lesen, zählen, *živ-* : *živě-* leben.

b) *imě-* haben iz *jęti jamem* koren *jьm*, iz *em*.

c) iz samostalnikov: *zbeteža-* krank werden, *bobně-* trommeln, *daně-* Tag werden, *dovolě- navdolě-* iz *nadovolě-* zufrieden sein, *ogladě-* hungrig werden, *osirotě-* verwaisen, *pobedastě-* vertrotteln, *slaně-* reifen, *straně-* zur Seite hangen : *sani straně*, *umě-ti* vernünftig sein, verstehen, *trebě-* iz stsl. prislova *trebě* prim. gr. χρή in čes. *lze*.

Iz prilogov: *bledě-* blass werden, *bogatě-*, *zbrzněti* morsch werden, *bradatě-*, *vodeně-*, *debelě-*, *divja-*, *ob-*, *zadrveně-*: *drobně- male korake delati*, *zeleně-*, *zoprně-* verhasst sein, *zrělereif* werden, *kopně-* in *skopně-* zergehen : *sneg kopni*, *kosmatě-*, *krvavě-*, *zamaterě- star postati*, *zanemě-* stumm werden, *z-*, *o-medlě-*, *mehča-* ? *jabolka v legi mehčajo*, *mladě-*, *norě-*, *zardečě-*, *oboža- ubog postati*, *osedě- siv postati*, *osirotě-*, *otešča-steša- od glada slab postati* iz *tъštь tešč*, *ohromě-*, *pěša- spěša-opěša-* ermüden, *prstěně- prstěn postajati*, *ruměně-*, *rjavě-*, *tolstě-*, *trohně-*, *shujša- hujši postati*.

V tej vrsti je tudi nekoliko s soglasnikom *t* okrepčanih glagolov: *duhtěti dyhtěti močno dyhati*; *drhtěti* in *drhtati sopsti in dregetati po hitrem tekanju*, koren *drg-*; *puhtěti* ausdünsten; *zavihtěti* schwingen (*meč*), koren *vih*.

Pomanjšalen glagol je *hriplěti*.

IV. vrsta.

Nedoločnikova debla na *i* (*i*-debla).

§ 79. Sem spadajo samo izimenski glagoli. V podstavo njim služi ime, samostalnik ali prilog, če bi tudi dandanes ne bil več v

rabi. Imenska debla prijemajo priponko *i*, na katero se stavijo nedoločnikova in v sedanjiku osebne končnice: *plěn* Beute, *pleniti* Beute machen, plündern.

Priponka *i* je utegnola postati, kakor pri glagolih III. 2, iz *ěje, ěě, ě, i*; *im, iš, i* je vsakako kratica iz *ějem, ěješ, ěje*, ali iz *ijem, iješ, ije*. — V IV. vrsto spadajoča debla so *a*) prehodna, ki pomenijo *ono činiti, imenovati, v ono spravljati, z onim obdavati, iz onega rešiti*, kar podstavno ime kaže; *b*) neprehodna, ki pomenijo *ono biti, v onem bivati*, kar ime kaže.

a) *izbavi-* (iz **izbava*) befreien, vollenden (*posel*); *prebavi-* verdauen, *zabavi-* aufhalten; *blazni-* ärgern: *blazen; broči-* (*jajca*) iz *broč; brusi-* schärfen, auswerfen *morje vankaje brusi blato* Krelj: *brus; časti-* : *čast; čuti-* fühlen : *čut; dolži-* : *dolg; vdomovi-* einheimisch machen : *dom; gaji-* *les trebiti* : *gaj; gonobi-* *pogonobi-* *ugonobi-* verderben verwüsten, zu Grunde richten : *gonoba; zgrdi-* beschmutzen : *grd; grli-* halsen : *grlo; krati-* kürzen : *krat-ek; krivi-* krümmen, beschuldigen : *kriv;*

sloči- biegen : *loky; olupi-* abschälen : *olup; omadeži-* beflecken : *madež; nadomésti-* ersetzen; *męči-* weich machen : *mehek*, stsl. *męk-zkъ; razmesari-* zerfleischen; *omrěži-* *umnetzen; nadleži-* belästigen : *nadlega; pari-* brühen (*perilo, sirovo drevo, sode*; *otava se pari*) : *para; spasi-* retten, stsl. *szpasъ; plavi-* schwemmen : *plav; plěni-* plündern, *opléni-*, *poplěni-* beschädigen : *plěn;*

prepolovi- halbieren : *pol; prepréči-* aufhalten : *prěkъ; izpridi-* verderben : *prid; sproži* (*puško*) losschiessen, kor. *pręg; prti-*, *naprti-* reisefertig machen : *prt; raši-* lockern : *rah, rahel; robi-* umsäumen : *rob; robi-* (pfänden), *porobi-*, *porubi-* zerstören, *prerobi-* zerhauen; *porobiti* unterjochen : *rob* Sklave; *roči-* reichen : *roka; redi-* nähren, stsl. *redъ* Speise; *narędi-* einrichten : *rędъ* Ordnung; *uroči-*, *urči-*, *vurči-* behexen : *urokъ, uroki* kor. *rek-*; *sodi-* richten : *sodъ* Gericht izvirno Sitzung; *posodi-* leihen, (Geld anlegen), *na pósodo dati, vsodi-*; *sili-* : *sila; skopi-* : *kop; oskruni-* stsl. *skvrnu; smodi-* kor. *svęl-*; *snaži-* : *snaga; vstanovi-* : *stan; ostrupi-* *ostrupovi-* : *strup; těši-* *utěši-* : *utěha* Trost; *tęži-* drücken, beschweren : *tęž-ьk; trapi-* quälen : *trpěti* dulden, *trap, trapič* Dulder; *trosi-* schütteln; *odtuji-* : *tuj*; *zlati-* vergolden : *zlat; žrni-* auf der Handmühle mahlen : *žrne.*

(povratna): *bavi- se* sich beschäftigen; *blazni- se* sich ärgern; *skrči- se* zusammengezogen werden: *krč; mladi- se* (*luna*); *noči- se*; *napoti- se; plavi- se*: *sveča se plavi; oskuti- se*: *tič se oskuti, kedar mlade zapusti*, prim. *na skuto iti; solzi- se; ustanovi- se* stehen bleiben etc.; *posvači- se svak postati; syri- se, podsyri- se* gerinnen, *syr postati*; *oteli- se* (*krava da tele iz sebe*); *vadi- se, svadi- se* streiten, stsl. *vada; vădi- se* sich üben; *zvedri- se* heiter werden.

b) *bčelari-; bosopęti-* barfuss gehen; *deži-; dvoji-* zweifeln; *kozari- koze imeti; pridi-* nutzen; *prši-*: *godina tiha, gda po malom prši; rybari-; roji-* wild herumfahren: *roj; sedlari-; sněži-; straži-; trži-*; *vedri-* t. j. *čakati da se zvedri*; *žrěbęti-* Füllen werfen; *zažari-* anbrennen: *žar*.

Sem spadajo tudi nekatere *a*) okrepčalne in *b*) pomanjšalne tvoritve: *a*) *dirjasti-* traben: *dirja-ti*; *drgasti-*: *drgati; podrmasti-* zusammen treten; *zgrbasti-*: *zgrbaščen* gekrümmt; *lomasti-, prilomasti-* mit Geräusch herankommen, *zlomasti-* niederreissen: *lomiti, lomast, -i* Ungestüm, Getöse; *mikasti-*: *mykati*; *drasti-* reizen: kor. *dr-*; *šumori-* lärmen; *klamoteri- b*) *životari-* ärmlich leben.

V. vrsta.

Nedoločnikova debla na *a* (*a*-debla).

§ 80. Debla na *a* imajo *a*) prvotni, *b*) izimenski, *c*) izglagolski glagoli. Veljava *a*-jeva je jako različna.

1. pod V. 1. odgovarja *a* v izimenskih glagolih priponki *i* IV. vrste, p. *dela-ti*: *hvali-ti*; pri izglagolskih glagolih pa ima *a* pomen opetovalnosti.

2. Glagoli pod V. 2. so deloma izimenski in izglagolski, deloma korenski; nedoločnikova in sedanjikova priponka sta različni, v nedoločniku je *a*, v sedanjiku pa *je*: *ropot-a-ti, ropoćem* iz *ropot-je-m* iz samostalnika *ropot*.

V izglagolskih glagolih je nedoločnikov *a* opetovalna priponka: *dьh-nǫ-ti*: *dьh-a-ti*, v izkorenskih je postal po predevu korenskega samoglasnika: *kol-jem*: *klati* iz *kolti* (§ 4, op. 1, *b*, *β*), v izimenskih pa je menda posnetek po izkorenskih tvoritvah ter veže imensko deblo in nedoločnikovo končnico *ti*, prim. VI.

Kateri glagoli so tu izimenski, kateri izglagoski in kateri korenski, ni vsikdar lahko razvozlati; kakor v III. vrsti, štejemo tudi

tu h korenskim vse one glagole, ki v korenskem slogu nimajo okrepčanega samoglasnika: *tzkati*; sicer tudi one, ki nimajo opetovalnega pomena in njim ne odgovarja prvotnejši glagol: *zǫbati*.

Nekateri glagoli se spregajo po prvem razredu in po drugem: *dyham* in *dyšem*, *děvam* in *děvljem*; tudi v različnem pomenu, glej skladnjo (glag. opet. sestav. iz vrste V. § 188).

3. Pri glagolih pod V. 3. spada nedoločnikov *a* h korenu: *bra-ti* iz **bor-ti*, sedanjik *ber-em*; *gnati* iz *gъna-ti*: *žen-em* iz **gen-e-m*; nedoločnik ima samoglasnik okrepčan in predjan proti sedanjikovemu po sliki *e*: *o* in *tort*: *trat* § 4, op. 1, *b*, *β*. (Kot priponka nastopi pri teh glagolih samoglasnik *a* še le takrat, če prestopi glagol v 1. razred V. vrste in se stori iz prvotnega glagola opetovalni: *bra-ti*: *bir-a-ti* (primeri *ples-ti*: *ptět-a-ti*), *pra-ti*: *pir-a-ti*, *žьga-ti*: *žigati žagati* iz **žěg-a-ti*, *sla-ti* iz *szla-ti*: *syl-a-ti* dandanes *-šilja-ti*, *stla-ti*: *-stilj-a-ti*, *zvati*: *zyv-a-ti*, *žьva-ti*: *prě-živ-a-ti*). Sedanjiku *snovem* odgovarja nedoločnik *snovati* m. zastarelega *snuti*.

4. Glagoli 4. razreda se razločujejo od glagolov 2. razreda v tem, da se deblo končuje tu na samoglasnik, v 2. razredu pa na soglasnik, deblo je tu ob jednem koren, ki dobiva v sedanjiku priponko *-je*, v nedoločniku *a*: *sě-je-m sě-j-a-ti*. Tem glagolom so odgovarjali izvirno ali njim deloma še odgovarjajo glagoli I. 7.; ko so zadnji v zgubo prišli, zgubili so podaljšani svoj izvirno opetovalni pomen. V sedanjiku se rabi mestoma tudi oblika V. 1.

a) prvotni: *bra-* lesen, *gna-* treiben, *pra-* waschen, *zva-* rufen; *stla-* streuen, *sla-* schicken, *kla-* tödten, spalten, *pla-* intr. sich bewegen trans. wegen (*pšeno*), schöpfen; — podaljšani: *ba-j-a-* fabeln, *la-j-a-* bellen, *li-j-a-* giessen, *plju-v-a-* spucken, *kov-a-* schmieden, *čes-a-* kämmen, *glod-a-* nagen, *kaz-a-* zeigen, *kǫp-a-* baden, *klep-a-* dengeln, *liz-a-* lecken, *lъg-a-* lügen, *maz-a-* schmieren, *or-a-* pflügen, *pis-a-* schreiben, *plak-a-* ausschwemmen, *plęs-a-* tanzen, *rěz-a-* schlagen, schneiden, *hrz-a-* wichern, *tes-a-* behauen, *vęz-a-* binden, *zǫb-a-* essen (von der Kernfrucht), *žvižd-a-* pfeifen, *zyda-* mauern, če gre na podlago *szd*(*č*-), je tvorjen morda kot opetovalnik, jednako *zyzati* iz *szs-a-*; *tzk-a-* ali *tzka-* weben, prim. *gna* iz *gъna-*;

b) izimenski V. 1.: *bobna-* trommeln: *boben*; *boža-* streicheln: *bože*, *ubožec*; *brzda-* zügeln; *čara-* zaubern; *děla-*; *drska-* se (*po ledu*): *drska*; *duda-* na *dude igrati*; *duša-* se: „*pri moji*

duši" praviti; gněva- gnjiva- se sich zürnen; *gogna-* murmeln odtod *Ogognica; golfa- ogolufa-: goluf; grablja-: grablje; igra-; južina-; keška- kečka-* beim Schopf fassen: *kečka; kesa- se* bereuen; *konča-: konec; kožuha-* Mais enthülsen: *kožuh; križa-* kreuzigen, *odkriža- se česa, čemu* einer Sache los werden: *lišpa-* iz *lěpša-* schmücken; *zmadla-* schwächen: *medel; priča-* bezeugen; *pridiga-; razponka-* aufhafteln; *raja-* tanzen: *raj* (tujka); *zaljša-* schmücken; *žrda-* mit dem Wiesbaum befestigen; *žrna- na žrnah mlěti; oběta-* versprechen (nedovrš.): *obět, obećati* (dovrš.): stsl. *věštati* sprechen; *večerja-: večerja.*

V. 2.: *bobota-* plappern; *gagata-* gackern; *gogota-* glucken; *grohota- se* laut lachen; *drgeta-, dregeta-, drhta-* zittern, sedanjik *drgećem držćem; ščegeta- žgeta-* kitzeln; *klopota-* klappern; *krokota-* krächzen; *krketa-: krkaće* (*kokoš*) gacksen; *lisketa- lasketa-* flimmern; *megeta-, magata-* flimmern, *mežgeta- megeta-* blinzeln, kor. *мьg; meketa- mekta-* rütteln, kor. *мък: pomeketa-* wanken machen, *razmekaće* wirft umher; *prsketa-, plesketa-: jastreb pleskaće; rezgeta- rzgeta-* wiehern; *ropota-* poltern; *vofotati* flattern; *zvenketa-* klingeln; *kokodaka; kvoka-.*

c) izglagolski in sicer A. iz korenskih ali prvotnih glagolov (§ 72); pri teh se 1. *a* prvotnega glagola podaljšuje v *a-j-a* ali *a-v-a: daja-, dava-; vstaja-: nestaja-* fehlen; *postava-; poznava-, zaznava;* 2. *i* v *i-j-a* ali *i-v-a: ubija-; počiva-; izliva-; opijase; popiva-; poriva* stossen, drängen; *razvija;* 3. *u* v *u-v-a: ob-u-va; su-va-;* 4. *l* oziroma *ьl v il(j)-a-*, prim. § 5: *pomilja-; postilja-;* 5. *r* oziroma *ьr* v *ěr-* ali *ir-a: zbira-; ocvira-; odira-, podira-; izpira-; podpira-; zapira-; prepira- se; prostira-, prestira-; otira-* abwischen; *umira-; izvira-; zavira-; ozirase, ozěra- se; požira-;* 6. *ě* v *ě-v-a-: děva-* legen, *oděva-* zudecken; *odměva-* widerhallen; *ogrěva-; izděva-; popěva-; poseva-; dospěva-* einholen; *zěva-* gähnen; 7. *y* v *y-v-a: dobyva-, prebyva-; skryva-; kyva- kyma-; izmyva-; obryva-* mit den Händen jäten; 8. *a* v korenskem slogu ostaja, pridaja se pa *a* (od 8 do 20): *kapa-; naklada-, odklada-; maha-; pada-;* 9. *i* v korenskem slogu ostaja, podaljšek *a* kakor pod 8: *podviza- se* eilen, sich heben; *klica-;* 10—; 11. korenski *e* se podaljšuje v *ě* prim. § 5: *ogrěba-; zaklěpa-; poděga-; děta-; pomněta-, izmněta-; opěka-; splěta-; obrěka-; těka-; potěpa-*

se; 12. korenski *o* se podaljšuje v *a*: *bada-* : *bod*; *obnemaga-, onemaga- zmaga-* : *dačo zmaga* : *mog*; jednako so tvorjeni: *dogara-* : *gor*; *dokapa- pokapa-* : *kop*; (*odmata-* : *mọt-a-*); *podara-* : *or-a-*; *primora-* in *primara-* zwingen iz *morem* mesto *možem*; 13. korenski ъ se podaljšuje v *y*: *dyha-*; *gyba-*; *kyha-*; *myka-* (*len*, *volno*), *izmyka-* stehlen, *myca- se*; *gybati se*; *smyca- se* schlüpfen koren *smъk*; *sesysa-* kor. *sъs*; *styka-* ausstechen, *spodtyka- se*; *kysa-*; *pošilja-* stoji m. stsl. *syla-*; *izgynja-* je neorganično mesto *izgybati*; 14. korenski ь se podaljšuje v *i* (*ě*): *ocvita-*; *načinja-*; *zaklinja-*; *miga-*; *spominja-*; *niza- nabirati na nit ali travo jagode*; *napẽnja- napinja-*; *svita-*; *šiva-*; *preščva- preživa-*; *obima- objẽma-*; *obžiga*; 15. slogotvorni *l* (*ol* = *lъ*) ostaja: *golta-* : *pogoltnọti*; 16. slogotvorni *r* (*rъ*) ostaja: *zamrza-*; 17. *ě* v korenskem slogu prvotnega glagola tudi tu ostaja: *bẽga-*; *izvẽda-*; *izpléva-*; *sẽda-* : *sẽd-*; *pojẽda-*, *zajẽda-* mit beissenden Worten behandeln; 18. —; 19. *ę* ostaja: *poklęca-* hinken; *lęca- se* sich strecken, kor. *lęk*; *pręza-* herausspringen : *sočivje pręza, glavice od lanu se prezajo*, kor. *preg* springen; *vpręza-* anspannen; *sęga-*; *raztręsa-*; *zatęga-* (*besede*), *iztęga-*, *potęga-*; 20. *ǫ* ostaja: *pǫka-* : srb. *puca-* : *pǫknọti*.

B. iz drugotnih glagolov in sicer:

iz III. vrste: *zgoléava- se*; *gostoléva-* : *tiči gostolẽvajo*; *omedléva-*; *preštéva-*; *veléva-*;

iz IV. vrste: *zadovolja-* : *zadovoli-*; *blagoslavlja-* : *blagoslovi-*; *nakalja-* anpfählen : *nakoli-*; *razmišlja-*; *umarja-*; neorganično je *primarja-* : *mog*; *zmẽrja-*, *ozmẽrja-* tadeln; *primẽrja-*; *zaganja-*; *učenja-* : *čẽni-*; *pušća-* : *pusti-*; *prirašća* : *prirasti-*; *privaja-* : *vadi-*; *sprevaja-* : *vodi-*; *pogaja-* : *godi-*, *nagaja- komu*; *ponuja-* : *nudi-*; *poja- se* : *podi-*; *narẽja-* : *narẽdi-*; *vsaja* : *sadi-*; *svaja- se* : *svadi- se*; *vzhaja-* (*solnce*) : *hodi-*, *dohaja- se* geziemen, *obhaja-*, *zahaja-*; *precẽja-* : *cẽdi-*; *skaplja-* : *skopi-*; *vtaplja-* : *topi-*; *zabavlja-* : *bavi-*; *dogotavlja-* : *gotovi-*; *mavlja-nje*; *ponavlja-*: *stavlja-*; *sprẽmlja-* : *prẽmi-* iz *prẽmъ*; *zgaja- se* : *goji-*; *nadaja-* : *doji-*; *zvaža-* : *vozi-*; *poraža-* schlachten : *razi-* : *rẽza-*; *polaga-*; *lama-* : *zlodi ga lama* : *lomi-*; *razmaka-* : *moči-*; *svẽta-* : *zorja je svetala*; *skaka-*; *stopa-* : *stopi-*; *taka-* schieben, *dotaka- dolẽvati*, *prẽtaka-* : *toči-*; *hyta-* werfen : *hyti-*; *celiča-*, *izveliča-*; *poroča-* : *poroči-*;

iz V. vrste: *dolĕtava-*; *dohytava-*; *dočakava-*; *dojahava-*; *zadrgava- se* schaudern; *zadrcava-* antreiben; *zapeljava-*; *zapovĕdava-*; *zasmĕhava-*; *zvrtava-*; *zdyhava-*; *ziskava-*; *zmykava-*; *izpisava-*; *izdolbava-*; *izmyšljava-*; *izpolnjava-*; *napuhava- se, opuhava-*; *obšcava-, podšcava-, prišcava-* mesto *ob-, pod-, prišiva-*; *oglĕdava-*; *ogryzava-*; *odyhava-*; *omrzava-*; *osmykava-*; *povĕkšava-*; *podkopava-*; *podučava-*; *pokarava-*; *pokopava-*; *počehljava-*; *prĕrĕzava-*; *razdĕljava-*; *razsukava-*; *skašljava-*; *jenjava-*.

V vrsto V. spada naj več okrepčalnih in pomanjšalnih tvoritev: 1. izimenski glagoli, kojih deblo se končuje na *t, k*. Naj bržej izglagolske tvoritve so 2. na *r, l, n*; 3. na *k, h*; 4. na *c, s*. Je li pomen pomanjšan ali okrepčan, ni vsikdar lahko odločiti.

1. *lomasta-* lärmend kommen; *čvrkuta-* zwitschern; *vrzukavrzel od-* in *zapirati*; *skomuka-* munkeln; *cvrzuka-* knarren *če se glodata lesa*; — *vijuga-*: *potok se vijuga*.

2. *česra-* hecheln: *česa-*; *zbĕžlja-* hervordringen: *čreva bodo iz tebe zbežljale, iz klobase meso bežlja*: *bĕža-*; *čehlja- počehljava-* ein wenig kratzen: *česa-*; *drglja-* krabbeln: *drga-*; *jeclja-* stottern: *jeca-*, kor. *jĕk*; *jezlja-* schwatzen, schmollen; *krevlja- (skornjo)* abschürfen: *krevljast*: *kriv*; *mĕclja-* erweichen, verweichlichen; *noslja-* näseln: **nosa-*: *nos*; *pyhlja-* sanft wehen: *pyha-*; *rĕzlja-* schnitzeln; *skaklja-* hüpfen; *smĕhlja- se*; *šumlja-* sanft rauschen: *šumĕ-*; *trklja-* leise klopfen; *tavlja-* furchtsam herumtappen: *tava-*; *vahlja-* flackern: *svĕča grdo vahlja, vĕter prijetno vahlja*; **prezlja-*: *prezljaj*, t. j. *len ki se preza, drugi je lenovec*; **prhlja-*: *prhljaji* Schuppen; **občutlja-*: *občutljaj*. Pomanjšalni glagoli so tudi: *brenklja-* klimpern; *gomizlja-* wimmeln; *žvenklja-* klingeln; *miglja- (z očmi)* blinzeln; *reglja-* quacken; *srklja-* langsam schlürfen; *godrnja-* murren: tu se pomanjšanje ne čuti več.

3. *ajčka- anjčka-* prim. *haja- hajka-* liegen, in *spančka-* schlafen; *backa-, becka-, bocka-, boska-* leise stechen; *držka-* sanft halten; *ględka-*; *stopka-*; *sędka-*; *zybka-*: *zyba-*. *K* stvarja tudi iz medmetov in imen glagole, ti niso pomanjšalni: *hajka-, haj klicati*; *jacka-*; *posebka-* sich absondern; *repka- pri delu zadnji ali zadi biti*; *sanka- se, senka- se*: *sani*; *prička- se* streiten, *sprička- se* sich zertragen; *štirka-, šestka-* dreschen zu vieren, zu sechsen; *bzika-* spritzen, biesen; *bzika-*: *živina bziče (bezga)*; *mrjavka-, miavka-* miauen; *dobrika-*;

bolčha- kränkeln. Povečalni so: *sopyha-* keuchen, *prisopiha-* : *sopa-*; *udryha-* schlagen.

4. *zadrcava-* antreiben : *drka-* laufen (*kam pa drkaš*); *krevsabeim* Gehen mit einem Fusse an den andern anstreifen; *vrtevsa-* : *vrtě-*; *plasa-* : *ogenj plasa* flackern : čes. *plaje plapola*; *petasa-* mit den Füssen ausschlagen : **pęta-*, kakor *kopitati*. Podvojene oblike so: *brbra-* plappern; *frfra-* flattern; *grgra-* gurgeln; *mrmra-* murmeln; *vrvra-* sieden : *kaša vrvra*.

VI. vrsta.

Nedoločnikova debla na *ova* (*ova*-debla).

§ 81. Glagoli VI. vrste so *a*) izimenski, *b*) izglagolski. Pri izimenskih glagolih je *ov* podaljšek imenskega debla, kakor v množinskem rodilniku možkih samostalnikov; *a* tvori nedoločnikovo deblo kakor v vrsti V. 2.: *gospod gospodov gospodov-a-ti*; v sedanjiku je priponka *-je* kakor pri glagolih V. 2, in *ov* oslabljen v *u*: *gospoduje-m*. Pri izglagolskih glagolih je podstavna oblika opetovalni glagol na *ava*: *učiti podučevati* iz in zraven *podučavati*; oslabljenje *av* v *ov* (*ev*) in *u* je staro.

a) *banova- ban biti*; *bogova- prerokovati*; *darova-*; *domova-*; *dolgova- dolžen biti*; *gladova-*; *gostova-*; *osebenkova-* Afterpartei sein; *hyševa-*; *kmętova-*; *kolędova-*; *kraljeva-*; *kupčeva-*: *kupec*; *mirova-*; *moževa-* stolz sein; *nočeva-* übernachten; *obědova-*; *paberkova-* : *paberki*; *potova-*; *poslova-* : *posel*; *praznova-* : *prazen*; *praznikova-* : *praznik*; *sosedova- sosęd biti*; *sejmova- na sejmu biti*; *skopova- skop biti*; *stanova-* wohnen; *strahova- v strahu imeti*; *věrova-*; *vojeva-*; *znamenova-*;

b) iz II. vrste: *izgynova-* : *izgynoti*;

iz IV. vrste ali posredno iz V.: *zgrbljeva-* : *zgrbi-*, *zgrblja-*; *nakajeva-* : *nakadi-*; *ukanjeva-* : *ukani-* täuschen; *kršćeva-*: *krsti-*, *kršća-*; *podnečeva-* anfeuern : *nęti-*; *sprěmljeva-*; *zapuščeva-* : *zapusti-*, *zapušča-*; *rěševa-*; *postopljeva-*; *posvěčeva-*; *razsvěčeva-*; *prisvojeva-*; *oznanova-* : *oznani-*, primeri: *pozabljeva-*, *ljubova-*, *kupova-* : *pozabi-*, *ljubi-*, *kupi-*;

iz V. vrste: *vdobrihova-* besänftigen : *dobriha-*; *ugasova-*: stsl. *ugasa-*; *objědova-* : *objěda-*; *pokopova-*; *odkymova-*; *premetova-*; *zmrzova-*; *oplakova-* abschwemmen; *izpraševa-*; *na-*

pyhova- se; *srčeva-* : *srča-*; *ručeva-* frühstücken : *ruča-*; *poskakova-*; *iztegova-*; *potrkova-*; *obezova-* : *obeza-* : *veza-*; *zapovědova-*; *občeva-* zraven *občava-* : *vět-*; *ozěrova- se*; *prežvekova-*.

Pomanjšalni glagoli te vrste so stvorjeni s soglasnikom *k*: *poměnkova- se*, *pohajkova-*, *poležkova-*.

Op. Glede tvoritve nepravilnih glagolov (bez osnovnega samoglasnika) zavračamo na § 41, *a*) in § 66.

B. Tvoritev imen.

Imena so samostalniki in prilogi in so prosta ali sestavljena.

I. Prosta imena.

§ 82. Prosta imena so *a*) izkorenska, t. j. tvorjena iz korenov ali korenskih glagolov, *b*) izglagolska, t. j. tvorjena iz nekorenskih glagolov, *c*) izimenska, t. j. tvorjena iz imen. Izkorenska in izglagolska tvoritev imen je prvotna (I.), izimenska pa je drugotna ali stranska (II.).

Tvoritev se vrši s pomočjo priponk, ki so glede dotične tvoritve tudi prvotne (I.) ali drugotne (II.).

1. priponka *a*.

§ 83. Ta *a* (iz zaimenskega korena *a*) se kaže na ženskih samostalnikih (in prilogih ženskega spola) sklanjatve I. v imenovalniku, n. pr. *žena*, v množinskem mestniku in orodniku, n. pr. *žena-h*, *žena-mi*. Oslabljen je ta *a* v stopnjo *o* (§ 4) na možkih in srednjih samostalnikih sklanjatve II.; ta *o* se kaže v jedninskem imenovalniku in orodniku srednjih in v orodniku možkih samostalnikov, n. pr. *selo*, *selo-m*, *grado-m*; v imenovalniku možkih samostalnikov je v stsl. ъ, ki v nsl. odpada. Priponka *a* je I. prvotna in II. drugotna, kajti po značaju podstavnega debla je tvoritev I. prvotna in sicer *a*) izkorenska, *b*) izglagolska, II. drugotna ali izimenska.

I. prvotna tvoritev. *a*) izkorenska. Korenski samoglasnik ostaja ali se krepi po stopnjah (§ 4):

I. v *a*-vrsti. 1. korenski *a* ostaja, n. pr. *prikaz-ati* : *prikaz*, *pripad-em* : *pripad*; *priklad*, *zaklad* Schatz; — *zaklada* Pfand, *poklada* Futter.

2. korenski *o* ostaja, n. pr. *pokop-ati* : *pokop*; *krop*, *skok*; *kosa*, *voda*.

Tako tudi korenski *ǫ*: *kǫs* Stück, *rǫb* Saum, *pǫk*, *razpǫk*.

3. korenski *e* *α*) ostaja, ali se *β*) krepi v *o*: *α*) *pogreb-em* : *pogreb*, *zagreb* Damm, *sklep*, *oklep*; — *žena*, *lega* : *jabelko v lego dati*, *opeka* Ziegel : *pek* glagola *peči*; — *čelo*. *β*) *klep-* : *oklop*, *bred-* : *brod*, *greb-* : *grob*, *rek-* : *rok* Ansage, Frist, *obrok*, *prerok*, *s-rok*, *ot-rok* (in-fans), *urok* (*vrok*), *vzrok*; *tek-* : *tok*, *potok*, *o-tok*, *zatok*; — *s-toka* Erwerb, *utoka* Zuflucht, *pa-toka* Trebermost.

Tako tudi *α*) korenski *ę* in *β*) *ǫ*: *α*) *vęz*, *zavęz*, *podvęz* : *β*) *vǫza* Kerker, *pre-vǫza* Verband.

4. korenski *é* *α*) ostaja, ali se *β*) krepi v *a*: *α*) *sošéd*; *u-jéda* Raubvogel, *za-séda* Hinterhalt, *pre-séka*. *β*) *pre-laz* : *lěz-em*, *ob-raz* : *rěz-ati*, *vsad* = *vsedena zemlja po plazu*, *plaz* : *plěz-ati*.

5. korenski *r* iz ъr *ər* ali *rə* ima v slovotvorju te le prikazni: *α*) ostaja, ali se krepi in to *β*) pred samoglasniki in ob koncu besede v oblike 1. *er*, 2. *ěr* navadno *ir*, 3. *or*, 4. *ar*; *γ*) pred soglasniki pa se krepi po § 4. op., in sicer: 1. mesto **tert* v oblike *trět*, 2. mesto **tort* v oblike *trat*, 3. v *trot*, n. pr. *α*) *vrh*, *prt*, *srp*; — *o-tr-e* (množ.), *kar se otere*; *prga*, *črta*; — *brdo*. *β*) 1. *br-* : *pober*; *dr* : *pazder* Age, *kozoder*, *oder* Gerüst; *srakoper*; — *bera* Sammlung, *dera* Riss, *napera* Radspeiche; 2. *dr-* : *dir* iz **dĕr* : *v dir iti*, *tir*, *vir izvir*, *žir požir*, *povir* Schilf (koren *vr-* pomeni *vezati*, prim. *veriga*, *vrv*, *povir* je zato = *vezilo*), *pre-pir*; 3. *br* : *zbor*, *predor* Durchbruch, *mor pomor*, *pod-*, *za-*, *razpor*, *pro-stor*, *za-vor*; podvojica je *mramor* Werre iz korena *mr-* v pomenu *mleti*; — *prědora*, *podpora*; 4. *par spar* Dunst; — *para* Dampf, Thierseele; *γ*) 1. *grěh*, *krěs*; — *smrěka*, *srěda*; 2. *mrak* : *mrknoti*, *mraz*, *prah*, *vrat*, *strah*; — *brada*, *sraka*; 3. *grom* : *grm-eti*, *grot*, *ostrog* Lager : *strg strrěči stražiti*.

6. korenski *l* iz ъl, *əl* ali *lə* ima v slovotvorju te le prikazni: *α*) ostaja, in sicer 1. pred samoglasniki prosto, 2. pred soglasniki v obliki *ol* (v govoru navadno *u* iz *l*), ali se krepi, in to *β*) pred samoglasniki in ob koncu besede v oblike 1. *el*, 2. *il* iz *ěl*, 3. *ol*, 4. *al*, *γ*) pred soglasniki po § 4. op. 1. mesto **telt* v *tlět*, 2. mesto **tolt* v *tlat*: *α*) 1. *kl-*: *okla* Hauzahn, *naklo* Amboss; *tl-*: *tlo* Boden navadno v množ. *tla*; 2. *volk* : *vlk-* *vlěčem*; — *volga* Goldamsel.

β) 1. *pl-: pe-pel* iz *po-pel* (*kar je popaljeno*); *stl-: nastel* in *stela*, 2. *ml-: měl* (*prepad, kjer se melje pesek ali suha zemlja*); *míl* mergelartige Erde, *podměl* Grotte; 3. *podmol* Uferbruch, podvojica je *mlamol* Abgrund iz *mol-mol* (*mla-* : *trat*), tako tudi *gla-gol* iz korena *gl- govoriti*; *stl-: stol, prestol, podstol postol* Schuh; *dol*; *kol, zakol, prakol*; 4. *val* Woge; *hvala*; *skala*; *γ*) 1. *obléka, preobléka* iz *ob-vléka* koren *vlk-*; — *mléko*; 2. *vlaga* : *volh-ek* iz stsl. *vlъg-kъ* feucht; *tlaka*.

II. v *i*-vrsti. 1. korenski *i α*) ostaja, *β*) se krepi sred besede (pred soglasniki) v *ě*, *γ*) ob koncu (pred samoglasniki) v *oj*, n. pr. *α*) *tih, živ*; — *hrípa, škrípa, zíma*, *β*) *u-těh-a* : *tih, vĕs* Dachgerüst : *vis-eti*; *γ*) *boj* : *bi-ti* (prim. *na-, po-, pod-, prě-, u-, za-boj*), *povoj* : *vi-ti, gnoj* : *gni-ti, loj* : *li-ti*, **soj* v besedah *pri-soj-en, osojen* iz *ot-soj-en* : *si-jati, šoja* stsl. *soja* : rus. *si-vo-voronka* (= *sivovranka*).

2. korenski ъ iz *i α*) ostaja ali se *β*) krepi v *ě* ali *i*, n. pr. *α*) *šev, prišev* : *šiv-ati*, *β*) *svĕt, svit* : *svьt-* glagola *svanoti* iz *svьt-noti*.

III. v *u*-vrsti. 1. korenski *u α*) ostaja, *β*) ob koncu (pred samoglasniki) se krepi v *ov av*, n. pr. *α*) *ud, gnus, kup, kur, lub* Bast, *krup, šum*; — *kljuka, kura, šuma*; *β*) *kov* : *ku-jem*; — *podkova*; *osnova* : *snu-jem, slava* : *slu-jem, otava* : *tu-, trava* : *tru-*.

2. korenski *y α*) ostaja, *β*) se krepi v *u*, *γ*) v *va*, *δ*) ob koncu (pred samoglasniki) v *ov* in *av*, n. pr. *α*) *pih* iz *pyh-z*; tako tudi *zvik* Sitte, *griz, hip*; — *riga* Rülpsen, *vika* Geschrei, *žiba, gizda*; *β*) *puh, napuh* : *pyh-*; *uk, nauk* (: *zvyk*); *γ*) *kvas* prim. *okysne*; *δ*) *rov* : *ry-ti, krov* : *kry-ti*; — *za-bava* : *by-ti*.

3. korenski ъ iz *u α*) ostaja ali se krepi *β*) v *y*, *γ*) v *u*, n. pr. *α*) *sep* stsl. *sъpъ* : *syp-ati* : *su-ti, kes* : *kysa se*; *β*) *dih* iz *dyh* : *dъh-noti*; — *nadiha* zraven *naduha, bik* iz *byk* : *bъk-noti, bučati* prim. *buka* Lärm; *γ*) *kruh* : *krhnoti, smuk* : *na smuk* sprungweise, — *smuka* Pflugschleife : *pre-smъk-noti*; *strug* Drechslermesser : *stržem*.

b) izglagolska tvoritev. Vrstni samoglasnik odpade pred priponko.

1. iz glagolov IV. vrste. n. pr. *služ* : *služi-ti, zaběl* : *zaběli-ti* (*běl*), *očist* Lauterkraut : *očisti-ti*; — *stava* Einsatz Wette Bau : *stavi-ti, obljuba* : *obljubi-ti, zablọda* : *zablọdi-ti se*.

2. iz V. vrste, n. pr. *lišp* iz **lĕpš* : *lĕpša-ti, oklic* : *oklica-ti, vọh povọh* : *vọha-ti*.

3. iz VI. vrste, n. pr. *cĕlov* Kuss : *cĕlova-ti*.

II. drugotna ali izimenska tvoritev. Na imenu odpade končni samoglasnik pred priponko (*ъ*, *a*, *o*), n. pr. *trinog* iz *trinog-ъ* : (*stolec, ki ima tri noge*); *stanoga* : *sto nog imajoča živalica*; *napota* : *kar je na poti*; *gospoda* : (*več gospodov ali gospodstvo*).

Op. Sem spadajo sestavljeni prilogi, n. pr. *belo-rok* iz *bělo-rok-ъ*, *zlato-las*, *trdo-vrat* itd.; od tod potem n. pr. *trdovrat-en*, *trdovratnik*.

2. priponka *i*

§ 84. Priponka *i* se nahaja v besedah sklanjatve III.; kaže se ta *i* v jedn. rod., daj., mest. itd., n. pr. *niti*; v jedn. im. in tož. je *i* oslabljen v stsl. v *ь*, v nsl. je *ь* odpal. V jedn. so zvečine le ženski samostalniki, v množ. pa tudi možki, n. pr. *ljudje* iz *ljudi-je*, *gospodje* iz *gospodi-je*, v jedn. *gospod gospoda*, v stsl. pa *gospodь gospodi* po sklanjatvi III. Tvoritev je I. prvotna, in sicer *a*) izkorenska, n. pr. *jěd*, r. *jědi*, *ujěd* Grimmen, *črvojěd*, *kop*, *laž* iz *lzg-ь* (po § 19, 1, *a*, *δ*), *rast*, *vez*; *věd*, *pověd*, *za-*, *prepověd* itd. *b*) izglagolska, n. pr. *změs* Gemengsel : *změsi-ti*, *mlat* : *mlati-ti*, *zvrat* Pflugwende : *vz-vrati-ti*, *pomlad*, *spomlad* : *pomladi-ti se* itd.

II. drugotna ali izimenska, n. pr. *gol goli obeljeno drevo* : *gol*, *a*, *o*; *raven*, *i* : *raven a*, *o*; *na sami* : *sam*, *a*, *o*; *dosti*, *do siti* : *syt*, *a*, *o*; *peter*, *i*, n. pr. *s peterjo vozi* : *peter*, *a*, *o*; jednako *četver*, *sedmer* itd. Sem spadajo tudi prilogi *žal*, n. pr. *žal beseda*, *sovraž*, n. pr. *on mi je sovraž*, stsl. *sъvražь*; *oberoč* je prislov iz jedn. tož. (prim. lat. partim). Tudi glavni števniki *pet* stsl. *pętь*, *šest*, *sedem*, *osem* stsl. *osmь*, *devęt*, *desęt* so postali iz vrstnih: *pętь*, *a*, *o* itd.; *četrt*, *i* pomeni *četrti del* : *četrt*, *a*, *o*.

3. priponka *u*.

§ 85. Priponka *u* se nahaja v možkih besedah izvirne sklanjatve IV.; pred samoglasniki prehaja *u* v obliko *ov*; *ov* se rad vriva v jednosložne besede sklanjatve II. Besede izvirne IV. sklanjatve so se sprevrgle v II. razven posameznih sklonov, ki imajo končnice *u* ali *ov*. Tvoritev je I. prvotna, n. pr. *dom*, stsl. *domъ* iz *domă*, daj. *domov* iz *domovi*, *sin sinu*. Ženske besede izvirne IV. sklanjatve so se končale na *y* in so se sprevrgle v I. ali III. sklanjatvo, n. pr. *tikev* ali *tikva* iz *tyky* r. *tikve*; *vrv* Strick *vrvi* iz *vry*, koren *vr-* *vezati*, prim. *kri* t. j. *kry* r. *krvi*.

II. drugotna ali izimenska, n. pr. *naroker* in *narokva* Armband : (*kinč*) *na roke*; *igev* Jochholz : *igo*.

4. priponka *ja* (*jь*, *ja*, *je*).

§ 86. Priponka *ja* odgovarja grški *ιο-ς*, *ια*, *ιο-ν*, lat. *iu-s*, *ia*, *iu-m*, postala je tedaj iz *ia*. Tvoritev je I. prvotna in sicer *a*) izkorenska; koren se končuje *α*) na samoglasnike, in sicer 1. na *a*, n. pr. *prodaj* : *proda-ti*; *udaj* : *ni še za udaj* (*ženitev*); *kraj*, *raj*; — *udaja*, *prodaja*, *graja*; 2. na *i*, n. pr. *zmij* (*kača*); — *ši-ja* (*vrat-vezilo*), *kolo-mi-ja* : *mi-ti*; 3. na *ě*, n. pr. *zlo-dě-j*; — *vě-ja*, *o-dě-ja*; 4. na *y*, n. pr. *kij* iz *ky-j*; *pomije* iz *po-my-je*; *β*) koren se končuje na soglasnike, jotovanje se vrši po § 18, *a—e*, n. pr. *ključ* stsl. *ključь* iz *kljuk-jь* prim. *kljuka*; *buč* : *zvon ima lep buč*, prim. *bzknę*; *tolč*, *golč*; *mož* stsl. *možь* iz *mьn-g-jь* (*mьn-eča* = *misleča stvar*); *polž*; *pis* iz *pyh-jь*; *krč* iz *krt-jь*; *hrošč* : *hręst-* prim. *hrustati*; — *zem-lja* : *zem-*; *kap-lja*, *griža* : *gryz-ti*; *klaja* stsl. *klažda* : *klad-ti*; *preja* : *prędti*; — *ože*, *vože* : *vęz-ati*. Sem spadajo prilogi *brej*, stsl. *brěždь* iz *brěd-jь*; *ruj* iz *rud-jь*, prim. *rud-ěč* : *teš* : *tzsk-*.

b) izglagolska, *α*) vrstni samoglasnik odpada na glagolih IV. vrste, n. pr. *voj sprevoj* stsl. *vožd-ь* : *vodi-ti*; — *zabloja* : *zablodi-ti* (*svinjam krmo*); *o-*, *zagraja* : *o-*, *zagraditi*; *ovaja* : *ovaditi*; *reja* : *reditи*; *noša* : *nositi*, *svěča* : *světiti*, *volja* : *voliti*.

β) vrstni samoglasnik ostaja 1. na glagolih III. vrste, n. pr. *bogatej* : *bogatě-ti*, 2. na nekaterih glagolih V. in III. vrste: *strelјaj* : *strělja-ti*, *lučaj* : *luča-ti*, *bežaj* : *běža-ti*, *pomagaj*, *mahaj*, *skakaj*, *stopaj*; stvarni (konkretni) pomen imajo *lijaj* Trichter, *držaj*.

Op. 1. Po teh tvoritvah je postala menda priponka *aj* *α*) v besedah *hodaj* : *hodi-ti*, *položaj*, *založaj*, *točaj*; tako tudi na korenskih glagolih: *tečaj*, *stežaj*, *vržaj*; *β*) v imenskih tvoritvah, n. pr. *vršaj* Getreidehaufe : *vrš* Getreide, *obličaj* : *obličje*, *otročaj* : *otroče*.

Op. 2. *ljaj* : *aj* = *migljati* : *migati*, n. pr. *mĭgljaj*; tako nadalje *grĭžljaj*, *občutljaj* in *občutlej*, prim. *možej*, *dedej*.

II. drugotna ali izimenska; končni samoglasnik odpada, n. pr. *mleč* iz *mlěk-jь* : *mlěko*; *mlaj* iz *mlad-jь* : *mlad*, *a*, *o*; — *večerja* : *večer*; *suša* : *suh*; *suknja* : *sukno*; *koža* : *koza*; — *pěšče* : *pěsto*. Tako so postali tudi prilogi (iz živih stvarij): *govej* iz *goved-jь* : *govędo*; *teleč*, *a*, *e*: *telę* *telęt-a*; *petelinj*, *a*, *e*; *županja hči*; *mrtveča glava*; *sinovlja žena*; dodaj *moj*, *tvoj*, *svoj*, *naš*, *vaš*.

5. priponka *ija* (*ij*, *ija*, *ije*).

§ 87. Priponka *ija* se je v slov. posebej razvila iz priponke *ia*; v prejšnji priponki *ja* je postal *i* soglasnik *j*, v priponki *ija* pa se je sapnik *j* vrinol med *i* in *a*. Priponka *ija* je le drugotna, t. j. pripenja se le na imena in tvori *a*) priloge iz samostalnikov, ki pomenijo živoče stvari, n. p. *babij*, v določni obliki *babji* iz *babiji*, *a*, *e* : *baba*; *božij* : *bog*; *vražij* : *vrag*; *kozij* : *koza*; *čij* iz *k(z)-ij* : *kdo* iz *kz-to*; *něčij* : *někdo*.

b) ženske samostalnike izvirno pojemske (abstraktne) iz podstavnih samostalnikov ali prilogov n. p. *gostîja* Schmaus : *gȏst*, *beračija* : *beráč*, *modrîja* : *moder*, *odrtija* itd.; prim. nem. *Tischler-ei*, *Schneider-ei*; priponka *ija* je tu zvečine posneta po nem. *ei*.

c) v obliki *ije* srednje samostalnike. Samoglasnik podstavne besede odpade, često se vrine pred priponko slog *ov* (*ev*). Imamo pa tu *α*) zborne samostalnike iz prvotnih, n. p. *cvétje* iz *cvětije* : *cvět*, *lístje* : *list*, *snòpje* : *snòp*; *šíbje* : *šíba*; *trstjè* : *trst*; *β*) pojemske (in zborne) iz prilogov in deležnikov trpno-preteklih na *t* in *n*, n. p. *veseljè* in *vesélje* : *vesel*, *zelénje* Grünzeug : *zelen*; *cvrtje*, *bítje*, *razpétje*, *pošténje*, *češčénje*, *pozdravljénje*; *šumênje*, *igránje*, *povzdigovânje*; *grízenje*, *zamáknenje*, *gospodárjenje*, *poboljšávanje*, *zagovárjanje*.

6. priponka *tara*, *tala* (*tr*, *tl*).

§ 88. Priponka *tara* (*tala*, *l* in *r* sta si v rodu, prvi je postal iz zadnjega) gre na glagolski koren *tr-* *činiti*; možki samostalniki s to priponko pomenijo zato *činitelja*, ženski *činiteljko*, srednji pa *orodje* pri onem delu, ki je znači koren (nomen agentis, instrumenti). Posled oslabljenja in okrepljenja srednjega samoglasnika ima ta priponka razne oblike. Tvoritev je I. prvotna v teh le oblikah:

1. *tra* (*trz*, *tra*, *tro*) : *vě-ter* *vě-tra*, stsl. *vě-trz*; *bra-tr* v besedi *bra-tr-n*, *a*, *o* in *bratrija*, prim. *brat* : lat. *fra-ter*; — *vi-tra*; — *ju-tro*, *ję-tra*; *nǫ-ter* rod. iz *notra*.

2. *těr* se ima podstaviti besedi *ma-ti* iz *ma-těr-* (§ 24. 6), rod. z oslabljenim samoglasnikom *ma-ter-e*; tako tudi *hči* stsl. *dъšti* iz *dьk-těr-*, rod. *hčere*, prim. Mu-tter, Toch-ter.

3. *tla* (*tlz*, *tla*, *tlo*), n. p. *vi-tel* *vitla* in *vi-tlo* Winde; *dę-tel* *detla* Specht, *pětel* zraven *pětelin* Hahn; morda tudi *pentel* zraven *pę-cel*.

4. *telj* iz *tel* + *jь* : *prijâ-telj*, *učî-telj*, *vračî-telj* itd.

5. *tyr* + *jь* : *pas-tir*, stsl. *pas-tyrь*, rod. *pastirja* (prim. lat. *pas-tor*).

II. drugotna v besedah *ka-ter*, *a*, *o* : *kъ-* besede *kdo*, stsl. *kъ-to*; *u-tor drugi* v besedi *u-tor-ek vtorek* (drugi dan, prim. *četrtek*, *petek*) : *u-* iz *o* = nem. *an-* v besedi ein *an-der-er*.

7. priponka *ra* in družice z značajem *r*.

§ 89. Ta priponka ima blizo isti pomen kot prejšnja. Oblika ji je različna po predstavljenem samoglasniku in po sklanjatvi. Imamo te le oblike: 1. *-ra* (*rъ*, *ra*, *ro*), I[1]. : *kop-er*, stsl. *kop-rъ* Fench, Dillkraut : *kop-* riechen; *steb-er* : *steb-* stehen, *sved-er*, *kolo-mě-r* Zirkel, *pi-r* Gelage : *pi-ti*, *da-r*; — *mě-ra*, *žig-ra* Zunder : *žig-ati žgati*; — *reb-ro*. Sem spadajo tudi prilogi: *dob-er* : *po-dob-a*; *mok-er*, *hrab-er*, *pester* iz *pьs-rъ* § 23, 2; *sta-r*, *sě-r*.

II[1].: *mezdra* iz *mes-d-ra* § 23, 2 : *męso*, *nozdra* zraven *nozdri* po III. skl. in *nozdrvi* : *nos*.

2. *r* + *jь*, I. tvori samostalnike iz glagolov V. vrste: *zidá-r* rod. *zidarja* : *zida-ti*, *tesa-r* : *tesa-ti*.

3. *ar* + *jь*; ta priponka se je razvila iz tvoritev pod 2 in tvori samostalnike, I., (iz glagolov I. in IV. vrste), n. p. *pek-ár* : *pek-*, *zlat-ár* : *zlat-iti*, *rib-ár* : *rib-iti*; II. (iz imen): *vrat-ár* : *vrat-ni čuvar*, *ovč-ar* : *ovč-ji pastir* itd.

4. *ara* (*arъ*, *ara*); I.: *a*) (izkorenska): *lop-ar* : *lop-ata*; *b*) (izglagolska): *voz-ara zemlja med njivama*, *kjer se vozi*; II.: *koš-ara* : *koš*.

5. *ora* (*orъ*, *ora*) in nadalje *or* + *jь*; I.: *lap-or*, *dьh-or* prim. *smrd-uh*; — *vugor vugorja*, stsl. *ogorь* eine Art Aal; II.: *grah-or* : *grah*, *koz-ora* Körbchen, *siv-ora* = *siva starka*.

6. *erъ*, I.: *bis-er*, *sě-v-er*; II.: *pet-er*, *šest-er*, *sedm-er* n. p. *sedmero živalij*.

7. *yra*, I.: *sekira* iz *sek-yra* (prim. lat. *sec-uris*).

8. *ur* + *jь*, II.: *kač-ur* rod. *kač-urja* : *kača*, *meh-ur* : *měh*.

9. *ěr* (*ir*) + *jь*, II.: *hud-ěr*, *hud-ir* rod. *hud-irja* : *hud*; *ošer*, *osir* Wespennest : *osa*; *voděr*, *vodir* : *voda*.

---

[1] Tukaj in v sledečem pomeni številka I. priponki pristavljena in poznej njej odgovarjajoča številka II. prvotno in drugotno tvoritev oziroma prvotno in drugotno priponko, prim. § 82.

8. priponka *la* in družice z značajem *l*.

§ 90. Ta priponka si je v rodu deloma s prejšnjo deloma s priponko *tara*, *l* se je razvil izvirno iz *r*. Imamo te le oblike:

1. *la* (*lъ*, *la*, *lo*), I. *a*) (izkorenska): *ril* iz *ry-lъ* Rüssel : *ry-ti*, *ozel ozla* iz *ǫz-lъ* : *vęz-ati*. Sem spadajo deležniki tvorno-pretekli II.: *nes-el*, *a*, *o* iz *nes-lъ* itd., in prilogi, n. p. *vrě-l*, *vr-l*, *gnji-l* itd.; — *ži-la*, *os-la*, *meg-la*, *strě-la*; — *ves-lo* : *vez-em* = *voz-im* (priponka *lo* stoji tu za *tlo*, zato se meni korenski *z* v *s*, *t* pa je izpal), *mas-lo* : *maz-ati*, *poréslo* Garbenband iz *po-vrěz-tlo*, *povéslo* Garbenband iz *po-vęz-tlo*, *šílo* prim. čes. *ši-dlo* iz *ši-tlo* prim. tudi *vi-tlo*; *b*) (izglagolska): *pokrivá-lo*, *cedí-lo*, *orá-lo* itd. prim. gr. ἄρο-τρον lat. *ara-trum*, *lo* = *tro*; II.: *ognjílo* po sliki *neti-lo*.

2. *li* (*lь*), I.: *bil* iz *by-lь* (*bilje*, *bilka*); *gósli* iz *gǫd-tli*; *jásli* iz *jad-tli*; *žę-l* : *žę-ti*; *sě-l* : *sě-jati*.

3. *l* + *ja* (*lj*, *lja*), I.: *češelj* Kamm, stsl. *češlь* iz *čes-ljь*; *hrakelj*, *krhelj*, *smrkelj*; — *pra-lja* prim. čes. *pra-dli* (*lja* = *dlja*, *tlja*, gr. τρ-τα), *doji-lja*; *šiv-î-lja*, *per-î-lja*.

4. *ela* (*elъ*, *ela*, *elo*), I.: *plev-ěl*, stsl. *plěv-elъ* : *plě-ti* iz *plěv-ti*. Sem spadajo prilogi: *ves-el*, *deb-el*; — *buč-ěla*, *dež-ěla* iz *drž-ela* : *drž-ava*, *žuž-ela*; *med-élo* m. *męt-elo* Rührstock, *krěp-elo* Prügel.

5. ьlъ, II.: *kòzel kozla* : *koza*, *orel*, *osel*, *skobel* Habicht.

6. *elj* iz *el-jь*, I.: *vrtělj* (Tourniquet); *kršelj*; II.: *možic-elj*, r. *možiceljna*, *dróbelj drobeljna*.

7. ьlj iz ьl-jь, II.: *rógelj roglja* : *rog*; v tujkah *grędelj*, *škratelj*, *žrebelj*.

8. *olъ* in nadalje *olja* (*olj* iz *ol-jь*, *olja*), I.: *sok-ôl*; — *moz-ólj*, *kók-olj*, — *srěb-olja* Molke.

9. *ěli* (*elь*, *el*, *-i*), I.: *kod-ěl*, *-i* zraven *koděljа* in *kodla* : *kǫd-er kǫd-rast*; *vrz-ěl* (Tourniquet), *zyb-ěl*, *kǫp-ěl* in *kǫp-ěla*, *pišč-al* § 6, *b*, op. 1; II.: *glob-ěl*, *ěli* : *glob-ok*.

10. *ulja* (*ulj* iz *ul-jь*, *ulja*), I.: *met-ûlj* : *met-* (Schmett-er-ling); — *per-úlja*, *strg-ulja*, *blebet-ulja*; II.: *kosm-úlja* Fuchs : *kosmъ kosmat*, *nos-ulja* Grossnase, *rogač-ulja*, *zajk-ulja* zraven *zajkla* : *zajec*, *volk-ulja*.

11. *yla*, I.: *kob-íla*, *gomíla* iz *mog-yla*.

9. priponka *na* in družice z značajem *n*.

§ 91. 1. *na* (*nъ*, *na*, *no*), I. čini *α*) deležnike in priloge. Na deležnikih in prilogih dobiva podstavno deblo vsled te pripone zvečine trpni pomen: *dě̑la-n*, *želě̑-n*, *nes-e-n* (*e* je vezni samoglasnik), *hvalj-e-n*; *pol-n*, *sla-n*, *za-spa-n*, *pro-stra-n* itd. *β)* samostalnike: *plě̑-n* : *plě̑-ti*, *sta-n*, *tr-n*, *česen* iz stsl. *čes-nъ* : *čes-ati*, *klju-n* : *kljujem*; — *prě̑-mě̑-na* : *mi-noti*, *bra-na*, *vra-na*; — *suk-no* : *suk-ati*, *ru-no* : *ru-ti*, *lakno* iz *vlak-no* : *vlě̑k-*.

2. *ni* (*nь*), I.: *dla-n dlani*, *bra-n* (*postaviti se v bran*) : *bor-iti* (§ 4, op. 1, *b*, *β*). Često je *ni* podaljšana v *sni*, *zni* (*snь*, *snь*) : *ba-sen* stsl. *ba-snь* : *ba-jati*, *pě̑-sen* : *pě̑-ti*, *žizen* stsl. *žiznь* : *ži-ti*, *ka-zen*, *boja-zen*, *bolě̑-zen*, dodaj *ljub-ezen*; II.: *povoden povodni*; *mla-dezen* stsl. *mladeznь*.

3. *nja* (*nj* iz *n-jь*, *nja*), I.: *stě̑-nj* Docht, *konj* morda iz *kob-nj* (prim. *kob-yla*); *sinj* = *sinji kamen* Kalkstein; — *pȋk-nja*, *ber-nja* Sammlung, *bra-nja* Falte, *pod-pr-nja*; *bruš-nja* : *brus-iti* § 21, 3, *a*, *izkušnja*, *nošnja*, *prošnja*, *vožnja* itd.; II.: *popotnja* Wegzehrung, *podčepnja* (*kar se nacedi* (*vina*) *pod čepom*), *krivnja* Schuld.

4. *ьna* (*ьnъ*), I. tvori *α*) priloge, ki so v zvezi s podstavnim glagolom, ter značijo sposobnost ali nesposobnost za ono dejanje, ki je znači glagol: *mičen* : *mykati*, *neukreten* : *kręt-ati*, *posko-čen* : *poskoč-iti*, *sijajen* : *sija-ti*, *slamo-rezen* : *rěz-ati*; *β*) samostalnike: *bob-en*, *čes-en* stsl. *čes-ьnъ*; II. tvori priloge *α*) iz samostalnikov in *β*) iz podstavnih prilogov: *α*) iz samostalnikov; končni samoglasnik odpada, tudi priponka *ije*, goltniki se mehčajo (§ 19, *δ*), vrine se večkrat slog *ov* (*ev*); pomen je prilogom različen, prim. *věren* = *poln věre*, *železen* = *iz železa*, *postaven* = *postavi primeren*, *solnčen* = *kar je na solncu* ali *kar pride iz solnca*, *nočen ponočen* = *kar je po noči*, primeri: *biten* : *bytje*, *dolžen* : *dolg*, *ličen* : *lice*, *kužen* : *kuga*; *deževen* : *dež*, *gladoven* : *glad*, itd.

Op. 1. Sem spadajo nekatere tvoritve na *aten*, *iten*: *pisatno pero*, *cecatno tele*, *kositen travnik*.

Op. 2. Nekatera imena iz prilogov so posamostalnjena, n. p. imena mesecev: (mesec) *brezen* : *brě̑za*, *gruden* : *gruda*, *traven* : *trava*; imena sorodnic: *strina* iz *stryjna* = *žena stričeva*, *ujna*, *zvična* = *sestra moževa*; tudi druga imena: *popotna* (*jed*), *založna* (*kasa*); *brvno* (*drevo*), *bruno* : *brv*; *godovno*, *ostno* zraven *osten*.

β) iz prilogov in deležnikov: *imeniten ; imenit, trden : trd, siten : syt, visokoumen : visokoum* § 83, II. op.; *stalen : stal, mogočen : mogoč*: — *gibčen : gibek*, jednako *želčen, zbirčen* itd.

5. *ьnj* (iz *ьn-jь*), I.: *sęž-enj : sęg-ati, suž-enj* iz *sǫ-vęž-enj : sъ-vęz-ati*. Sem spadajo menda tudi *pęd-enj, mar-enj* Fabel, *raž-enj*.

6. *ena* (*enъ, eno*), I.: *greb-en* (stsl. *grb-enь, grebene* § 34), *srš-en* zraven *stršen* (§ 23, 2) : *srh- (nasršen), koren*; *vret-eno*; II. na prilogih: *zel-en : zel, črljen* iz *črvljen : črv-j-en* § 18, *d*. Ta priponka se nahaja tudi v besedah: *stud-en-ec, mlad-en-ič, gos-en-ica* i. e.

7. *eni* (*enь*) : *jes-en*.

8. *ěna* (*ěnъ, a, o*), II., tvori iz samostalnikov *a*) tvarinske priloge: *voln-ěn : volna, laněn, prstěn*; *b*) samostalnike: *možgani : mozg* (§ 6, *b*, op. 1), *ločen : lǫk* (§ 19, *b*). S priponko *ěnъ* je sorodna priponka *janъ* (*ijan*) : *Rimljan* stsl. *Rimljaninъ* : *Rim, Bistričan : Bistrica, meščan : město, kristjan* iz *kristijan*.

9. *ana* (*anъ, ana*), II. (prim. pod 1. *pro-stra-n*) : *golt-an* v besedi *goltan-ec, prst-an, okan* : *oko, zob-an*; *velik-an, modrijan* : *modrija*; *bratran* v besedi *bratranec*; — *sestrana, dvorana, glavana*.

10. *anja* (*anj* iz *an-jь, anja*), I. *vranj* Spund, *vrt-anj*; II. *prst-anj* zraven *prstan, družbanj* Brautführer; — *drvanja* Holzgegend, *lubanja : lъbъ* Schädel.

11. *ina* (*inъ, ina*), I.: *kl-in : kl- kla-ti*: *ml-in* v besedi *mlinci*; *vrt-in* v besedi *vrtin-ec*; *lup-ina, kol-ine, struž-ine* Hobelspäne; II. tvori *a*) posestne priloge iz jedninskih imen na *a* : *tetin : teta, materin : mater-, očin : oča*; prim. *najin, vajin : naju, vaju*, toda *nju-n* iz *njiju-n* in *njen : nję*; *b*) iz prilogov samostalnike: *star-în, bogat-in*; *c*) često se pritakne na imena, ki značijo osebe: *Turčin : Turek, Vogr-in*; v stsl. *Rimljan-inъ* v jednini, v množ. pa *Rimljane*; *pozovčin : pozovec, varovčin : varovec*; pa tudi *petel-in*; — *ina*, II. tvori samostalnike *a*) iz prilogov, deležnikov, številnikov; ti samostalniki so izvirno pojemski: *běl-ina, bistr-ina, druž-ina : drug*; *deset-ina, sedm-ina*; *ož-ina : oz-ek*; *rastl-ina, slověnščina : slověnsk* stsl. *slověnьskъ, soséščina : sosedsk* itd.; *b*) iz samostalnikov; često se vrine *ov : mesečina : měsęc, govedina : govędo, bik-ov-ina, jabolčina : jabolko, pavočina* in *pajčina : pavok - pajek*; *tatbina : tatba*; *ozimina : (setva in zrnje, ki) o zimi (drži)*; *deklina : dekla, baburina : babura*.

12. *unъ*, I.: *běg-un*, *hrop-un* Mörser.

13. *ynъ*, I.: *mlin* stsl. *mlynъ*, *pelin*.

14. *ynja*, II. tvori *a*) iz možkih imen ženske: *bôginja* iz *bogynja : bog* (prim. *bož-ica : bog*), *kneginja : knęz* iz König, *gospodinja : gospod ; vezakinja : vęzak*; *b*) samostalnike (izvirno pojemske) iz prilogov: *pustinja : pust*, *svetinja : svęt*; *c*) (stvarne) samostalnike iz (pojemskih) samostalnikov: *milostinja* Almosen *: milost* Gnade, *životinja* Thier *: život* Leben.

10. priponka *ta* in družice z značajem *t*.

§ 92. 1. *ta* (*tъ*, *ta*, *to*), I. tvori *a*) deležnike trpno-pretekle: *po-vi-t*, *na-čę-t*, *po-žr-t*; *b*) priloge: *žol-t : žol-na*, *zvest* iz *sъ-věd-t* (§ 20, 2); *c*) samostalnike možke: *vra-t* Hals *: vr- vezati* (*za-vor*) prim. *šija*; *gol-t : gr-lo*; ženske: *vih-ta : vih-ar*, *ru-ta : ru-no*; srednje: *vra-ta* (množ.) Thor *: vr- za-vrě-ti*; *ži-to*, *zla-to*; II. čini pojemske samostalnike (ženske) *a*) iz prilogov: *dobrô-ta*, *mokro-ta*; *b*) po sliki zadnjih (*o-ta*) iz samostalnikov: *greh-ò-ta*, *sram-o-ta*.

2. *tja* = *ča* (§ 18, *c*), I.: *on-u-ča* (§ 7, *b*, 3, *β*), *da-ča : da-ti*, *ję-ča : ję-ti*; II. tvori *a*) priloge: *doma-č* iz *doma-t-jь*, *obč*, *a*, *e* iz *obь* (herum) + *tjь*. Sem gredo menda tudi prislovi: *prvič*, *drugič* itd.; *b*) pojemske samostalnike (ženske): *drágoča*, *bedastôča*.

3. *taj*, I. menda iz *ta-r* (§ 24, 6) + *j : ra-taj : ra-lo*.

4. *ti* (*tь*), I.: *smrt* iz *sъ-mr-tь : mrě-ti*, *pa-mę-t : mьn-ěti*, *moč* iz *mog-tь* (§ 20. 1) prim. *moči morem*, *pěč* iz *pek-tь*, *za-vist* iz *vid-tь* (§ 20. 2), *past : pad-* itd.

Op. 1. Sem spadajo tudi nedoločniki, ki so dajalniki ali mestniki, tvorjeni z našo priponko.

Op. 2. Možki samostalniki, ki gredo v stsl. po III. sklanjatvi, sprevrgli so se v nsl. v II. (§ 31, 1), n. p. *ta-t* stsl. *tatь tati* (: *ta-jiti*), nsl. *tat tata* ali *tatu*; *zę-t*, *-a*, stsl. *zętь zęti*.

5. *sti* (*stь*), II. (morda po sliki *zavist*, *past*) tvori pojemske samostalnike *a*) iz prilogov: *debelô-st*, *čisto-st*; končnica *-ck* često odpade: *krěpost : krěp-ck*; *b*) iz samostalnikov: *cesarost*.

6. *tva* (*tvъ*, *tva*, *tvo*), I. tvori *a*) ženske (izvirno pojemske) samostalnike: *bi-tva*, *žę-tva*; *bri-tva*; *kosi-tva*, *ženi-tva*; po teh *ter-i-tva*, prim. § 33, 4; *b*) srednje: *poséstvo : po-séd-tvo*; *c*) priloge: *mr-tev*, *ply-tev*, *črstev*.

7. *ьstvo* (*: tva*), II., tvori *a*) iz prilogov pojemske samostalnike: *uboštvo* stsl. *ubožьstvo* (§ 21, 4) *: ubog*; *b*) iz samostalnikov pojemska in zborna imena: *človeštvo : človĕk*, *pohištvo : (oprava) po hiši.*

Op. *stvo* + *ije* = *stvije* : *cesarstvo*, *cesarstvije.*

8. *nt*, I. tvori sedanjikove tvorne deležnike: *nesę* stsl. *nesy* iz *nes-o-nt* § 44; navadno je ta priponka podaljšana s priponko *ja* (*jь*, *ja*, *je*) *: nesǫč* stsl. *nesǫštь* iz *neso-nt-jь.*

9. *otъ*, I., se nahaja na besedah, ki značijo neki šum in glas: *groh-ŏt*, *klop-ŏt*, *brb-ot*, *fof-ot*; prim. glagole imenske *grohočem* itd.; pa tudi: *kok-ot*, *živ-ot.*

10. *etъ*, I. (: *otъ*), *: trep-ĕt*, *bek-et*, *šep-et.*

11. *ztъ*, *ьtъ* (: *otъ*, *etъ*), : *os-et* stsl. *os-ztъ*; *skržat*, stsl. *skrežьtъ* Cicade.

Op. *Laket lakta* in *lahti* (§ 20, 1, op. 2) gre v stsl. po III. sklanjatvi, prim. § 31, op. 1; jednako *nohet*, stsl. *nog-ztь*; *vĕhet* Büschel Heu (*vèhet*).

12. *atъ*, II., čini priloge, ki značijo obilnost onega, kar kaže deblo, *a*) iz samostalnikov: *gorat* : *gora*, *lasat*, *glavat*; *b*) iz prilogov: *pernat* : *peren*, *zobnat*, *pepelnat*; priponko *klj* pred *at* ima n. p. *grenkljat*, *sivkljat.*

13. *astъ*, II. (jednako): *a*) *bedrast* : *bedro*, *bokast*, *grčast*; *b*) *kosmatast* : *kosmat*, *dimnast.*

14. *itъ*, II., prim. *atъ* : *imen-it*, *očit* : *oko*, *breg-ov-it*, *grom-ov-it.*

15. *ič* iz *it-jь* (§ 18, *c*), II., tvori *a*) iz samostalnikov pomanjšane samostalnike: *prtič* : *prt*, *brež-ič* : *brĕg*, *vrš-ič* : *vrh*, *bož-ič* : *bog.* Često znači pomanjšani samostalnik novo rodbinsko razmero: *stričič* : *stric*; *b*) samostalnike iz prilogov: *belič* : *bĕl*, *mrlič*, *hudič.*

16. *ęt-*, II., znači često mlado živinče: *zajče* iz *zajčęt* (§ 24, 6) rod. *zajčęta* : *zajec*, *volčę*, *kozlę* itd.; pa tudi *deklę*, *otročę* in iz prilogov *zaspanę*, *prismodę*, *lenę lenęta* itd.

Op. 1. Oblike *-čęt* so postale iz ьc(ь) + *ęt-* : *vrabčę* : *vrabec*, *družinče*, *sinče.*

Op. 2. *Bablę*, *sirotle* imata priponko *tlęt-*, *kravšle* pa *šlęt-.*

17. *yto*, I.: *kor-ito* iz *kor-yto*, *kopito.*

18. *uta* (*utъ*, *uta*), I.: *tek-ut* (*tekoča živalica*) Federlaus, *zjut* Abgrund : *zij-ati*; II. *pol-uta* Hälfte, *prh-uta* Schuppen, Loderasche.

19. *uti* (*utь*), I.: *krelj-ut* Flügel, *plav-ut* zraven *plav-uta.*

Op. Zadnje tri priponke so si v rodu s priponko 8. *nt*, prim. *per-ǫtь* iz *per-o-ntь* : *perut* : *peruta* in stsl. *nesy* : *nesǫšti*.

20. *avt*, I. je nemški *walt* : *Raufbolt* (iz *-walt*) : *raubolt*; po takih *zmikavt* Dieb : *zmyk-ati*, *plez-avt* Specht : *plěz-ati*.

11. priponka *da* in družice z značajem *d*.

§ 93. 1. *da* (*dz*, *do*), I. tvori *a*) priloge: *sě-d* : *si-jati*; *b*) samostalnike: *ču-do* : *ču-ti*; II. tvori pojemske samostalnike: *svobo-da*: hrv. *svobo-st*, prim. *svoj* in *sebe*; *pravda* : stsl. *pravь-da*.

Op. Nekateri časovni prislovi imajo priponko *da*, ki pa ima drugi izvor, n. p. *keda-j*, *keda-r* iz *kz-da* : stsl. *kz-gda*; tako tudi *se-daj zdaj*, *te-da-j*, *vsik-da-r*, *on-da* itd.

2. *di* (*dь*), I.: *pę-d* : *pьn-em*.

3. *ada* (*adz*, *ada*), II., tvori iz samostalnikov nove samostalnike: *strn-ád* Goldammer malorus. *sternyk* : *strn strnišče*, *močer-ad* Molch : *močvěr močěr* Sumpf: — *grm-áda*, *čel-ada* : *čelo*.

4. *adi* in *jadi* (*adь*), II. tvori iz prilogov ali samostalnikov zborna imena: *živ-ád*, *zvěr-ad*, *zelen-jad*, *gnjil-ad*, *krhl-jad*, *prhl-ad*, *troj-ad* (τριάς, τριάδ-ος).

5. *ędo*, I.: *gov-ędo* : kor. *gu-*, *gov-* (: Kuh).

6. *uda* (*udz*, *uda*), I. *męt-úda* Buttermilch : *męt-em*; II. *mrtv-ud* in *mrt-ud*.

7. *nd*, *ndi*, *ndu*, *ndě*, II., tvori prostorne prislove, *n* je shranjen v nosnem *ǫ* : *tǫd*, *tǫdi*, *kǫdi*, *kǫder*, *kǫdu*, *po-vsǫdi*, *onǫd*, *někǫd* itd.

12. priponka *va* in družice z značajem *v*.

§ 94. 1. *va* (*vz*, *va*, *vo*), I., stvarja *a*) iz korenov in sicer *α*) samostalnike: *o-dě-v*, *o-dmě-v*, *do-lě-v* in *do-li-v*, *za-li-v*, *po-či-v*, *nra-v* in *narav*, *dra-v*; — *pri-sta-va*, *za-stave* (množ.) Hinterhalt, *nji-va*, *za-dě-va*, *mr-va* prim. § 85; — *pi-vo*, *dr-va* (množ.); *β*) priloge: *si-v* : *si-jati*, *pla-v*; *b*) iz glagolov in sicer 1. iz glagolov na *a*, *α*) priloge: *bolěha-v*, *laja-v*, *miža-v* : *mižavo vreme* : *miža-ti meži* » *prši*, *mrmra-v*, *mudlja-v*, prim. deležn. tvor.-pret. I. *hvali-v hvali-vši*, kjer je *v* podaljšan v *vz*(*s*) in *vzs* + *jь*; *β*) samostalnike: *drža-va*, *velja-va*, *dyša-va*; po takih nadalje *kurjava*, *svěčava*: 2. iz glagolov na *i* n. p. *ljubi-v*, *neplodi-v* in morda *znameni-v*.

2. *iva* (*ivъ*, *ljiv*, *ivo*, *iva*), I., tvori po sliki izglagolskih tvoritev vrste IV. *a*) priloge iz glagolov III. in V. vrste: *laživ* : *laž-em*, *zavidiv*, *hotiv* (in *fotiv*) : *hot-eti*, *nagajiv* : *nagaj-ati*. Priponka *ljiv* se nanaša menda na jednake glagolske tvoritve, n. p. *zgrabljiv* : *zgrabljam*, *pozabljiv* : *pozabljam*; po takih nadalje: *potrpljiv*, *skrbljiv*, *zaupljiv*, *zavidljiv*, *svadljiv*, *bodljiv*, *postrežljiv* itd.; *b*) srednje samostalnike: *gradîvo*, *prędivo* (*tvarina za predenje*), *kladivo* zraven *kladvo*; II. tvori *a*) priloge in sicer *α*) iz samostalnikov, ti prilogi značijo obilost tega, kar kaže samostalnik: *črv-iv*, *vozgr-iv*, *snět-iv*, *milost-iv*; jednako priponka *ljiv* : *bojazljiv* iz *bojaznlivъ*, *pametljiv*, *milostljiv*, *smradljiv*, *strašljiv*, *darežljiv*, *sramežljiv*, *trpežljiv* itd.; *β*) iz prilogov: *lẽn-iv*, *medl-iv*; *b*) samostalnike (srednje): *ognjîvo* Feuerzeug, *sočîvo* Gemüse, Greiselwerk : *sok* severosrb. Linsenfrucht, + *ije* : *sočivje*; (ženske): *kopr-îva* : *koper*, *tęt-iva* *Sehne* : *tęt-* gespannt iz *tьn-* dehnen, spannen.

3. *ava* (*avъ*, *ava*), II., je postala po tvoritvah 1, *b*, 1, in čini *a*) priloge in sicer *α*) iz samostalnikov (prim. *iva* II.): *grbav* : *grba*, *krastav* : *krasta*, *gobav* : *gǫba* itd.; *β*) iz prilogov: *běl-av*, *črn-av*, *lisičjav* : *lisičij*; *b*) samostalnike *α*) možke: *rokáv* : *rǫka*; *β*) ženske: *dobráva* in *dóbrava* : *dobrъ* = *dǫb* (*hrast*).

4. *java*, II.: *goščáva* : *gǫst*, *puščava* : *pust*, *širjava* : *šir-ok*; — *zmotnjava* : *zmotnja*, *izkušnjava* : *izkušnja*.

5. *ova* (*eva*), II., čini *a*) posestne priloge in sicer *α*) iz jednninskih imen navadno možkih: *Adam-ov*, *soséd-ov* in *sósedov*, *cesárj-ev*, *mož-ev*; tudi iz imen zelišč in dreves: *mak-ov cvet*, *orẽh-ov les*, pa tudi *grušk-ov les* : *gruška*; nadalje: *jutrova dežela*.

Op. 1. Samostalniki na *c*, po kojem se mehča *o* v *e*, imajo dandanes navadno *c* omehčan v *č* : *stričev* : *stric* (§ 19, 2, op. 2); prim. stsl. *otьčevъ*.

Op. 2. Iz množinske oblike *otre* je tvorjen prilog z golim *v* *otrev*: *otreva srajca*, prim. *nju-n*, *nję-n* § 91, 11.

β) iz prilogov: *ist-ov*, *syr-ov sur-ov*, *jal-ov*, *kak-ov*, *tak-ov* itd.; *γ*) iz rodilnika: *njeg-ov* : *njega*, *njih-ov* : *njih*, a *čiga-v* : *čiga*; *b*) samostalnike: *rísev* = *rys* Luchs, *žénsev* zraven *žensko ženso človek z istim imenom*; *na skakov gnati*.

13. priponka *ma* in družice z značajem *m* (tudi *ba*)

§ 95. 1. *ma* (*mъ*, *ma*, *mo*), I., tvori *a*) priloge: *prě-m* (*raven*, *ako prem* = *akoravno*, *premda*): *pr-*, *str-m* : *stra-n* *pro-stor*; prislov *mi-mo*:

mi-noti; *ma-m* v besedi *mam-iti*; *lak-o-m* v besedi *lakom-en*; prim. stsl. deležnik sedajn. trp. § 45; tako tudi naš *ljubi-m* v besedi *ljubim-ec*, nadalje *po-brati-m*, *po-sestri-ma*, *oči-m*, *ženi-m*; *b*) samostalnike *dim* iz *dy-mъ* : *dyje*, *u-m* : *u-ho*, *dr-m* : *drě-ta*; *ra-ma* : Arm lat. artus; — *pis-mo*, *prě-vĕs-mo* Garbenband in *po-vĕs-mo* Spinnhaar — *vĕsmo* iz *vęz-mo* : *vęz-ati*.

Op. 1. Ta priponka je menda tudi v besedah *vidoma*, *vědoma*, *nevědoma* glej § 45; potlej morda *skakoma* in Galopp in *priskakoma* ter na samostalnikih, kjer se priponka dotika s končnico orodnikovo (načinovnega orodnika) : *siloma*, *zaporędoma*, *věkoma věkomaj* itd., zarad končnega *a* primeri *tojdika*, *laníka* : *tojdi*, *lani*.

Op. 2. Končnica *am* stsl. *amo* v krajevnih prislovih na vprašanje *kam* je morda v zvezi s tožilnikovo končnico *m*, prim. *kam*, *inam*, *sěm*, *tam*, *onam* itd., stsl. *inamo*.

2. *men* (*men-*, *mę*, *mno* : *λεγ-ό-μενο-ς* : *al-u-mnu-s*), I.: *kamen*, stsl. *ka-my* iz *ka-mān* (= *ἀκ-μών*) rod. *ka-men-e* nsl. *kamena* § 34, 1, *a*; *krę-men*, *pla-men* (*ogenj pla-pol-a*, prim. *mlamol* § 83, I., 7, *β*, 3); — *sě-mę* § 34, 1, *b* : *sě-jati*, *brě-me*, *vrě-me*, *ple-me* : *pol spol pol-t*, *vi-me* iz *vyd-mę* (*οἶδ-αϱ*); — *gu-mno* izvirno *zemska tla*: *gov-no*, iz oblike *gumno* je postala oblika *gumlo* in *gumla*; *žr-mno* in *žrmla*.

3. *měnъ*, I.: *ruměn* iz *rud-měnъ* : *rud-eč*.

4. *man*, II. = nem. Mann : *pūr-man* : *pura*, *rac-man* : *raca*, prim. nem. Enterich, Gänserich (rich = Reke *mož*).

5. *ba* je postala morda iz priponke *ma* in je I. in II. Tvoritve I. so sprva iz glagolov vrste IV., vrstni samoglasnik je v stsl. oslabljen v ъ in je v nsl. izpal, n. p. *slûžba* stsl. *služъ-ba* : *služi-ti*, *bor-ba* : *bori-ti*, *začimba* (§ 21, 1) : *začini-ti*, *hramba* : *hrani-ti* itd.; po takih nadalje: *postrežba* : *postrěž-em*, *prisęžba* : *prisęž-em* i. e., celo *iznajdba* : *iznajd-em*; II. tvori iz prilogov samostalnike, ki značijo lastnost: *gnjilò-ba*, *grdo-ba*, *zlo-ba*, *zvĕsto-ba*; pa tudi *leščerba*, *škalba deževnica v skali*.

Op. *Sloba* Abschied (ogr.) je kratica iz *sloboda* : *vzeo je sloboudo od brátov* Kuzm. 253, *slobou* 127, 140, 253, 256.

14. priponka z značajem *p*.

§ 96. Priponka z značajem *p* je naj bolj redka, nahaja se le v obliki upъ, II., na prilogu *gorjup* bitter : *gorъ-kъ* in v samostal-

nikih *galûp črnilo* in *skraljup* (*škraljub*, *škrljub*, morda iz *skorjup*) *koža in površje* (*skora*) *na mleku*.

15. priponka *ka* in družice z značajem *k* (in *č*, *c*).

§ 97. Priponka *ka* je iz zaimenskega korena.

1. *ka*, I., *a*) (iz korena): *zna-k* : *zna-ti*; *pol-k* : *pol*, *spol*; *zvǫ-k* : *zvèn-ěti zvon*; — *mla-ka*; *b*) (iz glagolov): *lijá-k* : *lija-ti*, *zijá-k*, *požirá-k*, *rězá-k*.

2. *ъka*, *ьka* (*ъkъ* in *ьkъ*; *ъka*, *ъko*); *ъkъ* ali *ьkъ*, I. — razloček je težek razven po nebnikih — se pritika na koren ali na glagolsko deblo, kojemu se odbije vrstni samoglasnik, ter znači ime dejanja (nomen actionis) ali dovršenega dejanja (acti), posled tega tudi (konkretno) pripravo ali nasledek dotičnega dejanja: *navr̂žek* : *navrže se*, *ogr̂izek* : *gryz-*, *zavr̂nki* (množ.) na vzhodu *závrnki* Leinwandenden : *zavrne se*, *zaslûžek* : *zasluži se*, *ogôrek*, *zamotki* Wirrgarn : *zamǫta se*, *odlômek* : *odlomi se*, *ogrâbek* : *kar se ograbi*, *ocejki* : *kar se oceja očědi* itd.; — *zbîrka* : *zbira se*, *popěvka* : *popěva se*, *obujka* : *obuja se*, *zasunka* Riegel : *zasune se*, *naděvka* Wurstfülle : *naděva se*, *tačke* (množ.) Schubkarren : *tak-ati se* itd; II. kot drugotna priponka *a*) pomanjšuje samostalnike: *dâr̥ek* : *dâr̥*, *bělček* : *bělec*, *palček* : *palec*, *stroček* (*česna*) : *strǫk*; — *kletka* : *klět*, *telička* : *telica*, *ženka* : *žena*.

Sem spadajo menda tudi tvoritve ženskih imen iz možkih: *medvedka* : *medved*, *levovka* : *lev*, *židovka* : *židov*, prim. stsl. *židovinъ*; jednako tudi menda *dolánka* : **dolan*, prim. *dolanec*, *gorjanka*, *poljanka*, *slovénka* : *slovénъ*, prim. *slověnec* in stsl. *slověninъ*.

klǫbko : *klǫbo*, *jabolko* : *jablo*; *b*) tvori samostalnike iz prilogov (deležnikov, številnikov): (možki) *začętek* : *začęt*, *žganek žganki* : *žgan*, *zaprtek* (*žlaprtek*) : *zaprt*, *osnutek* : *osnut*, *ostan-ek*, *četrt-ek*, *pęt-ek*, *utor-ek vtorek torek* (§ 88, II.) Sem spada tudi ona tvoritev, po kateri se zveže skladenski skupek v nov samostalnik, n. p. *nadněvek* : *kar na dan zaslužiš*, *naprstek* : (*pokrov*) *na prstu*, *zatilek*, *zajutrek zajtrk* itd.; (ženske): *brinovka* (*ptica*) : *brinov*, *pečen-ka*, *krmljen-ka*, *rejenka*, *pogorelka*, *pevka*, *delavka*, *pijavka*, *dvojka*, *trojka*; — *nastranka* : *na strani* (*žena*), *podrešetka* : (*slaba* n. p. *pšenica*, *ki pri občinjenju pada*) *pod rešeto*.

Op. *Bělka* die weisse Kuh : *běla krava* eine weisse Kuh.

c) tvori in pomanjšuje priloge, podstavni prilog je navadno zgubljen a vidi se v sorodnih tvoritvah: *krẽp-ek* : *krẽp-iti krẽpo-st*, *bliz-ek* : *blizo*, *ǫz-ek*: *ǫže ǫžji*; — *tolíčko* : *tolíko*, *maličko*.

Op. *Sinko*, *rudečko* i. e. so pač izvirno zvalniki iz *sinek*, *rudeček*.

3. *oka* (*okъ*, *oka*), I.: *svẽd-ok* : stsl. *vẽd-okъ*, *snúb-ok* in *snòbok snobóka*; — *lál-oka* Kinnbacke; II. *vis-ok* : *više*, *vys-*; *šir-ok*, *žest-ok* fest.

Op. *Veli-k* ima podstavno deblo *veli* stsl. *velij*.

4. *aka* (*akъ*, *aka*), II., prim. tvoritve pod 1, *b*), tvori samostalnike *a*) iz prilogov: *divják* : *divij*, *lẽv-ak*, *jun-ak* (prim. *jun-oš*, *inoš*, *jun-ec*, *junica*, nem. *jun-g*), *nov-ak*, *svak* iz *svoj-ak*; *kózjak*, *krávjak*, *kȗrjak* itd. (*blato kozje* itd. ali prav za prav se dostavi v mislih možki samostalnik); *pšeníčak* (kruh); *spodnjak* (kamen mlinski spodnji); *trojáki* Pfingsten itd.; *b*) iz samostalnikov: *boják* : *boj*, *polják* : *polje*, *nosák* : *nos*; *gosák* : *gǫs*, *možák* : *mǫž*; — *šibraka* Reisig; *c*) priloge iz prilogov (zaimena iz zaimen): *tak* : *tъ*, *a*, *o*, *ov-ak*, *en-ak* (*jedn-ak*), *vsak* : *ves*.

5. *jakъ*, II. (jednako), *a*) *prevzetnjak* : *prevzẽten*; *rženjak* (kruh): *ržen*, *postružnjak*; *obročnjak* (*nož*), *štrtinjak* (*sod*); *svínščak* (hlev): *svinsk*, *kȗrnjak*; *b*) *selják* : *selo*, *vínjak* (*nož*, *človek*) Weinrebenmesser, Winzer; *koščak* (*orch*) : *kost*.

6. *ikъ*, II., tvori *a*) pomanjšane samostalnike: *grozdík* (*na srabotini*): *grozd*, *malík*: *mal*, *b*) samostalnike *a*) iz prilogov na *en*(*ьnъ*): *dolžník* : *dolžen*, *voznik* : *vozen*, *gréšnik* : *grešen*, *vrstnik*, *vérnik*, *híšnik*; *práznik* (*dan*), *glavník* (*česelj*), *povódnik* (*konj*), *vógelnik* (*kamen*); *β*) iz deležn. trp. pret.: *učeník* : *učen*, *krščeník* : *krščen*.

7. *ěkъ*, I.: *val-ěk* Walze, *pis-ěk* Schreibfeder; *člověk* je morda sestavljena beseda, koje prvi del si je v rodu z besedama *čeljad* Familie in *koléno* Stamm.

8. *yka* (*ykъ*, *yka*): nem. ung, ing, I.: *jezík* iz *jęz-ykъ*; *vladíka* iz *vlad-yka* čes. *vladik* nem. Wahling, *motíka* iz *mot-yka*.

9. *ьska* (*ьskъ*, *a*, *o*) : *ιzo-ς* lat. icu-s nem. isch (*ποιητ-ιzo-ς* poet-isch), II. tvori priloge *a*) iz samostalnikov zvečine takih, ki značijo množino, večkrat je uže podstavljen prilog na *ov* ali *in* : *slovénsk* v določni obliki *slovénski*, stsl. *slověnьskъ* : *slověn-* v jedn. *slovenинъ*, *babski babinski* : *baba*, *vilinski vilovski* : *Víla*, *nebeski* : *nebes-a*, *oslovski*, *gosinski*; zraven *človéški* iz *človečki* (§ 21, 4) in *človečanski* se bere pri Krelju tudi *človečaski*, stsl. ima *člověčьskъj*,

oblika *človečanski* je zato postala morda iz *človečaski*, prim. *ženitvanski* (*ženitvansko oblačilo*) : *ženitva*; *b*) iz prilogov (deležnikov): *vsakojački*, *samski*, *klečečki* (§ 44).

10. *ča* iz *k* + *ja*, § 18, *a*), I., *a*) iz korenov: *bi-č*, *dra-č* Geströppe, *bra-č* Sammler, *zva-č*, *b*) iz glagolov in sicer *α*) na *a* : *baháč*, *kopa-č*, *kota-č* Rad, *kova-č*, *ora-č*, *pokriva-č*; — *brisá-ča*, *věja-ča*, *igra-ča*, *pokriva-ča*; *β*) iz glagolov na *i* : *mlati-č*, *ribi-č*, *slavi-č*.

11. *ača* (*ačь*, *ača*), I. (prim. 10, *α*) *tolk-áč*, *prevozač*; — *vrtáča* Wasserwirbel, *doj-ača* (*krava*), *per-áča*, *pij-áča*; II. *brad-áč* : *brada*, *kljunač* ; *kljun*, *kol-áč* : *kolo*, *rog-ač* : *rog*, itd.; — *srp-áča* : *srp*, *drv-ača*, *krastáča* Kröte : *krasta*, itd.; prim. še *debelača* Mais (recimo *pšenica turška*) : *debelak* (*človek*), *divjača* (*ženska*) : *divjak*, *samojača* Inwohnerin : *samojak* (*vol*).

12. *jača*, II.: *dimnjača* Rauchstube : *dimen*, *a*, *o*, *kropnjača*, *slamnjača*, *solenjača*.

13. *ičь*, I. (prim. 10, *β*) : *pozôv-ič*, *pokop-ič*, *prilaž-ič* Helfer in Lügen, *širič* in *čir-ič*.

Op. Tvoritve: *bel-ič* (*denar*), *muh-ič* (*zelišče*), *jam-ič luknja v stopi* in vsa deminutiva gredo na podstavno obliko *t-jь* prim. § 92, 15; *slad-ič* (*sladičje*) Süsswurzel : belorus. *sladyč* ima naj bržej priponko *yč*.

13. *išče*, II., znači *a*) mesto: *ogníšče*, polu. *ognisko*, stsl. čes. hrv. *ognište* : *ogenj*, *gnojišče*, *prôsišče* itd.; od deležn. tvorn. pret. II. *prebiválišče*, *pribežálišče*; *b*) čas: *godišče*; *c*) ročaj orodja, ki je kaže deblo: *toporíšče*, *kosíšče*, *ratišče* Lanzenstiel; *d*) *babiščè* elendes Weib, *zélišče* Pflanze.

14. *ьca* (*ьcь*, *ьca*, *ьce*), naj bržej iz *ьk* + *jь*, tako da je tu jotovanje povzročilo sično stopnjo. I. kot prvotna priponka znači *ьcь* ime činitelja, redko dejanja: *bòd-ec* : *bod-*, *gȏd-ec*; *lôvec* : *lov-iti*, *mlât-ec*; *pěv-ec* : *pěv-ati*, *klopot-ec* : *klopot-ati*, *strěl-ec* : *strěljati*, *sȏd-ec* : *sȏd-iti*; *udarec* : *udariti*.

Op. Besede *delavec*, *bajavec*, *plezavec* i. e. gredo ali na prilog **delav*, prim. *delaven* in § 94, 1, *b*, ali je *v* vrinek.

II. kot drugotna priponka *a*) pomanjšuje samostalnike; pomanjšalni pomen se včasih zgubi, če podstavno ime ni več navadno, ali če ima drugi pomen: (možki) *brât-ec*, *ot-ec* : *otъ* (*ἄττα*), *lȏč-ec* : *lok* (§ 19, *a*, *δ*); *kic* iz *kyj-ec*, *stric* iz *stryj-ec* prim. *strina*, *ujec*

prim. *ujna*; *zidec* Gesimse : *zid*; (ženski) *brvca* : *brv*, *krv-ca*, *ov-ca* : *ov-en*, *mišice* (množ.) : *miš*; (srednji) *drevce* : *drěvo*, *ušesce* : *ušes-*, im. *uho*, *srce* iz *srdce* : **srdo* prim. *srd srdit*; *b*) čini samostalnike iz prilogov (deležnikov, zaimen) : *lažnjîv-ec*, *pelinov-ec*; *běl-ec*, *sěr-ec*; *prišlec* : *prišel*, *pogorěl-ec*; *rězan-ci* (množ.), *žgan-ci*; *mrtv-ec*; morda *dělav-ec*; *c*) samostalnike iz samostalnikov *α*) iz ženskih možke: *srnec* : *srna*, *volgec* : *volga*; *β*) z novim pomenom: *gǫb-ec* : *gǫba*, *smol-ec* : *smola*; *γ*) take, ki značijo prebivalca : *Kranjec* : *Kranja Krajna*, *Moravec*, *primorec* : *pri morju*, *zadravec* : *za Dravo*; — *bukovca bukevca* : *bukev bukva*.

Op. V besedah *hotonce*, *napetce*, *ukradce* i. e. je *ce* iz *ice*, *ice* je prislovni rodilnik iz im. *ica*; v besedah *zdajci*, *tadajci* je *ci* mestnik jedninski.

15. *ica* (glej 14), I.: *klíca*, *plev-ica*, *pred-ica*, *ženjica žnjica*, *per-ica*, *ter-ica trica*, *dojica* (*krava*), *izdajica*; II. *a*) pomanjšuje: *bábica*, *brázdica*, *b*) čini ženska imena iz možkih: *krtica* : *krt*, *kmetica*, *kovač-ica*, *božica* : *bog*, *òslica*, *Korošica* : *Korôšec*; *c*) čini samostalnike iz prilogov (deležnikov, števnikov): *golica* (*gola pšenica* bez resovja), *lěv-ica*, *nov-ica*, *prav-ica*, *topl-ice*, *množ-ica* : *mnog*; *pęt-ica*, *desęt-ica*; *cvětl-ica*, *goręč-ica*; *gnójnica* : *gnojen*, *a*, *o*, *hlačnica*, *pšeničnica* (*slama*), *kováčnica* : *kovačen*, *drevárnica*, *kolárnica*; *d*) samostalnike z novim pomenom iz samostalnikov: *stenica* : *stěna*, *ádamica* Adamsapfel; *e*) veže sestavo: *sǫkrvica* : *sǫ* in *krv*, *sǫržica* : *sǫ* in *rž*.

16. *ęcь* : *měs-ęc*, *zâj-ęc*.

16. priponka *ga* in družice z značajem *g* (*ž*, *z*).

§ 98. 1. *ga* (*gъ*, *ga*), I.: *plu-g* : *plu-ti* (fahren); *sluga* : *slušam*, *snâ-ga* : *sna-* (*mívati*).

2. *ogъ*, I.: *sap-og* (Schnür-) Schuh : *sap-* (*vezati*); *mn-og* iz *mьn-og* : Menge; II. *brlog?* Lager des Wildes.

3. *iga*, I.: *ver-iga* zraven *ver-uga* : *za-vrě-ti*; II.: *češlíga* Distel : *češelj*.

4. *jaga*, II.: *vinjâga* wilde Weinrebe : *vino*.

5. *uga*, II.: *jar-uga globok jarek*, *plěč-uga plečasta ženska*, *postruga* zraven *postrva* in *postrv*.

6. *inga*, *unga* iz nem. *ung* : *istinga* Kapital ogr., *vęz-unga* Angebinde gorenjska in tujke: *koštinge*, *rájtinga* itd.

7. *ež*, menda iz *eg* + *jь*, I.: *bôd-ež* Schwert, *grdo-ględ-ež*, *klat-ež*; *séd-ež*, *tépež* itd.: II.: *bâb-ež*, *grd-ež*, *lákomn-ež*, *hudôbn-ež* itd.

8. *už* (prim. 7), II.: *mehk-už* (*človek in rak po levitvi*).

9. *iš* ali *yš* (prim. 7), II.: *drob-iš*.

10. *ezъ*, I.: *vîd-ez* : *na videz*, *brl-ez* Triefäugiger : *brl-av brl-eti*, *brl-ez* in *brgl-ez* Specht, *gâb-ez* Schwarzwurz; II. *samez* : *po samez hoditi* : *sam*.

11. *ęz* : nem. *ing* : *knęz* stsl. *kъnęzъ* in *kъnęgъ* : stnem. *Chuning* (König, nobilis, generosus) in got. *kuni* Geschlecht; *pênęz* : stnem. *phenning*, ki pa je pre iz slovanskega; *vitęz* : nem. *Witing*.

17. priponka *ha* in *sa* in družice z značajem *h*, *s* (*ś*).

§ 99. 1. *ha* (*hъ*, *ha*), I.: *smě-h* : *smě-jem se*, *slu-h poslu-h* : *slu-* *slyšati*, *pu-h*, *du-h*, *po-voh* : *von-jati*; *ženi-h* zraven *ženi-m*; — *strě-ha* : *str-m*, *mé-ha*, *vě-ha* Spund (Luftloch) : *vě-je*, *tróha* (§ 83, I., 6, *γ*, 3) : *trě-ti*.

2. *aha* (*ahъ*, *aha*), II.: *sirom-ah* zraven *sirom-ak* : *sêr sir*, *rant-aha* (*ponjava*, ?Raintuch, Rein = Feld).

Op. Ta priponka se podaljšuje s priponko *nъ* na pomanjšanih prilogih: *polagahan* langsam, *polagahno* allmählich: *lagek lahek*, *maljahan* iz tega *majhen*, *mehkahan*, *novehen*, *tenehen*, *živahen*.

3. *uha* (*uhъ*, *uha*), I.: *sop-uh* Dunst : *sop-em*, *o-ględ-uh*, *potep-uh*, *polež-uh*; II.: *ôčuh* : *oče*, *kôž-uh* : *koža*, *grd-úh*, *črn-uh* zraven *črnjuh*; — **gorjuha* **goruha* v besedi *gorjášica gorušica* stsl. *goruha* Senf : *gorъ-k* (*žge na jeziku*), *pavl-uha* Harlekin.

4. *juha* (*jeha*, *jiha*), II.: *máčuha* zraven *mačeha máčiha* : *mati*.

5. *ihъ*, I.: *omet-ih* Bartwisch, *sop-ih prevzetni človek*, *mač-ih* hitzige Krankheit : *mъk-* (*premaknen* : phantasieren).

6. *sъ*, I.: *ča-s* Zeit (Weile) : *ča-jati* = *čakati*; *sta-s* Statur : *stasa si Vilinskoga*, *goro-stasen* gross wie ein Berg : *sta-ti*; *vla-s* *la-s* : *vol-na*, *kla-s*, *razdrâ-s* (*na obleki*) *razdrapan človek*; *rus* iz *rud-sъ* : *rud-eč*.

7. *asъ*, II.: *modrâs* in *modrâvs* Natter : *moder* (blau).

8. *os-*, v slabejši obliki *es-* (§ 34, 2), I.: *slov-o(s)* (§ 24, 6), rod. *slov-es-a* stsl. *slov-es-e* : *slu-* pred soglasniki *slov* (*slu-ti*).

9. *ъs-*, *vъs-*, I. na deležn. tvor. pret. I. (§ 46, 3), n. p. *hvalic*, *hvalivši*.

10. *jes-*, II. na primernikih § 39.

11. *ša*, morda iz *h* + *ja* ali *s* + *ja* (*šь*, *ša*), I.: *dudá-š* : *duda-ti na dude igrati*, *kocká-š*, *kartá-š*, *požirá-š* itd.; — *ber-ša* Raffholz : *ber-em*, *ru-ša* Rasen; II.: *vsak-ši*, *tak-ši*, *nikak-ši*; samostalniki: *bêlša bela krava*, *dimša*; *topirša* Nachteule (Dirne) : (*ne-*)*topir*.

12. *aš*, II. (po 11, I.): *bander-áš*, *velik-aš*, *plemenit-aš* itd.

13. *ošь*, I.: *kok-ôš*, *i* : *kok-ot*.

14. *eša* (*ešь*, *eša*), I.: *lem-eš* zraven *lem-ež*; — *hrk-eša* Schnarcher.

15. *uš*, II.: *okol-uš okol-uš* Umweg, *šip-uš* Flötenbläser : *šip* Flöte, *bogât-uš*.

16. *yš* in *iš* (zadnja priponka vsakako po nebnikih), II.: *cipelíš* Stiefel : *cipela*, *drobiš neka trava*, *kališ* Kot : *kal-uža*, *modr-íš* Kornblume : *moder blau*, *prpríš* Quendel : *prper* Pfeffer, *stál-iš* Wohnung, Stand.

Op. Sorodnost, ki je deloma med *s* in *h*, je vzrok, da so se razpravljale te priponke skupno.

II. Sestavljena imena.

§ 100. Sestava je dvojna: 1. sklopek (Zusammenrückung), 2. sestava v ožjem pomenu (Komposition): *polmispoltič* je sklopek, *branovlěk* je sestava.

Pri sklopku ostanejo posamezne besede za se, navadno tudi vsaka s svojim posebnim naglasom; v sestavi zgubi vsaj jedna izmed sestavljenih besed svoj posebni značaj in prime nekako sestavno znamenje; sestavljena beseda ima navadno jeden naglas. Nekatere tvoritve so izvirno sklopek in postanejo vsled daljnejšega izvoda sestava, n. p. *blagosloviti* je sklopek iz *blago sloviti*, *blagoslov* je izvod iz *blagosloviti* in je sestava; *podběl* (*od spodaj nekaj bel*) je sklopek, *podbělec* Art weisser Trauben je sestava.

1. Sklopek.

§ 101. Sklopuje se: *a*) ime z imenom; samoglasnik prednjega imena često odpade: *laket-brada*; *pedenj-človek*; *polmišpoltič*; *velеumen*; *ves-*(*v*)*oljen*.

b) čestica z imenom in sicer: *α*) nikalnica z imenom: *neizrečen*; *neslan*; — samostalniki: *nečast*; *nedolžnost* : *nedolžen*; *nemar* : *v nemar pustiti*.

Sem spadajo tudi tvoritve: *maklén* prim. *klén*; *madravec* : *dravec* halb verschnittenes Pferd : *drěti*; *majelovec* : *jelovec*; *macizra* : *cizra*; *matprika* : *dobrilna*; *macêsen* na Rezjanskem *masosan* : *sosen* stsl *sosna*; *ma-* pomeni *ne* tedaj *maklén* - *ne* (*pravi*) *klén*.

β prislovni predlogi z imenom:

1. *na* : *nagluh*, *nakriv*, *nakysel*; *na* tukaj pomanjšuje; tudi sestavljeni glagoli so sklopljeni nasproti prvotnim: *nosim* : *nanosim*.

2. *pa*, *pas*; *pa* je poznejši *po*, *pas* je podaljšek iz *pa* : *pasterka* iz stsl. *pa-šterka* Stieftochter, *pasterk*; *paroj* Jungferschwarm : *roj*; *pa-toka* Trebermost; *pazder*, *pazdir*, *pezder* Agel iz *pas-der* : *drě-ti*; *paznohet* Klaue, *pažnog*, stsl. *paz-nogъtь* iz *pas-nogъtь*; *panoga*; *poskon* unechter Hanf iz *pas-konь*, **konь* - *kon-oplja*; *pazduh*, *pazduha*, *pazuha* Achsel Achselhöhle iz *pas-duha*, **duha* - *rama*.

3. *pra* : *prakol stari kol* : *kol*; *pra* je v rodu s *pro*, ki je ohranjen v besedah *prostor*, *prodaja*; tvoritve: *pravek*, *praded*, *pravnuk* so večidel v zgubo prišle.

4. *prě* pomnožuje: *prěbogat*, *prělěp* itd., *prěvred* zu früh, *prěděd* - *praděd*; *prěblato* zu grosser Kot; *prělěpota*; tudi *sprělěp izъprě-lěpъ*; *prěveno* : *vedno* : *v edino*, primeri *v eno měr*.

5. *pri* pomanjšuje: *priběl*, *pričrn*, *prisladek*, *priměn*, *priprost*.

6. *pro* v sklopku pomanjšuje: *prosěd* halbgrau, t. j. *sědo prosije*, prim. *prosinec*, *prodati* vor-, hervorreichen, verkaufen.

7. *raz* : *razsoha* : *soha*.

8. *so* : *sosěd*, *somrak*; *sopraznik* halber Feiertag; *soržica* in *sokrvica* so sestave iz sklopka **so-rъžь* Weizen mit Korn in **so-krъvь* Eiter mit Blut.

c) velevnik z imenom: *kažipot*, *zgubipěnęz*. Tu je velevnik nositelj novega imena in drugi del je določilni dodatek.

Drugi del ali ostane v svoji imenovalniški obliki ali pa se ravna po spolu novega imena, tako *potrihyš zatrihyš* Gourman iz **potri-hyšo*, **zatri-hyšo* (prim. Saufaus). Tudi prvi del sklopka zamenja včasih velevnikov *i* z navadnim sestavenskim soglasnikom *o* : *vrtoglav* schwindlig, odsod sestava *vrtoglavica* Schwindel; jednako *srborit* in *srboritka*; *potiglav* in *potoglav* mit wankendem Kopfe einhergehend : *kolo je potoglavo*, *če ga je na jedni strani več*, *da se zatetuje*, menda: *potikati se* in *glava*; *kuripečić* Ofenheizer je izvod iz sklopka **kuri-peć*; *trsorepka* Bachstelze : **trsorcp*; *vijoglavka* Wiedehopf.

Tem tvoritvam slične so tvoritve: *nejevěra* Unglaube : *ne jęti věro*, prim. stsl. *jętověrьnz*, *věrojętьnz* in *neimověrьnъ*; razven *nejevěra* se nahajajo oblike *nejověra*, *neověren* in *nejevěrec*; jednako *nejevolja*, *neznabog*.

d) se sklopujejo števniki, zaimena in čestice.

α) števniki: *jednajst* iz stsl. *jeden na desęte*; *dvanajst* iz *dva na desęte*; *dvajseti* iz *dva desęti*.

β) zaimena: *někdo*, stsl. *někъto* iz *ne vě kъto*; *tjeden* Woche iz *tъ žde den* der nämliche Tag.

Tudi sestavljena sklanjatev prilogova je postala iz sklopka imenske sklanjatve in dostavljenega zaimena *jь*, *ja*, *je* : *dobra-jego* itd.

γ) čestice: *uže*, *vže*, *vre*, *že* iz *u* = lat. *jam* + *že* = *γε*; *sicer*: stsl. *sice že*; *vendar vender runder* : **vĕm da že*; *ako* iz *a ko*; *dokler*, *doklěm* iz *do kolě že*, *do kolě ma*.

Besede *tojdika*, *lanika*, *snočika*, *tamkaj*, *tukaj* imajo ozirno zaime na se priteknено; to deblo se pa nahaja tudi spreda: *ko-robida* : *robida*; *ka-vrna* grobe Wolle : *volna*; *Ka-pža*; *Ka-lobje*; *ko-rędica* Grasschwaden; *Ko-m-polje* Hochebene; omehčano morda tudi v besedah *šopiriti se* iz *če-pĕr-iti se*, *šparkelj* iz *čь-par-k-lj* stsl. *čь-par-ogъ* Klaue. V teh besedah zaime *ka*, *ko*, *čь* (: *če-sa*) pomanjšuje.

2. Sestava.

§ 102. Sestavljena so *A*. imena z imeni, *B*. predlogi in imena.

A. Sestava imen z imeni.

Imenska sestava je *a*) prvotna, *b*) drugotna.

a) Prvotna sestava.

Prvi del v sestavi je določilni dostavek k drugemu delu, ki je v obče nositelj sestavljenega pomena; prvi del se končuje navadno na samoglasnik *o*, ki je končaj imenskega debla. Sestava je po razmeri sestavljenih delov:

α) priredna beigeordnet; oba dela oziroma vsi deli imajo jednako veljavo, toda stoje bez veznika: *črnobel* : *vrana je črnobela*, t. j. *črna in bela*; *starodaven*; *suhoparen*.

β) pridevna determinativ; prvi del se veže z drugim v istem sklonu in ga določuje; zvezana sta v tej sestavi 1. prilog in samostalnik; *blagovĕst* Evangelium frohe Botschaft : *blaga vĕst*; *slĕpovȩ̑ž* Blindschleiche; *strmolijak* Wassersturz, (*strmobijak*); *zlatovranka*; *mladletek*; 2. samostalnik in samostalnik: *ptičmyš* t. j. *myš kot ptič*; *figamȩ̑ž*; 3. prilog s prilogom: *samodruga* : *žena je samodruga*; *samotȩ̑ž* : *kola samotež potegnoti*.

γ) odvisna sestava Abhängigkeits-Composition; sestavljajo se:

1. samostalniki s samostalniki; prvi del je odvisen sklon drugemu delu in stoji prvi del proti drugemu *a*) kot predmet ali *b*) v

drugih razmerah; *a*) po prvem slučaju so sestavljeni: *branovlěk* Wagendrittel (Eggenzieher); *medvěd* Bär (Honigfresser) iz **medu-ědь*; *krvolok* Blutsauger; *męsopust* Fasching (Fleischkost auflassend), *mokosěvka* Wiegweihe (Mehlsieberin); *kolóvrat* Spinnrad (Raddreher); *vinógrad*; *senóžet*.

Besede *drvoton*, *drěvocěp*, *drěvosěk*, *kolosěk* pomenijo *torišče*, *kjer drva sekajo* oziroma *kolje cepijo* ali *sekajo*.

b) prvi del stoji v drugih odvisnih razmerah k drugemu delu: *križopǫta* oziroma *križepǫta* : *pǫta na križ*, *križepǫtje* Kreuzweg, oblika *križepǫtje* je izvod; *križogląd* oziroma *križegląd*; *križpajek* Kreuzspinne : *pajek s križem*.

2. v isti razmeri, kakor samostalniki med seboj, sestavlja se tudi samostalnik s prilogom: *a*) *črvojěden*; *b*) *vragometen* t. j. *vragom meten* vom Teufel geworfen; *srcočiten* : *v srcu očiten* offenherzig.

3. sestavljajo se prilogi s samostalniki, razmera odvisnega prvega dela k drugemu je ista kakor gori: *sladkosnědь* in *sladkojědec*; *krivogląd*; *samouk* Autodidakt (*ki sam sebe uči*).

4. sestavljajo se prilogi s prilogi: *samogolten*, *samopašen*.

b) drugotna sestava, imenovana posestna.

§ 103. K drugotni sestavi spadajo posestni prilogi, ki značijo posestnika onih stvarij oziroma lastnostij, ki jih imenujeta sestavljena dela, n. p. *sivoglav*, *sivoglavi* (primeri **sivoglava* iz *siva glava*) *oni s sivo glavo*.

Iz takih prilogov so postale dotične izvodne besede, n. p. iz **krivověrъ* *krivověrec*, iz **klapouh*, **klapoušen*, *klapoušnica*.

V sestavi sta *a*) prilog in samostalnik, prvotna sestava je pridevna: *běloglav* iz *běloglavъ*, odsod *běloglavec*; *bělolas*; *bosonog*; *jednook*; *jednorog* in *samorog*, odtod *samorogač*; *jednolik* gleich alt, gleich gross; *jednovrst*, *dvojvrst*; *jednostruk*, *dvojstruk* einfach, zweifach; *stoklas* Trespe (hundertährig); *stanoga* : **sto-nog-a* Assel, Tausendfüssler; *šestoper* Streitkolben mit sechs Zacken; *triglav* dreiköpfig; *trinog* Dreifuss (Scherge, Wüterich); *trinoga* Pfanne mit drei Füssen; *svojeglav*.

β) sestavljena sta samostalnik s samostalnikom, podstavna prvotna sestava je večidel odvisna: *psoglavec* : **psoglav* : *glavo kakor pes imajoč*; *volkodlak* Werwolf : *dlako kakor volk imajoč*.

B. Sestava predlogov z imeni.

§ 104. Predlog stoji v sestavi blizo jednako, kakor v skladenski zvezi pred istim samostalnikom, pomen sestavljene besede je nov, t. j. učinek sestave; sestava je zvezana s primerno priponko.

Novi pomen in priponka dajata tem sestavam značaj drugotnih tvoritev, prim. *pripǫtek* Wegerich, t. j. *trava, ki raste pri pǫti; podčępina* Tropfwein, t. j. *vino, ki se staka pod čepom.*

Dotični predlogi so: 1. *bez, brez;* sestava je tu kakor gori posestna, posest je z besedo *bez* zanikovana: *bezbog* : *hčerka bezboga* gottlos, odsod *bezbožen; bezglasen* : **bezglas; bezmadežen;* jednako *brezden, brezen, bezen* Abgrund : *brez bez dъna* ohne Boden; iz *bezumъ bezumen, bezumnost; bezsrčnost.*

2. *do* : *zadovoljen* : *za do volje;* glede besede *za* primeri: *zadosti.*

3. *med* : *medočje* : *med očima; medžimurje* : *kraj med Muro in Dravo blizo stoka.*

4. *na* : *nahyšje; napǫta* Hindernis : *na pǫti je; naramen* : *naramen koš; naskoren* : *na skoro; nazočen* menda iz *na-vъz-očьmъ* unter den Augen befindlich; *narǫčje; naprědek; naměstnik; navalni čoln* : *čoln na valih.*

5. *ob* : *oglav* Halfter, Ueberleder, *oglavnik* Halfter : *usnje ob glavi; okol* Umkreis, Viehhof : *kraj o kolu, okoli* primeri *okolica; omizje* : *polno omizje nas je bilo; ozidje; ozimec* (*luk, lan*), *ozimina* Wintergetreide; *oboglav* kahl, prim. *ob svoj kruh priti; oglav* barhaupt : *bez-, raz-, ob- oglav; obličje* : *lice.*

6. *po* (v prostornem pomenu) : *pomorje; popǫtnik; popǫtnica* (= *popotna žena, jěd, pěsen*); *pobrěžje; pogorje; posavina*; (v časovnem pomenu): *pondělek* iz *poneděljek; počasen; ponočen; potomec* : *naši potomci* Nachkommen : *po tom* (*tem*); (v načinovnem pomenu): *pokolenje* Abstammung : *koleno; pobožen; pohlěven; poseben, posebnež, posebnica; posolnčnica* Sonnenblume.

7. *pod* : *podgorje, podgorec, podgorka; podnožje; podpeček; podčępina* Tropfwein; *podbělec* Gattung Trauben : *podběl* (sklopek); *podstěnje* der gedeckte Gang vor dem Hause; *podrešetka.*

8. *prěd* : *prědgorje*; nove tvoritve so *prědpekel* Vorhölle; *prědpust* Vorfasching.

9. *pri-* : *priklětec* Vorkeller : *priklět* (sklopek) Vorhaus; *prilјuden* : *pri ljudeh*; *pripǫtek* Wegerich; *pripǫčen* handsam; *pritlikovec* Zwerg : *pri tlěh*; *primorec*.

10. *pro* : *prolětki* : *v prolětkih* im Frühjahre, prim. *protulětje*, *protolětje*, *sprotolětje* : *proti lětu*.

11. *raz* : *razkrižje*, *razkržje* Wegscheide : *razkriž* (sklopek).

12. *sǫ* съ : *sǫkrvica* : *sǫržica*; *sprasna svinja* : *svinja s praseti*; *stelna krava* : *krava s teletom*; *sžrělna kobila* : *kobila s žrebetom*; te tvoritve se naslanjajo na posestno sestavo.

13. *u* weg : *ubog* arm *bez bogastva* : *bog-at* begütert; *uljuden* klug höflich, prim. *priljuden*, *u* = *v*.

14. *vъz* : *zglavje*, *zglavnik*; *znak* : *na znak leži* je menda sklopek, če je **nak* = stnem. ancha (Nacken).

15. *za* : *zagorje*, *zagorski*; *zamorec* Mohr : *za morjem*; *zamužna* heiratsfähig : *za moža*; *zavětje*; *zavětrije*; *zajtrk* iz **zajutrek*; *zanohtnice mraz za nohti*, *zanohtnica* Nagelgeschwür; *zatylnik* : *tyl*; *zapećnik zapećnjak* : *peć*.

IV.

Skladnja.

Uvod.

§ 105. Skladnja je nauk o pomenu besednih plemen in besednih oblik. Deli se tedaj skladnja v dva oddelka, kojih prvi uči pomen besednih plemen, drugi pomen besednih oblik.

§ 106. Beseda skladnja (*σύνταξις*) za se pomeni besedni sklad, ki se vrši v govoru. Slovnica ima govor razločevati t. j. deliti v posamezne dele (*ἀναλύειν*, zato analysa *ἀνάλυσις* razločevanje). Govorove prvine so stavki, glavni in odvisni. Stavek je izraz misli s pomočjo določnega glagola. Stavkovi deli so stavkovi členi, stavkovi členi se ločijo konečno v posamezne besede in besedne oblike.

Prosti stavek.

§ 107. V prostem stavku je naj manj jeden in največ pet členov: 1. poved ali povedek (praedikat), 2. osebek (subjekt), 3. predmet (objekt), 4. prislovije (adverbiale), 5. pridev ali pridevek (attribut). Ostali členi razven povedka se lahko ponavljajo.

§ 108. Povedek je stavkov določni glagol, ki ima često v svoji končnici uže tudi osebek; zato je povedek lahko tudi za se stavek. Prva in druga oseba določnega glagola zaznamujeta celo navadno v glagolski končnici svoj stavkov osebek, n. p. *pišem*, *govorite*, *idi*, *glejte*, *glejta*. Le tretja oseba določnega glagola potrebuje v obče osebek zraven glagolske končnice: pa tudi tu se osebek lahko opušča, če je povedan v prejšnjem stavku, n. p. *zarpije Zora*, *zakriči*, *raz konja pade*, *omedli* n. p.

Op. Pri glagolu *biti* (*postati* i. e.) se imenuje pristavljeno povedno določilo v širšem smislu tudi povedek, določni glagol *biti* za se pa tudi vez (copula), n. p. *bog je stvarnik; življenje je kratko*; *ta zlat je kova znanega.*

§ 109. Osebek za se je ime one osebe ali stvari, o kateri govori povedek in cela poved; tudi zaime služi v osebek, če se hoče oseba glagolske končnice naglasiti, n. p. *človek obrača, bog obrne*; *kaj pa ti praviš?*

Op. 1. Ime in zaime, ki stojita za osebek zvunaj glagolske oblike, sta tedaj proti osebi tičeči v glagolski končnici izvirno prvi novi pristavek, ki podaljšuje stavek.

Op. 2. V nekaterih glagolih, ki se rabijo le v 3. osebi bez osebka, ne občuti se nobena določna 3. oseba in tako tudi ne noben osebek; imenujejo se ti glagoli zato neosebni in dotični stavki so bezosebkovi, n. p. *grmi, žeja me, hudo mi je, strah me je bilo.*

§ 110. Osebek in povedek za se bez drugih določil sta goli stavek. Podaljšuje in določuje pa se lahko povedek in osebek ali oba člena. Povedek je podaljšan s povednimi določili (*a*—*c*), s predmetnimi določili ali predmeti (*d*—*g*), s prislovnimi določili ali prislovijem (*h*—*k*) in z glagolskimi imenskimi oblikami (*l*—*m*). Povedek s svojimi določili vred je polna poved. Primeri:

a) povedni imenovalnik (ali orodnik): *imenujem se Janez*; (*detetom postajem*);
b) povedni rodilnik: *bodi dobre volje*;
c) povedno razmerje t. j. predlog s sklonom: *bodi bez skrbi*;
d) predmetni rodilnik: *išči si prijateljev*;
e) predmetni dajalnik: *zaupaj prijatelju*;
f) predmetni tožilnik: *vzami orožje*;
g) predmetno razmerje, t. j. predlog s sklonom: *verujem v boga*;
h) prislov za se: *grmi strašno*; *slovenski govorim*;
i) prislovni tožilnik: *dežuje celi dan*;
j) prislovni rodilnik: *veselja se joče*;
k) prislovno razmerje, t. j. predlog s sklonom: *bivam na deželi*; *streljam s puško*;
l) nedoločnik: *želim videti*;
m) namenilnik: *grem spat.*

Op. 1. Pri glagolih, ki v dopolnitev pomena zahtevajo dopolnilen sklon, imenuje se dopolnilo predmet in sicer je predmetni tožilnik ravni (direktni), rodilnik in dajalnik neravni (indirektni) predmet, sklon s predlogom pa predmetno razmerje.

Op. 2. Če pa določilo ne določuje glagolu pomena, ampak le razširja poved, imenuje se prislovno določilo ali prislovije.

Prislovije je *a*) krajevno na vprašanje kje? kam? od kod? n. p. *doma sem, grem domov, od doma pridem*;

b) časovno na vprašanje kedaj? kak dolgo? n. p. *jeseni dežuje, celo leto služim*;

c) načinovo na vprašanje kako? n. p. *po svoji trmi ravna*;

d) vzročno na vprašanje zakaj? n. p. *od same jeze boleha.*

Ima pa še pri povedku tudi drugih prislovnih (navadno k načinu štetih) razmer, n. p. *sredstvo, orodje, spremstvo, ozir* itd.; primeri: *konj se brani s kopitom*; *bijem s kladvom*; *hodiš z dvema tovaršema*; *v pleča ga je veliko.*

Op. 3. Določila, ki jih prijema določni glagol ali povedni prilog, lahko stoje tudi sicer pri glagolovih imenskih oblikah, pri prilogu in samostalniku, n. p. *prinesli so mu mrtvoudega, ležečega na postelji*; *na vsako stran prijeten*; *potovanje po južnih deželah.*

§ 111. Osebkova in vseh drugih samostalnikov določila so pridevki. V pridevek služijo prilog, samostalnik v istem sklonu, v katerem stoji glavno ime, nadalje rodilnik, dajalnik, pridevno razmerje, t. j. sklon s predlogom, končno deležniki in nedoločnik. Osebek, predmet, prislovije in pridevek s svojimi določili vred se imenujejo polni, bez njih pa goli členi, primeri:

a) pridevni prilog (ali zaime): *lep* (*prvi, ta, moj*) *konj*: *pri lepem konju*;

b) pridevni samostalnik v istem sklonu: *medved kosmatinec*; *pri medvedu kosmatincu*;

c) pridevni rodilnik: *mož črstve postave*; *pri možu črstve postave*;

d) pridevni dajalnik: *oče vsem ljudem*;

e) pridevno razmerje: *človek bez rodoljubja*; *pri človeku bez rodoljubja*;

f) pridevni deležnik: *goreči ogenj*; *pri gorečem ognju.*

g) pridevni nedoločnik: *želja videti vas*; *vsled želje videti vas.*

Op. 1. Če ima pridevek samostalnik še kak drug pridevek pri sebi, imenuje se pristavek (apposicija), n. p. *ptica lastavica* (pridevek), *ptica, hitra lastavica* (pristavek).

Op. 2. Pristavno ali kot pristavki se rabijo tudi prilogi, če so postavljeni zraven imena ter značijo pristavljeno lastnost le mimogrede in slučajno; tako tudi deležniki, če nadomestujo odvisni stavek, n. p. *kratki*

in krepki so slovenski pregovori in prislovice, podobne žlahtnim jagodam v kiti govora Slomš. *Turki so po deželi razsajali, sožigaje, česar se je iskra lotila* Trd. *Sozidav vse z besedo eno, prostiraš v stvar se porojeno* Levst.

Sostavije.

§ 112. Več prostih stavkov v jedno celoto združenih je sostavije ali perioda. Stavki jedne celote so združeni med seboj: *A.* v priredju (*παράταξις*), t. j. po ravni vrsti, tako da so vsi glavni stavki, n. p. *človek obrača, bog obrne*; *B.* v podredju (*ὑπόταξις*), t. j. glavnemu stavku je podložen jeden ali več odvisnih stavkov, n. p. *pridem, da ti pomagam.*

§ 113. *A.* priredje. Glavni stavki so: *a*) spojeni, t. j. med seboj združeni, tako da ima jeden isto veljavo kot drugi, n. p. *kokoš vodo pije in na boga gleda* n. pr.

b) protivni, drugi stavek omejuje ali pobija izrek prvega, n. p. *sanj je laž, a bog je istina* n. pr.

c) izključivni; če drži izrek prvega stavka, drugi ni res, ali na opak, n. p. *ali grmi, ali se zemlja trese* n. ps.

d) sklepni; naslednji stavek navaja posledek ali posledke iz prejšnjega, n. p. *skušnjave so povsod, torej bodi vedno pazen.*

e) vzročni; naslednji stavek navaja vzrok prejšnjemu, n. p. *počakaj, saj nisi voda* n. r.

§ 114. *B.* podredje. Glavnemu stavku je pridružen odvisni stavek. Ima li odvisni stavek pod seboj zopet kak odvisni stavek, imenuje se prvi proti drugemu vladen; vsak glavni stavek je proti odvisnemu ob jednem tudi vladni stavek. Odvisni stavek je proti glavnemu ali vladnemu stavku blizo isto, kar je stavkov člen proti povedku v prostem stavku. Zato so odvisni stavki *a*) imenski in sicer *α*) osebkovi ali *β*) predmetni, če nadomestujo osebek ali predmet glavnemu stavku, *b*) pridevni, če pridevek, *c*) prislovni, če nadomestujo prislov ali prislovije glavnemu stavku.

§ 115. *a*) Imenski stavki se uvajajo 1. z ozirnim, 2. s prašalnim zaimenom ali s prašalno čestico, 3. z veznikom *da*, (*ka, kaj*), 4. tudi bez veznika, odvisno razmerje znači često čestica *pre*, *bojda*, (*baje, bojo*), *češ*, ali pogojnik.

α) osebkovi, n. p. 1. *kdor rad laže, rad krade*; *lažnjivec rad krade*; 2. *ni jasno, kaj meniš*: *tvoje mnenje ni jasno*; 3. *znano je, da* (*ka*) *se žališ*: *tvoja žalost je znana*; *dogodi se, da se je na enkrat sin narodil* n. pov.

β) predmetni, n. p. 1. *kar sem kupil, bom lupil*: *svoj kup bom lupil*; 2. *povej, kaj želiš*: *povej svojo željo*; 3. *vem, da* (*ka*) *si srečen*; *bove videli, ako se bo dala ta volna belo oprati*; *povej meni, ženin srca moj'ga, je li daleč še do grada tvoj'ga*; 4. *Brdavs si misli, ta je hud in močen* Levst.; *pa menim, kmalo dež pojde* Valj.; *zgubljen je vtopljen, se bojim* Preš.; *si že čula, sosed je* (*bi*) *pre umrl.*

Op. V obliki 4. je odvisni stavek postavljen nespremenjen, kakor se govori in misli neodvisen, vendar ga občutimo kot predmet k vladnemu glagolu. Često se odvisni govor v tej obliki nadaljuje, n. p. *ona mu je rekla, da mora tri put umreti, zatim jednega pozoja ubiti, onda mam* (*naglo*) *iz ovega pozoja skočil bode zajec* Valj. n. pr.; *pravi Turška mati moja*: „*Peš ne bode Breda mi hodila*“, *bi po daljnem potu se vtrudila* n. ps.

§ 116. *b*) Pridevni stavki se uvajajo z ozirnim zaimenom ali prislovom, n. p. *poglejte travo na polji, katera dans stoji in se jutri v peč vrže*; *travo, stoječo, vrženo*; *vsak kraj, koder solnce sije, leskeče božjih dobrot*: *vsak prisojni kraj.*

§ 117. *c*) Prislovni stavki značijo kraj, čas, način, ter se uvajajo s prislovnimi zaimeni in vezniki. Način je *α*) primerjalen, če primerja, ali *β*) posledičen, če navaja posledke k vladnemu stavku. Vzrok pa je *α*) izpoveden ali razložilen, če navaja prosto razloge; *β*) namenjen ali namerjen, če znači namembo ali namero; *γ*) pogojen, če stavi pogoje; *δ*) dopuščan, če stavi ali dopušča razloge proti izreku glavnega ali vladnega stavka. Zato so prislovni stavki:

1. krajevni, n. p. *vsaka ptica rada tje leti, (kam?) kjer se je izvalila* n. pr.; *koder jagnjiče skače, da bog tudi paše* Slomš.; *kamor se človek obrne, povsod nahaja nadloge in britkosti* Cegn.

2. časovni, n. p. *Breda vstane, (kedaj?) ko se dan zazori* n. ps. *Kedar kimovca grmi, žito, sadje zarodi* Vodn.; *dokler je drevo mlado, lahko ga pripogneš* n. pr.; *trta se joka, preden rodi* n. pr.; *komaj to izgovori, dušico pusti* n. ps.

3. načinovni in sicer *α*) primerjalni, n. p. *kakor se posojuje, tako se vračuje* n. pr.; *kakoršno je bilo življenje, taka bo tudi smrt* n. pr.; *kolikor krajev, toliko tudi šeg* n. pr.; *čim više kdo stoji, tem niže more pasti* pr.

β) posledični, n. p. *po ravnem polji v dir drčijo, (kako?) da se dela gosta mi meglica* n. ps.; *nič na svetu ni tako skrito, da ne bi bilo s časom očito* n. pr.

4. vzročni in sicer *α*) razložni, n. p. *med se liže, (zakaj?) ker je sladek* n. pr.; *komu smem verjeti, ko prevaril me je on?* Cegn.

β) namerni, n. p. *človek mora imeti srce za ljudi, da ga imajo tudi radi* Cegn.; *mravlja se žene po živežu ob žetvi, da ima po zimi kaj živeti* Ravn.

γ) pogojni, n. p. *roža cvesti ne more, če jej bog ne pomore* Cegn.; *sadje je les, ako ni kruha vmes* n. pr.; *ko bi pérce imela, pisala bi listek* n. ps.; *da bi bil jaz deželni sodnik, vsakemu bi storil pravico* Ravn.; *da sem te slišal, bi ti bil prišel odpirat*; *umre li glava rodovini, vladajo naj vkup blago otroci* Levst.

δ) dopustni, n. p. *vol je vol, če mu tudi rogi odbiješ* n. pr.; *ako ravno sva brata, mošnji si vendar nista sestri* n. pr.; *da bi delal kakor črna živina, vendar mu nič po sreči ne izide* n. r.; *enaki škrlatu naj so tudi vaši grehi, kakor sneg bodo beli* Rav.; *prilegaj se še tako krivični kruh, zadnjič hrusta pesek po ustih* Rav.

Op. Če so odvisni stavki odvisni zopet od odvisnih stavkov, imenujejo se odvisni stavki druge vrste, če so od druge vrste, potem so odvisni stavki tretje vrste itd.

§ 118. Razmera glavnih, vladnih in odvisnih stavkov da se slikati, če se vzame veliki *A* za glavne, mali *a* za imenske (*aa* osebkove, *aβ* predmetne, a_1 ozirne, a_2 prašalne, a_3 izpovedne), *b* za pridevne, c za prislovne stavke (c_1 krajevne, c_2 časovne, $c_3 a$ primerjalne, itd.) Raztrgani deli istega stavka se zaznamujejo na prvem mestu bez oklepa, poznej pak v oklepu (IV.) Predni odvisni stavki se zaznamujejo lahko s poševno črto (V.) n. p.

I. *pride in nas pogleda in nam pomaga.* [1])

II. *pravil je, da pride, da nam pomaga.*

III. *pravil je, da pride in nas pogleda in nam pomaga.*

IV. *človek, ki ima nekoliko pameti in razsodka, tega zaostanka ne bode narodu očital, ako prevdari, kako majhen je in kake zapreke so njegov razvitek ovirale, tem manj, ker pri njem ne bode pogrešal prikaznij, katere se dajo primerjati najbolj občudovanim stvaritvam drugih narodov.*

V. *ako se ozremo na obnebje slovenskega slovstva, opazimo le redko na njem sejane zvezdice.*

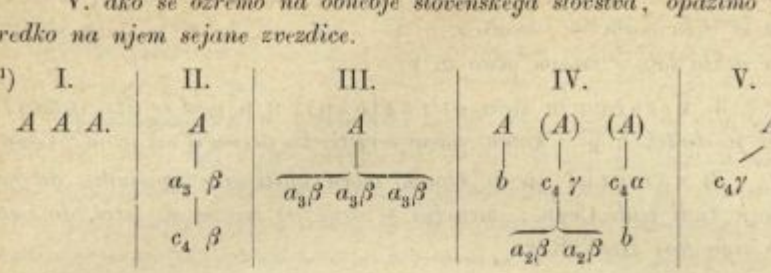

Ločilnice.

§ 120. Sostavija, stavke in v stavkih nekatere člene ločijo ločilnice. Ločilnice so: pika, dvopičje, podpičje, vejica, prašaj in klicaj.

Pika se stavi na koncu sostavija ali samostojnega stavka.

Dvopičje stoji 1. pred navedenim ravnim govorom (oratio recta); besede ravnega govora se zaznamujejo razven tega navadno tudi z navodnicami ob začetku in koncu govora n. p. *Pegam pravi, govori: „Kje se mi enak dobi?“*

2. kedar se kaj našteva ali v pojasnilo prejšnega izreka dodaja, n. p. *dušne moči so: razum, pamet, volja. Ena se tebi je želja spolnila: v zemlji domači da truplo leži* Preš.

3. med prednjim in naslednjim delom večega sostavija, n. p. *Če rije rudar, kot krt, klaverno v zemlje globočino, ne vedé, kedaj bo dan, kedaj noč: tebe, vrli kmetovalec, tiho zdrami juterna zarja, solnce ti kaže in sveti pri delu, dokler se večer milo zamakne za gnado božjo* Vert.

Podpičje se stavi med stavki večega obsega, posebno v priredju pred protivnimi, sklepnimi ali vzročnimi stavki, n. p. *Odprta noč in dan so groba vrata; al dneva ne pové nobena pratka* Preš. *Mehkužnost davi mladost in mori starost vsakega stanú in spola; zakaj vse bolezni ona zaraja in jih strašno dalje plodi* Vert.

Vejica loči: 1. v prostem stavku *a*) jednake člene, če niso z veznikom *in, ter, ali, i—i, niti—niti* zvezani, n. p. *Polje, vinograd, ruda, kupčija tebe rode. Stoji, stoji tam lipica, prelepa, hladna senčica.*

b) pristavek in zvalnik, n. p. *Sv. Ciril in Metod, slovanska apostelna, sta postavila temelj slovenskemu slovstvu. Ura, enkrat zamujena, ne pride nobena. Lambergar, le molči ti!*

c) samostalne medmete, izklice, rotitve, če stoji glavna ločilnica za celim stavkom, n. p. *oj, kak se mi smiliš! Na, vzemi! Za boga, kaj delate?*

2. v sostavitju posamezne stavke, n. p. *Čas je veter, ki le pleve razpihava in le zrno pušča* Levst. *Koder se nebo razpenja, grad je pevca bez vratarja* Preš. *Zavpije Zora, zakriči, raz konja pade, omedli* n. ps.

Op. Vejica se opušča med prirednimi stavki, če imajo isti osebek in so med seboj zvezani z veznikom *in, ter, ali, i—i, niti—niti,* n p., *lisičjo mast so nekdaj lovci drago prodajali in jo sem ter tje še prodajajo* Erj.

Prašaj se stavi ob koncu ravnih prašanj, n. p. *„Lambergar, kje bož ti stal; al čes biť na Dunaju, al na Kranjsko greš domu?“*

Klicaj se stavi za medmeti, če stoje za se, ali ob koncu celega stavka klicalca, n. p. *oj, gorje! Pegam, Pegam, pridi vèn, pridi, skusi se z meno!*

Prvi oddelek.

O besednih plemenih (Wortart).

§ 121. Kakor sta v stavku poved in osebek poglavitna člena, in ju ostali členi le dopolnujejo, jednako sta med besedami glagol in ime prve važnosti in iz njih so se razvile vse ostale besede.

Med imeni razločujemo zopet pomenska imena, ki povedajo dotično stvar z njenim znamenjem, in zaimena, ki na njo le kažejo: *ta je prišel, sosed je prišel.*

Imena značijo stvar ali pojem za se, ali kako lastnost ali število in so pregibna; nepregibne besede pa značijo kako razmero pri glagolu in prilogu, ali razmero v stavku med členi in razmero med stavki. Razločujemo tedaj 8 besednih plemen: 1. samostalnike: *mož*; 2. priloge (pridevnike): *dober*; 3. števnike: *jeden*; 4. zaimena: *jaz*; 5. prislove: *mimo (je šel)*; 6. predloge: *pred (bogom)*; 7. veznike: *ker (si bogat)*; 8. glagole: *pišem.*

Medmet ni beseda, ampak le zvok, ki nima določnega pomena, prim.: *oj lepe rožice! oj kako me boli!*

Člena spolnika ni v slovenskem, kakor ga ni v latinskem jeziku: *človek* der Mensch in ein Mensch.

I. Samostalnik (substantivum).

§ 122. Pomen. Samostalnik, samostalno ime, ime za se, pomeni konkretna ali stvarna imena: *naš konj* pa tudi abstraktna t. j. v mislih posneta ali pojemska imena: *lepota*.

Samostalnik se loči od priloga, ki je nesamostalen in se v slovenščini kot predmet in osebek bez samostalnika navadno ne nahaja: *bolen mož, bolnik*.

Imamo pa *a*) lastna imena (nomina propria) oseb, narodov, mest, dežel, krajev, gor, rek itd.: *Dragan, Ludmila, Črna gora, Pohorje, Ljubljanica*.

b) nazivna imena (appellativa), ki so: 1. snovna (Stoffname): *zlato, mleko, voda, trava, otava, pšenica, žito, moka, pepel, sapa*; 2. zborna (n. collectiva): *hrastje, sadje, silje, sladičje*; *živad, suhlad, človeštvo, pehota, konjištvo*; 3. plemenska in zasebna (nomen generis et individui): *konj, naš konj*; *duša, človeška duša, Adamova duša*; *narod, Ruski narod*; *Bog*; *narava*.

Snovno, zborno in plemensko ime po svojem pomenu nima množine; splošen pomen pa se tudi premenja in deli (individualisuje) in v takem novem pomenu se beseda tudi v množino stavi: *obe vodi (reki) tečeta v jadransko morje; otave so letos lepe (otavi na različnih travnikih)*; *trave so strupene (nekatere trave* Grasarten).

Tudi pojemsko ime postaja stvarno in stvarno pojemsko: *hudobe turške, ve grde*; *besede strup*.

Samostalniki služijo tudi za pridevke: *angelj varuh, kraljevič Marko, zvezda zornica, medved kosmatinec, zdenec ograjenec (ograjen studenec), konj šarec, sablja damasčenka, vila gorkinja, roka desnica, tica lastavica, Turek ženin, Turki svatje* itd.

Jednako služijo za pridevke tudi samostalniki s predlogom: *na robe svet, za 16 kopačev gorica*.

§ 123. Spol. Samostalniki se premenjajo po sklonih in številu, nekateri tudi po spolu: *gospodar, gospodinja*; *kralj, kraljica*; *knez, kneginja*; *pesnik, pesnica*.

Pazi: 1. Naravni spol včasih prevlada nad slovniškim, t. j. nad spolom, ki samostalniku gre po končnici: *kdo pa je ta brhče* (*brhek mož*; *brhče, brhčeta*, kakor *jagnje jagnjeta*, je sicer srednjega spola); *pridna dekle, jedna lepši dekle se je lišpala* nar. p.; pa tudi *jedno dekle sem klical*; *tisťmu dekletu* nar. p.

2. Naravni ženski spol se včasih da prevladati slovniškemu možkemu na besedi *deklič*: *o deklič mlad, o žlahten sad*; *preljubi vi dekliči, kaj pa zdaj za vas bo, če ne bote skor jenjale* (glagol se ženski konča) nar. p.

§ 124. Število. Število je, kakor v grškem, trojno, ker imamo razven jednine in množine še dvojino.

Pazi: 1. *Dva, oba* stoji ali se opušča pri imenih; *dva, oba popotnika* pomeni zwei, beide Wanderer, *popotnika pa* die zwei, die beiden Wanderer.

2. *Roka in noga* stojita v dvojini v zvezi z besedama *dve* ali *obe*, same za se pa v množini: *dve roki imeti*; *z obema rokama*; *da bi tvoje bele roke mene objemale*; *on ji stiska roke močno*; *bele si je roke lomila*. Isto tako vsaka skupina, ki ima dva dela: *rokavice, škornje, hlače* itd.

3. Množino nadomestujo zborna imena ali imena v plemenskem pomenu: *naj gospoda pije vodo, ker za vince ne trpi*; *zver lovi po noči*; *nad Francoza gredo* nar. p.

4. Mesto kraja stoji ime stanovnikov; n. p. *bivati v Čehih, med Ogri, prebivati na kmetih*; jednako tudi: *v gosti povabiti, v svate iti* itd.

§ 125. Sklad. 1. Z zbornim imenom se sklada poved tudi v množini po smislu (*κατὰ σύνεσιν*): *gospoda se spogledajo* nar. p.; *družina so mu nezvesti* Met.; *prišli k nji so žlahta njena*; *dosť od njih so se jokali* nar. p.

2. Dva ali več jedninskih osebkov ima poved v dvojini oziroma v množini; če je spol različen, se ravna povedni prilog po možkem spolu, možki spol stoji tudi mesto srednjega: *Sv. Jožef in Marija se skupaj snideta*; *tu sta bila stari oče, stara mati* nar. p.; *dokler nista bila ječmen in žito dožeta*; *veter in morje sta mu pokorna* Rav.; *vol, krava in tele so prodani* Met.; *nebo in zemlja sta bila dokončana* Rav.

3. Izraz vzajemnosti *drug drugega* ima poved v dvojini ali pa v množini, kedar se več ljudij v misel jemlje: *objemata se in poljubljata drug drugega*; *drug drugemu pridigajo.*

Z jednino takih oseb, ki jih poštujemo, sklada se poved navadno v množini in sicer prilogi in deležniki v množini možkega spola: *mati b' me doma kregali*; *mat' moja, zdrav' ostan'te vi*; *polni so gospod solza*, pa tudi *kupil mi ga je moj oče*; *una je moja mati*.

II. Prilog (adjectivum).

§ 126. Ker slovenski jezik nima člena spolnika, se prilogi v obče ne morejo staviti samostalno, kakor je to mogoče v nemškem jeziku. Prilogi stojijo

1. v obče le pridevno (zato ime prilog ali pridevnik) in povedno: *bolen mož, mož je bolen*.

2. Le redko stoji prilog samostalno in sicer:

a) možki prilog v besedah: *duhoven, duhovnega* itd., pa tudi *duhovnik*; *možki, domači, zakonski, mlajši* (= *družina*); *starši* (= *roditelji*); včasih tudi: *rajši dobrim služim, kakor slabim zapovedam* m. *dobrim ljudem*; *zdravi ne potrebujejo zdravnika* m. *zdravi ljudje*.

b) ženski prilog: *ženska, zakonska, sinovlja*: *tasta sinovlja bom*; v izrazu: *sedi na desno* je v mislih dopolniti: *stran, roko*.

c) srednji prilog za kraje: *laško, nemško, turško*. Dodaj: *vse moje je tvoje, povej mi kaj lepega*: tu je prilog podprt z zaimenom. Pa tudi *blago, zlo, na suhem, na praznem* itd.

3. Včasih in posebno na zahodu ima prilog v ženskem spolu neko samostalnost, katero ima indi srednji spol: *ta* (*stvar, reč, beseda, novica*) *je bosa*; *všeč je Jožefova kralja*; *otel ob hudi ga bode*; *Estro je bleda obšla*; *take vesele si ni domišljeval*.

4. Prilog postane v nekaterih sklonih prislov: *dobro* (tožilnik) *vozi*; *slovenski* (*slovénsky* orod. množ. imenske oblike) *govori*; *govori prav* (stsl. *pravь* menda mestn. III. sklanjatve); *nagloma je umrl*; *v drugo* (tož. sr. jedn.); *po turškem se nosi*.

§ 127. Določna in nedoločna oblika. Spolnik drugih jezikov se tudi v slovenskem na prilogu nekako zaznamuje a le na prilogu, na samostalniku ne: der Mann in ein Mann je *mož*; der gute Mann pa je *dobri mož*; *dobri* je določna (sestavljena), *dober* pa nedoločna (imenska) oblika.

Kakor se v nemškem jeziku dotično zaime stavi pred ime kot spolnik, jednako je v slovanskem zaime *jь* na prilog prikleneno, kakor vsaka druga priponka, in daja prilogu nov pomen. Prilogove oblike bez te priponke so nedoločne ali imenske, z imenovano priponko pa so določne ali sestavljene in značijo na pridevku pristojno mu ime kot določno, t. j. v govoru že pred imenovano ali obče znano; včasih delajo priloge samostalne.

§ 128. Stsl. jezik razločuje priloge z določnimi in nedoločnimi oblikami v vseh spolih in sklonih; sedanja slovenščina je ohranila imensko (nedoločno) obliko v obče le v možkem jedninskem imenovalniku, zvalniku in deloma tožilniku: *se je storil trden mrak*; *o deklič mlad, o žlahten sad*; *prišla je v zelen gozd*; *Putifar, imeniten gospod ga je kupil.*

Ostale imenske oblike pa se nadomestujejo sedaj vse s sestavljenimi (določnimi) oblikami za določni in nedoločni pomen: *dobra žena* die gute in eine gute Frau. Na zahodu dela razliko naglas po nekaterih še premalo izrečenih postavah, tako pomeni: *velika cesta* eine grosse Strasse, *vélika cesta* die Hauptstrasse; *sladkó vino* süsser Wein, *sládko vino* der süsse Wein; *pod zelénim drevesom* unter einem grünen Baume, *pod zelênim drevesom* unter dem grünen Baume.

V stsl. določne oblike poprek prejeli niso posestni prilogi; dandanes se posestni prilogi te postave držijo tudi le v možkem jedninskem imenovalniku in tožilniku: *hrastov les, hčerin god*; ravno tako nimajo določne oblike deležniki na *-l* n. p.: *prišel*, ker stoje povedno, vendar pridevno rabljeni prijemajo tudi določno obliko: *pogoreli sosed, pretekli čas*; prilogi na *-ski* pa so dandanes v obče zgubili svojo nedoločno obliko.

§ 129. Nedoločna oblika še stoji dandanes posebno:

1. kot povedni imenovalnik pri glagolih *biti, ostati, ležati, rasti* in jednakih: *moj pušelc je zelen*; *moj prstan je zlat*; *v gozdu pa grešnik leži, bolan leži, milo ječi* nar. ps.

2. kot povedni imenovalnik ali tožilnik pri glagolih *storiti, delati, imenovati* itd.: *hleb dela obraz lep*; *da se tega vreden storim*; *ta bode velik imenovan.* Umika se pa tudi tu nedoločna oblika določni: *me pusti živ'ga, zdrav'ga* nar. ps.; *vera je tebe zdravega storila.* Tako tudi, kedar je poved k dajalniku: *daj nam biti milim in dobrim.*

3. kedar znači prilog ali deležnik na osebku mimo grede kako lastnost, djanje (povedni pristavek praedicative Apposition): *ves obvezan, ves krvavi* (pravilno *krvav*), *kralj Matjaš sestrici pravi*; *tvoj kralj pride k tebi krotak* nar. ps.

4. v posameznih izrazih. V rodilniku: *zdavna, do dobra, iz nova, do sita, do čista, z lepa, z mlada, s težka, s prva, do mala, z viša*; pa tudi: *do dobrega, do sitega.* V množinskem orodniku: *slovenski* (*slovensky*), *nemški govoriti*; *gospodski se nositi.* V jedninskem mestniku: *na kratci, na nagli, na skori*; pa tudi: *na naglem.* V množinskem dajalniku v izrazu: *proti endrugom* (durchschnittlich).

Op. Določna oblika ostaja na možkem prilogu, če imata prilog in samostalnik jeden skupni pomen nalik nemški sestavljeni besedi n. p.: *veliki petek* ein in der Charfreitag, *častni ud* Ehrenmitglied, *ponočni metulj* Nachtschmetterling.

§ 130. Sklad. Prilog se sklada s svojim imenom. naj si stoji pri njem pridevno ali povedno, v spolu, številu in sklonu; če se pa prilog ozira na ime katerega drugega stavka, sklada se ž njim le v številu in spolu: *vino naj bo dobro, ker nimamo boljšega.*

Izjeme: *a*) nekateri prilogi, katerih pomen ali oblika je otemnela, so prislovni: *al' so ti svatje všeč?* (iz *vošeč* wünschend v pomenu erwünscht); *od res tempelna govori; od res vode; sovraž misel; tako sovraž, ko so mu bili; meni je vse prav.*

b) na zahodnih krajih se glasi primernik v imenovalniku in tožilniku vseh števil, ženski tudi vseh jedninskih sklonov na *i*: *lepši kruh, lepši dete, lepši roža, lepši deteta, lepši rožo.*

c) prilogi in tudi zaimena, ki se nanašajo na srednje samostalnike, imajo neredko v tožilniku možko končnico: *platno je lepo, katerega smo kupili.*

Dalmatin še piše: *na to so oni Hamana obesili na to drevo, katero je on Mardoheju bil naredil; vzemi dete in je meni doji;* pa še tudi dandanes: *Bog ti je plati, (kar si mi dal); snetjavo zrno zavrzi, jekleno* (zraven *jeklenega*) *pa posej.*

§ 131. Prilog mesto rodilnika. Prilog stoji v slovenskem večkrat tam, kjer je v drugih jezikih posamezno ime v pristojnostnem rodilniku. Tako stoje *a*) posestni prilogi na priponko *-ov* mesto jedninskega rodilnika zvečine možkih samostalnikov: *želeli piti sinovo, zdaj nate kri Rožlinovo* nar. ps.; *jelenov rog.* Prim. *bukov* (*bukva*), *slivov* (*sliva*) *les.*

Pomni: *králjeva oblast* die Gewalt des Königs, *kraljéva* (m. *kraljevska*) *oblast* die Gewalt eines Königs: *kralj Matjaž, bolnik kraljévi.*

b) posestni prilogi na priponko *in* mesto jedninskega rodilnika ženskih samostalnikov: *Marijino srce, hčerina gorica.* Pa tudi *očin* zraven *očetov dom.*

c) prilogi na priponke *j, ja, je*: *županja hči*; *Stepanj dan tuď daleč ni.*

d) prilogi na priponko *ij, ija, ije*: *božja pomoč, strah božji, vražji posel, volčje grlo, kravji rog, ribja mast, žabje oko.*

e) prilogi na priponko (ь)*sk, a, o* mesto množinskega rodilnika: *svatovska obleka, junaško srce, kovaško orodje, ljudski človek,*

ženska navada, svinsko korito, poljski pridelki. Pa tudi: *Savinska dolina, morski rak, mlinski kamen, senska kositev.*

f) prilogi na priponko *en, na, no*: *kresni dan, srebrn denar, pšenični klas.*

Včasih stoji prilog mesto prislova, lastnost je zaznamovana pri osebku, ne pri povedku: *sladni in nečisti so živeli;* jednako: *taka gosta t'ma* Rav. Sploh tako beseda *rad* : *rada sem pri vas.*

III. Števnik (numerale).

Glavni števniki (n. cardinalia).

§ 132. Glavni števniki *jeden* (*en*), *dva, trije, četirje* (*štirje*) se skladajo z imenom štete stvari v spolu, sklonu in številu: *jeden, en mož*; *dva moža*; *trije, četirje možje*; *jedna* (*ena*), *dve, tri žene*; *s četirmi ženami.*

Glavni števniki od *pet* naprej so:

1. zborni samostalniki; imajo tedaj šteto stvar v množinskem rodilniku pri sebi; toda to pravilo velja dandanes le za imenovalnik in tožilnik: *ja bom gost'vala devet hčerij.*

2. v ostalih sklonih pa so prejeli prilogov značaj in se skladajo s šteto stvarjo v številu in sklonu: *s petimi konji; po šestih dneh*; *sedmim cerkvam*: *jela je slovo jemati od devetih tuď sestrá*; *vsem devetim* (*sinom*) *zemlje kupi.*

Op. 1. Izjemno tudi tožilnik tako: *zbere osemnajste svoje Čiče.*

Op. 2. Tudi nedoločni števniki *malo, dosta, več, koliko, toliko, nekoliko* itd. se skladajo kakor *pet, šest*; imajo zato

a) v imenovalniku in tožilniku rodilnik pri sebi: *maľ blaga, pa dosť otrok*; *klečal je tam dolgo časa; denarjev v skrinji je lepo.* Sicer pa so

b) prislovni prilogi, t. j. po obliki prislovi, po skladnji prilogi: *v malo letih*; *od več krajev; pri toliko ljudeh.* Ali so zadnjič

c) prilogi s premenjenim pomenom: *od večih stranij; v kratkih letih*; *toljke žali odpuščajo.*

Op. 3. Jednako se *sto* in *tisoč* skladata različno: *sto vojakov*; *s stomi vojaki; pri sto vojakih*; *izmed tisoč ljudij.*

§ 133. Poved pri glavnih številnikih od *pet* naprej stoji v jednini in v srednjem spolu: *pet hiš je zgorelo*; *minolo je sedem let.*

Iz te prikazni se ima sklepati, da stoji tu številnik v tožilniku a ne v imenovalniku in da imamo tu stavke bez osebka.

Povedni prilog štete stvari se sklada s stvarjo: *sedem kraljev je bilo rimskih*; *prvih pet je bilo možkih.*

Ločilni številniki (n. distributiva).

§ 134. Ločilni številniki so prilogi, v srednjem spolu se rabijo tudi samostalno: *troje* (in *trojne*) *bukve*, *dvoje* (in *dvojne*), *četvere* (in *četverne*) *vilice*, *oboje sani*; *dvoje*, *troje*, *četvero vilic*. Samostalniki so v izrazih: *s trojadjo*, *četverjo*, *peterjo vozi*.

Ločilni številniki štejejo plemena, vrste in skupke in stoje:

1. (kakor v latinskem) pri onih samostalnikih, ki so samo v množini navadni: *dvoje*, *oboje grablje*, *troje vile*; *dvoja kola* (*dva voza*) prim. *dve koli* (*potača*), *dvoji noži* zwei Krautmesser, *dva noža* zwei Messer (prim. lat. *trina*, *bina castra*); ločilni številnik za jedinko je *jeden*, *en* v množini: *kralj mu pripoveduje oboje sanje*; *ene citre bom kupil* (prim. *unae litterae*).

2. kedar pomenijo seštete jedinke že same na sebi tudi množino: *zdaj zginejo izpred očij ti*, *zdaj oni*, *zdaj oboji*; *ona je troje snubce imela.*

3. za zborno štetje ter zaznamujejo stvari, ki so v jednoto zbrane: *peteri pridejo* die sämmtlichen fünf; *z enajsterimi pride*; *petero poslednih berete zdaj prvič*; *kakšna se je sedmerim možem zgodila.*

4. za štetje plemen, vrst in pojemskih stvarij, kakor nemški einerlei, zweierlei: *se je od vinca dvojega vrtnarju glav'ca zmešala*; *trojo krivico dela* begeht ein dreifaches Unrecht; *oboja misel je slaba*; *petera obleka*; *dvojna božja dobrota.*

5. samostalno za štetje jednotnih stvarij, po plemenu, starosti itd. različnih: *dvoje golobov opravi*; *vsake živali dvoje*; *petero ljudij*; *en porod in dvoje otrok*; *rešenih je petero.*

Dva človeka šteje tedaj jedinke jednakih, *dvoje ljudij* pa jedinke različnih ljudij, postavim da sta mož in žena, ali nemec in slovenec, žid in kristjan, starec in mladenič itd.; *tri ovce* šteje jedinke jednakih ovac, *troje ovac* pa zaznamuje trojad različnih, ki utegnejo biti stara ali mlade, samec in samici ali različnega plemena.

6. zaznamujejo število, kedar šteta stvar ni imenovana: *list se kala na troje.*

7. stoje mesto glavnih: *se dvoje kit mu dol obesi*; *petero močnih je stebrov*; *otroka prav rediti je obojih* (*Jožefa in Marije*) *največi skrb*; *obojih* (*Filipa in Natanaela*) *srce je zveličarja želelo.*

Vrstni števniki (n. ordinalia).

§ 135. Vrstni števniki v določni obliki značijo ono osebo ali stvar, ki je šteta v vrsti in šteta z ozirom na vse druge, ki so v oni vrsti pred njo: *prvi*, *drugi*, *deseti*, *zadnji*.

Op. 1. Samostalni vrstni števniki na *-ina* kažejo v delinah ali v ulomkih število kosov, v katere je kaj razdeljeno: *dve tretjini* $^2/_3$, *tri osmine* $^3/_8$, *dvojina* (= *jedna dvojina*) $^1/_2$, *tretjina* $^1/_3$, *desetina* $^1/_{10}$.

Op. 2. *Samodrug*, *samotretji* itd., pa tudi *poldrug*, *poltretji* itd. štejejo tako, da je ona oseba ali stvar, ki je z besedama *pol* ali *sam* zaznamovana, že všteta v vrstnem številniku: *on je Noeta samoosmega ohranil*, t. j. *sedem jih je ohranil in Noe je bil osmi*; *poldrugo leto*, *poltretjo leto*, t. j. *jedno in pol*, *dve in pol*.

IV. Zaime (pronomen).

§ 136. Pomenska imena zaznamujejo stvari po onih znamenjih, ki so v stvareh; kazalne besede pa zaznamujejo razmero med stvarnimi imeni; zato se imenujejo zaimena, ker se je mislilo, da stoje mesto imen.

Zaimena 1., 2. in 3. osebe, in povratno zaime, potem nekatera ozirna, prašalna in nedoločna zaimena stoje samostalno, posestna in nekatera kazalna, ozirna, prašalna in nedoločna zaimena pa stoje kot prilogi; nekatera zaimena ne razločujejo spola, nekatera samo dvoj spol. Zaimena se dele v: 1. osebna, 2. kazalna, 3. povratna, 4. posestna, 5. prašalna, 6. ozirna, 7. nedoločna.

1. Osebna zaimena (pr. personalia).

§ 137. S prvo osebo *jaz* kaže govoritelj na se, z drugo osebo *ti* na tega, s katerim in s tretjo *on* na onega, o katerem govori: *jaz*, *ti* ne razločujeta spola, samo v dvojini je poleg možkega *midva vidva* v navadi tudi ženski *medve vedve*, in v množini poleg možkega *mi vi* ženski *me ve*.

Zaime tretje osebe ima v imenovalniku koren *on*, v ostalih sklonih koren *jь* in razločuje trojni spol: *on*, *ona*, *ono*, *jega*, *je*, *jega* itd.: *jь* dandanes v imenovalniku ni v rabi.

2. Kazalna zaimena (pr. demonstrativa).

§ 138. *On* je tudi kazalno zaime in stoji samostalno mesto imena; v obliki *óni* (jener) pa stoji tudi kot prilog pred samostalniki: *jaz sem mož, ona je žena*; *óni dan* (*úni dan*) *je bil dež.*

Včasih stoji ženski jedninski tožilnik *jo* kot notranji predmet pri glagolu: *štirje jo godejo, jeden jo trobi*; *Filiščane so jo vlili* (*so pobegnoli*); *ž njim jo potegneš*; *vol jo zdaj žalosten potegne.* Ta zveza je brškone posneta iz Laškega.

Kazalno zaime *óni, a, o* znači oddaljeno, *ta* (*te*), *a, o* in v podvojeni obliki *toti, a, o* bližjo razmero osebe ali stvari.

Kazalno zaime *sam* pomeni: *a*) *jednega* (allein, lauter in selbst), pa tudi *b*) imena ali zaimena v govoru spremlja in jih tako naglaša: *sam samcat* (ganz allein); *sama na samem živi*; *gosto mleko ko sama smetena*; *luči se same užigajo, luči se same utrinjajo*; *sam sebe* in *samega sebe ne boš grajal*; *oče sami so prišli po njega, ne da bi koga poslali.*

Beseda *ist, a*, o iz glagolskega korena *jes* (*jesem sem*) pomeni izvirno der seiende, ter je prejela pomen der nämliche.

3. Povratno zaime (pr. reflexivum).

a) za se.

§ 139. Zaime *sebe sebi se* rabi svoje sklone za vse spole in, kar je jegova posebnost, tudi za vsa števila. Povratni značaj se kaže tudi v tem, da nima imenovalnika, imenovalnik mu je ravno stavkov osebek; vse sklonske razmere vseh treh oseb, ki se nanašajo na osebek istega stavka, izrazujo se s tem povratnim in k njemu pripadajočim posestnim zaimenom (*svoj, a, e*) n. p. *ljubim se* (mich), *ljubiš se* (dich), *ljubi se* (sich), *ljubimo se* (uns) itd.; *dam si* (ich gebe mir), *daš si* (dir) itd.; *ljubim svojega* (meinen) *bližnjega, ljubiš svojega* (deinen), *ljubite svojega* (euren) itd.: *svojega konja jezdariš*; *jokajte same nad seboj ino nad svojimi otroki*; *vsaka svojega otroka sva imeli*; *ki vsaka svoj'ga imate.*

Op. 1. Včasih stoji tudi posestno zaime 1. in 2. osebe mesto *svoj*: *odpuščamo dolžnikom našim*, (prim. *ostavljajemъ dlъžьnikomъ našimъ* ostrom. ev.; *ja ću s mojom vojskom okrenuti* srb. ps.).

Op. 2. *Svoj, a, e*, ima včasih krepkejši pomen eigen in stoji tam, kjer bi pričakovali *moj, tvoj, jegov, naš* itd.; beseda, na katero se *svoj* nanaša, stoji navadno v stavku, toda ni osebek: *pustite vsakemu svoje*; *bolje je svoje jajce, nego tudja kokoš* srb. prisl.

Op. 3. Glede povratnega zaimena pri nedoločniku se ne pazi na osebek, ki dohaja nedoločniku, ampak na stavkov osebek: *vidijo rajdo tujih kupcev proti sebi priti; kralj ga ukaže pred svoje lice pripeljati.* To pravilo ne velja, če utegne postati dvoumje, zato n. p. *mati je slišala svojega sina moliti za njo* (*za se = za sina*).

Op. 4. V stavku: *ne boj se k sebi vzeti Marijo*, mora stati *k sebi*. Nasprotno pak povratno zaime ne sme stati v stavkih: *dovoli mi prašati te; recite mu, zbuditi vas; recite mu, spraviti vaše blago: pustite ga iti k vašemu očetu; dovoli mi razodeti tvoja dela.* V stavkih: *dovoli mi prašati se, recite mu spraviti svoja dela* itd., nanašalo bi se namreč povratno zaime na predhodno zaime *mi, mu*, a ne na stavkov osebek.

Op. 5. Primeri: *nosi naloženo ti butaro* (*ki so ti jo naložili drugi*) in pa: *nosi naloženo si butaro* (*ki si jo naložil si sam*).

b) kot vzajemno zaime (pr. reciprocum).

§ 140. Povratno zaime izrazuje tudi vzajemnost (reciprocität) in sicer:

1. s povratnim zaimenom bez predloga: *saj sva si brata; seznanila sva se; pa jih vrže daleč vsak sebi.*

2. s povratnim zaimenom s predlogom *med*: *ljubite se med seboj.*

Op. Razven tega se izrazuje vzajemnost *a*) če se beseda *jeden* ali *drug* primerno zveže z besedo *drug*: *pomagajte jeden drugemu; pričeli so se trgati jeden drugega; ljubite drug drugega; ljubite endruga; ljubite se endruga; hodita za endrugim.*

b) s ponavljanjem imena, pri neživočih stvareh je ta način pravilo: *brat ide nad brata; roka roko umije.*

Naslonjene oblike osebnih in povratnega zaimena.

§ 141. Povratno zaime in osebna zaimena imajo v nekaterih sklonih dvojno obliko, imajo daljšo naglašeno in krajšo nenaglašeno. Daljše naglašene oblike stoje pri nasprotju in v govornem naglasu, krajše pa se navadno naslonijo na katero predhodno besedo in se podvržejo njenemu naglasu.

Take besede so: jedninski dajalnik: *meni, tebi, sebi* in *mi, ti, si*; pravi tožilnik: *me, te, se* in zraven tega daljši *mene, tebe, sebe*, ki je izvirno rodilnik; na dalje tudi za jedninski možki in srednji rodilnik in tožilnik sama končnica *ga* mesto daljšega *jega*; dajalnik *mu* poleg *jemu*; potem rodilniki *je, jih, ju*, poleg *nje, njih, nju*; dajalnik *ji, jim, jima* poleg *jej* (*nji, nji*), *njim, njima*; konečno tožilnik *jo* poleg *njo*.

Pravilo je: 1. pri povratnih glagolih stoje krajše oblike: *čudim se, zdi se mi.*

2. s predlogi stoje v tožilniku navadno krajše naslonjene, v drugih sklonih pa daljše oblike: *zá me*, *pó me*, *ná me*, *čéz me*, *v té* in *vá te*, *v sé* in *vá se*; *en'ga zá me*, *en'ga zá te*; *pó te je kraljica me poslala*; *rdečo kapo ná se de*; *da bi Sisek pód se zgrabil*; *préd me*; *zá-nj družba ne mara*. Nadalje navadno: *do méne*, *od méne*, *zoper méne* in *zoper mé*; *ogenj ž njé gori*; *k mén' sta hodila*. Na vzhodu vendar tudi: *dó-mene*, *ód-mene* in *ód-sebe*.

3. od začetka in v nasprotju stoje navadno daljše oblike: *meni se pa trdno zdi*; *mačehi kupi suknjico*, *sebi pa kupi sabljico*; *jaz nečem ne tebe ne druzega*. Pa tudi: *mi daje slovo*; *se kralj Matjaž oženil je*; *si kupi žute goslice*; *me pusti živ'ga*, *zdraviga*; *te pri kralji bom 'zgovorila*.

Op. Med izrazom *pogubi se* in *pogubi sebe* je razloček ta, da prvi znači trpni položaj, slednji pa povratni. To pravilo onemu pod 1. ne nasprotuje, ker gre tam za prave povratne glagole, tu pa se tvori povratna razmera iz prehodnih glagolov.

4. Posestna zaimena (pr. possessiva).

§ 142. Z deblom ali rodilnikom osebnih zaimen, na dalje povratnega, kazalnega in prašalnega zaimena so v zvezi posestna (svojivna) zaimena. Posestna zaimena so posestni prilogi na priponke *jь ja je, ij, ov* (*v*), *in* (*n*): *moj, tvoj, svoj, naš, vaš*: *čij* (iz *kъ-ij*) zraven *čigav* in na vzhodu tudi *čiden*; *njegov* : *njega, njihov* : *njih, onegov*; *njen* zraven *njezin* : *nje, njeg-a*; *najin, vajin* : *naju, vaju*; *njun* : *nju* (iz *njiju*).

Na zahodu stoji mesto posestnega zaimena tudi rodilnik: *za naju čast se bijeva*, na vzhodu le: *za najino čast*.

5. Prašalno zaime (pr. interrogativum).

§ 143. *Kdo*, *kaj*, *kje*, *kedaj*, *kak*, *kteri kateri*, *kam?* itd., prašajo naravnoč (direktno) in odvisno: *kdo si? kaj ti je ime? povej mi, kdo si! povej mi, kaj ti je ime!*

Op. Po nemškem zavito je: *kaj je to za* (*ena*) *žena?* prašati se ima: 1. po osebi: *kdo je ta žena?* 2. po stanu: *kaj je ta žena?* 3. po lastnosti: *kaka je ta žena?* 4. po izboru: *katera je ta žena?*

6. Ozirno zaime (pr. relativum).

§ 144. Ozirna zaimena so proti prašalnim sedaj podaljšana z glasnikom *r* : *kdo-r*; *r* je = *že*, tedaj okrepek.

Kdor, kar je samostalno zaime (*a*); *kateri, koji* je pa priložno zaime in stoji zato le pri samostalniku (*b*) ali pa se ozira na kak samostalnik (*c*), ter se sklada ž njim v številu in spolu, sklon je v zadnjem primeru odvisen od glagola ozirnega stavka; zaime *ki* znači samo ozirno razmero (*c*), število, spol in sklon se razven imenovalnika in včasih tudi tožilnika zaznamuje z zaimenom *jь* (*d*): *a*) *kar mačka rodi, vse miši lovi*; *kdor rad laže, rad krade*; *b*) *kateri človek je nemarnež, nikdar nič nima*; *c*) *hiša, ki* (*katera, koja*) *rebra kaže, ovaja slabega gospodarja*; *d*) *srečne so oči, ki nebeško veselje igra po njih* (*po katerih*); *naj k meni pride, ki ga žeja.*

Ako iz *a-ko, ako si, akoprem,* če (= *će*), *če si, či* so prislovne oblike zaimena *kъ, čь* in navajajo prislovne oziroma pogojne stavke. *Kaj* na vzhodu navadno tudi *ka* (lat. *quod*) navaja kakor veznik *da* izpovedne stavke. *Ker* (in *jer, ar*) navaja vzročne stavke; *jer* je stari *ježe*; *ker* (*kir*) je iz *kъdeže* in pomeni izvirno wo: *če ga bolj doji, manji je*; *ko bi ga poznal, bi ga pozdravil*; *kaže, ka ga glava boli.*

7. Nedoločno zaime (pr. indefinitum).

§ 145. Prašalna zaimena postanejo nedoločna, če zgube svoj naglas: *če kdo* (prim. *si quis*). Kot nedoločna zaimena stoje navadno zadi za jedno ali večimi besedami, pa ne vsikdar: *velikih angelov kdo* Rav.; *če vás kdo pride*; pa tudi: *koga svojih pošlji.*

Někdo irgendwer, *někaj, někdaj, někam* itd. so postala iz *ne vě kdo, ne vě kaj* itd.; *nikdo, nikaj, nikam* itd. pa so sestavljene z nikalnico *ni* ter zanikujejo. Tem nedoločnim nikalnicam se prideva tudi krepilni *r*: *nikdor, nikar, nikamor, nikjer* (*nikder*) itd.

Nedoločni pomen dobijo tudi prašalna ali ozirna zaimena, če se jim pridene povratno zaime *si*, ali čestice *koli, god, ljubo*, na vzhodu *šte* (*hoče*): *kdo si je, naj pride sem*; *kar god storiš, stori prav.*

Primeri *kaj bodi* in *kar bodi govoriti* was immer, *bodi kaj govoriti* schlechtes reden, *bodi kaj človek* schlechter Mensch.

V. Prislov (adverbium).

§ 146. Vse nepregibne besede se imenujejo čestice (particulae). Čestice razven predlogov in veznikov so prislovi.

Prislov je utrjena imenska ali glagolska oblika in določuje glagole in priloge: *solnce lepo sije*; *on je preveč hudoben.*

Prislovi so tvorjeni: *a*) iz samostalnih imen n. p. *zmirom* : *mir*, *b*) iz prilogov n. p. *lahko*, *c*) iz zaimen n. p. *posebej* iz *po sebě*, iz glagolov, n. p. *bojo* (*bojda*, *bojo da*, *boje* in *baje* = *bajo*, *bajejo*, *bajejo da*).

§ 147. Prislovi iz imen so utrjeni skloni in sicer:

1. orodnik jedninski: *kasom* im Trapp; *križem*; *mahom*; *nocoj*, *nicoj*, *nicor*. S predlogom: *zmirom*; *s curom teči*; *pospolom* nacheinander ogr.; *istom* kaum, *istom sada* eben erst; *im* weil, indem hrv.

2. orodnik množinski v imenski obliki: *slovenski* (iz *slověnьsky*) *govori* (prim. latina lingua loqui); *bratinski*; *latinski*. Tudi iz deležnikov: *bežečki* iz *běžęčьsky*, *zabečki* (*zabiti*), *klečečki*, *sedečki*, *spečki*, *stoječki*; *liki* (*liko*, *lice*) gleich wie : *naški*; *pak*, *pa*, stsl. *paky*.

Op. Krivo je *po laški*, *po nemški*, *po slovenski*.

3. jedninski tožilnik prilogov, *a*) bez predloga; tožilnik je tako umeti, kakor v izrazu *dolgo življenje živeti*, kar je bez samostalnika *dolgo živeti*, n. p. *zlo* sehr, stsl. *zělo*; *lahko* leicht, möglich, vielleicht; *često* oft; *proč*, stsl. *proče* weg; *daleč* iz *daleče*; *drugači*, *drugač* iz *drugačь*; *kako*, *kak*, *ko*; *tako*, *tak*; *sicer* iz *sice* (Trubar = *tako*) *že*; *bolje*; *več* stsl. *vęšte*; *pač* stsl. *pače*; *dalje*, *dlje*, *delj*, *dler*; *manje*, *manj*, *menj*; *prej*, stsl. *prěžde*; *brže*, *brž*; *prvlje*, *prlje*; *tore*, *za torej*, *ob torej* : *to že*; *ter* : *tože*; *soper*, *zoper* stsl. *soprь*; *kar* iz *ka-že* : *kar se zgrudi*, *kar v grob z mano* nur (gleich) ins Grab mit mir; *ka kaj* na vzhodu za izpovedne stavke: *rekel mi je*, *ka pride*; *nekaj* — *nekaj* theils — theils; *kajti* na vzhodu weil; *ko* naj bržej pokrajšano iz *kako* : *ko pasem*, *veselo prepevam*; *kot* na vzhodu *kakti*, tedaj iz *kakoti*; *ako*, *ak* wenn; *če* (= *će*), *či* (= *čь*); *pa*, *pak* aber m. *pako*; *pali* iz *pako li*; *ino* iz *i no*; *gor*; *dol*; *noter*; *kraj*, *kre*; *tik* : *tik nebes*; *letos* iz *leto sь*; *tačas* gleich; *tečas* inzwischen; *vesčas*; *unkraj*.

b) s predlogom: *vadlje* iz *va*(*vz*) *dlje*, tako tudi *valje*, *vadle*, *vale*, *vadler*, *vdilj* nach der Länge, gleich, bis, n. p.: *vadlje do Ljubljane*, *vse vdilj* nach der Reihe; *vkup* iz *v kup*; *vedno*, *veno* : *v jedno*, *v edno*, *v eno*; *v pričo*; *nazaj*, stsl. *nazaždь*; *zakaj*; *navěk*; *navlašč*, *nalašč* (stsl. *vlastь* = *lasten* : *vlastь* = *last*); *na mah*; *na opak*, *napak* verkehrt; *naprej*, stsl. *naprěždь*; *narazen*; *poleg* iz *podleg* stsl. *po-dlьgъ*; *stoprav* erst : *sъ to pravo*; *najme* (*na ime*), *namreč* (*na ime reči*).

4. jedninski mestnik, iz prilogov v določni in nedoločni obliki srednjega spola in iz samostalnikov:

a) bez predloga: stsl. navadni prislov na *ě* n. p. *dobrě* (= *dobro*) se nahaja v nsl. n. p. v besedi *vunej*, *unej*, iz stsl. *vně* draussen; *pozdej*, stsl. *pozdě* später prim. § 6, *b*; *zadi* iz stsl. *zadi* po III. skl., tako tudi *prědi*; — *slědi* iz *slědě*, *poslědi* zadnjič; *srědi* iz *srědě*, *jutri* iz *jutrě*; *davi*, *davě*; *drevi* heute abends iz *drěvě* prim. § 6, b; *vrhu*; *gori* in *gorej* iz *gorě*; *doli* in *dolej* iz *dolě*; *godi* stsl. *godě*; *trěbi* in *trěbě* nöthig; *skorom*, *na-skorom* (določna oblika) bald; *skorom je sunce zašlo* sobald; v izrazih: *do korej* bis wann, *ob korej* wann, *do sorej* bis jetzt, *osorej* jetzt, *ob torej* jetzt tiči jedninski mestnik od *ora* lat. *hora ob tej orě*; tako je mestnik tudi *prav* stsl. *pravъ* m. *pravi*.

b) s predlogi: *na velci* (nedol. oblika iz *velicě*): *odprite vrata na velci*; *na kratci*, *na nagli*, *na skori*; *okoli* stsl. *okolě*; *po drugom* (določ. oblika).

5. dajalnik: *domov*, *domou*, *domo*, *domu* iz *domovi*; *si*: *da si*, *da si tudi*, *da si ravno*, *kakor si*, *marsikrat*.

6. rodilnik: *iznimce* ausnahmsweise, imenovalnik bi bil iznimica po I. skl.; *opikce* senkrecht; *pěšice* zu Fuss; *postrance* seitwärts; *premence* wechselweise; *skrovce*, *skrivce* heimlich; *slěpce* blind; *hotonce* iz *hotomice* freiwillig; *neprestance* unaufhörlich; tudi *tolikanj* in *kolikanj* m. *tolikaj* iz *tolika-i* je rodilnik s pridjanim kazalnim *i*; morda tudi *včera*, *jutra*, *doma*.

S predlogi; *dovolj* (hrv. *do volje*); *dosta*, stsl. *do syta* (po II. skl.); *dosti* stsl. *do syti* (po III. skl.); *do čistega*; *zjutra*, *zjutraj*, *zajtra* iz *za jutra*, *-i*; *zgoda*: *za goda*; *iz bliza*; *zlasti*: *iz vlasti*; *zvuna*, *zvunaj*, *od zvuna*; *znotra*, *znotraj*; *zdolaj*, *ozdola*, *ozdolaj*; *zbog*, pravilno *zbok* von Seiten.

Nekaterih prislovov oblika glede sklona ni popolnoma spoznana:

a) na prašanje kedaj? od zaimen: *vsegda*, *vsegdar*, *vsakdaj*, *vsikdar*; *drugda*; *inda*; *kda*, *kdaj*, *kdar*, *kada*; *zdaj*, *sedaj*, *sada*; *tedaj*, *teda*, *ta-da*; *vezda* immer; *anda* also.

b) *indi*; *kde*, *kje*, *ker* iz *kzde že*; *tudi*.

c) *vselej*, *vselě* semper, stsl. ima tudi *jelě kedaj*, *selě sedaj*; *dokle*, *dokler*, *odkle* stsl. *kolě kedaj*; *dosle*, *posle*; stsl. tudi *tolě takrat*.

d) *kọdi*, *kọd*; *tọdi*, *tọd*; *od onọd*; *povsọdi*, *povsọd*; *nazọd*.

e) *kamo, kam, kama* ogr.; *tamo, tam*; *sem* (stsl. *sěmo*); *inam, drugam*; *mimo* iz glagola *minǫti*; *darmo* iz *dar*; *věkoma, pogostoma, neṇadoma, križema, nagloma, zaporędoma*; *zlagama, polagoma* iz *lьgъ* (: *lahek*). Od glagolov: *vidoma, vědoma, neprenehoma.*

f) *prvič, vprvič, drugič, tretjič*; *načętič, slědnjič*; *vnovič*; *znovič*; *lehkič, naglič, ravnič*; *namič, najnč* iz *na manjč*; *drugoč, nešteroč* (*nekteroč*); *jednoč* zraven *jednok.*

g) čestica *li* je bržkone iz *libo*/*ljubo* pokrajšana: *li, jeli, jelda, dali, ali* : *je li res*; *jelda spi*; *spi ali bedi?*

h) *či* je v rodu s prašalnim zaimenom *čь-, če-sa* : *či si tam bil?*

i) čestica *le* (*li, lestor, listor*) nur, dennoch, bržkone različna od *le* iz *glej* : *le idi, le pridite, le godci godite.*

§ 148. Iz glagolov so sledeči prislovi: *bi* dovršilnik od *byti* : *ko bi hotel*; *bodi — bodi, bodi si — bodi si*; *vendar, vender, vunder* iz *věm da r* (*že*); *vem*; *vem sem mu dal*; *glej, lej, le* : *zdaj le, tu le, ta le, le ta*; *der, deder* iz *děj že, děj děj že* thue es nur, nur zu; *menda iz měnim da*; *morti* : *more biti, morda* : *more biti da*; *naj* iz *nehaj* : *naj pride* t. j. *nehaj da pride, ne naj* (*pusti*) *se mi pogubiti*; *da naste ležati na mrazi ga* lasset ihn liegen kor., (hrv. srb. *neka*); *pre*, čes. *pry* iz *pravi* : *on je pre ušel*; *češ* (*hočeš*) als wenn: *menijo, češ zdaj je končano*; *jeli* iz *je li* (stsl. *jesть li*) : *jeli pride? bojda* (*bojo, baje*) iz *bajo da.*

Tudi deležniki v tako zvani prislovni obliki gredo sem: *grede, kleče, leže, stoje*; *razmišljaje, skrivaje, jokaje*; *vedoč dati*; *rekoč* iz *rekoče*; *rjoveče* : *žena rjoveče klicala*; *všeč* iz *vošeč* erwünscht m. wünschend; *rekši* in der Meinung; jednako *samši* einzeln.

Op. Nekateri prislovi so postali iz sestave n. p. *ampak* iz *a na opak*; *najmreč, namreč* iz *na ime reči*; *temuč* : *temь več*; *uže, vže, že*, hrv. *jur* : *u* (lat. *jam*) *že*; *javalne* : *ja* (*v*) *ali ne.*

Nikalnica (negacija).

§ 149. Tudi nikalnica je prislov oziroma čestica, naj bržej iz zaimenskega debla *na*. Nikalnici sta dve: *ne* je prosta in *ni* je menda iz prve s kazalnim *i* podaljšana.

Nikalnici *ne ni* se sestavljata:

a) *nego* : *bolji nego*; *nekar* : *nekar ne hodi* (*kar ne hodi*); *niti* nicht einmal; *nikdo, nikdor, nihče, ništče* niemand; *nič, ništar, ništer* nichts; *nikdar* naj bržej isto kar *nekar*; *nikak, nikakov, ni-*

kakošen kein; *nikam, nikamor* nirgendshin; *nikod, nikoder* nirgend, itd.; *nieden, nijeden, nobeden, noben* in *obeden, oben* kein, niemand.

b) *ne* se sestavlja v besedah: *nêsem, nisem* iz *ne jesmь*, stsl. *nêsmь*; *nêmam, nimam* iz *ne imam*; *nočem, nečem* iz *ne hočem*; *nêkdo, nêkaj, nêkam* iz *ne vě* (*se*) *kdo* itd.

c) v drugih sestavah je postala iz zanikane besede po pomenu nova beseda: *nevolja, v nevoljo* (*nesrečo*) *smo prišli*; *nemir, postal je nemir* (*razbuka*); *neusmiljeno* (*kruto*) *ravna*; *neroden je* (*roditi* = *skrbeti*); *v nemar pustiti* (*marati* = *skrbeti*); jednako *neprilika, nedog*; v glagolih: *iznebiti se česa* : *byti, dobyti, zabyti*; *ob-ne-moči, obnemorem*; *iznevěriti se.*

§ 150. Nikalnica stoji pred ono besedo, ki se ima zanikati: *obljubil je sovražnikom ne pomagati.* Če je poved zanikana, stoji nikalnica pred pomožnim glagolom, pri pogojnem *bi* sme stati predi ali zadi: *ni bogat*; *niso vêděli*; *bojim se, da bi res ne bilo* in tudi: *bojim se, da ne bi res bilo.*

§ 151. Nikalnica *ni*. 1. Na nikalen stavek se priklepa nikalen stavek z nikalnico *ni*, na pritrdilen pa s protivno nikalnico *a ne*, n. p. *ne delam, ni ne molim*; *rožice ne delajo niti* (hrv.) *ne predo*; *prosi a ne tirjaj.*

2. *ni* je nicht einmal, auch nicht; pred določnim glagolom stoji navadno še nikalnica *ne* : *ni besede ne reče.*

Op. *Ne le* mesto *ni* je tuje: *ti nesi meni nikdar dal le enega kozliča* Trub.

3. *ni — ni, niti — niti* weder — noch; pred glagolom stoji večkrat še nikalnica *ne* : *ni ne delam, ni ne molim*; *kjer jih ni moli, ni ruja ne sne*; *ne znamo ni jahati, ni plavati.* Včasih je tudi ne : *niso za nobeno ne dušno ne telesno delo, dokler se ne naspijo.*

§ 152. Več nikalnic v jednem stavku. 1. *Nikdo, nič*, itd. za se povedi ne zanikuje, ampak le svoje členovsko razmerje v stavku: *vino sem pod nič prodal*; *dušo mojo si iz ničesa stvoril* ogr.

2. stavek je zanikan, če se zanika razven onega členovskega razmerja v stavku še poved sama: *nihče mi ni nikoli nič krivega storil.* Členovska razmerja so v slov. lahko vsestransko zanikana, kakor primer kaže.

3. V istem stavku dvakrat postavljena nikalnica pomeni posredno potrdilno izpoved, če se nanašata obe nikalnici na isti pojem: *pri bogu ni nobena stvar nemogoča.*

4. Kedar nikalnica *ne* nikanje popolnuje, stoji pred povedjo, kedar pak kako drugo nikanje zanikuje, stoji pred nikalnico onega nikanja: *ne nič, ampak veliko si mu dolžan.*

5. odgovarja se z jedno nikalnico: *je li vam kaj manjkalo? oni pak pravijo: ništer* Trub.; *vam kaj piše? ne.*

§ 153. Okrepljena nikalnica. Nikalnica se krepi:

1. če se primerjajo reči naj manjše vrednosti: *rodovina ni hetve vredela; kar črhe ji ne odgovori.*

2. če se nikalnica dvakrat postavi: *ne bo te konec ne; ne hodi ne; ti nisi kratko nikar ta nar manjši* Trub.

VI. Predlog (praeposicija).

§ 154. Predlogi so se razvili iz prislovov in so pravi in nepravi. Pravi predlogi razločujejo navadno le razmerje med stavkovimi členi, so tedaj razmerniki; nepravi predlogi pa imajo poleg tega razmerniškega opravila tudi svoj izvirni pomen: *kraj mene, moj rojstni kraj.* Imajo pa še tudi pravi predlogi deloma prislovni pomen in sicer v sestavi z imeni in z glagoli.

Prislovni pomen predlogov *a*) v sestavi z imeni.

§ 155. Prislovno stoji *a*) *na* v besedah: *nagluh, nakisel, nakriv*, kjer ima *na* kot prislov pomanjšalno moč (prim. nemški ankalt, ansauer).

Op. V obliki *naj*, t. j. *na-i* (§ 71, 15), na zahodu v obliki *nar* tvori beseda *na* presežnik: *najlepši, narlepši; največi, narveči* itd.; toda sorodnost te besede s predlogom ni celo dognana.

b) *po* v ločilnem pomenu: *učenci so se po dva in dva razšli; po trije, po štirje možje pridejo; postáren, a, o* ältlich.

c) *pod : podplat* die Sohle t. j. *spodnja plat*; v drugih narečjih *podbel* unten weiss.

d) *pri* pomanjšuje: *pribel, prisladek, pričrn.*

e) *prě* povečuje: *prelep, premal, preveno* immer fort; *preblato, prelepota, premodrost, premraz*, itd.; *sprelep* t. j. *izprelep.*

f) *raz : razsoha : soha; razred : red.*

b) v sestavi z glagoli: glagolske predponke.

1. *do*, nemški zu, pomeni, da je djanje dospelo do nekake meje: *dobiti* (*bytí*) *kaj*, t. j. *biti*, *priti do česa*; *domeriti* (*slabo mero dostaviti*); *doplesati*, *dorajati* austanzen (*za zdaj*, *za danes*, *za celo življenje*); *doslužiti* (*leto*, *poprek*, *če ni več za rabo*); *dosmrdeti* (*do sem*, *do nas je dosmrdelo*); *dokleti* (*doklel je*, *ni ga več*); *dopleti* (*za drugimi*, *ali do konca*, *ali če kdo dostavi*, *da dobi celi dan v račun*); *dosejati*; *dopovedati* : *pravim mu*, *pa mu ne morem dopovedati*, t. j. *povedati*, *da on ve in ume*, itd.

2. *iz* (lat ex) aus, pomeni: *a*) gibanje iz notra ven: *izbiti*, *izliti*, *izteči*, *izbrati*; *b*) dokončanje: *iznebiti se*, *izpiti se* : *s pitjem se pokončati*, *izpeti se* : *s petjem se utruditi*.

3. *na*, nem. an, ima *a*) on isti pomen ko predlog s tožilnikom in mestnikom: *nabosti*, *navreči*, *navezati*; *nadêti*, *nadjati* worauf thun; *najti*, *na kaj priti*, (prim. *in-venire*); *napasti*; *napeljati*; *napisati*; *nasaditi*; *nataknoti* itd. Sem gre tudi: *nagovorjti* : *s govorom koga na kaj spraviti*; *navaditi se*; *napiti komu* : *na zdravje piti komu*; *napraviti koga na kaj*; *naučiti* itd.; *b*) pomeni začetek djanja in pomanjšanje: *nagnoti*; *nalomiti*; *načeti*; *c*) pomeni, da se djanje godi na mnogih predmetih ali da je dospelo do kake meje: *nadrobiti*, *nažeti*, *naklati*, *nakrasti*, *naloviti*, *nalomiti*, *namleti*, *napisati*, *naprositi*, *napresti*, *nasušiti*; *d*) pri povratnih glagolih nasitjenost: *naklečati se*, *naležati se*, *naplesati se*, *naskakati se*.

4. *nad* je podaljšan iz *na*, kakor *pod* iz *po*, *prêd* iz *prê* in pomeni: *a*) kar predlog *nad* s tožilnikom in orodnikom: *koga nadlegovati* (*nad kom ležati*); *b*) presežnost: *nadvladati*, *nadkriliti*.

5. *ob* stsl. *obŭ*, okrajšan *o*; nem. um (umbi) in be-; v rodu z besedo *oba* in *obče*, pomeni tedaj *od dveh stranij* in *od vseh stranij*; če se v obče *o* in *ob* menita, ima vendar v nazornem pomenu *ob* prevago; kot predponka pomeni: *a*) obdanje, djanje okol in okol predmeta, v tem slučaju odgovarja nemškemu um: *obviti*, *obiti* (*ob-viti*); *obezati* (*ob-vezati*); *ogledati se*; *odeti*; *obleči*, *obležem*; *obleteti*; *obložiti*; *oblêči* (*ob-vlêčem*); *opasati*; *oplesti*; *opleti* (*kaj od vseh stranij*); *obrezati*; *obrobiti*; *obstopiti*; *obuti* (*opanke okol noge*); *obšiti*; *objeti*; *b*) odgovarja nemškemu be- : *obiti* beschlagen; *obdarovati*; *oblagáti* belügen; *ovohati*; *ogovarjati* verleumden, primeri *ošteti koga*; *c*) pomeni dokončanje djanja: *obriti*, *ogreti*, *opeči se*, *oslabeti*, *oslepiti*, *osramiti*, *otêliti se* (prim. *bolg*, *obagni se*).

6. *od*, stsl. *otъ* (prim. *ot-rok*, *ot-mem*); pomeni: *a*) odstranjenje: *odvaditi*, *odvezati*, *odgrizti*, *odjesti*, *oddati*, *oddeti*, *odkriti*, *odzebsti*, *odklenoti*, *odpreti*, *odbučati* (*bučela je odbučala*); *odpiskati*; *b*) nehanje: *odbiti* (*ura je odbila*), *odvečerjati*, *odgrmeti*; *odpresti*, *odpěti* (*pěti jenjati*), *odcvesti*, *odjesti*, (*jesti nehati*); primeri: *odpeti*, *dopeti*, *napeti se* (*pětje nehati*, *dokončati*, *naveličati se*); *c*) odgovor, povratek: *odvihnoti* (*pred je bilo zavihneno*); *odgovoriti*, *odmevati* iz *od-dmevati*, *odkimati*, *odpisati*, *odpevati*.

7. *po*, nem. auf, pomeni kot predponka: *a*) djanje v času ali prostoru pretrgano, t. j. djanje, ki se godi v raznih časih ali na raznih prostorih: *polegati*, *tu pa tam ležati*; *ponašati*, *nesti pa odložiti*; *popijati*, *v različnih krčmah*; *postajati*; *posědati*; *potepati se*; primeri: *po dva*, *po tri*; *b*) djanje večih osebkov ali na večih predmetih: *podaviti* (*jednega za drugim*); *poloviti*, *pomoriti*, *pomreti*, *poplačati*, *posvaditi se*, *pospati* (*jeden za drugim*); *c*) skrajšano, zmanjšano djanje: *podirjati* (*kratko časa dirjati*), *poklicati*, *poplesati*, *postati* (*kratko stati*), *pospati*, *posedati*; prim. *poblizo*, *pogizdav malo gizdav* itd.; *d*) tvori iz neprehodnih glagolih prehodne, ali iz prehodnih nove prehodne z oddaljenim predmetom nalik nemškim s predponko *be* sestavljenim: *posedeti* (*s sedenjem travo pomežiti*), *pohoditi*; *pokrasti koga* berauben; *polijati* (*rože* : *liti vodo*) begiessen, *popisati* (*ljudi*) beschreiben; *posipati*, *pogovoriti se*; *e*) pretvarja nedovršne glagole v dovršne: *požreti*, *pozabiti*, *pojesti*, *ponemčiti*, *poturčiti*. V glagolih *dirjati*, *bežati*, *vlěči*, *gnati*, *iti*, *lezti*, *leteti*, *nesti*, *peljati*, *teči*, *reči* je v sestavi s predponko *po* ohranjen tudi pomen prihodnega časa, kateri pomen se pri drugih dovršnih glagolih gosto opisuje, kakor da bi bili nedovršni: *podirjam*, *pobežim* itd. ich werde eilen.

8. *pod* je postal iz *po*, kakor *nad* iz *na*, *prěd* iz *prě*; pomeni *a*) djanje vršečo se pod stvar ali pod stvarjo: *podorati* (n. p. *gnoj pod zemljo*), *podložiti*, *podpreti*, *podstaviti*; *podkovati*, *podpisati*, *podšiti*; *podleteti* : *mleko podleti* (*se podsiri*), *delo mu je podletelo*; *b*) delo od spodaj: *podbirati*, *podvzeti* (*podjeti*) unternehmen (*suscipere*); *c*) djanje na skrivnem: *podkupiti*, *podmitati*.

9. *pri*; v rodu s besedami *pra*, *pro*, *prě*, nem. ver, vor, für, lat. per, pomeni: *a*) bližanje, združenje z dotičnim mestom: *pribiti*, *privaliti*, *privezati*, *pridjati*, *priti*, *prileteti*, *prirasti*, *prijeti*; *pripěti* (*pevajoč priti*), *prilajati*, *priječati*; *b*) dobitje: *pripraviti* (nasprotno:

zapraviti), *priberačiti*, *primožiti*, *priženiti*, *prigrati* itd.; *c*) pomanjšanje: *prigrizti* anbeissen, *prirezati* (*vrhe drevesom*), *prismoditi* (*si lase*); primeri *pribel*, *prisladek*.

10. *pro* se je v novi slovenščini zvečine pomaknol besedi *prě*, ostal je pak v besedah: *prodati*, (zraven tudi *predati*), *prostreti* (*prostor*, *prodaj*).

11. *prě* pomeni: *a*) gibanje skoz prostor, prek in skoz kako stvar: *prebiti* durchschlagen, *prebosti*, *pregrizti*, *preklečati* (*hlače*), *prekopati*, *premočiti*, *preplavati*, itd.; *b*) tekanje, bivanje skoz določen čas in do konca določenega časa: *prečuti* : *celo noč*; *premoliti* (*cele noči*), *prenočiti*, *prebivati*, *prebiti*, *prestati*, *preminoti*; *c*) premestovanje od jednega mesta na drugo: *predelati*, *premeniti*, *prekrstiti*, *prevezati*, *previti* (*otroka*), *prestlati*, *preobuti se*, *premisliti se*; *c*) gibanje mimo predmeta in dalje njega: *prejti* (*praeterire*), *preteči* (*ura je pretekla*), *preslišati*; *f*) gibanje više predmeta, nadkriljenje: *premagati*, *premoči*, *prevladati*, *prekositi*; *preseči*, *preskočiti*, *prehiteti*, *preteči*, *prerasti*; *prekričati*, *prekaniti*, *prevariti*; *komu v préstrge priti*; *g*) gibanje, djanje preko meje: *prejesti se*, *prenajesti se*, *preobjesti se*, *pretegnoti se*, *prevoziti se*; *h*) v sestavi s predponko *iz* začetek djanja: *spre* iz *izpre*: *spregledati*, *zopet je spregledal* (*je oči odprl*); *sprebledeti*; *sprejesti* (*sprejedel je nad kašo*), t. j. *začel je zopet kašo jesti*.

12. *raz*, pomeni v glagolskem predpetju: *a*) ločitev od jendruga: *razbiti*, *razvezati*, *razgnati*, *razdeliti*; *razodeti*, *razlagati*, *razgovarjati se*; *raznesti*, *razpreti se*; *b*) oddaljenje od jednote, od prvega stanja: *razviti se*, *razcvesti se*; *razjokati se*, *razveseliti se*, (prim. *od uma gre* in nemški ausser sich sein), *razdražiti*; *razbeliti železo*.

13. *s*; stsl. *съ*, stari in novi *sǫ* (*sǫ-sed*); odgovarja predlogu *съ* z orodnikom in pomeni: *a*) skupljenje: *zbrati* (stsl. *съ-brati*), *zvezati*, *zdavati* (*zakonske*), *znositi*, *steči se*; *b*) dokončatev: *zgrabiti*, *zgnjiti*, *szznati se zeznati se* mit einander bekannt werden, *sztvoriti storiti*, *zdeti se* (*съ-děti* : *meni se zdi*, prim. *meni se čini*).

14. *s*, stsl. *съ* odgovarja predlogu *sъ* z rodilnikom (herab), pomeni gibanje od zgoraj na dol: *zegnati*, *zmetati*, *sъsesti* (*s konja*), *spasti*, *spustiti*, *stepsti*.

15. *u*; (lat. *au-* v besedah *au-fugio*, *au-fero*); v pomenu in izviru se točno loči od *v*, dasi se obe predponki oziroma predloga

v izgovoru in pisavi dandanes gosto mešata; pomeni: *a*) odstranjenje: *ujti* (*uiti*), *ukrasti*, *unesti*, *urezati*, *usopsti se*, *uteči*, *ujesti*, *ujeti*; *b*) dokončatev: *ubiti*, *umiti*, *ugasiti*, *ugledati*, *uloviti*, *utopiti*, *udariti*.

16. *v*, stsl. *vъ* iz *vǫ* (prim. *vǫ-tek* Weber-Eintrag) in to iz (*v*)*en-* (primeri *vn-iti*, *vn-ęti* § 7, *b*, 3, *β*), lat. in; pomeni hinein in se točno loči od preponke *u* (glej 15): *vbiti* hineinschlagen, *vdeti* hineingeben, *vlezti*, *vteknoti*.

17. *vz*, stsl. *vzъ* iz *v* in *sz*, pomeni: *a*) gibanje od spoda k višku: *vzdignoti*, *zdignoti*; *zlezti* (*vzlezti*), *zrasti*; *vstati*; *vzhajati*; *vzeti* nehmen, aufnehmen; *b*) pomeni *nazaj* pri glagolih, ki ne pomenijo gibanja prim. Trub.: *nikomer dobriga ne uzdajte* grüsset niemand; *vzdržati se* sich enthalten; *c*) dokončatev djanja: *zbojati se*; *zevpiti aufschreien*; *znetiti*.

18. *vy* se nahaja v benetskem in koroškem narečju ter v brižk. spomenikih v pomenu *iz*: *vebirat*; *vehnati* (*izgnati*); *vepodit*; *venest*, *venašat*; *veriezat* (*izrezati*); *vetrebit*; nadalje v besedah: *vilaž* in *vigred* (*pomlad*); *uvignan* brižk. spom. t. j. *vygnan*.

19. *za* pomeni: *a*) gibanje za čim ali za kaj: *solnce zahaja* (*za goro*), tako: *zahod*, *zapad*; *zalezti*, *zalezovati*, *zasledovati koga* (*hoditi za njim*); *b*) gibanje od pravega pota, od pravega načina: *zabresti*, *zajti*, *zavleči*, *zastriči*, *zarezati* (*kedar bolno živinče zakoljejo*); *zareči se*; *c*) zapredenje, odstranjenje, odstranjena stvar zadi ostane ali cela mine: *zazidati*, *zadelati*, *zamazati*, *zamašiti*, *zapažiti*, *zastaviti*, *zasuti*, (*jamo*, *luknjo*); *zakriti* (*mrliča*, *da ga ne vidijo*); *zasesti*, *zaleči* (*prostor*); *zapreti* (*hudobneža*, pa tudi *dveri*); *zaklenoti*, *zadržati*; *d*) zgubo: *zapraviti*, *zaigrati*, *zagospodariti*, *zapravdati*, *zamuditi*; *e*) začetek djanja: *zavpiti*, *zadremati*, *zapeti*, *zaspati*, *zatrobiti*; *f*) odgovarja predlogu *za* s tožilnikom: *zagovarjati*, prim. *govoriti za koga*; *zadeti koga*: *voz je zadel za drevo*.

Dvojne in trojne predponke.

§ 156. Če je glagolu predpeto dvoje ali troje predponk, je v sestavi združen pomen vsake posamezne predponke.

a) prva predponka *iz*: *spregledovati* (*slepci spregledujejo*); *sporoditi*, *spokoriti se*: *naj ženske sporodijo*, *naj grešniki se spokore*.

b) prva predponka *po*: *poubiti*: *v celem selu so kose poubili*; *pozvedovati*.

c) prva predponka je *pri*: *prizanašati*, *pridobiti*, *pripomoči*, itd.

Op. Jednako je pri predlogih: *poberi se izpred moje hiše*, t j. *poberi se iz mesta pred mojo hišo*; *zajec skoči izza grma*; *jeden izmed dvanajstih*; *izpred očij*.

c) Predlogi.

§ 157. Predlog pojasnuje sklonsko razmero: *grem domu*, *grem k domu*. Bolj se utemni sklonski pomen, bolj so potrebni predlogi.

Pravi predlogi spremljajo te le sklone:

1. rod. *bez brez*, *do*, *iz*, *od*, *u*.
2. daj. *kъ*, *proti*.
3. tož. in mest. *na*, *ob*, *po*, *vъ*.
4. tož. in orod. *med*, *nad*, *pod*, *prěd*.
5. rod. in tož. *raz*.
6. rod. tož. in orod. *sъ*, *za*.

Op. Predponke *vьzъ*, *vy*, *prě* kot predlog, a predloga *bez brez*, *kъ* kot priponki niso v rabi.

§ 158. Nepravi predlogi imajo zvečine rodilnik za seboj. Predlog *kljub* ima dajalnik: *kljub vsem storjenim dobrotam*; *soper zoper* (iz *sǫ-prь*) ima tožilnik in dajalnik: *zoper svoje brate govori*; *žena svojemu možu zoper govori* Met.

Nepravi predlogi z rodilnikom so:

1. *blizo*, *blizu* (prim. *bliže*, *bližnji*, *bližnjava*) nahe an, bei: *blizo grada belega*; *en dan je šla Eva blizo drevesa*; *bliže strehe* Met.

2. *dno* (: *bzdno* Boden) im Grunde, unten: *dno potoka je golo kamenje* Jan.

3. *glede* (delež. sedanj. tvorni glagola *gledim*) bezüglich, rücksichtlich: *glede pašnikov*.

4. *gori*, *gorě*, *zgorę* (*gora* Berg) oben, von oben: *zgore drevesa* Met.

5. *konec* am Ende: *konec vasi stoji bela hišica*; *konec njive so travniki*.

6. *kraj* (Rand) neben, *kre* iz *kraj*, *unkraj* jenseits, *takraj* diesseits: *i šli so kre jedne oštarije* prip.; *kre vode se šetati* ogr. = *za vode*; *ka bi kre njega molili* ogr. = *za njega*.

7. *krog*, *okrog* (*krǫg* Kreis) um, herum: *vsem ognj se krog glave svet'*; *ne vidi krog sebe*, *kakor gore visoke*; *skleplje okrog glave bele roke*.

8. *mimo* (*memo*) vorüber (*mi-noti*): *ko boš memo grada jezdil* nar. ps.; *gre memo turna ob hribu*; *mem reke* Met. Po primernikih ima *mimo* pomen *nego*: *koljkor je nebo više memo zemlje, toljko brat je večji mem mene*; primeri še: *kralj velik mimo vseh zlaganih bogov* erhaben über alle erdichteten Götter.

9. *mesto, namesto, namestu* (*namesti*) statt (*město* Stätte): *ali mu bo namesti ribe kačo dal.*

10. *navzoč, navzoči* im Angesichte (*na vzrъ oči*): *nazoči celoga sveta* hrv.

11. *noter, notri, znotra, znotre* (iz *znotraj*) hinein, innen, von innen (stsl. *otrь*): *znotre zida* Met.

12. *okolo, okoli* um herum (*kolo* = *krog*): *okoli mesta*; *okoli božiča.*

13. *poleg* (iz *po dlzg*) längs, neben: *poleg potoka sem se sprehajal*; *poleg tvoje volje* nach deinem Willen ogr.

14. *pričo, v pričo* in Gegenwart (*priča* Zeuge): *v pričo vseh ljudij*; *v pričo celega omizja*; *pričo gospodarja* Met.

15. *prěk* über, hinüber: *preko Kope se spustiti*; *preko hriba, doline, ceste.* Prislovno: *prek si vrvi potegnite*; *v prek* durch und darüber; *poprek* überhaupt.

16. *raven, zraven* (: n-eben, sredonem. ineben): *raven groba* ogr.; *jih zraven mene pokoplji*; *zravno mesta* Met.

17. *radi, zarad, zaradi* Habd., wegen (*radъ* Gunst, *rad, a, o*): *pokarati zarad nečesa.*

18. *razvě, razvi*; *razven, razun, razen, zrazen* ausser: *zrazen vaših bratov*; *ni druzega razen njega*; *razun pokore* ohne Reue.

19. *sled, posled, vsled* in Folge (*slěd* Spur): *vsled višjega povelja.*

20. *sredi, sred, na sredi, posredi* mitten (*sréda* Mitte): *Marija sred morja obstoji*; *vusred livade* prip.

21. *štrit, štric, vštrit, vštric* gegenüber (rus. *v sréču*: *srečati*): *zakaj bog vštric dobrih toliko hudobnih ljudij trpi*; *štric, vštric moža.*

22. *tik* knapp, neben (*do-tyk-ati se*): *tik strehe*; *tik zida voda teče*; *ki so tik nebes prišli*; *kugla tik mojega ušesa mimo frči.*

23. *ven, vun* (tož., stsl. *vnь*); *vně, vuně, vuni* (mestn., stsl. *vně*), *zuna* Trub., *zunaj* (iz *zuna-i* § 71, 15), *zune* (*?* iz *zunaj*) *zven* ausserhalb, ausser: *vne hiše, zune zida, zune cerkve* Met.; *žetva de zvun čakanja dobra* über Erwartung gut ogr.

24. *vmes*, *zmes* zwischen (*změs*, *-i* : *měsiti*) : *sveta Ana pokleknila vmes mladih deklic, vmes starih vdovcev.*

25. *vrh*, *vrhu*, *vrhi*, *navrh*, *zvrh* (iz *sъ vrha*) oberhalb (*vrh* Gipfel) : *gre vrhu morja* Trub.; *vrhi drevesa, vrh gore, hriba* Met.; *vrhu tega* obendrein Habd.

26. *zastran* wegen, *unstran* jenseits (*stran* Seite) : *zastran mene*; *unstran naših hribov.*

27. *za-děli* (stsl. *dělja*, *dělъma* wegen) wegen (: *děl* Theil) : *za tega deli*; *zadel nedolžnih otrok*; *za naših pregrehov delo*; *za del njih revnosti*; *za naše delo.*

28. *zavoljo, zavolj* wegen (*volja* Wille) : *za tega voljo*; *za voljo tega*; *za voljo, za volj svojih bratov*; *za vašo voljo* (*za voljo vas*) Trubar.

29. *zbog*, pravilno *zbok* (*sъ bokъ* von Seiten) wegen : *zbog mene.*

VII. Vezniki (konjunkcije).

§ 159. Vezniki so izvirno tudi prislovi. Vezniki zaznamujejo razmero med stavki in besedami.

Naj imenitnejši vezniki so, *A.* v priredju:

a) spojni, 1. (und) *i, ino, in, no, pa, ino pa, ter*; 2. (sowol — als auch) *i—i*; 3. (auch) *i, tudi, takaj, takaj še*; 4. (nicht nur — sondern auch) *ne le — ampak tudi, ne samo — temuč tudi, ne le — temuč tudi, ne samo — nego i* ogr., *ne le samo — ma benet*; 5. (nicht einmal, auch nicht) *ni* (*nanjč, namič*) : *nima ni naj manjše volje*; 6. (weder — noch) *ni — ni, niti — niti, ne — ne.*

b) protivni, 7. (oder) *ali*; 8. (entweder — oder) *ali — ali*; 9. (zwar — aber) *sicer — pa, pak, ampak*; 10. (allein) *a, toda.*

c) sklepni, 11. (daher) *zato, tedaj, torej.*

d) vzročni, 12. (denn) *vsaj, saj, kajti, zakaj*: (nämlich) *namreč.*

B. v podredju:

a) izpovedni, (dass) *ka, da.*

b) namerni in posledični, (dass: auf dass, damit; so dass) *da.*

c) časovni, (wann) *kadar, kedar, gdar, ko*; (so lange, bis) *dokler, doklam, doklič, dokeč.*

d) primerjalni, (wie, als) *kakor, nego, liki* ogr. : *prvlje, liki razidemo*; (je — desto) *čim — těm* (*tim*), *s kěm — s těm, kolikor — toliko, kar — toliko.*

e) vzročni (weil) *ker, zakaj, kajti, geto* (*ker to*) ogr., *dok* benet.

f) pogojni (wenn) *če* (*će*), *či, ako, ko.*

g) dopustni, (obwol, obschon, obgleich, wiewol, wenn auch) *dasi, dali, dasi tudi, dasi ravno, dasi lih* (iz gleich), *če ravno, ako tudi, če tudi, makar, ako prem, premda.*

Op. Če se zveza opusti, postane asyndeton (bezvezje). Pridruženi stavek ali člen je zvezan po smislu spojno, protivno, sklepno ali vzročno. Asyndetu nasproti stoji polysyndeton (čestovezje), če so zvezani vsi členi ali stavki med seboj. Asyndeton in polysyndeton sta govorniški kinč, kedar pravilno posnemata naglost in skrbljivost govornikovo, n. p. *strašni boj, ne boj, mesarsko klanje* Pres. *Vali se in hrka in vre in kipi* Kos.

VIII. Glagol (verbum).

§ 160. Beseda g l a g o l pomeni poved ali izrek. Glagol je zares v določnih oblikah stavek za se in v obče naj imenitnejši in prvi člen stavkov. Ker zaznamuje djanje v različnih časih, imenuje se tudi časoslov ali časovnik (Zeitwort).

G l a g o l s k e v u n a n j e r a z m e r e.

§ 161. Glagoli so 1. glede osebka:

a) osebkovi (subjectivisch) ali osebni (persönlich), na teh ali pri teh je zaznamovan osebek ali oseba tvornega ali trpnega djanja, n. p. *nese-m, mahne-š, dela-mo*; *človek obrača, bog obrne*; *zajci se streljajo.*

b) bezosebkovi (subjectlos) ali neosebni (unpersönlich), ti značijo djanje v 3. jedn. osebi, ki ostane nedoločna, osebek djanja ni zaznamovan, n. p. *grmi, trga me po životu.*

2. glede predmeta so:

a) predmetni (v. objectiva), ti imajo nekakov predmet kot dopolnilo svojega pomena pri sebi, n. p. *točim vino, strežem bolniku, iščem pokoja.*

b) prehodni (v. transitiva), ti imajo predmet v tožilniku pri sebi: *njivo orjem, žito žanjem.*

c) povratni (reflexiva), tem služi v predmet povratno zaime: *bojim se, čudim se.*

d) neprehodni (intransitiva), ti nimajo nobenega predmeta pri sebi, n. p. *živim, trpim, rastem.*

Op. 1. Nasproti prehodnim glagolom imenujejo nekateri slovničarji vse ostale glagole neprehodne; neprehodni so njim tedaj 1. oni predmetni glagoli, ki imajo predmet v dajalniku ali rodilniku ali s predlogom pridjan; 2. oni glagoli, ki poprek predmeta nimajo. Zadnje imenujejo posebej zasebne glagole (v. neutra).

Op. 2. Drugi razločujejo zopet predmetne glagole v ravno-prehodne (direkt-transitiva) in neravno prehodne (indirekt-transitiva); tožilnik jim je ravni predmet, ostali predmeti pa neravni.

Op. 3. Za slovenščino se imajo všteti med ravni predmet tudi oni slučaji, kjer stoji rodilnik mesto tožilnika.

3. glede osebkovega položaja so:

a) tvorni (v. activa): *bijem, živim, grmi.*

b) srednji (v. media): *bojim se, čudim se.*

c) trpni (v. passiva): *bit sem, čuje se, omedlim, vznem.*

§ 162. Bezosebkovi glagoli značijo *a*) prikazni v naravi in indi: *grmi*; *danes še bo previselo*; *straši* (*v starem gradu*). Povratno: *bliska se, zori se, oblači se.*

b) prikazni na telesu in duši: *odleglo mu je*; *srbi me*; *žeja me*; *zebe me*; *bode me*; *po vseh udih me je trgalo*; *po ušesih mi je zvonilo*; *skrbi me.* Povratno: *dremalo se mi je*; *zeha se mi*; *kolca se mi*; *polzi se nogam*; *po klobasah se mu riga*; *vnoža se mi* (*mnogo mi postaja*); *svinjenine se mi je poželelo*; *meni se domu mudi*; *konj se mi je smililo*; *konj se mi je škoda zdelo*; *toži se mi*; *po drugih jedeh se jim toži*; *hoče, noče se mi* (*česa*).

c) bivanje, nebivanje: *po vseh potih jo je*; *mladʼga Marka še ni doma*; *postalo je vojske*; *moke zmanjka.*

d) stanje z glagolom *biti*: *komu ni britko*; *tega ni treba bilo*; *strah, groza, sram me je bilo.*

e) trpni položaj neprehodnih, pa tudi prehodnih glagolov: *živi se ob petju*; *dobro ti bo postreženo*; *nemarno se je paslo.*

Op. Nekateri glagoli bez osebka prijemajo osebek v prenesenem pomenu: *njegov glas je zagromel*; *oči mu bliskajo*; *oči se mu bliskajo*; *oči mu rosijo.*

§ 163. V razliko bezosebkovih glagolov dobiva večina glagolov osebek pri tretji osebi; saj je tudi govor ravno v 3. osebi tako razširjen, da se ni čuditi, če v 1. in 2. osebi na glagolu pripeto zaime zadostuje, na 3. osebi pa ne.

Op. Izrekoma pa se stavi osebek tudi za prvo in drugo osebo, kedar je treba za dostojnost ali jasnost sloga; ravno tako pa se izpušča tudi pri

3. osebi, kedar se iz sloga oziroma iz prejšnjega stavka sam od sebe umeje: *jaz Franc Jožef, cesar Avstrijski, zapovedam; Sokrat je učil, da je duša nevmrljiva, potem še pristavil: skrbite bolj za dušo, nego za telo.*

§ 164. Neprehodni glagoli ne prijemajo vunanjega predmeta, t. j. djanje ne prehaja na predmet, ki bi občutil djanje; tožilnik časovnega trpeža ali notranjega predmeta pa prijemajo tudi neprehodni glagoli, prim. *trpim ves čas*; *živimo kratko življenje*; *pojdem svojo pot.*

§ 165. Neprehodni glagoli postanejo prehodni v sestavi s predponkami *na, ob, prě, pri*, redkeje s predponkami *nad, od, po, za*: *biti* (*byti*), *zabiti pozabiti*; *iti, dojti, najti, obiti* : *strah me obide*; *skočiti, preskočiti*; *stopiti, obstopiti, prestopiti*; *skrbeti, priskrbeti*; *hoditi, pohoditi*; *kriliti* (*z rokami*), *nadkriliti koga* (*prekositi*); *stopiti, odstopiti komu mesto*; *igrati, zaigrati* itd.

§ 166. Nekateri glagoli so neprehodni in prehodni: *srce polje, hlapec vodo polje*; *dež gre in pere, perilja srajce pere*; *dete k materi tere, život si terem*; primeri nemški das Heer zieht in die Ochsen ziehen den Pflug.

Prehodni glagoli so lahko bez predmeta za se (absolut), če se predmet sam umeje ali se le djanje naglaša: *mlatim* (*imam mlatitev*), *vežem, orjem, sadim, šivam, berem, pišem*; *vidim* (*dobro vidim*), *čujem* itd.

§ 167. Prehodni glagoli kakor *rastiti, ložiti, slaviti, vesiti, opokojiti* itd. zaznamujejo: *činiti da kaj raste, leži, slovi, visi, počiva* itd. in se imenujejo vzročni (causalia), ker vzročijo djanje: *opokojiti srce, činiti, da srce počiva*; *razigrati konja, činiti da konj igra*, itd.

§ 168. Povratni glagoli so prehodni glagoli, kojim mesto katerega drugega predmeta služi povratno zaime; povratno zaime nanaša djanje na lastni stavkov osebek. Djanje postane v pomenu tudi premenjeno, osebek opravlja sam s seboj. Večkrat pa se djanje le godi na osebku, pomen postane trpen; primeri: 1. *umivaj sebe, saj si sam črn*; 2. *umij se, kedar vstaneš*; 3. *mala deca naj se vsak dan koplje in umiva.*

§ 169. Srednji glagoli se razločujejo večkrat od povratnih po vunanji obliki tako, da imajo zadnji daljšo obliko povratnega za-

imena, srednji pa krajšo; srednji se ločijo od trpnih le po smislu. Vunanjo obliko srednjih glagolov tvori povratno zaime v tožilniku ali v dajalniku: *smejem se, sedem si (= sedem), ležem si (= ležem).*

Op. 1. Srednji in tvorni pomen sta v obliki ločena: *žaliti se, žaliti koga*; *pokoriti se, pokoriti, karati koga*; *kajati se, kajati koga.*

Op. 2. Srednji in tvorni položaj nekaterih glagolov se rabita v istem pomenu jeden zraven drugega: *postim se* in (redko) *postim*; *sedem* in *sedem si*; *ležem* in *ležem si*; *padem* in (redko) *padem se*; *šetam* in *šetam se.*

Op. 3. Nekateri glagoli so s predponko srednji, bez nje tvorni: *napiti se, piti*; *naspati se, spati*; *raziti se, iti*; *shajati se, hoditi.*

Op. 4. Nekateri glagoli so le v srednjem položaju: *bojati bati se, nadjati se, potiti se, radovati se, smejati se, čuditi se*, itd., (primeri grški *medium* in latinska *deponentia*: δέχομαι, *nanciscor*).

Op. 5. Srednji položaj ima včasih pomen vzajemnosti: *pogovoriti se, zmeniti se, ljubiti se, mrziti se, preganjati se.*

§ 170. Trpni položaj se zaznamuje:

1. v tvornih oblikah, in sicer:

a) nekaterih glagolov II. glagolske vrste, n. p. *vęznoti* : *vęzati, poginoti* : *pogubiti, usahnoti* : *sušiti.*

b) nekaterih glagolov III. glagolske vrste, n. p. *omedlim* : *medli me, zbolim* : *boli me.*

c) nekaterih glagolov V. 1., ki so postali iz II., n. p. *poginjati*: *poginoti.*

d) nekaterih glagolov V. 1., ki so postali iz III., n. p. *omedlevati* : *omedleti.*

2. s povratnim zaimenom v tožilniku: *denarji se skoz okno mečejo*; *pije se rujno vince.*

3. z deležniki na *t* in *n* v zvezi s pomožnim glagolom: *okno je zaprto in zadelano.*

Trpež glagolskega djanja.

§ 171. Glede trpeža so glagoli: *a*) hipni (momentanea), kojih djanje nima trpeža in se zgodi v jednem hipu: *mahnoti, skočiti, streliti*, prim. nem. einen Schuss machen. Slika tem glagolom je jedna geometrična pika .;

b) trpežni (durativa), kojih djanje se nepretrgano razvija in traja svoj čas, začetek in konec djanja v glagolu ni zaznamovan: *nesem* bin mit dem Tragen und Bringen beschäftigt, *ženem, letim, lezem.* Slika tem glagolom je jedna geometrična črta ——.

c) opetovalni (iterativa), kojih djanje se opet godi in ponavlja; ponovljeno pa je djanje:

α) iz izvirno hipnih glagolov: *maham, skačem, streljam* mache mehrere Schüsse, slika jim je: . . . . itd.

β) iz izvirno trpežnih glagolov: *nosim* trage zu wiederholten Malen, *gonim, letam*; slika jim je: — — — itd.

Sem gredo tudi glagoli, ki se v razliko predńih imenujejo opetovalni glagoli druge vrste, ali ponavljavni glagoli (frequentativa); ti značijo, da se opetovano djanje opet in navadno godi in po gostem ponavlja; v navadi so na Notranjskem: *nosévam* pflege zu tragen, *gonévam, letévam.*

d) dokončalno-dovršni (finitiv-perfektiv), ti so sestavljeni in značijo dokončanje djanja, oziroma zadnji hip dovršenega djanja. Sestavljeni so:

α) iz izvirno hipnih: *ustrelim* ich schiesse todt, prav za prav schiesse weg;

β) iz trpežnih: *prinesem* bringe an Ort und Stelle, *priženem, priletim*;

γ) v nekaterih slučajih iz opetovalnih (opetovalno-dovršni, iterativ-perfektiv): *hlapec je drva iznosil*, t. j. *hlapec je drva nosil in nošenje dokončal; ljudje so iz čolna poskakali*, t. j. *ljudje so jeden za drugim iz čolna skakali, in so tako vsi iz čolna*; jednako *nanosim, navozim, postreljam* schiesse nach und nach alle nieder.

Dokončalno-dovršni glagoli so tudi oni nesestavljeni glagoli, ki imajo v sebi pomen končanja: *končam, neham, pustim, kupim* schliesse den Kauf ab, *platim* begleiche (na zahodu v istem pomenu *plačam*), *rešim, mčnim* (na zahodu *mènjam*).

e) začetno-dovršni (inhoativ-perfektiv): ti odgovarjajo dokončalno-dovršnim in značijo nastop ali začetek, oziroma prvi hip djanja bez ozira na nasledek. Sestavljeni so:

α) iz hipnih: *zamahnem* hole mit der Hand aus;

β) iz trpežnih: *zavrtim kolo* bringe das Rad in Gang.

Sem gredo tudi pomanjšalno-dovršni glagoli: *posedim* bleibe ein wenig sitzen; primeri: *godci zagodite, dekleta zapojte*; *nasmejati se*, primeri ins Lachen ausbrechen. Izmed nesestavljenih glagolov imata pomen začetno-dovršnega djanja v sebi glagola *jamem*, kedar pomeni *začnem* in *lotim se*: *jame govoriti.*

f) začetno-trpežni (inhoativ-durativ), ti značijo polagano nastopanje lastnosti ali stanja, ki je izrazuje deblo: *sahnem (sehnem)* = *suh postajam, ginem, gasnem, medlim, bogatim, rumenim.*

Glede trpnega pomena se imenujejo ti glagoli tudi trpni glagoli. V sestavi značijo ti glagoli dokončani nastop dotične lastnosti ali stanja in so dovršni: *usahnem* = *postanem suh, ugasnem, omedlim.*

§ 172. Hipni, dokončalno- in začetno-dovršni glagoli imajo skupno lastnost, da značijo djanje bez trpeža; pomenijo tedaj ali dovršno minolost: *mačka vzdignoti* den Anker lichten, *djanje izvršiti uspešno;* ali pa pomenijo dovršno prihodnost: *ko mačko vzdignem* wenn ich gehoben habe (hebe, heben werde).

Trpežni, začetno-trpežni, opetovalni (in ponavljavni) glagoli imajo tudi to splošno lastnost, da značijo djanje, ki je nedovršeno; pomenijo tedaj djanje, ki se godi, poskuša bez ozira na nasledek: *mačko vzdigujem* pomeni trpežno djanje, a ne reče, bo li storjeno ali ne, morda ostane samo pri poskušnji: *mačko vzdigujem* ne vedoč, ne kažoč, vzdignem li jo ali ne; jednako tudi: *sem vzdigoval* in *bom vzdigoval.*

Zato se imenujejo glagoli trpežni, začetno-trpežni, opetovalni, ponavljavni z jednim imenom skupaj tudi nedovršniki (v. imperfectiva), in njim nasproti se imenujejo oni glagoli, ki značijo beztrpežno djanje, t. j. hipni, dokončalno- in začetno-dovršni glagoli z jednim imenom dovršniki (perfectiva).

§ 173. Kako se dovršni in nedovršni glagol drug od drugega poznata? Če vprašamo z nedovršnim glagolom: *kaj delaš?* onda se ima naravnoč odgovoriti z nedovršnim glagolom: *vzdigujem, orjem, pečatim.*

Ravno tako stoji za glagolom *začnem* ali *neham* (höre auf) nedovršni nedoločnik: *začnem prepevati, peti, nehal je peti.*

Jednako se spoznava dovršni glagol v namenilnem stavku odvisnem od glagola *počaj: počaj, da se izujem, umijem, oblečem* itd.

Op. 1. Pri prostih glagolih, ki imajo za trpež djanja različnih oblik, pomeni jedna oblika dovršnost, druga trpežnost, tretja opetovalnost; pri štirih oblikah pa pomenita ali dve dovršnost ali dve opetovalnost v raznih stopnjah: *brenknoti* (hipni), *brenčati* (trpežni), *brenkati* (opet.); *leči* (hipni), *ležati* (trpežn.), *legati* (opet.); *sesti*, srb. *sednoti* (hipna), *sedéti* (trpež.), *sédati* (opet.); hrv *kleknoti* (hipni), *klečati* (trpež.), *klečati* in *klečivati* (opet. in ponav.).

Op. 2. Nekateri glagoli so dovršni in nedovršni v raznem pomenu: *djati déti* v pomenu legen je hipnik, v pomenu sagen in thun nedovršnik: *to mi težko dé*; *leči* sich niederlegen je dovršnik (hipnik), v pomenu brūten trpežnik: *jerebica leže jajca*; *viděti* trpežnik v pomenu sehend sein, dovršnik v pomenu erblicken, zato: *gledajo pa ne vidijo.*

Op. 3. Včasih imajo dovršni in nedovršni, oziroma trpežni in opetovalni glagoli različne besede oziroma korene in debla: *bodem* (dovrš.), *sem* (trpež.); *udarim, bijem*; *stvorim*: stsl. *sътvorjǫ* in *dělam*; *vjamem, lovim*; *vržem, mečem*; *obljubim* na vzhodu *obečam* in *obětam*; *rečem, pravim, govorim* itd.; *grem* (trpež.), *hodim* (opet.); *sem, bivam*; *peljam, vodim*; *peljam, vozim* itd.

Op. 4. Zgubljena oblika se nadomestuje:

a) dovršna z nedovršno: *plačam* je deloma dovršen glagol mesto deloma zgubljenega *platim*, *plačujem* je zato nedovršnik in sicer trpežnik oziroma opetovalnik.

b) opetovalna s trpežno: slovenski izraz: *v šolo hodi*, se glasi v srbskem: *u školu ide*, t. j. trpežni glagol stoji mesto opetovalnega.

c) trpežna z opetovalno: *pošljem* ima *pošiljam* v trpežnem in opetovalnem pomenu.

Po glagolskih vrstah so prosti, t. j. nesestavljeni glagoli (verba simplicia) in sestavljeni glagoli (verba composita, praefixirte Verba) glede dovršnosti in nedovršnosti tako le razdeljeni:

A. Prosti glagoli.

§ 174. I. Prosti glagoli prve vrste so v vseh sedmih razredih trpežni, tedaj nedovršni. Dovršni so le tile hipni glagoli: *bǫdem* (*bǫm*), *dam*, *jamem* (= *začnem*), *ležem*, *padem*, *sedem*, *vržem*; *dęti* (*děnem*) v pomenu legen in *stati* (*stanem*) v pomenu treten.

Op. 1. *dati* v pomenu *moči* se rabi v zvezi z nedovršniki tudi nedovršno: *nič si ne dá dopovedati*.

Op. 2. *dęti dějem* v pomenu thun in *dęti děm* v pomenu sagen ostane po pravilu nedovršnik.

Op. 3. *stati* (*stanem*) je nedovršnik v izrazu: *stane me* es kostet mich.

§ 175. II. Prosti glagoli druge vrste so v obče hipni dovršniki: *mahnoti, piknoti*.

Nekoliko je tu tudi začetno-trpežnih glagolov: *drgnoti* reiben, *gasnoti, ginoti, mrznoti, rinoti* stossen, *sahnoti, stanem* (*stati*) v zvezah: *težko me stane, teknoti* schmecken: *ljudski kruh bolj tekne kakor domači, tonoti, venoti*.

§ 176. III. Prosti glagoli tretje vrste so trpežni, iz imen izvedeni so začetno-trpežni: *běžati, grmęti, ležati, letęti, molčati, prščti, tičati* itd.; *bledęti, bogatęti, rumenęti*.

Vidim in *velim* se rabita tudi dovršno.

§ 177. IV. Prosti glagoli četrte vrste so v obče trpežni: *beliti, črniti, hvaliti* itd.

Nekateri so opetovalni, nekateri izimenski so dovršni.

Opetovalni so: *goniti, hoditi, laziti, nositi, vlačiti, voditi, voziti.* Ti so postali posredno iz trpežnih glagolov *ženem, lězem, nesem, vlěčem, vedem*, **vezem*; postali so iz imen: **gon* (primeri *nagon*), *hod*, **laz* (*prelaz*), **nos* (*ponos*), *vlak*, **vod* (*povod*), *voz*.

Dovršni glagoli te vrste so: *a*) hipni: *butiti, lučiti, pičiti, raniti, počiti, ropiti, skočiti, strěliti, stopiti, telebiti* fallen, *tŕčiti* zusammenstossen, *treščiti*.

b) dokončalno-dovršni: *kupiti, měniti, platiti, pustiti, rěšiti*.

c) *lotiti se* je začetno-dovršen glagol, *krstiti* je trpežen, v nekaterih krajih tudi dovršen; *platiti* se nadomestuje ondi, kjer se je zgubil, z glagolom *plačati*; *sprěmiti* je dovršen, ker sestavljen.

§ 178. V. Prosti glagoli pete vrste 2., 3. in 4. razreda so trpežni; 1. razreda trpežni, če so iz imen izvedeni, a opetovalni, če iz glagolov: tako so glagoli *pisati* V. 2, *brati* V. 3, *dějati* V. 4, *dělati* V. 1 (iz *dělo*) trpežni, *lětati* pa (iz *letěti*) je opetovalen.

Dovršnih glagolov je v peti vrsti le malo, so namreč dokončalno-dovršni: *končati, nehati* (*henjati, jenjati*), *plačati* (deloma m. *platiti*), *měnjati* (deloma m. *měniti*); jeden je hipen: *djati* (*denem*) legen; potem so tujke: *kaštigati* (castigare), *gratati* (gerathen) prim. *postati*.

§ 179. Opetovalni glagoli. Večina opetovalnih glagolov spada v peto vrsto. Opetovalni glagoli se napravljajo namreč razven nekaterih glagolov IV. in VI. vrste v obče v V. vrsti z obrazilom *a* in sicer *a*) iz prvotnih *b*) iz drugotnih glagolov.

a) iz prvotnih glagolov, prim. § 80, *c*, *A*. n. p. *dáti*, opetovalnik *dá-v-a-ti, dá-j-a-ti; píti, pivati; súnoti, súvati; dêti, dêvati; bíti, bivati* (*bíjati, bíjevati*); *mrêti*, ogr. *mêrati*; *svi(t)-noti, svitati*; *gznoti gíbati* (*gybati*); *teči, têkati*; *moči, mágati*: *čez goro ne magam* nar. p.; *pasti, pádati*; *kričati, krikati*; *poluknoti, lúkati*; *běžati, bêgati*; *sêči, sêgati*; *povohnoti, vhati*; *pogoltnoti, goltati*; *mrknoti, mrkati*.

Op. Prosti glagoli z osnovo na *a* iz prvotnih glagolov niso vsikdar opetovalni, lahko so tudi trpežni. Kdaj kedaj so, spozna se, če jih primerno sestavimo: če so v sestavi dovršni, so bez sestave trpežni, če so v sestavi trpežni, so bez sestave opetovalni, n. p. *čitam, plavam* sta trpežna glagola, ker sta v sestavi *prečitam, priplavam* dovršnika. Če so namreč glagolu prvotne trpežne oblike v zgubo prišle, nadomestujo mu jih opetovalne v trpežnem pomenu: glagola **čisti*, **plyti* n. p. sta v nsl. v zgubo prišla, zato se rabita *čitati, plavati* v trpežnem pomenu.

§ 180. *b*) iz drugotnih glagolov, prim. § 80, *c*, *B*. Iz drugotnih glagolov se napravljajo opetovalni, oziroma ponavljavni glagoli in sicer iz glagolske vrste III., IV., V. 1. in VI.; n. p.

iz III. vrste: *iměti, iměvati* prim. hrv. *imati*, tako je tedaj *jęti* dovrš., *iměti* trpež., *imati* opet. *imévati* ponavljaven.

Jednake tvoritve so tudi pri prvotnih glagolih III. vrste: *ležati* trpežni, *leževati* ponavlj., prim. *lęgati* opetov. iz *leči* dovrš.; *letěti* trpež., *letévati* (ponavlj., *lětati* opetov.); *veléti* dovrš. ali trp., *velévati* opet.; *viděti* dovrš. ali trpež., *vidévati* opetov.; *gostoléti gostolévati : tiči gostolévajo*; *boléti, bolévati.*

iz IV. vrste (obrazilo *-ja-*) : *goditi, gajati se; kŭsiti, kŭšati; lučiti, lučati; poditi, pojati se; raziti, ražati* schlachten; *strěliti, strěljati*; (obrazilo *-a-*, vrstni samoglasnik *i* odpada) *lomiti, lámati; pičiti, pikati; počiti, pokati; skočiti, skákati; trčiti, trkati; trščiti, trščkati.*

iz V. vrste: tujka *ufrati, ufrávati* zraven *ufrovati* (VI.); **rěšati* iz *rěšiti, rěšávati.*

-áva se spremenja v *-éva* (*ěva*) v onih krajih, ki mejijo k Istri: *bahati, bahévati*; *brisati, brišévati* morda pravilno *bri-s-évati*; *dělati, delévati*; *igrati, igrévati*; *klicati, klicévati*; *lagati, lagévati*; *mrkati, mrkévati* : *solnce mrkéva*; *pisati, pisévati*; *prašati, praševati*; *strgati, strgévati*; *trgati, trgévati.* Tako se imajo razjasniti tudi glagoli, kojim podstavne oblike na *a* manjkajo: *brušévati* (**brušati* iz *brusiti*); *košévati* (**košati* iz *kositi*); *vojévati* in *vodévati* (**vojati*, stsl. *voždati* in „*vodati*“, srb. *vodati* iz *voditi*); jednako *vozévati, nosévati, hojévati* in *hodévati.*

Tudi iz prvotnih glagolov se na jednak način napravljajo ponavljavni glagoli (frequentativa), posebno na Notranjskem: *spévati* iz *spati*; *berévati* iz *brati berem : sestra beréva v gozdu jagode*; jednako tudi: *meljévati* iz *mléti*; *skubévati* iz *skubsti*; *cvetévati* iz *cvesti*; *jedévati* iz *jésti* kor. *jěd-*. V drugih krajih takih oblik ni, ni le ne *bahévati*, tudi ne *bahávati.*

Glagolom, kojim sta opetovalna in ponavljavna oblika razločno razviti, n. p. *létam* in *letévam*, služi zadnja oblika v okrepčan pomen ponavljanja; ostali glagoli pa, ki dvojne oblike nimajo, so opetovalnega pomena, n. p. *bolévam, velévam.*

iz VI. vrste: *vojskévam* iz *vojskujem vojskovati*, koja zadnja oblika znači trpežno djanje.

§ 181. VI. Prosti glagoli šeste vrste so trpežni, če so izvedeni iz imen, opetovalni, če so izvedeni iz glagolov: *bojevati, kmetovati, obedovati, pametovati, verovati* so trpežni, ker so izvedeni iz imen *boj, kmet, obed, pamet, vera; kupovati, plačevati* itd. so opetovalni, ker so izvedeni iz *kupiti, plačati.*

B. Sestavljeni glagoli.

§ 182. I. Sestavljeni glagoli prve vrste so dokončalno-dovršni: *zašiti, splesti, prijęti.*

Izjem je malo: *poznati* kennen, *spoznati* anerkennen se rabita nedovršno mesto *paznávati, spoznávati*, ker je prosti *znati*, ki sta ga Trubar in Dalmatin še rabila, v pomenu kennen v zgubo prišel; *zamorem* vermag, *premorem* (*sem premožen*) in *dopadem* so po dotičnih nemških glagolih ponarejeni in tako postali nedovršni.

§ 183. II. Sestavljeni glagoli druge vrste so dovršni: *vzdignoti, pokleknoti, zamahnoti* itd.

Izjema je *utegnoti* iz *utegnoti* (zu ziehen) im Stande sein, können.

§ 184. III. Sestavljeni glagoli tretje vrste obeh razredov so dovršni: *doštěti, dogorěti.*

Izjeme so tudi tu glagoli ponarejeni po tujih jezikih ali taki sestavljeni glagoli, kojim se je podstavni prvotni glagol pozgubil: *zaviděti* (: invidere) mesto *zavidati, zděti se* (: *čini se mi*), *pomněti, sumněti* (*se*) : *mьněti.* Če so ti glagoli sestavljeni z dvema predponkama, so navadno dovršni: *zazdi se mi, zapomni si.*

§ 185. IV. Trpežni glagoli četrte vrste postanejo v sestavi dovršni: *pohvaliti.*

Glagoli *poměniti, zaslužiti, pokojiti, pokoriti se, prevoriti* so izimenski zato trpežni.

Dovršni glagoli četrte vrste ostanejo v sestavi dovršni: *priskočiti, ustreliti.*

Opetovalni glagoli postanejo v sestavi z ozirom na nesestavljeni glagol v obče trpežni: *vlačim, oblačim.*

Op. Nekateri opetovalni glagoli, če so sestavljeni s predponkami *na, iz, po, spo* (= *iz-po*) in jih djanje pomeni nasitjenost ali dokončatev, postanejo opetovalno-dovršni: *navoziti, nanositi* mit dem Führen, Tragen fertig geworden sein, *nahoditi se* genug gegangen sein, *iznositi, znositi* mit dem Hinaus-, Zusammentragen fertig geworden sein, *povoziti, spovoziti* (*žito*) alles Getreide nach und nach eingebracht haben; tako tudi *povoziti* (*psa*) überfahren, *pohoditi* (*dete*) zertreten.

§ 186. V. Trpežni glagoli pete vrste postanejo v sestavi dokončalno-dovršni: *izbrati, izdelati.*

Izjemno je trpežen *nadjati se* : *nadeje se* (V. 4), pa tudi *nadeja se* (V. 1); *upati* je trpežnik vsled pomena in ker je prosti glagol **pvati* v zgubo prišel.

§ 187. Opetovalni glagoli pete vrste so z ozirom na nesestavljeni glagol v sestavi v obče trpežni.

Nekateri glagoli se dandanes bez sestave ne nahajajo, a misliti je, da so kedaj bili.

Opetovalni glagoli so v sestavi trpežni in sicer:

a) iz prvotnih, prim. § 80, *c*, *A*. n. p. *razdājati, razdavati, spoznavati, vstajati; ubivati, pobijati, povijati, nalivati, popivati, počivati; obuvati, podkavati* srb. *podkyvati; ogrĕvati, zadĕvati, prepĕvati, posĕvati; prebȳvati, pokryvati, umyvati; pozyvati*, tudi *pozāvati dozavati* (*zovem*); *pozābljati* (po analogiji IV. vrste, stsl. *zabyvati*); *postilati, zbirati, zavirati, razdirati, požirati, ozirati se, umirati, odpirati, prepirati se, spirati, razprostirati, zatirati, ocvirati; ožimati, preklinjati* (stsl. *proklinati*), *pominjati, napinjati, začinjati* (in *začenjati*), *precvĕtati, uněmati, objĕmati;* neorganična sta *otevati* (*jęti*), *omevati* (*męti*);

ogybati se, umykati, pošiljati (stsl. *posylati*), *utykati;*

ogrĕbati, odlĕtati, pomĕtati, sežagati in *sežigati, pripĕkati, oplĕtati, izrĕkati, otĕkati, pretĕpati;*

obādati, pokapati, pomagati, zmagati in *premagati* se rabita tu pa tam tudi dovršno m. *zmoči* in *premoči;*

posĕdati noch ein wenig sitzen bleiben, *zapovĕdati; poklękati, zlęcati se, stęgati, vpręzati, prisęgati.*

b) iz drugotnih glagolov prim. § 80, *c*, *B*. in sicer:

iz III. vrste: *omedlĕvati;*

iz IV. vrste: *sprevājati, preganjati, pozvanjati, pozdravljati, domišljati, ponavljati, napajati, sprĕmljati, narejati, zasajati, zahajati, vlagati, pomakati, natakati; približati* je dovršnik, ker je nastal iz *pri* in *bližati*, oblike **bližiti* ni;

iz V. vrste: *zbrojāvati, ogledavati, nadigavati, zdyhavati, prižvižgavati, skupljavati, zmišljavati, vrĕzavati, iztrgavati.*

Na zahodu so oblike *potrgévati*, na Ogrskem a redko oblike *nevolívati, ohranjívati*. Ker je *obečati* dovršnik, je postal iz *ob* in *večati*, stsl. *vĕštati* sagen; *obĕtati* je nedovršnik.

§ 188. Nekateri glagoli V. vrste, ki se v sedanjiku spregajo po 1. in po 2. razredu, imajo v 1. in 2. razredu različen pomen, tako n. p. je *izmĕčem* werfe hinaus dovršnik, *izmĕtam* kehre aus pa trpežnik.

Jednako v stsl. *szvęžeši* (*zvežeš*) dovršnik, a *szvęzajotz* (*zvezajo*) trpežnik; *pokaži se* dovršnik, *pokazajetz* trpežnik; *obrĕžotz* (*obrežo*) dovršnik, *obrĕzajete* (*obrĕzate*) trpežnik. Misliti je, da so taki glagoli V. 1. postali iz podstavnih glagolov V 2. in da jim je skupni nedoločnik

bil skrajšan iz izvirno različnega: *svęžǫ svęzati* a *svęzajǫ svęza-ati*, kar da *svęzati*, kakor je postala oblika *imaši* iz *imaaši* oziroma *imaješi*. Tako se razjasnuje, kako v srbskem n. p. sedanjikovim oblikam na *-ajem* odgovarjajo nedoločnikove oblike na *-avati : podajem, podavati*.

§ 189. Nekateri opetovalni glagoli, če so sestavljeni s predponkami *na, po, spo (= iz-po)* in jih djanje pomeni nasitjenost, ali dokončatev, postanejo v sestavi dovršni in sicer, kakor oni IV. vrste (§ 185, op.), opetovalno-dovršni: *nalamati, nastrěljati, naskakati se, polamati, pomětati, poskakati, postrěljati, popadati* nach einander fallen bis alles liegt: *te gruške so v treh dneh s tega drevesa popadale*.

Toda *popadati koga* angreifen je trpežnik, jednako *spopadati se*. Poprek v nekih krajih se predponka *spo* (iz *iz-po*) rabi kot prosta *po: spoginoti, spomoriti, spoklati, spokončati : pokončati, spokončavati : pokončavati*.

§ 190. VI. *a)* Izimenski glagoli šeste vrste so trpežni in postanejo v sestavi dovršni: *dokraljevati, zazlodovati* einen Fluch ausstossen, *odobědovati;*

b) izglagolski glagoli šeste vrste so opetovalni in postanejo z ozirom na nesestavljeni glagol v sestavi v obče trpežni: *nakupovati si, izplačevati*.

Ti glagoli se izvajajo iz osnove V. vrste, t. j. iz osnove na *a*; da se ima ta osnova tudi tam podstaviti, kjer ni več v navadi, sklepa se iz tega, ker sta obliki na *-ovati* in *-avati* jedna poleg druge in v istem pomenu.

Tako imamo tu iz IV. vrste: *oživljevati* iz **-življati, -živiti, oznanjevati, premišljevati, obrejevati, zasajevati, posvęčevati, posojevati, potrjevati*. Neorganično je *zabljevati : zabyti*.

iz V. vrste: *prepovědovati, poględovati, zdyhovati* in *zdyhavati, obiskovati* in *obiskávati, ukazovati, popisovati, poplačevati, vprašévati, obrězovati* in *obrězavati, poskakovati, pričakovati, zaměčevati* in *zamětavati, ogryzovati : ogryzati : ogryzti*.

Neorganično je *najdovati* m. *nahajati, zginovati* ter *poginjavati : zginoti*, deblo *gyb*; jednako *povrnovati* (*povračevati*).

§ 191. Večina glagolov IV., V. in VI. vrste, ki postanejo iz opetovalnih v sestavi trpežni, so pa lahko tudi v sestavi opetovalni, če izvira predponka iz sestave nižje vrste in se naslanja sestavljeni glagol višje vrste na isti sestavljeni glagol nižje vrste in če je govor ne o jednem, nego o večih činih jednakega djanja: *ogledujem*

(trpež.) *si blago, ker bi je rad kupil*, t. j. *gledam blago okoli in okoli*, nasproti pa: *nadzornik šole ogleduje* (opetov.), *jedno ogleda in gre zopet drugo gledat* ali *letos jo gleda, drugo leto zopet.*

Op. Trpežni pomen ostane glagolu tudi po sestavi, če dobi glagol vsled sestave celo nov pomen in sicer tak, ki ni postal naravno iz združenih prvin: *stojim* stehe: *obstojim* bekenne po nemškem gestehe, *obstoji v tem* besteht darin.

§ 192. Glagoli z večimi predponkami sestavljeni.

Z jedno predponko sestavljen glagol dobi lahko še jedno ali več predponk. Včasih se je pomen prve sestave zgubil in tako je postala nova sestava, n. p. *najti iznajti, zabiti pozabiti.*

Če je glagol v prvi sestavi dovršen, ostane tudi po drugi itd. Če je glagol z jedno predponko nedovršen, utegne po drugi predponki postati dovršen in sicer opetovalno-dovršen, če je prva predponka *iz, na, po.* Vendar to velja le o prvi obliki na *a*, ne o drugi na *iva, éva* niti o izglagolski obliki na *ova* (VI.), prim. srb. *izpro-vlačiti* nach einander hindurch ziehen, hrv. *pospadati : neko seme je pospadalo med trnje*, ogr. *grobi so se poodpirali.*

Drugi oddelek.

O pomenu besednih oblik.

A. O imenskih oblikah.

§ 193. Imenske oblike so skloni. Sklanjajo se imena in prilogi in druge kot imena ali prilogi rabljene besede, zaimena, deležniki, števniki. Prilogi se skladajo s svojim imenom v številu, spolu in sklonu in sicer v slovenskem pridevno in povedno, primeri: *mož je bogat, žena je bogata, ljudje so bogati;* toda nemški le: der Mann ist reich, die Frau ist reich, die Leute sind reich; *pusti ga živega a ne zdravega.*

V sklonu in številu skladani so tudi pridevni samostalniki: *medved kosmatinec, medvedu kosmatincu; Turk ženin, Turki svatje.*

Op. Izjemi glede sklonskega sklada sta pridevek *šent* in samostalniški pridevek *gospod*, ki sta s svojim imenom kakor v jedno besedo zvezana: *v imenu svetega šent Janža; pri podobi šent Jakoba; gospi sveti šent Uršuli; gospod bogu; gospod očetu.*

I. Imenovalnik.

§ 194. Imenovalnik je v stavku osebek in povedek.

a) Osebek.

Kot osebek znači imenovalnik ime one osebe, ki je v glagolski končnici po osebi zaznamovana: *govorim*, *jaz govorim*, *jaz Peter govorim*, *ti Pavel govoriš*. V stavku *jaz Peter govorim* je osebek trikrat postavljen: 1. v glagolski končnici *-m*, 2. z zaimenom *jaz*, 3. z imenom *Peter*; *jaz* naglaša še jenkrat, kar kaže že končnica *-m*, *Peter* pa zaznamuje pravo ime osebkovo.

Isto tako je v drugi in tretji osebi: *ti Peter govoriš; on Peter govori.*

Op. Stavki, ki v tretji jedninski osebi nimajo izrečno pristavljenega imena ali izrečno ali vsaj v mislih predstavljenega zaimena, so bez osebka: *govori se, kaže se, grmi, govorilo se je.*

V takih stavkih bez osebka pomeni glagolska končnica srednji spol nedoločne 3. osebe, zato: *grmi, grmelo je.*

b) Povedek.

§ 195. Pri glagolih *biti*, *postati*, *imenovati se*, *imenovan biti* i. e. dopolnuje imenovalnik stavkov povedek: *človek ostane človek; več nisem vreden tvoj sin imenovan biti; imenuje se Pavel.*

Op. Kakor *imenujem se*, tako se sklada tudi izraz *ime mi je*: *Minka mi je ime*; primeri nadalje: *imam ime Nemanič*; *ta prikazen je znana pod imenom severna zarja*, zraven *pod imenom severne zarje.*

V stavkih *pol noči je bilo; zima, tema, mraz je bilo; ni ga še volja; strah me je, sram te bodi* itd., v takih stavkih imenovalniki *pol*, *zima*, *tema*, *mraz*, *volja*, *strah* itd. niso osebek ampak stavkov povedek. Taki stavki so namreč stavki bez osebka. Da navedeni imenovalniki niso osebek nego povedek, vidi se iz sklada: *strah me je, strah me je bilo; Mičiko je strah*, a ne *strah me je *bil.*

Bezosebkovim stavkom služi tu glagol *biti* v formalen povedek in je le vez (copula), bistveni povedek pa je:

a) prilog v jedninskem imenovalniku srednjega spola: *bilo je vroče, bilo je rano, bilo je pozno, bolje je, koristno bi bilo; hudo mi je, hudo mu bo.* Jednako tudi: *slabo mu prihaja, hudo mu postaja.*

b) samostalnik v imenovalniku: *konjem je zima bilo* prip.; *kadar je bilo red* Trub.; *je bilo čas denarje jemati* Rav.; *mu je bilo dolg čas* Met.; *tega ni treba bilo; tema, mraz je bilo.*

Op. 1. Taki bezosebkovi stavki značijo v obče neko stanje; oseba, koje se tiče stanje, stoji ali v dajalniku ali tožilniku. V dajalniku: *komu ni britko, težko? tesno mi je pri srcu; tega mi ni mar; vojvode je nam treba.* V tožilniku: *Mičiko je strah; ni ga še volja; ne bo vas groza smrti; groza vas je bilo.* Ravno tako: *konec vas bo; katerega teh dveh izgledov vas je misel posnemati? pravice vas bodi skrb; me tega je sram; vas bodi čudo božje prijaznosti.*

Tako se tudi za „*čista dobrota* (povedek) *je on* (osebek)“ lahko reka: *čista dobrota* (povedek) *ga je; nauki, ki jih je gola lepota* welche die reine Schöne sind Rav.; *samočista prijaznost* (povedek) *ga je; Jezusa je bila čista ljubeznjivost* (povedni deležnik *bila* mesto *bilo* je tukaj skladan s povednim imenom); *gola nedolžnost jo je* Rav. Primeri: *zlasti pa ga je bilo polno prečiste brumnosti* Rav.

Op. 2. V bivanskih stavkih (Existenzialsätze) t. j. v stavkih, kjer kaže glagol *sem biti*, da kaj biva (eksistira), stoji bivanje včasih bez osebka, dotično ime bivanja pa stoji takrat *a*) v tožilniku, če je misel pritrdilna, *b*) v nikalnih stavkih pa sploh v rodilniku; drugim jezikom služi tu osebek imenovalnik; primeri: *a*) *po vseh potih jo* (*Tobijevo ženo*) *je, koder bi vtegnil priti* Rav., nemški: sie ist etc.

b) *doma ni mlad'ga Marka*, nemški: der junge Marko ist nicht daheim; *v črni gori ni zverin; ko tebe in mene na svetu ne bo* n. ps. Včasih se zaime naprej pridaja: *ni ga jezika, ni je besede; ne sme ga biti tacega med kralji; ne bo ga gasivca; ne bo je ne solze, ne zdihljeja, ne ločbe, ne smrti* Rav.

Bivanski značaj takih bezosebkovih stavkov je gosto podprt s krajnim prislovom *tu*, ki je priklenen glagolu: *Mandaleni nit traga nit glasa*, iz: *ni tu traga ni tu glasa.*

Op. 3. Kakor glagol *je* v bivanskih stavkih, sklada se včasih a redko tudi glagol *postane, ostane* i. e.; nadalje glagol *nima* es gibt nicht, in glagoli z nikalnim pomenom: *zmanjka, primanjka*; dotično ime je tudi tu v rodilniku; prim. *na nagli postane z angelom vojske nebeske* Kuzm.; *v gozdu ne raste druzega* n. ps.; *nikar zelenega listeka ne ostane; ni nikar kaplje kanilo* Ravn.; *da nema oni kući trišča ni dnišča* prip.; *ne zmanjka ne moke ne olja; živeža jim primanjka* Rav.

II. Zvalnik.

§ 196. Zvalnik z medmetom ali bez njega zaznamuje zvano ali klicano stvar, sicer ni stavkov člen, niti na stavkov sklad navezan; tudi po končnici ni sklon, nego v jednini le oslabljeno deblo, sicer pa imenovalnik (pristavnik). Šteje se med sklone z ono pravico,

kakor medmet med besedne vrste. V novi slovenščini živi zvalnik le v ostankih: *o kaj ti pravim, Krištofe; kaj ti pravim, sine ti; Lambergar, ti sine mlad; Siska vrli poglavare; ala, ala, moj Adame* nar. ps.

Op. Zvalnik se rabi včasih za osebek: *mu odpisal je Adame.* Tako so postale oblike *oče* (iz *otec, ot* : ἄττα), *Jože* itd. z novim rodilnikom *očeta* itd.

III. Tožilnik.

§ 197. Na mesto tožilnikove oblike je stopila v nsl. rodilnikova oblika, in sicer: 1. v jednini možkih imen živočih stvarij II. sklanjatve, n. p. *ustrelil je jelena.* Tožilnikova oblika je ostala v izrazu *za mož iti.*

2. na prilogu, če se sklada z imenom živoče stvari, n. p. *ustrelil je lepega jelena.*

3. na zaimenih, kedar se hoče rabiti krepkejša oblika, n. p. *mene, tebe, sebe, jega* mesto *me, te, se, i (na nj).*

Ta prememba v obliki se razlaga s tem, da je okorna jednakost osebkove in predmetove končnice možkih samostalnikov druge sklanjatve često pačila jasnost govora, zato si je govor za predmet iskal vunanje različnosti in pri zaimenih krepkejših oblik, ter stavil v ta namen predmet rajši v rodilnikovo obliko, tedaj v oni sklon, kateri sicer že zaznamuje predmet v nikalnih stavkih.

§ 198. 1. Vunanji predmet.[1] Tožilnik zaznamuje predmet pri velikem številu glagolov, ki se imenujejo ravno zato prehodni glagoli: *lan terem; vodo pijem; hlapec gnoj vozi, gnoj je navozil* itd.

Op. 1. V trpnem položaju prestopa tožilnik v imenovalnik, predmet postane djanju osebek, kakor da bi se predal v trpno djanje ali djanje na sebi dopustil, primeri: *tepli so ga, dal se je tepsti, tepen je.* Reka se pa tudi: *pije se žganjico* (tožilnik), *čedo svinj se je paslo; kmete se vidi,* t. j. pri trpnem bezosebkovem glagolu ostane predmet v tožilniku, kakor v tvornem položaju.

Op. 2. Po navadni govorni premembi se stavi za predmet djanja tudi rado ono ime, ki je še le učinek djanja: *kruh mesim* (m. *moko*), *repo sejem* (m. *seme repno*), *župana stavijo* (m. *koga za župana*), *podobo režem* (m. *les za podobo*), *jamo kopljem* itd. Premenjen pa je

[1] Ta razmera vunanjega predmeta je dala sklonu tožilniku ime: grško pravilno ime αἰτιατικὸς πτῶσις, ki pomeni vzročni sklon, je po krivem tolmačenju prestavljeno v lat. accusativus in po lat. v slovenski tožilnik.

pri tem prvi predmet s povednim, ali bolje rečeno, prvi predmet je opuščen in mesto njega postavljen le povedni predmet. Te slučaje štejejo nekateri k notranjemu predmetu.

Op. 3. Nekateri glagoli se skladajo poleg tožilnika tudi z dajalnikom: *cesarja služiti, bogu služiti; očeta streči* in *očetu streči; mine me* in *mi: da te mine tvoja bolečina* nar. ps.; *ves strah jo mine* Rav.

Op. 4. Tožilnik ostaja včasih pri glagolniku, kakor je pri prehodnem glagolu: *vi ne imate meniti, de sem jest prišal h pošilanu ta mir na zemlji* Trub.: *streznili bi se z vražjih mrež na doprnašanje njegovo voljo* Kuz. (prim. *pošiljam mir, doprinašam voljo*). Vendar je ta sklad zastarel.

§ 199. Nekateri neprehodni glagoli gibanja s predponkami sestavljeni postanejo prehodni. Take predponke so: *do, za, ob, po, prě, raz.* Glagoli so navadno: *broditi, iti, laziti, leteti, lezti, skočiti, stopiti, teči, hoditi, jahati.* V premenjenem pomenu so n. p. *najti* finden, *zastopati* vertheidigen itd.: *Dunaj v noč in dnevu dohiti; zasede konjiča brzega; zajaši konj'ča brzega; žalost mam'co zlo obgre; mu trikrat šotor obleti; je groza jo obhajala* nar. ps.: *pohodijo ga* Rav.; *sta srečno jo preplavala* nar. p.; *konja razsesti.* Tako tudi nekateri drugi glagoli: *prenočite me do dne; prerase vse zeli* nar. p.; *premorem vse; premagam sovražnike; prebil je vso grozo; ki bo krivično smrt prebil* nar. p.

Op. Čestica *na, nate, nata* ima tožilnik pri sebi kakor glagol *vzami: na kruh, nate moko.*

§ 200. Pri glagolu *boleti* in nekaterih drugih zaznamuje tožilnik osebo, katere se tiče občutek bolenja: *mene glava zlo boli; mene pa srce boli; otroci sestro zlo skrbe; prst jo je srbel.* Bezosebno: *srbelo jo je v prst.*

Jednako imajo tudi drugi bezosebkovi stavki ono osebo v tožilniku, koje se tiče stanje v povedku izrečeno (tožilnik zadete osebe): *boli me, srbi me, žeja me, zebe me; skrb me je, strah, sram, groza me je* itd.

§ 201. 2. Notranji predmet. Tožilnik takih samostalnikov, ki so s stavkovim glagolom jednakega roda ali pomena, spremlja navadno v zvezi s primernim prilogom prehodne in neprehodne glagole, da bi njim djanje oživil in podkrepil. Ta tožilnik se imenuje notranji ali etymologični predmet, ker mu je pomen uže v glagolu: *živim siromaško življenje; poluje zadnje potovanje; udaril je strašen udarec; ali sem ti čudne sanje sanjala; vitez pa je dan za dnevom lov lovil.*

Op. Mesto notranjega predmeta je navaden in slov. jezikom bolj primeren orodnik, n. p. *udaril je s strašnim udarcem.*

§ 202. 3. Pri nekaterih glagolih stojita dva tožilnika, jeden pomeni prvi direktni (ravni) predmet, drugi pa povednega. Ti glagoli so: *imenovati, kazati, misliti, imeti, postaviti, narediti* itd.: *koga ste mi dali rajavca; blažene imenujemo one, ki so pretrpeli.*

Op. Povedni predmet je tudi z orodnikom ali s predlogom *za* ali *v* in tožilnikom zaznamovan.

§ 203. 4. Tožilnik razširjatve. Tožilnik zaznamuje nadalje mero, težo, prostor, čas pri glagolih in prilogih: stoji na prašanje koliko, kak dolgo, kak široko, kak visoko, kak globoko, kak debelo, kak daleko, kak težko kaj je, n. p. *od Jeruzalema kaki dve uri je bilo va nj; tri prste debela deska; štiri črevlje globok; v čelo je tri pedi širok; sabljica je težka centa dva; okoli se vlači vse ljube noči; bolno dete cel dan prejokuje; celo dolgo noč mož prekašljuje; vso pot je bila polna boga.* Jednako tudi *letos* iz *lěto se.*

§ 204. 5. Tožilnik cilja. Tožilnik zaznamuje cilj pri glagolih premikanja: *turčini prazni stran gredo* nar. ps.; *stran gre* Rav.; *tako oko ven* (tožilnik) *izderi* Trub.; *naša vojska noter gre* (krivo je *notri*); *preden dol prileti* (krivo je *doli*, mestnik). Jednako umeti je tudi tožilnik predloga *kraj* (*kre*) : *kre* (*kraj*) *strmca hodi.*

§ 205. 6. Tožilnik zaznamuje pri začudenju stvar začudenja, imenskemu tožilniku je predstavljen zaimenski: *dę* (*da*) *ga napuh* welcher Hochmuth! *de ga sovraštvo! de jo nevošljivost! de jo vero!* Rav. Zraven pa tudi rodilnik: *de je sestre.*

Tožilnik od prilogov in zaimen jedninskega srednjega spola, redko od samostalnikov, pomeni način: *dobro, lepo, pošteno, sice sicer, tek* gleich ogr., prim. § 147, 3.

Tožilnik s predlogi.

§ 206. Tožilnik stoji po predlogih: *črez* (*krez, čez*), *med, mimo, na, nad, o ob, po, pod, přěd, raz, skoz, s* (*sz*), *soper, v* (*vz*), *za.*

Predlogi posredujejo tožilnik, t. j. končnica tožilnikova je ali v pomenu oslabela ali bi posebne razmere celo ne zaznamovala, zato pridejo v pomoč predlogi. Predlogi tedaj sklona prav za prav ne vladajo, ampak le sklonovo razmero jasnijo in že obmejujejo.

§ 207. Tožilnik s predlogom *črez* (*čez*, *krez*, iz *skvrzě*) znači:

a) ono, preko česar gre premikanje: *zelen kolter bil je čez nj djan; bode daleč prepeljana čez tri gore zelene, čez tri vode studene; prime jo nizko čez pas; vrgel jo je čez okno; čez reko splava široko; hribov čez devet letela* nar. ps.

b) primerjano stvar, prekoračeno mejo, podložni predmet: *ni ga čez ledig stan; ker je žalost b'la čez moč; se je rodil en nov kralj, en kralj čez kralje vse; on ga pretrgal je čez pol; postavim te čez ves Egipet.* Inače: *čez tebe govore* Met.

c) čas: *čez sedem let je šla nazaj; imejte me danes čez noč; prišel je čez osem dnij.*

§ 208. Tožilnik s predlogom *med* znači stvari, med koje oziroma v kojih sredo gre djanje: *smeti naseje med pšenico; iti med ljudi; lomi med lačne svoj kruh.*

§ 209. Tožilnik s predlogom *mimo* znači ono, poleg in prek česar gre stavkova poved: *če ima kaj lepšega mimo me* schöneres als ich (praeter me) Rav.

§ 210. Tožilnik s predlogom *na* znači:

a) pri glagolih premikanja stvar, h kateri oziroma na koje vrh gre djanje: *al greva na cesarski dvor; te pelje turk na goro; na konj'ča vrže jo ta čas.* Tako tudi: *pade na tla, skoči na noge.*

b) osebo in stvar, koji je namenjeno sovražno primikanje: *na me se postavi; vdarijo na Francoza.*

c) dele celote: *da se razdrobite na kosce; skorej je šla barka na kosce; na dvoje razkolite otroka.*

d) namembo, učinek: *na pomoč priti; na prodaj postaviti; na posodo imeti; nisem prišel na gosti; koga na smeh postaviti; komu na čast so kresi goreli? je bil na smrt obsojen.*

e) čas: *na stare dni bo sina dobila; na cvetno nedeljo je bilo.*

f) predmet nekaterih glagolov: *na te bom pomnil; na te se bom spominjal; na sveto pismo učen.*

g) način: *jok zažene na ves glas; popi so na vse grlo vpili; namreč = na ime reči; na pamet vaditi* Meg.; *na pamet učiti se; govoriš ti vse na robe; na razen gresta; peta mu gre na skok; vrata na stežaj odprta; na silo pije.*

h) stroj, sredstvo: *igrati na gosli.*

i) ozir: *junak na prečko* Bogenschütze Habd.; *na obe oči slep; priden na videz.*

§ 211. Tožilnik s predlogom *nad* znači:

a) stvar, na katero oziroma proti kateri gre djanje od zgoraj: *ko bo Pegam šel nad te*; *nad Turka iti*; *si niso nad nje upali.*

b) primerjano stvar, ki se presežе: *nad polovico večji.*

§ 212. Tožilnik s predlogom *o ob* (umb, um) znači:

a) pri glagolih dotikanja stvar, pri ali na kateri se djanje vrši: *udari ga pri hiši ob vogle*; *da se z nogo ob kaki kamen ne vdariš*; *so se opoteknili ob ta kamen*; *ob tla ga je treščil* schmetterte ihn zu Boden; *Ravbar se ob dlano poči*; *ona lupi z batom o zemljo* prip.

b) ono, za česar del se djanje vrši: *oběty našę imь nesěmь o szpasenije* (*naše dare jim nesimo v rešenije*) brиž. sp.; *ob to* (= *zato*) Trub.; *Aman, ki mu gre ob glavo* um dessen Kopf es geht Rav.

c) način: *opet* iz *o pęt* (*pripeti se, napet'ce* = *slučajno* Habd.)

d) čas: *ob den* Habd.; *ob noč*; *o polnoči*, *o poldne* (iz *o pol noči*, *o pol dne*).

e) iz nemščine so posneti izrazi: *sem ob život Matjaža djal*; *ob glavo me nikar ne djat'*; *ob čast pripraviti*; *prišel je ob silo veliko veselih dnij.*

§ 213. Tožilnik s predlogom *po* znači:

a) izvirno razprostirjatev in potem stoji pred glavnimi števniki v pomenu ločilnih: *hodita po dva*; *po dva dni izostaja.*

b) mejo: *po tada* ben. = *do sih mal.*

c) pri glagolih *iti*, *poslati* itd. predmet in vzrok hoda, poslanja: *svatje so, po tebe grejo*; *če je blizo, pošljiva po nj, če je daleč, pišiva po nj*; *po me je prišel povodni mož*; *pa mu nima kdo po njega*; *po kaj si prišel? tebe bi smeli po smrt poslati.*

d) način: *po bliskovo mu sablja gre* wie der Blitz zuckt sein Säbel; *čist po golobje*; *da ga na roče tako po domače vzame*; *ne bodite po Evino radovedni*; *po kraljevo bogat*; *splavaj po orlovo kvišku*; *po svoje hoče mu postreči*; *po turško se obnašajo.*

§ 214. Tožilnik s predlogom *pod* (v nasprotju k predlogu *nad*) znači:

a) pri glagolih premikanja ono stvar, v koje podnožje gre djanje; pri mestih je glavni del mesta, gorni grad, predstavljen na gori: *pod mizo skriva se*; *peljala ga pod beli grad*; *ko Turki pridejo pod grad.*

b) podvrženje: *da bi Sisek pod se zgrabil*; *pod svojo oblast spraviti.*

c) čas: *pod noč, pod večer* (sub vesperum).

d) vrednost (mero): *pod ceno, pod nič, pod vrednost prodati.*

§ 215. Tožilnik s predlogom *pred* znači pri glagolih premikanja ono stvar, v koje lice gre djanje: *črne bukve pred njo djal je*; *na konj'ča djal jo je pred se.*

§ 216. Tožilnik s predlogom *raz* je v navadi samo na zahodu in znači od koder oziroma stvar, s koje vrha gre premikanje, včasih tudi zgol ločitev: *raz brdo priti* vom Hügel kommen; *raz vrh proso nosi*; *raz drevo pasti*; *raz drevo, raz mizo vzeti*; *raz konja pasti, stopiti*; *raz konje na tla poskakali*; *žlica je raz mizo pala.*

§ 217. Tožilnik s predlogom *skoz, skozi* (tudi iz *skrzsě, skrzsě*: nem. quer) znači prostor, po katerem je premikanje: *skoz mesto jezditi*; *skoz luknjo pasti*; *skoz in skoz* durch und durch.

§ 218. Tožilnik s predlogom *sъ* znači:

a) kraj: *s konec mestica je bila stena* Rav.

b) čas in način: *stoper* erst (*sъ to per* um diese Zeit, hrv. *u ovaj par*), *stopram* (*sъ to pram*) erst, *listor, lestor* (*li, le, sъ to že*) nur.

c) na Gorenjskem = *raz*, n. p. *je z mizo padel*; *z Belo priti*; *kadar pride z Visoko* (redko *iz Visokega*).

§ 219. Tožilnik s predlogom *soper, zoper* (stsl. *sǫ-prъ nasprotnik*) znači stvar, proti koji gre djanje: *zoper svoje brate govori*, primeri: *žena svojemu možu zoper govori.*

§ 220. Tožilnik s predlogom *v* (*vъ*) iz *vъ, vǫ* (prim. *vǫ-tek*) kojemu odgovarja nemški in latinski *in* z akkusativom. znači:

a) pri glagolih premikanja ono stvar v katero oziroma v koje notranjost, sredo, stran ide premikanje: *grem, peljem v deželo, v mesto, v hišo, v peč*; *naj pride k meni sam v gosti*; *jaz pa zdaj k tebi v svate grem* nar. ps.. Pazi: *omahovati v obe plati.*

b) pri glagolih *raniti, bosti, pičiti, zadeti* itd. zadeti del: *bučela ga je v roko pičila.*

c) čas: *v petek, v nedeljo.* Če je pristavljen prilog., predloga ni treba: *vsako mlado nedeljo je na gorci božja služba.*

d) dele, v katere celota razpade, podobo, v katero se kaj spremeni: *zreže v koscev jo deset* nar. ps.; *spremeni se v ribo*; *bila je žena v solnato postavo* Rav.

e) namen in učinek: *v rop jim bodo naše žene*; *v dar dati*; *v smeh obrnoti*; *v čast, v sramoto mu služi.*

f) predmet zaupanja: *verujem v boga*; *v te zaupam.*

g) način: *v dir* (*dir*) *je Ravbar tekel*; *v šotorje dirja v skok* nar. ps.; *v živo čutiti.*

h) ozir: *v čelo tri pedi širok* nar. ps.; *prijazen v lice.*

§ 221. Tožilnik s predlogom *za* znači:

a) stvar, kamor oziroma za koje hrbet se kaj premika: *solnce za goro gre*; *vsesti se za mizo*; *nas pravoverce bo zad za ajde deval.*

b) pri glagolih *držati, vezati, vleči* itd. ono, za kar *držimo, vežemo* itd.: *leva sem za grive zgrabil*; *za vrat popasti*; *za lase je obvisel*; *vleči za nogo*; *za bele roke se vodita*; *in je zagledal ovna za roge tičati.*

c) ono osebo in stvar, za koje korist ali nekorist se djanje vrši: *borimo se za dom, za cesarja*; *tol'ko so za me prebili*; *zato* = *za to*; *zakaj* = *za kaj.* Iz tega so se razvili izrazi namestitve: *za me* = *mesto mene*: *poljubi ga za me*; *zob za zob.*

d) poved pri glagolih *biti, imenovati* in jednakih, ki imajo v klasičnih jezikih dva nominativa ali dva akkusativa: *kaj za ljubo imeti*; *za tovarša je bil jelen*; *Turkinjo za ženo vzeti.*

e) ozir djanja: *za glavo se mi maja*; *ne vě ne za se, ne za svet.*

IV. Rodilnik (genetivus).

§ 222. Rodilnik ima *A.* pomen ločitve in *B.* pristojnosti.

Ta različna in nasprotna pomena se jasnita iz tega, ker je sedanji rodilnik zedinjen iz dveh izvirno različnih sklonov, iz ločilnika (ablativa separationis) in rodilnika (genetiva).

A. Rodilnik ločitve.

§ 223. Rodilnik znači ono stvar, od katere se loči druga stvar; nadalje pomeni ločitni rodilnik stvar, koje se ogibljemo (bojimo, sramujemo), koje potrebujemo; tako tudi stvar, iz katere kaj izvira, iz katere se kaj dela, vzrok, iz kojega se kaj godi; konečno način in ozir, iz kojega se kaj godi.

§ 224. Rodilnik ločitve stoji: *a*) pri nesestavljenih glagolih in imenih, ki pomenijo ločitev ali nakanjeno ločitev: *varovati, rešiti, stradati, čistiti*; *prost, pust, prazen, čist.* Izmed povratnih glagolov,

ki imajo itak sploh svoj drugi predmet v rodilniku pri sebi, gredo tu sem le taki, ki zahtevajo rodilnik tudi bez povratnega značaja: *bog varuj tega mene*; *varita (varujta) se lakomnosti*; *gluh je resnice*; *sem rute pogrešil*; *dobrega prazen*; *reš'te me te voze*; *kruha bo stradala*; *greha čista*.

b) pri glagolih in imenih, ki so sestavljeni s predlogi *iz*, *od*, *sz*, *u*; ti zaznamujejo ločitev: *ne ogni se mojega šotorja*; *ogibaj se hudih tovaršij*; *kdor se vsega ne odtrga*; *da vas lakote otme*; *naj drajšega, kar ima, se znebi* Rav.

Nadalje znači ločitni rodilnik: c) stvar, koje se bojimo, strašimo, sramujemo i. e.: *trdega boja se bojim*; *gospoda boječ*; *hribi se ga tresejo*; *vode plašen*; *sestro je strah tolovajev*; *me tega je sram*; *gnusim se tega človeka* Meg.; *tako se mu hudega gnusi* Rav.

d) stvar, koje potrebujemo: *pač treba meni ni zibanja*; *kaj boš potreb'val barčice* nar. ps.; *potrebujem tvojega krsta* Rav.; *oblačila potreben*.

e) ono, iz česar kaj izvira (rodilnik izvira): *dobrega plemena biti*; *je mrlič bil žlahte tvoje?*

f) tvarino, iz koje se kaj pripravlja (rodilnik tvarine): *prvi venec jerena, drugi venec drobnih rož, tretji venec žalbeljna*.

g) vzrok prikazni (rodilnik vzroka): *veselja se jokati* vor Freude weinen; *žeje zevati*; *lakote umreti*; *mrazu umira*; *mraza otrpnoti*; *smeha počiti*; *jeze zboleti*; *žeje mora vzeti konec*; *žalosti ni mogel priti* Met.; *bodi ga bog zahvaljen*; *straha je letel znak* nar. ps.; *pravice vas bodi skrb* Rav. In pri izklicih: *oh vode, kako je velika! bedaka, kaj si je mislil! de (da) je sestre*; *oj nesnage*; *oj grdih rok*.

h) način; *iznimce, napetce, opikce, pešice* itd. § 147, 6.

i) ozir: *da mi račite na pomoči biti k bogu mojih grehov* (*glede mojih grehov*) brižn. sp.; *pogube zrel* reif zum Verderben Rav.

k) spada morda tudi sem rodilnik lastnosti: samostalnik v rodilniku ima kak pridevek pri sebi: *je hitro postala vesel'ga srca*; *ti so života visocega, pa srca gnilobnega*; *ta zlat je kova znanega*; *života je drobnega, srca pohlevnega*; *k' ste tak sladkih besedij*; *smo dobre volje tam* nar. ps.; *je nagle jeze*; *žene so dolgih las, pa kratkih mislij* Met.

B. Rodilnik pristojnosti.

§ 225. Pristojnostni rodilnik stoji pri vladnem samostalniku, od kojega je odvisen in znači med njima razno razmero, kaka je med posestnikom in posestjo, med osebo in njeno lastnostjo, med osebkom ali predmetom djanja in med djanjem z vladnim samostalnikom imenovanem, med celoto in delom in še mnogo drugih razmer, ki jih ni moč našteti. V rodilniku stoji posestnik, oseba dotične lastnosti, osebek, predmet djanja, celota itd. Nadalje stoji pristojnostni rodilnik pri prilogih, kojim dostavlja predmet; stoji pa tudi pri glagolih in njim dostavlja ali delitni ali neravni predmet v rodilniku. Tudi rodilnik mere, cene in časa spada menda med pristojnostne rodilnike.[1]

§ 226. 1. Pristojnostni rodilnik odvisen od samostalnika znači posestnika pri posesti (posestni rodilnik, gen. possessivus), osebo pri lastnosti v vladnem samostalniku imenovani, činitelja pri činu, osebek ali predmet djanja pri djanju (osebkov in predmetni rodilnik, gen. subjectivus in objectivus) itd.

Toda v slov. stoji rodilnik tu le, če ima samostalnik pri sebi kak pridevek: prilog, samostalnik, ozirni stavek, ali če imata priti v rodilnik vsaj dva samostalnika; sicer stoji mesto rodilnika posestni prilog; primeri: *njiva našega soseda : sosedova njiva*; *ljubezen pobožnega sina : ljubezen sinova, sinovlja*; *pesni kralja Davida : Davidove pesni*; *besede očeta, ki me je poslal*, pa tudi: *očetove, ki me je poslal*; *ljubezen očeta in matere : materna ljubezen*; *povabilo narodne čitalnice : vabilo čitalnično*. Zadnji rodilnik se imenuje osebkov, ker bi rodilnik postal osebek, če premenimo vladni samostalnik v glagolsko določno obliko: *narodna čitalnica vabi*.

Nadalje: *pogubljenje svoje duše : dušno pogubljenje*; *razžaljenje svetega boga : razžaljenje božje*. Zadnji rodilnik se imenuje predmetni, ker bi rodilnik postal predmet, če stavimo vladni samostalnik v glagolsko obliko, n. p. *pogubiti svojo dušo*.

Op. 1. Posestni prilog in rodilnik stojita lahko tudi vsporedno, n. p. *Ti si zadnje upanje cesarjevo in Dunajskega mesta.*

Op. 2. Pojemska imena in samostalni prilogi stoje tudi za se bez pridevka v rodilniku, često tudi samostalniki v dvojini in množini: *Spona*

[1] Ta različna raba je dala temu sklonu v grškem ime γενικὴ πτῶσις, kar pomeni splošni ali občni sklon; v lat. in slov. prestavi (genetivus, rodilnik) se je posnel po krivem drug pomen, ki ga ima tudi beseda γένος, γενική v sebi, namreč pomen roda mesto plemena, spola, splošnosti.

sužnosti me veže Lev. *Zakaj greniš mi slast življenja* Cegn. *Skrb duhovnega; pohujšanje bližnjega. Grehi otrok so po navadi pregrehe staršev* Slom.

Op. 3. *Zapeljivost brata* in *bratova zapeljivost* ima dandanes ta razloček, da znači v prvem slučaju *brat* predmet, v drugem pa osebek djanja; tako je tedaj pot nadelan predmetnemu rodilniku bez pridevka.

2. Predmetni rodilnik pri prilogih.

§ 227. Predmetni rodilnik pomeni predmet onih prilogov, ki so si v rodu s prehodnimi glagoli; primeri: *žita varičen; je vsega voljen; neveden božjih zakonov; časti maren; pomljiv prejetih dobrot; pozabljiv svojih dolžnostij; boga neroden* (*roditi* sorgen); *skrben svojega dela; le tistim je govorila od njega, ki so ga bili umni; daru deležen; dela vajen; trinog je njegove krvi žejen; časti želen; kruha lačen; časti samogolten; modrij in zvijač je bila* (*Urška*) *vseh umetna* Preš.

3. Delitni rodilnik.

§ 228. Rodilnik pomeni neki del one celote, ki jo imenuje ime v rodilniku; določni del celote je posebej zaznamovan z onim imenom, pri kojem stoji rodilnik, ali celo ni imenovan ter v nedoločnosti puščen: *daj mi kos kruha, daj mi kruha.*

§ 229. *A.* Del je imenovan: *a*) s samostalnikom: *daj'te vsak'mu kazar'c vina; en star pšenice ,rumene* nar. ps.; *žab brez števila se dvigne; cele trume se jih* (*ljudij*) *je rjilo* Rav.; *žlica medu, kos kruha* Met.

b) z zaimenom: *bomo se branili, dokler bo kaj v nas krvi; al za mizo pivcev kaj sedi? ima dokaj drobnice.*

c) z določnimi števniki; tu razločujemo tri slučaje:

α) priložni števniki, ki se navadno s šteto rečjo skladajo, imajo rodilnik za seboj, če zaznamujejo določno število iz nedoločne skupine: *poslal je dva svojih učencev; kar vi jednemu teh malih storite.*

β) glavni števniki od *pet* naprej in ločilni v srednjem spolu so v imenovalniku in tožilniku zborni samostalniki, ki imajo sploh rodilnik za seboj: *jaz bom gost'vala devet hčerij; sedmero otrok.* Redka izjema: *osemnajste svoje Čiče* nar. ps.

γ) v ostalih sklonih so glavni števniki od *pet* naprej in ločilni postali prilogi, ki se navadno skladajo s števeno rečjo: *s petimi konji*; *po šestih dneh*; *sedmim cerkvam*; *jela je slovo jemati od devetih tuď sestra*; *vsem devetim* (*sinom*) *zemlje kupi*; *sedmerim otrokom je kum.* Toda v smislu slučaja α): *prijezdi s petimi svojih najzvestejših vojakov.*

δ) z nedoločnimi števniki: *mal' blaga, pa dosť otrok*; *klečal je tam dolgo časa*; *denarjev v skrinji je lepo*; *vse živo jih* (*žab*) *je bilo*; *vse pisano tičev*, prim. § 132.

§ 230. *B.* Celotni del ni posebej imenovan, delitev je zaznamovana v rodilniku celoto zaznamujočem. Delitni rodilnik je:

a) delitni predmet prehodnih glagolov; pridružen je tej zvezi nekakov pomen predmetove obilnosti, posebno pri glagolih s predponko *na*: *trikrat vrže v njo soli*; *natoči vroče si krvi*; *ljubemu je dala piti sladke rosolije, konjiču dala zobať pšenice rumene*; *strupa mi bo v vinu napivala*; *v zglavje je djala ostrega trnja*; *boš otrokom kruha rezal* nar. ps.; *nesejo jim živeža za po poti*; *imel je blaga in blaga* hatte des Gutes die Fülle; *vbozih bote zmiraj med sabo imeli*; *nakolje drv*; *nasnubi potepuhov*; *naprosi posode* Rav.; *si je dolgov naigral* Met. (Primeri nemški: wer da isst vom Brote, franc. du pain, lat. de fructu vineae recipere).

Op. Delitni rodilnik ostaja celo po predlogih *po, za*: *gre po hladne vode* nar. ps.; *Daniel je svojim služabnikom po pepela rekel* (*iti*) Rav.; *seže v torbo po kruha*; *pošljem po vode, po rakov, po vina* Met.; *srebro bi bili radi dali za vode* Rav.

b) delitni rodilnik stoji večkrat v stavkih bez osebka, v nikalnih bezosebkovih stavkih pa sploh mesto tožilnika. Drugi jeziki imajo tu v osebnem skladu imenovalnik: *pač bi bilo veselja*; *iz solčnega izhoda pride na enkrat modrih mož v Jeruzalem* es kamen weise Männer (die weisen Männer kamen bi se glasilo: *modri možje pridejo*); *prinesejo tacega, ki mu je udov odurlo* welchem Glieder (ne: die Glieder) abstarben; *moči je šlo iz mene*; *kmalu prihiti polka iz vseh krajev* Rav.

§ 231. Delitni rodilnik stoji pa včasih tudi tam, kjer je govor o celem predmetu in sicer:

a) če djanje morda ni polno, ali dovolj obširno, ampak naglo, površno. Stavek je povedan kakor bi bilo prikrajšanje na predmetu: *solnca poglej* wirf einen Blick auf die Sonne Rav.

b) pri namenilniku: *ne hodi na turško mejo drobnih rožic trgat*; *pojdi gledat Marjetice, božje služabnice*; *pojdi mojih ran pogledat*; *učenci so v mesto šli živeža kupovat*; *hodim sadu jiskat.*

Izjemno stoji tožilnik n. p.: *majerca je šla plenice prat; srne ljubi streljat grede* nar. ps.; *hodijo žito kupovat* Rav.

c) posebno rad mesto tožilnika pri glagolih *iskati, prositi, čakati* i. e. *Marija hladne vodice želi*; *išče pokoja, sadu* Trub.; *mi te prelepo prosimo en'ga daru božjega*; *zdravja upamo*; *sestre čakamo.*

d) na dalje (včasih) tudi pri glagolih dušnega in telesnega občutenja: *žitnega polja varujejo* nar. ps.; *svojega dvora varuje*; *bog varuj naših otrok*; *žalostno je, takih otrok videti*; *poglejte mojih otrok*; *gleda svojih dveh hčerij.*

e) pa tudi sicer se stavi rodilnik mesto tožilnika, posebno:

α) na možkih neživočih samostalnikih, kadar se v premenjenem pomenu ž njimi imenujejo žive stvari: *ponovi pravega duha*; *bog tebi dodeli duha pobožnosti.*

β) na srednjih samostalnikih, če značijo žive stvari: *svojega vzame konjčeta*; *hitro pažeta vjamejo*; *poklič'mo dekleta.*

γ) na prilogih v nasprotju, čestokrat je bez samostalnika: *imamo lep vrt, pa sem še lepšega videl.* Na zahodu je jednako tudi zaimenski rodilnik *jih* in *njih* za tožilnik skoro izključivo v navadi.

f) v nikalnih stavkih stoji predmet sploh v rodilniku tudi pri takih prehodnih glagolih, kojih predmet je v pritrdilnih stavkih v tožilniku; rodilnik je deliten, djanje je zanikano v celoti in v vsakem naj manjšem delu celote: *da ni videl belega dne, solnca ne rumenega*; *rodovina ni betve ved'la.*

Op. Pomneti je:

α) da temu rodilniku nikalnih stavkov odgovarja jedino le tožilnik pritrdilnih stavkov, a ne imenovalnik, zato stavku *brata još neima z livade*, odgovarja stavek *brata* (*sestro*) *ima z livade.*

β) predmet ostaja v rodilniku, če je glagol tudi posredno zanikan: *ne sme ga biti tacega med kraljmi* Rav.

γ) predmet stoji včasih tudi v rodilniku bez očitne nikalnice, če je le povedana misel nikalna: *varite* (*varujte*) *se v pričo ljudij delati svojih dobrih del* Rav.

4. Rodilnik stranskega predmeta.

§ 232. Rodilnik zaznamuje stranski (indirektni) predmet takih glagolov, ki imajo svoj prvi (direktni) predmet v tožilniku pri sebi: *puntarskih naklepov so jih dolžili* Rav.; prim. nem. ich erlasse dich deines Wortes zraven ich erlasse dir dein Wort.

Sem spadajo: a) rodilnik pri povratnih glagolih, kojih povratno zaime je glagolov prvi predmet: *se prsta prijel je* (*prstan*) nar. ps.; *Esav se prime lova* Rav.; *spoznane resnice se trdo držé*; *kesala se je grehov*; *in se ne spomnite petih kruhov*; *spozabiti se božjih dobrot* (: *pozabiti dobrote*, tož.); *vsega premoženja se je bila razdala*; *hudega se navaditi*; *grehov se spovedati.*

b) rodilnik pri glagolih s predponko *na* sestavljenih, ti glagoli značijo napolnitev, njih prvi predmet je povratno zaime ali kateri drugi predmet: *nalije kozar'c rumenega vinca*; *naveličal sem se žgavšin*; *ne morejo se ga nagledati*; *ne more se ga dosti naspoštovati in načuditi*; *duha se navzeti.*

c) jednak je rodilnik pri trpnem pojmu *poln*, *sit* in pri izrazih jednakega pomena: *že drugih si sita*; *polna belih je solza*; *živalic je mrgolelo vse polno*; *taki se je polno čmel naprijelo na batino*; *vsa hiša se jih tare* (*je polna do trenja*); *pijač se je vse trlo.*

5. Rodilnik mere, cene.

§ 233. Rodilnik mere stoji na vprašanje koliko star? in odgovarja tožilniku drugih jezikov; tudi v slovenskem lahko stoji tožilnik: *leta staro jagnje* Met.

Jednako rodilnik cene: *časti in hvale vreden*; *ni ene šiške vredno*; *goden božjega kraljestva* Rav.

6. Rodilnik časa.

§ 234. Rodilnik zaznamuje čas, kedar se kaj godi. Ta rodilnik je omejen na nekatere izraze. Samostalnik ima navadno prilog ali zaime pri sebi: *prejšnega leta*; *nekega dne*; *petnajstega kimovca bo prišel*; *božič je vsako leto grudna meseca*; *te jeseni*; *včera.* Primeri eines Tages, des Morgens.

Rodilnik s predlogi.

§ 235. Predlogi, ki se vežejo z rodilnikom, so:

a) nepravi predlogi. Ti so iz imen postali in imajo zato ločitni ali pristojnostni rodilnik za seboj. Ti predlogi so: *bez brez, blizo, zbog* (*sъ bokъ*), *gori, poleg* (= *po dlьgъ*), *kolo okoli, konec, kraj* (*kre*), *krog okrog, mimo, mesto, vmes* (*zmes, mes*), *navzoči* (*oko*), *noter* (iz *vn-ǫtrь*), *pričo v pričo, prek preko, ravno, radi, razven razve razun, sled, sred, stran, štrit štric, tik, za-voljo, vrh, ven vun vuni zunaj, više*, gl. § 158.

b) pravi predlogi; ti so: *do, iz, od, raz, sъ, u, za*. Pravi predlogi spremljajo rodilnik skoro v vseh rodilniških opravilih in se ima zato njihova poraba posebej razpravljati.

Op. V izrazih: *potom tega* darauf; *med tem toga* inzwischen; *pred tem toga* zuvor Trub., je rodilnik od prvega zaimena odvisen.

1. Rodilnik (pristojnosti) s predlogom *do* (= nem. zu) zaznamuje:

a) kamor djanje dospeva oziroma stvar, tik koje se djanje približuje: *pridi do gradu*; *brada segla je do tal* nar. ps.

b) razmero: *če se mu kaj do mene zdi*; *imam prošnjo do vas*; *trd do ubogih*; *mila do drugih*; *ljubezen do brata*.

c) mejo djanja v času in stopnji: *do teme, do mraka, do smrti*; *spati do belega dne*; — *najesti se do sitega*; *dosti*, (iz *do syti*); *dosta* (iz *dǫ syta*); *ko se dan stori do dobrega*; *do hudega bolni*.

§ 236. 2. Rodilnik (ločitve) s predlogom *iz* znači:

a) reč, iz koje notranjosti se godi djanje.

Ker temu predlogu v govoru *i* odpada, loči se v krajnih razmerah predlog *iz* težko od predloga *sъ*, ki se tudi z rodilnikom druži in tudi pomeni oddaljenost:

k' ni sedem let iz kleva bil; *je iz okna padla mi visoč'ga kup'ca zlata*; *žlico z roke mu vzeti*; *z likofa ko pojdete* wenn ihr aus der Schenke, aus dem Leutgeb geht; *iz uma je* nar. ps.

b) tvarino: *pas iz žide*; *kadilnice so bile iz samočistega zlata*. Jednako: *iz cela je obleka delana* (aus einem Stücke).

c) začetek časa, in čas v obče: *iz davna* Trub.; *zgoda* (stsl. *sъ goda*) nar. ps.; *iz mlada*; *z večera* rês.; *iz nova, iz prva, z prvega*.

d) vzrok: *iz hudobije*.

e) način: *iz rade volje*; *z gole dobrote* Rav.; *iz dobre volje* Met.

f) iz se sestavlja kot prvi del z drugimi predlogi.

Sestavljeni predlog ima pomen obeh predlogov, n. p. *izza mize vstati* predstavlja: *sedeti za mizo in potem vstati iz srede za mizo.* Sklon se ravna po prvem predlogu, ki veže glagol s samostalnikom, drugi predlog zaznamuje stanje pred premikanjem, ono stanje, ki je sicer zaznamuje orodnik z drugim sestavljenim predlogom (prim. § 156):

a) *izza* pomeni mesto, od koder gre premikanje, predhodno stanje zaznamuje orodnik s predlogom *za*; sestavljeni pomen je: iz srede zadi za izrečeno stvarjo: *de ji 'zza nohtov kri kaplja*; *solnce 'zza gore gre*; *potegne izza pasa meč* nar. ps.; *David izza čede h kraljevi časti* Rav.; *izza mize vstati.*

β) *izmed* pomeni iz srede med dotičnimi rečmi: *katerega pošljete izmed sebe*; *mene izbriši 'zmed živih* Rav.; *ovce 'zmed kozlov ločiti.*

γ) *iznad* pomeni iz mesta nad rečjo: *ptice so mi jedi iz jerbasa jedle znad glave* Rav.

δ) *izpod* pomeni iz prostora pod rečjo: *pober' se od mene 'spod moje stene*; *poberi se 'spod mene desetnica*; *ogen jim 'spod nog je švigal* nar. ps.; *'spod postelje je prilezel* Met.; *de se tla ne vidijo 'spod njih* Rav.

ε) *izpred* pomeni iz prostora pred rečjo: *gre 'spred njega*: *grešnice ni 'spred sebe pahnil* Rav.; *spoberi se 'spred mene* Met.

§ 237. 3. Rodilnik (ločitve) s predlogom *od* (*otъ*) znači:

a) ono, od česar se kaj *loči*, t. j. *oddalja, rešuje, beži, meče, skače, jemlje, krade, čisti, izbuja, obvaruje, nehava*, itd.; jednako pri imenih, ki pomenijo *tuj, prazen, čist, nag* itd.: *nehati od dela* Rav.: *nehati* (*henjati*) *od tožbe*; *od nje reče mrzlici* (*oditi*); *k zgodbi, ki smo ravno od nje* die wir eben abgethan; *od smrti vstati*; *od sebe* (*voziti*) rechts.

b) oddaljenost: *od šuma in od napak sveta v puščavi je živel* Rav.

c) začetek: *od kraja do konca*; *od Urala do Balkana*; *od vzhoda do zahoda*; *otsod, odtod*; *od četrtka do nedelje*; *ni obožal od tistih mal* Rav.; *od snoč'ga do dav'ga* nar. ps.

d) primerjano stvar: *solnce je večji od zemlje* Met.

e) vzrok: *drevo, ki se šibi od sadja*; *de se vse ceste od ljudij tarejo*; *jemal je od lakote konec* Rav.; *od britkosti mu srce poka*; *od mojih lepih mladih dnij mene srce boli*; *od veselja se jokati* nar. ps.; *penil se od jeze*; *Herodež ne ve kaj od veselja* Rav.; *od dolgega časa se mu zeha* Met.

f) mesto: *meč od obeju platu oster*; *ozgoraj* oben; *ozdolaj* unten Trub. (prim. a parte alicuius stare).

§ 238. 4. Rodilnik (ločitve) s predlogom *raz* je navaden samo na zahodu in pomeni stvar, od koje se kaj loči; češče je pri tožilniku: *bratje so mu pisano suknjo raz života strgali* Rav.

§ 239. 5. Rodilnik (ločitve) s predlogom *sè* (*sz*) znači kraj, od koder gre premikanje; težko je vsikdar *sz* ločiti od *iz* ('*z*); kakor predlogu *iz* nasprotuje na vprašanje kam in kje predlog *vè*, jednako predlogu *sè* predlog *na*: *vzemi svoj klobuk z glave*; *Bredka s konja se spustila*; *s konja zlezti*; *idi tje dol z gore*; *z altarja jemati*; *odsede z osla*; *brž mu suknjo z života potegnejo*; *ves prah je z nog mogel*.

§ 240. 6. Rodilnik s predlogom *u* zaznamuje stvar, v koje bližnjavi se kaj godi: *u lica* brž. spom.

§ 241. 7. Rodilnik s predlogom *za* znači:

a) čas, v katerem se djanje godi: *za moj'ga života* zur Zeit meines Lebens Dal.; *za svojega žitka* ogr.; *za večera*; *za dne priti* bei Tage ankommen; *za mraka*; *za rana*; *za solnca*; *za hlada*; *za časa*; *za jutra* Met.; *za prva*; *za mlada* in jungen Jahren ogr.

b) kraj, poleg kojega se vrši djanje: *iti, hoditi za potoka*; *za Polskave grem domu*.

c) ono, v česar prid se kaj godi: *za vseh dobrot* (= *zavoljo vseh dobrot*) Trub.

V. Dajalnik (dativus).

§ 242. Dajalnik znači glede prostora kraj, kamor se djanje gibije ali gibati hoče (dat. cilja): *grem domov*; blizo v jednakem pomenu dopolnuje dajalnik glagole *dati, pustiti, praviti komu* i. e. (dat. *neravnega predmeta*). Po postavi nasprotja razvila se je razmera od glagolov *dati* tudi na glagole *vzeti, krasti komu* i. e. *Jemanje* pa je djanje na osebi, ki stoji v dajalniku, jemlje se *na osebi* in *od osebe*. Gibanje k cilju je preneseno na dušne in službinske razmere, dopolnujoč dajalnik nahajamo zato pri glagolih *upati, verovati, služiti komu* i. e. Kar komu *gre*, mu je *primerno, dostojno* (*dajalnik primernosti*); pod primernostni dajal-

nik spada tudi dajalnik *koristi* in *nekoristi* ali *zanimanja* (dat. commodi et incommodi, dat. des Interesses), nadalje dajalnik *pristojnosti, namembe* in *vzroka;* kajti tudi namemba je gibanje k namenjenemu cilju in *vzrok* stoji proti *namembi*, kakor *oseba* proti *stvari.*

Kjer se dajalnik menja in dotiče s tožilnikom ali rodilnikom, pomeni dajalnik predmet, h kateremu je djanje obrneno, tožilnik pa predmet, ki se ga djanje polastuje in rodilnik predmet, ki se ga djanje loteva.

§ 243. 1. Dajalnik zaznamuje cilj gibanja:

a) v besedi *dom*: izvirni dajalnik je *domovi*, iz tega pokrajšana oblika *domov, domu: le pojte brž domov*; *kadaj boš pustil me domu*; *gredoča domu.*

b) pri glagolih in imenih s predponkami *pri, sè, pred, pod, ob, nad, na: prilepiti, prišteti, predložiti, podstaviti, obvezati, naložiti komu kaj*; *nadležen, soroden biti komu.*

§ 244. 2. Dajalnik zaznamuje na dalje pri nekaterih glagolih in prilogih neravni (dajalnikov) predmet, znači zato:

a) onega, kojemu se kaj *da, zaupa, pusti* itd.: *daj vsakemu, kar mu gre*; *ne daj se mu gospodariti* lasse dich nicht von ihm beherrschen.

b) onega, kojemu se kaj *pravi, svetuje, veleva, kaže, za-* in *prepoveduje, preti, brani* itd.: *pravi se mu očak.*

Op. Besede, ki pomenijo *vladati*, vežejo se zdaj zvečine s tožilnikom, pa še tudi z dajalnikom: *kruto nam vlada*, zraven *kruto nas vlada; nam gospoduje, gospodinji.*

c) onega, komur se kaj *vzame, ukrade, odpove, komur kdo ubeži* itd.: *suknjo mi slečejo*; *David se sulici ogne*; *svoji sladkosti se čem odpovedati*; *ko jima strah mine*; *košuta se je lovcem skrila.*

Op. 1. V bezosebkovih stavkih znači dajalnik pri glagolih, ki pomenijo kako zgodbo ali stanje, ono osebo, na kateri je prikazen ali zgodba: *dobro mi je; pak ji je bilo žal; slabo mu prihaja; dobro mu je djalo; kako ti je? zima mi je.* Iz te porabe so se razvili dajalniki v izklicih: *blagor mu! gorje vam!*

Op. 2. V bezosebkovih stavkih pomeni dajalnik pri povratnih glagolih trpnega pomena ono osebo, na kateri se djanje vrši. Oseba je proti djanju bez volje in samo predmet djanja: *pripeti se mu, nagodi se mu, posreči se mu; dremlje se mi*; *zdi, dozdeva se mi*; *hoče, noče, rači se mu; pozna se ti, vidi se ti*; *gnusi se mi; zežali ji se*; *kolca se mi; meni se domu mudi; vnoža* (iz *množa, mnogo mi je*, sredonem. mich befilt: viel) *se mi; po klobasah se mu riga; toži se mu*; *smili se mi.*

b) onega, komur *verujemo, upamo, strežemo, služimo,* komur smo *prijazni, nepokorni, škodljivi, zavidni,* komur *zabavljamo, nagajamo, oponašamo: veruj mi*; *očetu strežem*; *da je tak mil ljudem*; *pomagaj sam sebi*; *torej oponosi mu to Jezus* Rav.

Op. 1. Dotični dajalnik ostane včasih tudi pri sorodnih samostalnikih: *pokorščina božjemu povelju*; *strežba grdim željam.*

Op. 2. Reka se tudi *cesarja služiti, očeta streči.*

§ 169. 3. Dajalnik zaznamuje ono, čemur je kaj primerno (dajalnik primernosti, dativ der Angemessenheit). Pomen primernosti obsega te le slučaje:

a) ono, kar je komu *jednako, dostojno, prijetno, potrebno, pristojno*, kar komu *dohaja, gre*, kar mu je *po godu, ugodno*, čemur je kaj *neprimerno* in *tuje: vzemi, kar ti gre* was dir zukommt Rav.; *brat moj je vsak'mu turku kos* gewachsen; *bodi, kakor se pridnemu spodobi*; *kamor se bo jezi zljubilo*; *celo se nam je privadil*; *tuj si nam postal.*

b) pomen primernosti tiči tudi v glagolu *sem, biti* ob sebi ali v zvezi z imenske povedjo: *ta bo kralju mojemu* (= *ta pristoji kralju mojemu*); *hvala bodi bogu*; *ime mu je Janez*; *svetlemu je jemu ime*; *če bi mu mrěti bilo*; *biti mi ni več doma.*

c) pri občnih izrazih djanja in lastnosti stoji v dajalniku ona oseba in reč, v koje *prid* je dotična poved (dajaln. prida, dat. commodi): *včeraj svečo revci so držali*; *bi god'ca si vzela*; *jo hoče vzeti si ženo.*

d) med dajalnike prida spada v ožjem smislu tudi nravni (etični) dajalnik. Nravni dajalnik je v navadi od prve in druge osebe, ki je različna od stavkovega osebka in izrazuje v krajših (naslonjenih) oblikah posebno zanimanje govornika ali poslušatelja: *ostani mi doma, ne hodi drevi mi na ples*; *na kranjski zemlji mi živi*; *ko strela hitro mi leti*; *vsi drugi svatje mi molče*; *prek polja mi leži cesta*; *lepa ti je.*

e) povratno zaime v krajši (naslonjeni) obliki dajalnikovi navezuje pri nekaterih glagolih djanje ože na osebek (prim. medium grških glagolov). Izvirni pomen je blizo kakor pri nravnem dajalniku: *on si sede, si leže*; *od kot ste si vi* Trub.; *in si ne ve mere.* Sem spadajo tudi nekateri izrazi: *bodi si sveta Katarina ali kres*; *marsikaka ura*; *naj si se jest* (*jaz*) *boga ne bojim* Trub.; *je nečem bogate, de s'* (*dasi*) *žlahta me sil'.*

§ 246. 4. Dajalnik zaznamuje razmero pristojnosti (Zugehörigkeit), ki se izrazuje tudi z rodilnikom ali prilogom. Kakor rodilnik, tako tudi ta dajalnik ne spada k povedi in k celemu stavku, ampak samo k imenu, pri katerem stoji. Včasih je dvomljivo, ali spada dajalnik k posameznemu imenu ali k povedi. Naj bržej je tudi ta dajalnik primernosten. V dajalniku so *a*) samostalniki: *korenino grehom poruvati* Rav.; *bog je oče vsem ljudem*; *njegovemu kraljestvu ne bo konca*; *vino zveseli srce človeku* Met.; *Ciril in Metod sta bila dve svetli zvezdi Slovencem.*

b) zaimena: *če so rane mi rdeče*; *de mu gobe ozdravi*; *gospa so ji umorili sinka.* Prim. nemški ihr habt das Herz mir (mein Herz) bezwungen.

§ 247. 5. Dajalnik zaznamuje vzrok: *čemu srditi se nad ljudstvom* Rav. Dajalnik vzroka je pri izrazih *veselja*, *začudenja*, *posmeha* : *radovati se čemu* Met.; *vse se jegovemu uku čudi* Rav.; *smejati se komu* Met.

Stsl. absolutnega dajalnika, nalik latinskemu absolutnemu ablativu, v nsl. ni. Nalik lat. in grškemu acc. c. inf. ima stsl. jezik dajalnik z nedoločnikom. Od tega sklada ima nsl. le ostanke. Tak ostanek je povedni dajalnik pri nedoločniku, n. p. *moč vam da, močnim biti*; *daj nam, biti milim in dobrim*; *za tega voljo je treba, pokornim biti*; *ni dobro človeku, samemu biti*; *to se pravi učitelje begati ter jih spraviti v nevarnost, po teh darih premotenim prelomljevati postave.*

Dajalnik s predlogi.

§ 248. Dajalnik spremljajo predlogi: 1. pravi predlog *kъ*; 2. predlog *proti*; 3. *vkljub*.

1. Dajalnik s predlogom *kъ* znači:

a) stvar, proti koji je djanje obrneno: *pridi k nam kraljestvo tvoje*; *vsak ima prste k sebi obrnene*; *duhovnega k sebi želi.*

b) stoji često tam, kjer sicer tudi prosti dajalnik: *reče mu in pravi k njemu*; *prilepi k steni*; *priveže k stolu.*

c) pomeni čas, h kateremu se djanje bliža: *k mraku*, *k letu* (t. j. *k jednemu letu*).

2. Dajalnik s predlogom *proti* znači stvar, h kateri je djanje obrneno ali se ji bliža, in sicer

a) glede kraja, prijazno in sovražno: *proti domu*, *proti vragom gredo.*

b) glede časa: *proti večeru, proti jeseni.*

c) glede razmere: *bili smo, kakor kobilice proti njim.*

3. Predlog *vkljub* (*kljubovati*) je nemški trotz: *vkljub vsem storjenim dobrotam.*

VI. Mestnik (localis).

§ 249. Mestnik znači kraj, kjer, čas, kedar in način, kakor se kaj godi; bez predloga je redek.

a) kraj: *veni* (stsl. *vně*), *vune, vine, vinej*; *predi*; *sledi, posledi*; *sredi*; *vrhu* Trub.; *gori*; *doli.*

b) čas: *snoči*; *jutri*; *k' je jutri nedelja*; *pomladi*; *jeseni*; *davi* heute morgens; *drevi* heute abends.

c) način: *trebi* (stsl. *trěbě*) *je* Spang.; *godi* (stsl. *godě*) = *po godu* Habd.; *skorom* (določn. oblika) bald; morda tudi *prav*, stsl. *pravь*; tudi s predlogom: *ali je na skorom umrl.*

Mestnik s predlogi.

§ 250. Z mestnikom se družijo predlogi *na, o ob, po, pri, vz.*

1. Mestnik s predlogom *na* znači:

a) kraj, kjer se kaj godi; izvirno pomeni gorno stran, kakor nemški auf, an; pozneje se rabi tudi o krajnih straneh, o rečeh, ki strani ne razločujejo in o deželah: *sreča na razpotju sedi*; *ne na Laškem, ne na Nemškem, ne na gorenjem Štajerskem.*

b) jednako prostor v premenjenem pomenu: *solnce na jasnem zahaja*; *sedem let na dnev' ni bil.*

c) osebno djanje in stanje, ob katerem sè kaj godi: *cel teden je bil na tlaki*; *hči na plesu skače* nar. ps.

d) čas djanja: *na kratci, na skorom.*

e) način in sredstvo djanja: *na rokah delati*; *živela je na rokah* lebte von der Hände Arbeit; *na opresnem kruhu živeti* Rav.; *to se na rěci* (stsl. *na *rědzcě*) *zgodi* ogr.

f) ozir: *na enem očesi slep* Met.

§ 251. 2. Mestnik s predlogom *o, ob* znači izvirno ono, okoli česar se djanje godi, prim. *ob bedru mu meč visi*; *ob niti viseti.* Nadalje pa pomeni:

a) kraj, v kojega bližnjavi se kaj godi: *paša stopa o potoci* der Pascha schreitet am Bache einher nar. ps.; *ljudstvo je stalo ob gori* am Berge; *drevo ob vodi zasajeno*; *pesek ob morju*; *prišel je*

v kraje ob Jordanu ob reki; *ljudje se razstopijo ob jezeru*; *ob potu sedeti* am Wege sitzen Rav.

b) čas, kedar se djanje godi: *ob dvanajsti uri*; *umrla boš ob sedmi uri*; *o kresu rokavice 'ma* nar. ps.; *ob času nadloge*; *de bo jesti kaj ob dragini*; *kuga, ki hodi o mraku*; *v boga klicati ob sili*; *ob suši*; *ob nečasu*; *Bošt je svojo prigodbo ob samotni hoji čez goro premišljevala*; *o goreli suši sta pomagala*; *ob svoji slepoti* Rav.; *o božiču, o veliki noči, o svetem Matiji*; *o pustu, o sveti trojici* Met.; *ob sumarčici* (*ob Martinovem*) *so gosi tolste* Meg.; *o bratvi*; *o žetvi*; *ob treh, ob šestih*; *ob kratkem*; *ob enem*; — *osorej* (**o sej orě* = *ob tej uri*); *ob torej* Rav.; — *ob letu, ob mesecu, ob tednu* pomeni *čez jedno leto* itd.

c) ono, na kar se djanje nanaša: *o čem govoriti, misliti* über etwas reden, denken.

d) pomoč, sredstvo, način djanja: *ga je o preji živila* nährte ihn mit Spinnen; *živé ob zelih*; *človek ne živi le ob kruhu, ampak ob vsaki besedi, ki bogu gre iz ust* Rav.; *ob kruhu in vodi živeti*; *ob bergli, o palici sem prišel* Met.

e) ozir: *potrpežljiv o trpljenju* Rav.

§ 252. 3. Mestnik s predlogom *po* znači:

a) razširjatev v prostoru: *po jezeru plava huda zver* nar. ps.; *po poti ga noč obide* Rav.; *po ulicah skakati* Met.

b) v času: *po dnevi, po noči.*

c) primernost: *po bogu živeti* Rav.; *po očetu se je vrgel.*

d) vzrok: *po hruškah diši* Met.

e) način: *po zlu deti* (pessumdare) Habd.; *po krivem prisegati* Rav.; *jo po sili vzamemo* nar. ps.

f) sredstvo: *po človeških rokah narejeni maliki*; *drevo se po sadu spoznava* Rav.; *po šestih hlapcih sem zvedel*; *po kom to pošiljate? po hlapcu*; *po imeni klicati* Met.

g) razločitev: *po enem*; *po čem*; *po žlici*; *po merniku*; *po kosu* Met.; *po kosih*; *blago se po niti nabira, po vrvi zapravlja* Met.; *po čim* (*čem*) *vi raje prodajate?* nar. ps.

Op. 1. Razločilni *po* je tudi prislov: *po trije, po štirje možje pridejo.*

Op. 2. V slučajih *a*—*g* stoji v stsl. *po* z dajalnikom.

Nadalje znači mestnik s predlogom *po*: *h*) onega v vrsti, kojemu kaj drugega sledi: *po očetu je gospodarstvo prevzel*; *po kom nesnažnem bi jaz ne pil.*

i) rok, djanje in stanje, kojemu kaj sledi: *po šestih dneh*; *kruh po peki*; *srajca po perilu*; *po dolgem življenju*; *po očetovi smrti*. Sem spadajo tudi izrazi n. p. *po vas je* um euch ist es geschehen.

k) vzrok djanja. Djanje je učinek, ki sledi onemu, kar mestnik poveda: *po preslanem siru rado žeja*; *po negodnem sadju skomino dobiš*; *Rahel se plače po svojih otrocih* Trub. Tako tudi *hrepeneti, zdihati, ihteti se, jokati se, žalovati po čem*; *po njem vpraša*; *veliki točaj ne misli po Jožefu več* Rav.; *kteri so detetu po življenju stregli* Rav.

§ 253. **4.** Mestnik s predlogom *pri* pomeni:

a) ono, v česar bližnjavi, navzočnosti se kaj godi ali kaj je: *bil, car, pri Marku sem v gosteh* nar. ps.; *drevo raste nizko pri tleh*; *bil je pri večerji*; *kak pri jedi, tak pri delu*; *pri živini je snaga pol klaje*; *ni pridnega človeka pri hiši*.

b) čas, kedar se kaj godi: *pri belem dnevi* Met.; *dušo pri ti prič' spusti* nar. ps.

c) način, naj bržej po nemškem: *pri deri, pri košti* (Dörre, Kost) *delati*; *pri življenju je ostal*; *on je pri najboljšem zdravju*.

§ 254. **5.** Mestnik s predlogom *v* pomeni:

a) prostor, kjer kaj je, kjer se kaj godi: *v cerkvi pojo*; *vas v dolini stoji*; *v naši okolici ga ni takega moža*.

b) isto tako djanje in stanje: *v strahu živeti*; *si v svaji biti*; *v časti, v žalosti, v milosti biti, ostati*; *v vojski služiti*; *v službi ostati*.

c) čas: *kdor se hoče v starosti počiti, mora se v mladosti truditi*.

d) način: *gredo v trumah*.

e) ozir (redko): *v životu majhen beše* ev. trn.

VII. Orodnik (instrumentalis).

§ 255. Orodnik zaznamuje izvirno prostor, koder gre djanje: *tem potem ne ide*. Na pomen prostora, po kojem se razprostira djanje, je navezan v daljši porabi pomen sredstva in orodja, po kojem se djanje vrši; dalje je pomen družbe, naj dalje je poznamovanje povednega imena, ki pravi, s katerim imenom je kdo imenovan, kaj je kdo postal; tu je tedaj poved ona pot, po kateri je kdo ono postal, kar je v povednem imenu izrečeno.

§ 256. Orodnik pomeni: *a*) prostor, koder gre djanje: *išel sem putem, cestum* Krizt.; prislovno: *požigali so križem po deželi* Rav.

b) čas djanja; le prislovno: *mahom je došel* prip.; *(do-)čim* während.

c) orodje, s kojim se djanje vrši; toda dandanes redko bez predloga *sè*; prim. srb.: *čistim ću te srebrom potkovati* (*s čistim čem te srebrom podkovati*); *krvju pljuje* Habd. (dandanes *kri pljuje*).

d) mero: tudi mera, vrednost je orodje, s kojim se kaj kupi, proda, meni: *čim dalje, tem bolje*.

e) način:

α) redko *ovem načinom je mir včinjen* Krizt.; *cenó* wohlfeil; *tu zvoni tak lepo milim glasom*; *rozgotom se smeje* prip.; *roke naskrižem poklada* Met.

β) oblike na *-ma*; tvoritev je nejasna: *nevtegama, nemudoma*; *na tihama prebivati*; *po nevedama* Rav.; *po polnama* Met., prim. § 147, *e* in § 95, op. 2.

γ) prislovno rabljene oblike imenskega množinskega orodnika na *-sky*: *slovenski, nemški* etc. *govori*, § 147, 2.

f) okrepljenje glagolskega pomena: *smrtjom merjes* ogr.; *zlo smrtjo umerjo* Trub. S predlogom *sè*: *oni so se zbali s prevelikim strahom*; *Brdavs začne z grohotom smejati se.*

g) ozir: *on je rodom Horvat*; *ja sem rodom Zagrebec, imenom Nacek, pridevkom Kristijanović* Krizt. Navadno s prilogom *sè*: *loka z dišečimi rožami bogata*; *uboga s časnim blagom* Rav.; *bogat z žitom*; *reven z žitom* Met.

h) povedno ime; redko:

α) pri predmetu: *Francuzi imenovali su Napoleona cesarom* (*za cesarja*) Krizt.

β) pri osebku: *detetom postajem* (= *postajam dete*, puerasco) Habd.; *dična je biti kotrigom* (*ud*) *vučenoga društva*; *ja takaj budući pastirom in biskupom cirkve zagrebečke* Krizt.; *dospel herbom posle izmrtja starešev* (*postal je dedič po smrti starišev*) prip.

Tu sem gredo tudi orodniki s predlogom *sè*: *dal je njim oblast z božjimi sinmi postanoti*; *naj eto kamenje s kruhom postane* ogr.

Op. Dandanes je povedni imenovalnik dobil prevago: *je vsa črna postala* nar. p.; *naj eta kamenja kruh bodo* Kuz; *kada ona voda vsa*

vino postane hrv. V obče stoji v onih slovanskih jezikih, kjer je povedni orodnik popolnoma v navadi, pri izrazih *kaj kdo je* (početek) imenovalnik, pri izrazih *kaj kdo postane* (gibanje) orodnik.

Orodnik s predlogi.

§ 257. Z orodnikom se družijo predlogi: *med, nad, pod, pred sè, za.*

1. Orodnik s predlogom *med* zaznamuje:

a) stvari, v kojih sredi kaj je, se kaj godi: *med nekoliko hišami je vrt* Met.

b) čas, v katerem se kaj godi: *med hojo; med vpitjem skakljajo; bog ga razveseli med spanjem; mej potom sreča Filipa; mej tem* Rav.

c) medsobnost: *med seboj se pipljejo.*

§ 258. 2. Orodnik s predlogom *nad* zaznamuje:

a) ono, vrh česar se kaj godi, kaj je: *nad mlinom stanuje.*

b) v prenesenem pomenu: *gospodovati nad njimi; ne dopusti nad nami ladati grejhi (grêhe)* ogr.

c) vzrok, pod kojim (pravilno, vzročno stvar, nad kojo) se kaj godi: *ostrmeli so nad tem le prvim čudežem* Rav.; *nad bratom jokati* Met.

§ 259. 3. Orodnik s predlogom *pod* zaznamuje:

a) ono reč, niže koje kaj je, se kaj godi: *ko ptica pod nebom leti* nar. ps.

b) čas: *trpel je pod Poncijem.*

c) v premenjenem pomenu: *al' imaš junaka pod seboj* (= *nadvlado* oziroma *podložnost*) nar. p.

§ 260. 4. Orodnik s predlogom *pred* zaznamuje:

a) ono, v česar navzočnosti ali proti čemur se kaj godi. Nasprotno je orodnik s predlogom *za: vsak pometaj pred svojim pragom; oponošen dar je črn pred bogom; bežite pred grehom.*

b) čas, pred kojim ide kako djanje: *pred koncem dneva; malo pred smrtjo.*

§ 261. 5. Orodnik s predlogom *sè* zaznamuje:

a) družbo, zvezo, skupnost oseb z osebami in oseb z rečmi: *kdor se z volkovi pajdaši, je z njimi tudi primoran; sz- vred: lase s kožo vred z glave potegnoti; s svojimi jogri vred* Schönleb. *dete z red Marijo* Trub.; medsobnost: *prepirati se s kom.*

b) čas, ki se sklada z djanjem: *pridna gospodinja je s prvim svitom na nogah.*

c) orodje, sredstvo, način djanja: *konj se brani s krepko nogo*; *s tujim denarjem hišo zida*; *z lepo so ovce domu prignale* Rav.; *nalijte vrče z vodo.*

§ 262. 6. Orodnik s predlogom *za* pomeni:

a) zadnjo stran one stvari, pri koji se kaj godi: *li toliko jih* (*turkov*) *za njo leži, ko snopja za ženjicami*; *mati za pečjo sedi*; *ide za njimi*; *peši so za njimi tekli*; *za nami pridite.*

b) čas, po katerem se kaj godi. Ta izraz se je razvil iz izreka: *iti za kom : pojdem za sinom pod zemljo*; *za njima* (*letoma*) *nastopi sedem groza hudih letin* Rav.; *dan za dnevom prejde* Met.

c) vzrok, po kojem se kaj godi: *mali otrok se joče za materjo*; *oče plačuje za sinom.*

d) sredstvo, vsled kojega se kaj godi: *umrl je za pljučnico*; *da imajo ubogi starši za čim na pot iti* Rav.; *kupi mi : nimam za čim.*

B. O glagolskih oblikah.

Glagolske oblike značijo v svoji končnici osebo, čas in način djanja. Deležnik, nedoločnik, namenilnik in glagolnik so imenske oblike, ki se pa štejejo navadno tudi k glagolskemu načinu.

Osebne oblike.

§ 263. Na glagolsko deblo ali koren je priklenena oseba; kedar je treba, stavi se še osebek posebej z imenom ali zaimenom; pri tretji osebi je poseben osebek vsikdar potreben, razven pri glagolih oziroma stavkih bez osebka ali kedar je isti osebek iz prejšnjega stavka od sam sebe umljiv: *rad bi ti pomagal, pa ne morem*; *glasno govori, da te bodo vsi čuli*; *ti, poslušaj*; *on mi ni kos*; *sosed je včeraj domu prišel, jutri pa zopet odide*; *grmi, strah* (poved) *me je.*

§ 264. Če je več osebkov v različnih osebah, je glagol oziroma poved v množini in prevlada prva oseba nad drugo, druga nad tretjo osebo: *jaz in oče tvoj iskali smo tebe*; *ti in on morata oditi.*

§ 265. Če hoče govornik kako misel izreči ne kot lastno, ampak kot tujo ali če pripoveduje tuje misli (indirecte Darstellung), pripleta nekatere čestice; osebe se pri tem lahko tako premaknejo, da stoji tretja mesto prve: *ov človek pita nju, da kam onda odide;* (*vozniki:*) *kam denemo železo, ki smo ga pripeljali?* (*gospodar:*) *ali* (*vprašate*), *kam da ga denite? dol pred hišo; ko je bil konje zapil, je pa še na voz jel piti, češ, saj zdaj mi ga tako več ni treba* (nemški v 3. osebi: er habe ihn nicht nöthig); ali: *zdaj pre* (*bojda*) *mu ga tako več ni treba*; prim. § 115, 4.

Števne oblike.

§ 266. Kakor oseba je zaznamovano tudi število v glagolski končnici: *glej. kdo pride? mi smo! delaj, delajta, delajte.*

V slovenskem se razločuje tudi dvojina od množine: *zdravi* (ženski) *bodita, zdrava* (možka) *bodita; zdravi bodite.*

Sta le dva jedninska osebka, stoji glagol v dvojini, izjemno tudi v množini: *gospod in sin njegov sta prišla;* pa tudi: *gospod i sin njegov so došli* Krizt. So li trije osebki ali več, stoji glagol v množini: *sosed, brat in sestra so šli;* primeri: *brat s sestro je šel.*

Po smislu (*κατὰ σύνεσιν*) je glagol v dvojini ali množini, če predstavlja osebek v mislih dvojino ali množino, bodi si da je zborno ime, bodi si da ima v razmerju pri sebi privezan še drug osebek: *cela rodbina so prišli; brat s sestro* (= *brat in sestra*) *sta prišla.*

Op. Slovenska posebnost je: *midva z bratom sva šla* ich und der Bruder giengen.

O časovnih, načinovnih in imenskih glagolskih oblikah.

§ 267. Glagol ob sebi razločuje po obliki le sedanji čas. Ostali časi so zloženi t. j. imajo več kot jedno besedo. Od dovršilnika (aorist) in nedovršilnika (imperfectum) imamo le redke ostanke.

Zloženi glagolski časi se bodo razpravljali pri dotičnih deležnikih.

Izmed načinov (modus) imamo kazalni (znanilni) in velevni način; odvisnega načina nalik latinskemu konjunktivu v slovenskem ni, nadomestuje ga deloma slovenski pogojnik (condicionalis), ki spada med zložene oblike.

Razpravljati se tedaj ima tu: I. sedanjik, II. nedovršilnik, III. dovršilnik, IV. velevnik, V. deležnik tvorno-pretekli II., VI. deležnik sedanjikov tvorni, VII. deležnik tvorno-pretekli I., VIII. deležnik trpno-pretekli, IX. nedoločnik, X. namenilnik, XI. glagolnik.

I. Sedanjik (praesens).

§ 268. *a*) Sedanjik trpežnih glagolov pomeni trpežno, v sedanjosti vršeče se djanje, in je odgovor na prašanje: *kaj delaš?* Primeri: *svatje so, po tebe gredo; kar kol leze in grede; oj Než'co že k pogrebu neso* nar. ps.

Op. Izjemno pa znači tudi prihodnost. Ta pomen ni v glagolu, ampak je izvir živega nagleda, prihodnje djanje se v misel jemlje kakor sedanje. V stavku *jutri gre služit*, imamo v mislih *hlapca, ki ima culjco naloženo* in ga gledamo, *kako že ide.*

§ 269. *b*) Sedanjik opetovalnih glagolov pomeni djanje, ki se gaja, t. j. ki se navadno godi, ki se goditi utegne in ponovito djanje bez omejenega trpeža: *ob ledu ljudje padajo, glej, kako padajo, zdaj jeden, zopet jeden; proso, gonijo, pšenico pa otepajo.* Razlika med trpežnim in opetovalnim glagolom je, da pomeni trpežni glagol jenkratno nepretrgano djanje, opetovalni pa djanje, ki se ponavlja na podmetu, na predmetu ali prisloviju, ali pa sposobnost djanje izvrševati: *ptica leti, glej, tam vrana leti* (*jenkrat*); *glej, tam vrana leta* (*sem leti, pa taj*); *ptice letajo sem in taj; ptica leta za plenom in v veselje; tudi ptič-miši letajo.*

§ 270. Sedanjik nedovršnih glagolov, t. j. trpežnih in opetovalnih glagolov pomeni poskušanje (conatus) ali pripravljanje djanja v nasprotju k uspehu: *človek obrača, bog obrne; branite in obranite; ugiblje, ugiblje a ne ugane; nabijáva a ne nabije; lovi in strelja, pa nič ne dobi; tri dni že hodi, a ne more se odtrgati.*

§ 271. *c*) Sedanjik dovršnih glagolov pomeni nastop beztrpežnega djanja, zato

a) prihodnost. Pomen sedanjosti je v obče izjema ali pa učinek tujega vpliva. Primeri za prihodnost: *sveti duh pride* (wird kommen) *v te, in ta moč te obsenči; od tod ti venkaj ne prideš* Trub.; *povém* werde erzählen, *(povedam* erzähle); *dam* (werde geben); *moľte in dobite* (werdet bekommen); *gošance se naplodijo* (werden sich mehren), *kuga bode kraljevala; bukojne obrodijo, ali rastike le z listjem plačevale bodo; vretine presehnejo* (werden vertrocknen), *i solnca trak bode prhlazen užigal* ogr.; *eta vsa tebi dam* (werde geben), *či —; blaženi so, ki se žalostijo, ar se oni obveselijo* Kuz.

Op. Le prihodnost pomenijo začetno-dovršni glagoli gibanja, sestavljeni s predponko *po*: *pobežati, povleči, pognati, podirjati, pojdem, poleteti, polezti, ponesti, popeljati, poteči, pojezditi* in tudi *poreči*: *v zeleno poletim goro in tamkaj bom prepevala; poletim na široko polje in tam se nazobam* nar. ps.; *popeljem Izraelce zmed njih* Rav.; *tebe h poroci popeljejo*; *pojdem dalej kam drugam; voda poteče; sin previkšega se mu poreče.*

Imenovani začetno-dovršni glagoli so le v sedanjiku v navadi, nimajo velevnika, tudi ne povestnega sedanjika (praesens historicum), le *pojdem* ima velevnik.

Sedanjik dovršnih glagolov v pomenu prihodnosti se dandanes stavi tam, kjer je ta pomen v stavkovi zvezi jasen: *jagod vam prodam* (*če jih kupite*). Posebno v prašanjih: *ali mu dam? kako naredim? kam denemo železo, ki smo ga pripeljali? ali mi daš malo vode? na vselej ostanem tvoj.* Pa tudi: *tu pri vas ostala bom.*

β) V prednjem stavku pogojnega sostavija pomeni sedanjik dovršnega glagola ozirno prihodnost, ali predprihodni čas, če je v naslednjem stavku prihodnost ali velevnik: *ptica, ak' te vjamemo, ti perje vse vzamemo* nar. ps.; *če pride k tebi, mu pa povej, kar sem ti naročil* Šol.; *gda je (dete) najdete, nazvestite mi* Kuz.

γ) Sedanjik dovršnih glagolov pomeni posebno v prislovicah nastop djanja bez trpeža, bolje rečeno, djanje, ki more vsikdar nastopiti in ob svojem času tudi nastopi (primeri gr. gnomični aorist): *nerad padem; rajši sedem, kakor vstanem* Potoč.; *vino zveseli srce človeku* Met.; *kogar kača piči, ta se boji zvite vrvi; kdor veliko obeta, malo obljubi; počasi se daleč pride; roka roko umije; nekateri človek se tolikokrat zlaže, kolikokrat zine* prisl.; *onegav hlapec pet mernikov pšenice vzdigne kot nič, brat njegov jih pa še celo nese* Šol.

δ) Sedanjik dovršnih glagolov služi kot povestni sedanjik mesto staroslovenskega aorista; pred sedanjikom stoji v povesti navadno kak pretekli čas: *Ančika pade, omedli, dušo pri tej priči' pusti* nar. ps.; *angeli k njemu stopijo ino njemu služijo* (stsl. *anъgeli pristopišę i služaaхǫ jemu*); *kolikor jih je bilo pripravljenih, so ž njim šle* (pretekli čas) *v hišo in duri se zapro* Rav.

ε) Sedanjik dovršnih glagolov ima pomen slabšega velevnika: *jutri mi povrneš denar.* Tako tudi v prašanju: *kako*

naredim wie soll ich machen. Prašanje v tem slučaju pričakuje povelje v odgovor. V živahnem govoru prašamo tudi z nedovršnim glagolom: *gremo ali čakamo? pojmo.*

§ 272. Sedanjik s čestico *naj* ima pomen velevnika; v drugi osebi ta zveza ni navadna: *naj le gredǫ; naj pridem.*

Op. *Naj* je postal iz *nehaj*, v pomenu *dopusti* lass; iz tega se razlaga poraba v prvi in tretji osebi.

Izpuščen je v tej zvezi veznik *da*, velevni pomen je navstal tedaj iz izvirno dopustnega: *naj gredo* iz *nehaj (pusti, dovoli) da gredo.*

§ 273. Glagol s čestico *naj* ima nadalje:

a) dopustni pomen: *naj* (mag auch) *vihar razsaja, dob se lomi, zemlja poka, mi stojimo.*

b) ločilni pomen (*sive—sive*), če ima drugi člen veznik *ali*: *bodo naj duhovni ali kaj drugega.*

c) iz velevnega pomena se je razvil namenilni: *pošlji Lazara, naj pomoči konec prsta svojega in razhladi jezik moj.*

d) z nedoločnikom ima *naj* zabranilni pomen: *najte suditi* richtet nicht ev. tr.

II. Nedovršilnik (imperfectum).

§ 274. Nedovršilnik zaznamuje djanje, ki se v preteklosti godi ali ponavlja ali poskuša. Dandanes je nedovršilnik izumrl do malih ostankov in se nadomestuje z zloženim preteklim časom nedovršnih glagolov. V briž. spom. se bere: *oni bo lačьna natrovčhǫ, žędьna napojahǫ, bosa obujahǫ, naga oděahǫ, malomogǫka vъ imę božije posękahǫ, mrzьna sъgrěahǫ, stranьna podъ krovy svoję vъveděhǫ, vъ tьmьnicahъ i vъ želězьněhъ vǫžihъ uklepenyhъ posękahǫ i vъ imę božije tę utěšahǫ: oni so lačnega sitili, žejnega pojili, bosega obuvali, nagega odevali, bolnega v imenu božjem obiskavali, mrzlega segrevali, tujega pod strehe svoje vodili, v temnice in železne oze vklenene obiskavali in je tolažili v imenu božjem.*

III. Dovršilnik (aorist).

§ 275. Dovršilnik (aorist) zaznamuje djanje, ki v preteklosti nastopi; v nsl. je izumrl do malih ostankov in se nadomestuje z zloženim preteklim časom dovršnih glagolov, včasih tudi s povestnim sedanjikom. V briž. spom. se bere: *ty pride sъ nebese: ti si*

prišel z nebes; strasti i pečali poidǫ: strasti i skrbi so pošle; ev. tr.: *navrnu se, genu se, začu, rodi, pojdosta, odpréše se* itd.; ev. zagr.: *dojdoše, donesoše, pomoriše* itd. Kot čestica ali pomožni glagol pogojnega načina še *bi* v tej utrjeni obliki dandanes živi.

IV. Velevnik (imperativus).

§ 276. Velevnik nedovršnih glagolov zapoveduje, naj se djanje dela ali poskuša, (prim. grški imperativ praesentis), velevnik dovršnih glagolov pa pomeni povelje, naj se djanje stori in izvrši (prim. grški imperativ aoristi): *piši knjigo, napiši knjigo.* Prvi stavek tedaj zapoveduje, naj se pisec dela loti, drugi pa, naj knjigo dokonča: *nesite, nesite, da skoro prinesete; brž hlapci moji sem pojte* nar. ps.; *kmalu pojmo v Betlehem* Rav.

§ 277. Nikalnica *ne:*

a) z glagoli nedovršnimi zlasti opetovalnimi prepoveda ponavljanje ali nadaljevanje začetega ali namerjavanega djanja ali djanje sploh: *ne ubijaj se* (*toliko*) pomeni: *ne nadaljuj ubijati se; ne ubijaj* pomeni: *ne smeš ubijati ne zdaj ne prihodnjič, ubijanje je sploh prepovedano* (prim. gr. μή z imper. praes.); *ne hodi; ne mahaj; ne šivaj; ne tékaj; ne nosi; ne udajaj se, — počaj le jedno leto; ne pravi materi, da si me srečal.*

b) z dovršnimi glagoli pa prepoveda dokončanje, izvršitev djanja: *ne ubij* pravi: *onega, ki ga tepeš ali ubijaš, pusti ga še pri življenju, ne ubij ga celo* (prim. gr. μή s konj. aoristi); *ne pridi mi več domu; ne ustraši se; ne daj mu veljati.*

c) primeri: *povej materi* in: *ne pravi materi, da si me srečal; idi: ne hodi; nesi: ne nosi; zavrni: ne zavračaj; daj: ne davaj; kupi: ne kupuj; gani: ne giblji; vleci: ne vlači.* Prednja zapoved zapoveda izvršenje djanja, naslednja prepoved pa prepoveda še poskušanje djanja, zato menjava dovršnih in nedovršnih glagolov.

§ 278. Nikalni velevnik se opisuje z glagolom *nehati* in nedoločnikom: *naj se bojati; najte* (*nehajte*) *to živince tući* (*tolči*).

Okrepčuje se velevnik z besedami *dej* (*age*), *der* (*de-že*), *deder, dederte, nuder; dar, da:* ki so iz glagola *děti*, morda tudi *dati: dej ga vzdigniti* thu ihn aufheben; *gledete* (*gledajte*) *dar* prip.; *glej da, sem da poglej; deder mi zapevaj* hrv.

§ 279. Velevnik stoji, oziroma ostane včasih tudi v odvisnem, najbržej prašalnem stavku: *veš, kako naredi? hočem vam pokazati, koga se bojte; kam denemo železo, ki smo ga (je) pripeljali? ali (vprašate,) kam da ga denite? dol pred hišo* Šol.; *volja božja je, da delajmo* Krizt.

Op. Tudi *naj* s sedanjikovim kazalnikom stoji mesto velevnika v prašalnih stavkih v odvisnih in neodvisnih: *kam naj vas pridem iskat? povejte mi, kam naj vas pridem iskat.*

§ 280. Predni pogojni ali dopustni stavek se navaja bez drugega veznika tudi z velevnikom: *govori ali molči, po godu mu ni nobeno; bodi si sveta Katarina, ali bodi si krš, kedar je mraz, le neti les; delaj ali ne delaj, vse nič ne pomaga* Šol.; *oster vetrec popihni, po njem je* Rav.

Op. Jednako tudi *naj* s sedanjikom: *naj gre dež ali sneg, mi jutri gremo brat; naj bo dober ali hud, jaz mu to povem.*

§ 281. Velevnik se opušča: *hvala vam (bodi)! hvala bogu! bog me (kaznuj).* Velevnik nadomestujejo tudi nekatere čestice in prijemajo celo osebne končnice: *na, nata, nate; ajdi, ajdmo, hajde z meno; nikar, nikarte mene turku dati; nikar tega delati, nikar tega ne delaj.*

V. Tvorno-pretekli deležnik II.
(part. praeteriti activi II.)

§ 282. Tvorno-pretekli deležnik II. stoji navadno povedno. V zvezi s pomožnim glagolom *sem* znači:

a) preteklost dovršnega djanja (= aorist in perfekt), če je tvorjen iz dovršnih glagolov: *prošnja nja (njega) se je spolnila; sovražnik nam je mesto oblegel, da ne more nihče ven.*

b) preteklost nedovršnega djanja (imperfectum), če je tvorjen iz nedovršnih glagolov: *ino je še veliko veliko drugega ljudstvu oznanoval; je hodeval; ta je umirala; pol ure sem ključavnico odpiral, pa je nisem mogel odpreti.* Tako tudi: *okregati jih je šlo* (oportebat).

Op. V tretji osebi se rad opušča pomožni glagol: *bila negda majka; ena ptica priletela na to lepo Dobravo, trikrat cerkev obletela, lepo belo cerkvico, na kon'c kora obsedela na zeleni lěšici* nar. ps.; *veliko zinil, malo požrl* Met.

§ 283. Tvorno-pretekli deležnik II. dovršnih glagolov v zvezi s preteklim pomožnim glagolom pomeni predpreteklost: *prišel je*

bil pod okno Jurij; sem lani bil oženil se; na vratih je potrkal bil nar. ps.; *je htel on popred povedati, pa sem se mu bil uskočil; angel je bil zginil* Rav.

Op. 1. Nedovršni glagoli za predpreteklost so krivo rabljeni, če se tudi nahajajo: *zvečer sta bila šla* (= *odšla*) *v kamro spat; Turk je bil cesarju pisal* (= *odpisal*) nar. ps.

Op. 2. Predpreteklost s pomožnim nedovršilnikom *běsem* je umirajoča starina: *běsem prišel* ich wäre gekommen Gutsm.

§ 284. Tvorno-pretekli deležnik II. nedovršnih glagolov v zvezi s pomožnim glagolom *bom* pomeni prihodnost; isti deležnik dovršnih glagolov pa v odvisnih stavkih predprihodnost (futurum exactum), pod tujim vplivom tudi prosto prihodnost: *pisal bom; kada budem opravil posle moje, budem spat išel* (quando perfecero) Krizt. Pa tudi: *v goste takrat prišla bom* (*šla bom*).

§ 285. Tvorno-pretekli deležnik II. v zvezi s čestico (utrjenim aoristom) *bi* ima pomen neistinitega načina. Ta način zaznamuje djanje, ki v istini ni ali ni bilo ali djanje, ki se stavi le v mislih. Skladensko ime tej obliki je pogojnik (condicionalis).

Op. Pomen pogojnika odgovarja zloženim delom, kajti pretekli deležnik z načinovno čestico *bi*, ki je utrjena 3. oseba dovršilnikova pomožnega glagola *biti*, pomeni preteklo djanje; načinovna posebnost pa je, da se predstavlja ono kar zdaj ni, kakor da bi sploh ne bilo, vsaj v istini ne bilo, nego le v mislih. Pogojnik nadomestuje konjunktiv in optativ drugih jezikov.

Pogojnik pomeni: *a*) željo, naj se kaj godi, zgodi ali ne godi, ne zgodi; zato znači tudi oslabljeno zapoved in prepoved; stoji v neodvisnih in odvisnih stavkih: *da bi le tudi hvaležni bili!* Rav.; *da bi bolen ne bil.* S čestico *naj*: *naj bi ga nikar ne sodil* sollte nicht richten; *naj bi ne bil hodil hlapec v takem vremenu od doma* hätte nicht gehen sollen; *prosi, da bi mu kdo malo vode prinesel* (*pa mu je nobeden ne prinese*) Šol.

Op. Večkrat se želja bez čestice zaznamuje: *bog pomogel, kovač! solnce ga ne vid'lo, niti mesec po njem svetil* Cit.; *strela ga ubila! vrag te vzel! dobro došel! živio* (m. *živel živela živeli*) vivat!

b) Pogojnik pomeni namenjeno djanje; želi se, da djanje nastopi: *prišel je sin božji, da bi nas odrešil.*

Op. Neizvrljiv namen se mora zaznamovati s pogojnikom; zato stoji pogojnik za nikalnim ali pogojnim glavnim stavkom: *nisem te zato v delo vzel, da bi mi lenobo pasel; rad bi šel k njemu, da bi se*

pomenila, kdaj da pojdeva od doma Šol. — Ako se pa v misel jemlje, da bo namen izvršljiv, stoji sedanjik (kazalnik) n. p. *počasi hodi, da ti ne bo vroče; drva na kratke konce sekajo, da jih manj zgori; te dni smo se bili zbrali, da smo si župana izvolili.*

c) Pogojnik stoji za glagoli bojazni; želi se, naj djanje ne nastopi: *bojim se, da bi ne padel; bojim se, ko bi več ne vstal.* Pa tudi: *bojim se, da boš padel; bojim se, da ne boš več vstal* Šol.

Toda za nikalnim stavkom le pogojno: *ne bojim se, da bi (ti) padel* Šol.

d) Pogojnik stoji v pogojnem sostavku, v prednjem in naslednjem stavku in izrazuje neizvršljive pogoje in posledke: *ko bi mi sila ne bila, bi te ne prosil; ako bi ne bil prišel*, ali: *ko bi ne bil prišel, in jim ne govoril, bi greha ne imeli* Met.; *onda bi ga bili skoro našli, ali kokoti so zapopevali* Čit.

Op. 1. V prednjem stavku neistinitega (irreal) pogojnega sostavija se rabi mesto pogojnika pretekli, v časih tudi sedanji kazalnik z veznikom *da*; značaj neistinitega pogoja ostane, če je le v naslednjem stavku pogojnik: *da sem te slišal (a nisem te slišal), bi ti bil prišel odpirat*, primeri wenn ich dich gehört hätte, so wäre ich gekommen; *da so snegi, bili bi skopneli* nar. ps.

Op. 2. Če se o izvršljivosti ali neizvršljivosti pogoja in pogojnega stavka ne sodi, stoji sedanjik v obeh stavkih: *če hočete priti, zdaj lahko pridete.* Le v odvisnosti stoje tudi taka sostavija v pogojniku: *oče so rekli, da če bi hoteli priti, bi zdaj lahko prišli* Šol.

Op. 3. Sem gredo tudi pogojni primeri in pohlevni izreki: *pobil boš Madjance, kakor bi jih bilo jeden vsih* Rav.; *človek bi mislil, solnce se suče okoli zemlje.*

e) Pogojnik stoji v odvisnem stavku, če zaznamuje nikalnica ali pogojnik glavnega stavka, da je djanje odvisnega stavka neistinito; isto velja o odvisnih stavkih, kojih djanje se stavi le v mislih: *ni se tako prestrašil, da bi ne vedel, kaj dela* Šol.; *premišljevala je, kaj bi vteguilo to pomeniti* Rav.

f) Pogojnik znači v vzhodni slovenščini preteklost, zvečine v časovnih stavkih, (primeri gr. ὅτε, ὁπότε z optativom): *gda bi eta (Jožef) v sebi premišlavao, ovo, angel se njemi skazao* Kuz. als er dachte, siehe, da.

§ 286. Tvorno-pretekli deležnik II. iz nekaterih neprehodnih glagolov rabi se tudi pridevno: *ogorelo lice, zamolklo grlo, zmrzel život, zrel grozd, oteklo lice, ozebla roka, preperelo* (vermodert) *platno, vsehla* (*vsahnem*) *roka, vstekli stekli pes, vrela kaša* itd.

VI. Deležnik sedanjikov tvorni (part. praesentis activi).

§ 287. Deležnik sedanjikov tvorni služi istodobnosti, tedaj je trpežen in se dela le iz nedovršnih glagolov; vendar se bere in čuje tudi: *pojdoč*, *rekoč*; *bodoč* ima pomen prihodnosti, kakor sedanjosti.

Op. *všeč* (iz *vošeč*) ima izjemno trpni pomen.

§ 288. Deležnik sedanjikov tvorni stoji: *a*) pridevno kot prilog: *bodeče trnje*, *vroča voda*, *goreča sveča*, *dereči potok*, *žgeče kopríve*, *vse mogoče*, *pereč ogenj*, *preleteč* (durchdringend) *glas*, *skeleča rana*, *sloveči grad*, *stoječa*, *tekoča voda*.

b) povedno (redko): *nisi moguč ujti*; *kaj sem čineči* was soll ich thun Krizt.

Op. Mesto starega *uzьrętь syna člověčьskaago idošta na oblačěhъ* je dandanes navadno: *gledali bodo sina človeškega iti*, ali *kako ide*.

Po stsl. skladu, toda navadno bez sklonske končnice, še piše Trubar: *ugleda dva druga brata šivajoč njih mreže*; *najde hlapca delajoč*; pa tudi s sklonsko končnico: *zagleda človeka sedečega*.

§ 289. Pristavno rabljen deležnik sedanjikov tvorni stoji časovno, vzročno, namenilno, dopustno, pogojno, ter ima v pristavnem postavljenju bez razločka prislovno ali priložno končnico.

Deležnik stoji: *a*) pri imenovalniku: *besede*, *ki jih je mimo grede slišal* Met.; *gredoč*; *gre plakaje* Čit.; *zdihovaje govori*; *zdělan človek mimogrede spi*; *kaj boš stoječ slovo jemal?* nar. ps.

b) v brižinskem spom. tudi neodvisno, t. j. nenaslanjaje se na noben sklon: *eče by děd naš ne segrěšil*, *to v věky jemu* (dajalnik) *bě žiti*, *starosti ne prijemljoči*, *nikolije že pečali ne imy*, *ni slzna tělese ne imoči*.

VII. Tvorno-pretekli deležnik I.
(part. praeteriti activi I.)

§ 290. Tvorno-pretekli deležnik I. pomeni dokončanje preteklega djanja; zato se dela iz dovršnih glagolov: *oprimši*, *rekši*, *skrivši*. Izjemno se po Krizt. tudi pravi *zdigavši* nachdem er mit dem Heben beschäftigt war.

Op. 1. V staroslovenščini se ta deležnik sklanja, v novih jezikih pa navadno ne. Bere se vendar tudi: *Jakoba pridšiga do reke* (stsl. *prišьdšaago*); *božjo voljo spolnivšim* (stsl. *isplьnivšiimъ*) Rav.

Op. 2. Tvorno-pretekli deležnik I. se rabi pri imenovalniku pristavno, zdaj v krajših tako zvanih prislovnih, zdaj v daljših tudi prislovnih oblikah: *oči odprši so okolj sebe pogledali* Rav.; *vkup spravivši vse vladnike, je spitaval od njih* Kuz.

VIII. Deležnik trpno-pretekli
(part. praeteriti passivi).

§ 291. Deležnik trpno-pretekli je v navadi od prehodnih glagolov, od neprehodnih le izredno: *pisan, bran, štet.* Pa vendar tudi: *vležano blago, prestana jed, vsedeno mleko, usahneno je, zemlja je usahnena; pretečen čas* m. *pretekel; krepene roke* (prim. lat. *cretus, adultus*, nemški: die Angekommenen, Abgereisten).

Op. *prekanjen* ima tvorni pomen kakor *zvit.*

§ 292. Deležnik trpno-pretekli stoji: *a*) pridevno, v sestavi z nikalnico navadno v smislu latinskih prilogov na *-bilis*, nemških na -bar, -lich: *neizrečeno veselje.* Izredno: *rojen list* nar. p. = *rojstni list.*

b) pristavno: *sosed uprašan, kam gre, odgovori.*

c) povedno pri glagolih čutenja: *našli boste dete povito.*

§ 293. Povedno stoji tudi trpno-pretekli deležnik v zvezi s pomožnim glagolom in se tako opisujo določne trpne oblike:

a) trpno-pretekli deležnik *α*) iz dovršnih glagolov *sem* je pravi dokončalnik trpni (lat. perf. logic. pass.): *laudatus sum* bin gelobt worden *pohvaljen sem; pesem je dopeta* nar. ps.; *vrata so zaprta; β*) iz nedovršnih glagolov pa dandanes sedanjik (= lat. praesens pass.): *laudor* werde gelobt *hvaljen sem*, stsl. *hvaljen* in *pohvaljen bivam* (*byvajǫ*).

b) trpno-pretekli deležnik v zvezi z glagolom *bom* ali *imam biti* je trpna prihodnost, nedovršena iz nedovršnikov, dovršena iz dovršnikov, prim. *hvaljen bom* werde gelobt werden *laudabor, pohvaljen bom* werde gelobt worden sein *laudatus ero; če ne boš tiho, boš tepen; imaš tepen biti; čez sto let bomo že vsi pokopani* = lat. fut. II. pass.

c) trpno-pretekli deležnik v zvezi z velevnikom *bodi* itd. je trpni velevnik: *hvaljen bodi Kristus.*

d) trpno-pretekli deležnik v zvezi s preteklim pomožnikom je trpna preteklost: *α*) od nedovršnih glagolov = lat. imprf., *β*) od dovršnih = lat. plusquamp. pass. in ob jednem = grški aor. pass., prim. *α*) *laudabar* wurde gelobt *hvaljen sem bil*, *β*) *laudatus eram* war

gelobt worden *pohvaljen sem bil* in ἐπαιδεύθην wurde erzogen *odgojen sem bil* (: παιδεύω *odgajam*): *zakaj pa si bil včeraj kregan? zaprt?*

e) trpno-pretekli deležnik v zvezi s pogojnikom pomožnega glagola je trpni pogojnik: *prosim, da bi sprejet bil.*

f) trpno-pretekli deležnik v zvezi z nedoločnikom *biti* je trpni nedoločnik: *vezan biti, zvezan biti.*

IX. Nedoločnik (infinitivus).

§ 294. Nedoločnik je po izviru utrjen sklon, dajalnik ali mestnik prvotnega pojemskega samostalnika III. sklanjatve: *morem pisati* = *imam moč k pisanju.*

Op. Nedoločnik ima v tej meri, kakor samostalniki, tvorni in trpni pomen: *znam peti, čujem peti*; toda trpni položaj se tudi posebej zaznamuje: *dam se tepsti, tepen biti je sramota.*

§ 295. Na nedoločniku je zaznamovan z glagolsko dovršnostjo in nedovršnostjo trpež djanja a ne čas djanja: *ne morem vzdigati, ne morem vzdignoti; ni mogel vzdigati, vzdignoti; ne bode mogel vzdignoti, vzdigati.* Glagole *začeti, nehati* dopolnuje nedoločnik nedovršnih glagolov (infinitivus praesentis), pa ne dovršnih glagolov (: infinitivus aoristi): *začne prigovarjati, neha jokati se*; prim. *hočem piti, izpiti* (πίνειν, πιεῖν μέλλω).

§ 296. Nedoločnik stoji včasih tam, kjer je po misli pričakovati osebek; v teh stavkih se je razvil nedoločnik mesto imenovalnika: *besedo le iz njegovih ust slišati, že to nebeško veselje na zemlji bi ji bilo; le otroka ga viditi, mu že veselje dela* Rav.; *groza je bilo videti boja.*

Op. 1. Nedoločnik kot osebek se izpušča, če se lahko sam od sebe posname iz bližnega stavka, n. p. *če ti je mogoče* (n. *priti*), *pridi k meni.*

Op. 2. V časih stoji nedoločnik v stavkih bez osebka ter nadomestuje kateri drugi sklon, ne imenovalnik, n. p. *je bilo čas, denarje jemati* Rav.

§ 297. Nedoločnik dopolnuje: *a*) glagole, ki kažejo na djanje, ne na stvari: *blagovolim, bojim se, branim, dam, hočem, imam, iščem, kažem, ljubi se, poljubi se, morem, moram, mislim, menim, nadjam se, načnem, obetam, pretim, pustim, račim, rečem, smem, spodobi se, upam, utegnem, učim, želim,* prim.: *brani torej Janez mu v reko stopiti* Rav.; *niso imeli več jesti; daj mi piti; ne utegnem priti; račite mi povedati.*

b) nedoločnik dopolnuje imena, in sicer priloge in samostalnike: n. p. *dolžen, dober, dostojen, lahek, len, lep, rad; moč, oblast, pravica, sram, strah, treba*, prim.: *len je delati; rad bi znati* Krizt. zraven navadnega *rad bi znal; oblast odpuščati.*

c) nedoločnik znači djanje na predmetu odvisnem od glagolov čutenja: v klasičnih jezikih in navadno tudi v stsl. stoji povedni deležnik skladan s predmetom: *videl sem ga bežati (vidi eum fugientem); je videla dva angela v belem oblačilu sedeti* Met.; prim. § 288, op.

§ 298. Nedoločnik znači nadalje: *a*) v zvezi s pomožnim glagolom *je* v stavkih bez osebka potrebnost ali mogočnost, nikalno pa nemogočnost djanja; djalna oseba stoji v dajalniku: *imeti mi je život* briž. sp.; *slišat' tudi ni zvonova; v desetino ti bo it'* nar. ps.; *ne vèm, kam mi je iti* Met.; *kaj mi je začeti?*

Op. Krivo je: *kam mi je za iti, kaj mi je za storiti?* kajti nedoločnik se ne veže nikdar s predlogom razven pri izrazu *jesti piti*, ki stojita kakor samostalnika, zato: *grem po jesti.*

b) v zvezi z glagolom *hoteti* prihodnost: *rad se hoču kajati* briž. sp.; *tadajci mu če križ v gostje priti* Krelj; *kako mi če neki jed in pijača dišati?* Rav.; *kaj me če tega prepričati?*

c) v zvezi z glagolom *imeti* pomeni prihodnost ali potrebo: *na njih sadu je imate spoznati* Trub.; *ti mu nimaš nič očitati* du sollst ihm nichts vorwerfen; *ti mu nimaš kaj očitati* du hast ihm nichts vorzuwerfen Met.; *spitaval je od njih, kde bi se imel Kristus poroditi* Kuz.

§ 299. Nedoločnik stoji pri prašalnih zaimenih po glagolih čutenja in imenja; nedoločnik je odvisen od določnega glagola, zaime je zmes postavljeno; nedoločnik stoji le pri istem osebku obojih glagolov, mesto nedoločnika lahko stoji glagol v določni obliki: *mislil (je), kako svojega brata oteti; ni vedel, čemu iti ravno zdaj va nj (v tempel); vadlali so, kaj kdo opravljati* Rav.; *nemam kaj govoriti* Met. Pa tudi: *niso vedeli, kaj bi počeli (kaj početi).*

§ 300. Nedoločnik stoji neodvisno: *a*) v pomenu velevnika: *nikar jih posnemati; le moriti ga ne* (prim. gr. inf. imperativus).

b) mesto deležnika tvorno-preteklega I.: *Izraelci, to viditi,* (stsl. *to viděvšę*) *zavpijejo; kralj, to zvediti, se razsrdi; eden, viditi, da je zdrav, se vrne; viditi filiščani, da je njih korenjak mrtev, so jo vlili* Rav.; *kmet, to viditi, osla zasede* Met.

X. Namenilnik (supinum).

§ 301. Namenilnik je poseben način nedoločnika pri glagolih premikanja; namenilnik na *t*, stsl. *tъ*, lat. supinum *na tum* je namreč tožilnik izvirno IV. sklanjatve možkih samostalnikov (lat. *da-tum*, stsl. *da-tъ*, nsl. *da-t*).

§ 302. Na vzhodu je namenilnik v navadi le od nedovršnih glagolov in predmet mu je zvečine delitni rodilnik, prim. § 231, *b*: *pojdi dol gospe prosit* nar. p.; *medved prileze jedi iskat* Met.; *pojte lovit ribice* nar. ps.; *v cokljah se ne gre zajcev lovit*; *hodil je zvezd ogledovat* Met.

Op. 1. Izjemno se rabi na zahodu namenilnik od dovršnih glagolov, primeri: *gospodična mu gre dar dat* Met.; kar bi se na vzhodu glasilo: *gospodična mu gre dara davat*; *grede si devojko zbrat*: *grede si devojke zbirat*; *grem počit* (: *počivat*) *na postljico*; *cerkev šel si ti odpret* (: *odpirat*) nar. p.

Op. 2. Tudi glagol *dati* se veže z namenilnikom, če ima pomen *poslati*; predmet v tožilniku je odvisen od glagola *dati*; n. p. *srajco sem dal prât* (ne *prát'*); *predivo smo dali prêst* (ne *prést'*); *sina sem dal učit* (ne *učít'*); inače: *travnike sem dal pokositi* liess mähen.

XI. Glagolnik.

§ 303. Glagolnik je glagolski samostalnik iz deležnika trpnopreteklega tvorjen na priponko *ije*: *pisan*, *pisanje*, polna oblika *pisanije*; *bit*, *bitje*, polna oblika *bitije* (*bytije*).

Glagolnik pomeni pojemsko djanje, kakor nedoločnik; ima zato le jednino, v množini rabljen postane stvarno ime.

Ker je glagolnik v rabi iz nedovršnih in dovršnih glagolov, ima glagolnik glede trpeža glagolski značaj, dasi so glagolniki iz dovršnih glagolov manj navadni. Glagolnik se da primerjati latinskemu gerundiju, ki nadomestuje sklone nesklanjanemu nedoločniku; nedoločnik je utrjena oblika, glagolnik je sklanjan samostalnik. Glagolnik stoji tam, kjer se ima djanje v obče dopolniti; zato stoji po predlogih le glagolnik: *vrzite mreže na lovljenje* Kuz.

Op. Glagolski značaj kaže glagolnik tudi s tem, da stavi, vsaj v starejših pismih, svoj predmet prav po glagolskem v tožilnik Kuz.: *strêznili bi se z vrajžih mrež na doprnašanje njegovo voljo* (*njegove volje*); *vi ne imate meniti, da sem jest prišal h pošilanu ta mir na zemlji* (: *mira*) Trub.

Glagolnik ima včasih tudi trpni pomen: *predan bode na propetije, na križanje.*

Povratni glagoli v glagolniku povratno zaime zgubijo: *bahati se : bahanje, maščevati se : maščevanje.*

Glagolniki iz opetovalnih glagolov nadomestujo nemško množino dotičnih glagolskih samostalnikov: *tvoje popraševanje* deine Nachforschungen.

Popravki.

Po natisku sem zapazil te le pogreške, ki se naj popravijo: str. 2, § 3, 3, v *i*-vrsti, stopnji 2. beri: *oj, ě* m. *oj : ě;* str. 6. pod črto op. 1: iz nje *vzn;* str. 13, pod črto op. 1: *rešti* m. *rešiti;* str. 26, zadnja vrstica: *šev* m. *šev;* str. 30, IV. skl. jed. rod.: *sinû* m. *sînu;* str. 62, vr. 21: *zděje* m. *vzděje;* str. 89, vr. 6: *myca- se = gibati se;* str. 89, vr. 7: *sysa-* m. *sesysa-;* str. 106, vr. 19: *ovъaǫ;* str. 108, vr. 25: (*češelj*); str. 109, vr. 11: *kljunač : kljun;* str. 122, vr. 22: značijo kraj, čas, način in vzrok; str. 140 vr. 15: *vem : vem;* str. 141, vr. 24 izbriši besedo *navadno;* str. 142, vr. 8 beri: *ništer;* str. 143, zadnja vr.: (prim. bolg. *obagni se;* str. 144, vr. 18: glagolov; str. 146, vr. 12: začetek m. dokončatev; str. 159, vr. 5: *poznavati;* str. 176, § 231, e, γ): na prilogih v nasprotju, če so bez samostalnika.

Pregled in kazalo.

Stran

I Glasništvo . . . . . 1—16

A. Samoglasniki . . . . . 1—9

Posamezni samoglasniki § 2, razdelitev § 3, stopnjevanje § 4, podaljšatev § 5, mehčanje § 6, o zevu § 7, o krčenju § 8, o izpadu § 9, o vrinku § 10, o dolžini § 11, o naglasu § 12—15.

B. Soglasniki . . . . . 9—16

Razdelitev § 16, jotovanje § 18, mehčanje § 19, razlikovanje § 20, prilikovanje § 21, izpad § 22, vrinek § 23, posamezne premembe § 24.

II. Pregibovanje . . . . . 17—76

A. Sklanjatev . . . . . 17—47

I. Imenska sklanjatev . . . . . 17—36

Sklanjatev I. (*a*-debla) § 26—27; II. (*o*-debla) § 28—30; III. (*i*-debla) § 31—32; IV. (*u*-debla) § 33; V. (soglasniška debla) § 34, in sicer na *-n* § 34, 1; na *-s* § 34, 2; na *-t* § 34, 3; na *-r* § 34, 4.

II. Zaimenska sklanjatev . . . . . 36—41

A. Osebno in povratno zaime § 35; B. Spolna zaimena, trda debla § 36; mehka debla § 37.

III. Sestavljena sklanjatev (prilogov) § 38 . . . . 42—45

O stopnjevanju prilogov . . . . . 45—47

B. Spregatev . . . . . 47—76

Deblo, nedoločnikovo, sedanjikovo § 40, 2; glagolske vrste § 40, 3; sedanjikova pripouka ali osnovni samoglasnik § 40, 4; razredi III. in V. vrste po značaju sedanjikovega debla § 40, 5.

I. Tvoritev glagolskih oblik v obče . . . . . 48—56

Sedanjik, osebne končnice § 41; velevnik § 42; nedovršilnik (imperfekt) § 43; deležnik sedanjikov tvorni § 44; deležnik sedanjikov trpni § 45; nedoločnik § 46, 1; namenilnik § 46, 2; deležnik tvorno-pretekli I. § 46 3; deležnik tvorno-pretekli II. § 46, 4; deležnik trpno-pretekli § 46, 5; prosti dovršilnik (aorist) § 47; sestavljeni dovršilnik § 48.

II. Spregatev po glagolskih vrstah . . . . . 56—73

I. (korenske) vrste zobniški razred § 50; sičniški § 51; ustniški § 52; goltniški § 53; nosniški § 54; jezičniški § 55; samoglasniški § 56; II. (*nǫ*-)vrsta § 57; III. (*ě*-)vrsta razred 1. (sedanjikovo deblo na *ě*)

Stran

§ 58; razred 2. (sedanjikovo deblo na *i*) § 59; IV. (*i*-)vrsta § 60; V. (*a*-)vrste razred 1. (sedanjikovo deblo na *a*) § 61; razred 2. (sedanjikovo soglasniško deblo dobiva osnovni sleg *je*) § 62; razred 3. (sedanjikovo soglasniško deblo dobiva osnovni samoglasnik *e*) § 63; razred 4. (sedanjikovo samoglasniško deblo dobiva osnovni slog *je*) § 64; VI. (*ova*-)vrsta § 65; glagoli bez osnovnega samoglasnika § 66.

III. Opisane glagolske oblike . . . . . 73—75

Pretekli čas § 67, 1; predpretekli § 67, 2; prihodni § 67, 3; predprihodni § 67, 4; pogojnik § 67, 5; trpni položaj § 68.

Pregled časovanja § 69 . . . . . 75—76

III. Slovotvorje . . . . . 77—117

Zaimenski koreni § 71; glagolski ali pomenski koreni § 72; končnice § 73; tvoritev imen in glagolov (v obče) § 74.

A. Tvoritev glagolskih debel . . . . . 80—92

Nedoločnikova debla bez priponke § 76; s priponko *no*- § 77; s priponko *č*- § 78; nedoločnikova debla na *i*- § 79; na *a*- § 80; na *ova*- § 81.

B. Tvoritev imen . . . . . 92—117

I. Prosta imena . . . . . 92—112

Izkorenska, izglagolska, izimenska ali drugotna tvoritev § 82.

Priponka *a* § 83; *i* § 84; *u* § 85; *ja* § 86; *ija* § 87; *tara*, *tala* (*tr*, *tl*) § 88; priponka z značajem *r* § 89; *l* § 90; *n* § 91; *t* (*ć*, *sti*, *tva*, *stvo*, *nt*) § 92; *d* § 93; *v* § 94; *m* (*ba*) § 95; *p* § 96; *k* (*sk*, *č*, *išče*, *c*) § 97; *g* (*ž*, *z*) § 98; *h*, *s* (*š*) § 99.

II. Sestavljena imena . . . . . 112—117

Sklopek, ime z imenom § 101 a; nikalnica z imenom § 101, b, α; prislovni predlogi z imenom § 101 b, β; velevnik z imenom § 101, c; števniki med seboj § 101, d, α; zaimena § 101, d, β; čestice § 101, d, γ.

Sestava, priredna § 102, α; pridevna § 102, β; odvisna § 102, γ; posestna, prilogi in samostalnik § 103 α; samostalnik s samostalnikom § 103, β; predlog z imeni § 104.

IV. Skladnja . . . . . 118—203

Uvod ali splošni del . . . . . 118—125

Prosti stavek § 107; povedek § 108; osebek § 109; polna poved § 110; predmet § 110, op. 1; prislovije § 110, op. 2; pridevki § 111; pristavek § 111, op. 1.

Stran

Sostavije § 112; priredje § 113; podredje § 114; imenski stavki § 115; pridevni § 116; prislovni § 117; slike sostavija § 118; ločilnice 120.

Prvi oddelek o besednih plemenih . . . . . 125—162

I. Samostalnik . . . . . 126—128

Lastna imena § 122 a; nazivna, snovna, zborna, plemenska in zasebna § 122, b; spol, naravni, slovniški § 123; število § 124; sklad § 125.

II. Prilog . . . . . 128—131

Samostalen prilog § 126, 2; določna in nedoločna oblika § 127—129; sklad § 130; prilog mesto rodilnika § 131.

III. Števnik . . . . . 131—133

Sklad glavnih števnikov 1—4 § 132; od 5 naprej § 132, 1, 2; nedoločnih števnikov § 132, op. 2; sklad povednega glagola pri samostalnih števnikih § 133; priloga pri šteti stvari § 133; ločilni števniki § 134; vrstni števniki § 135.

IV. Zaime . . . . . 133—137

Zaimena osebna § 137; kazalna § 138; povratno § 139; vzajemno § 140; naslonjene oblike osebnih in povratnega zaimena § 141; posestno § 142; prašalno § 143; ozirno § 144; nedoločno § 145.

V. Prislov . . . . . 137—142

Utrjeni orodnik jedninski § 147, 1; množinski § 147, 2; tožilnik jedninski § 147, 3, a; s predlogom § 147, 3, b; mestnik jedninski § 147, 4, a; s predlogom § 147, 4, b; dajalnik § 147, 5; rodilnik § 147, 6; ostali prislovi zvečine zaimenski § 147, a—i; izglagolski § 148; nikalnica § 149—151; več nikalnic združenih § 152; okrepljena nikalnica § 153.

VI. Predlog . . . . . 142—149

V prislovnem pomenu v sestavi z imeni § 155, a; v sestavi z glagoli (= predponka) § 155, b, 1—19; dvoje ali troje predponk § 156; pravi predlogi § 157, 1—6; nepravi § 158, 1—29.

VII. Vezniki . . . . . 149—150

V priredju a) spojni, b) protivni, c) sklepni, d) vzročni § 159, A; v podredju a) izpovedni, b) namerni in posledični, c) časovni, d) primerjalni, e) vzročni, f) pogojni, d) dopustni § 159, B; asyndeton, polysyndeton § 159, op.

VIII. Glagol . . . . . 150—162

Glagoli osebkovi ali osebni § 161, 1, a in § 163; bezosebkovi ali neosebni § 161, 1, b in § 162; pred-

Stran

metni § 161, 2, a; prehodni § 161, 2, b in § 165, § 166, 167; neprehodni § 161, 2, d in § 164 (165, 166); povratni § 161, 2, c in § 168; tvorni § 161, 3, a in § 169, op. 2, 3; srednji § 161, 3, b in § 169; trpni § 161, 3, c in § 170.

Po trpežu so glagoli: hipni § 171, a (§ 174, 175, 177, a); trpežni § 171, b (§ 174, 176, 177, 178, 181, 187, 188, 190, b, 191); opetovalni § 171, c (§ 177, 178, 179, 180, 181, 191); dokončalno-dovršni § 171, d (§ 177, b, 178, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190, a, 192); ponavljavni (opetovalni druge vrste) § 171, c, op. (§ 180 iz III., V.); začetno-dovršni § 171, e (§ 155, 3 b, 7 c, 11 h, 17 c, 19 e, § 271, *a*, op.); začetno-trpežni § 171, f (§ 175); v obče dovršni, nedovršni § 172, 173.

Drugi oddelek o pomenu besednih oblik . . . . 162—203

A. O pomenu imenskih oblik . . . . . 162—189

I. Imenovalnik . . . . . 163—164

Osebek § 194; povedek § 195; v bezosebkovih stavkih § 195 a—b, op. 1; mesto imenovalnika drugih jezikov stoji tožilnik in v nikalnih stavkih rodilnik § 195, op. 2, 3.

II. Zvalnik . . . . . 164—165

III. Tožilnik . . . . . 165—171

Rodilnikova oblika v pomenu tožilnika § 197; vunanji predmet § 198—200; notranji predmet § 201; dva tožilnika § 202; tožilnik razširjatve § 203; cilja § 204; začudenja § 205; prislovni § 205; s predlogi § 206—221.

IV. Rodilnik . . . . . 171—180

Ločitni in rodilnik izvira, tvarine, vzroka, načina, ozira, lastnosti § 224; pristojnosti § 225; in sicer posestni § 226; predmetni pri prilogih § 227; delitni § 228—231; rodilnik stranskega predmeta § 232; mere, cene § 233; časa § 234; rodilnik s predlogi § 235—241.

V. Dajalnik . . . . . 181—184

Dajalnik cilja § 243; (neravnega) predmeta § 244; primernosti § 245; pristojnosti § 246; vzroka § 247; dajalnik pri nedoločniku nalik lat. acc. c. inf. § 247, op.; s predlogi § 248.

VI. Mestnik . . . . . 184—186

Bez predloga § 249; s predlogi § 250—254.

VII. Orodnik . . . . . 186—189

Stran

Bez predloga znači prostor, čas, orodje, mero, način, okrepek glagola, ozir, povedno ime § 256; s predlogi § 257—262.

B. O pomenu glagolskih oblik . . . . . 189—203

Osebne oblike § 263—264; številne § 266; časovne in načinovne v obče § 267; in posebej:

I. Sedanjik . . . . . 191—193

Sedanjik trpežnih glagolov § 268; opetovalnih § 269; sedanjik poskušanja (conatus) § 270; sedanjik dovršnih glagolov § 271, *a*—*e*; sedanjik s čestico *naj* § 272—273.

II. Nedovršilnik (imperfectum) 193

III. Dovršilnik (aorist) 193

IV. Velevnik . . . . . 194—195

Velevnik dovršnih in nedovršnih glagolov § 276; z nikalnico § 277: opisan velevnik s čestico *naj* § 278; okrepčan velevnik § 278; velevnik v odvisnem stavku § 279; velevnik navaja pogojni ali dopustni stavek § 280; velevnik se opušča § 281.

V. Tvorno-pretekli deležnik II. . . . . 195—197

V zloženih časih § 282—284; pogojnik (condicionalis) § 285; pogojnik znači željo § 285, a; namenjeno djanje § 285, b; po glagolih bojazni § 285, c; v pogojnem sostaviju § 285, d; kazalnik mesto pogojnika § 285, op. 1. 2; pohlevni primeri, izreki § 285, op. 3; pogojnik odvisnosti § 285, e; preteklosti § 285, f; tvorno-pretekli deležnik II. kot pridevek § 286.

VI. Deležnik sedanjikov tvorni 198

Stoji pridevno § 288, a; povedno § 288, b; pristavno § 289.

VII. Tvorno-pretekli deležnik I. . . . . 198—199

VIII. Deležnik trpno-pretekli . . . . . 199—200

Za se § 292; v zloženih časih in kot pogojnik § 293.

IX. Nedoločnik . . . . . 200—201

Izvir § 294; trpež djanja § 295; mesto imenovalnika § 296; služi v dopolnitev glagolom § 297, a; imenom § 297, b; znači predmetu djanje § 297, c; prihodnost, potrebo § 298; po prašalnih zaimenih § 299; neodvisen nedoločnik mesto velevnika § 300, a; mesto tvorno-preteklega deležnika I. § 300, b.

X. Namenilnik 202

Pri glagolih premikanja § 301; zvečine od nedovršnih glagolov § 302; pri glagolu dati § 302, op. 2.

XI. Glagolnik . . . . . 202—203

Popravki 203

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
00000048661